

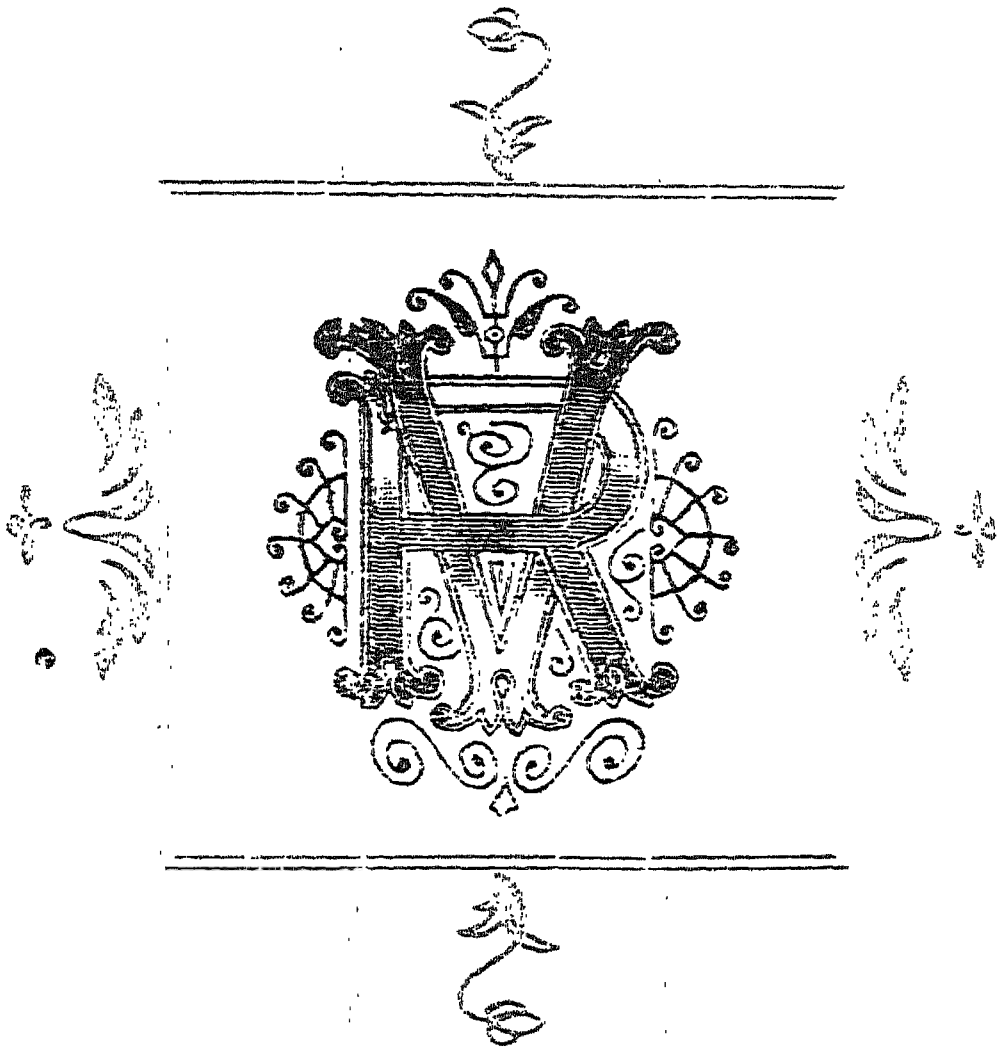
205525

205525

క్రీ. శ్రీ.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

(శ్రీ, తిక్కనమాత్యప్రణేతము).

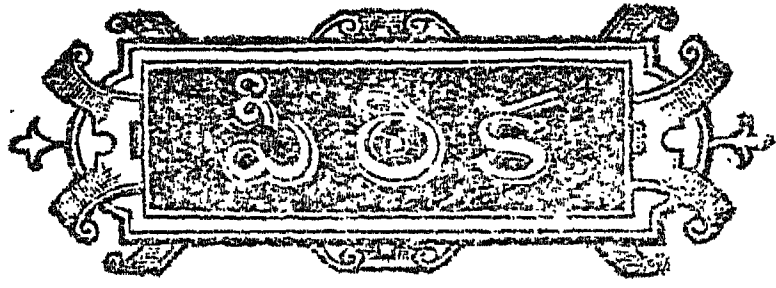
చెన్నపురి :

వావిళ్ళ. రామస్వామిశాస్త్రీలు అండ్ సన్స్ వారిచే,

ప్రకటితము.

1916.

All Rights Reserved.

“ వేదవేద్యే పరే వుంసి జాతేఃదశరథాత్మజే,
వేదః ప్రాచేతసా దాసీ త్సాక్షా ద్రామాయణాత్మనా. ”

శ్రియఃపతియు నఖిలచరాచరంబులం బుట్టింపఁ బెంప గిట్టింపఁ గారణం బగు సర్వేశ్వరుండు నిఖిలలోకరక్షణార్థంబు రవికులాభరణం బగుదశరథునకుం బుత్ర రత్నంబై రామరూపంబున నవతరించి సాధుబృందంబులం గాచె.

అట్టిపురుషోత్తమునిదివ్యచారిత్రంబు యథావస్థితంబుగ నాదికవి వాల్మీకి మహర్షి సకలవేదాంతరహస్యార్థప్రతిపాదకంబును, నైహికాముష్మికనుఖిప్రదంబును నషర వేదం బనాఁ బరఁగు సప్తకాండపరిమితం బైనశ్రీరామాయణం బనుమహేతి హాసం బొనర్చి లోకంబునకు మహాహాసకారంబు నేసె.

అందుఁ దొలుతటియాలుకాండములలో శ్రీరామునిపట్టాభిషేకంబుదాఁక జరిగినకథయు, సప్తమకాండమునం బట్టాభిషేకంబునకుం దరువాతిరామనిర్యాణ పర్యంత మగుకథయు వర్ణింపఁబడి యున్నది. సప్తమకాండమునకే యుత్తరకాండ మనియుం బేరు. దీనికథావైభవముంబట్టి మనభరతఖండంబునంద కాక జర్కని మున్నగుద్వీపాంతరంబుల నుండుకవీంద్రులనేకులు నానాభాషలలో నాటకములు గను, బ్రబంధములుగను వెండియుఁ బెక్కుతెఱంగులఁ దత్తదభిరుచి కనుగుణం బుగా వ్రాసికొని యున్నారు.

ఈ చరిత్రవోలె లోకవిదితం బగుచరిత్రంబు కొంతదనుక భారతం బొండు దక్క వేటొం డెద్దియుఁ గానరాదు. పాతివ్రత్యము, టౌంటి, దయ, సౌశీల్యము, మున్నగునుగుణంబులచే విలసిల్లి సకలపతివ్రతాజనతాలంకారం బై యొప్పులోక మాత సీతం బోలుసతీరత్నంబును, పౌరుషము, పితృభక్తి, జనానురాగము, టౌంటి, కారుణ్యము మున్నగులోకోత్తరంబు లగుకల్యాణగుణంబుల కాకరం బైనశ్రీ రాముం బోలుపురుషోత్తముండును మఱియొక్కం డెచ్చట నేని లేఁ డనుట సర్వ జనవిదితము.

ఇట్టిమహాపురుషచరిత్రం బనర్గళకవితావిభాసితం లగుభాస్కరతిక్కనాదు లకుఁ దెలుంగుబాసఁ బ్రబంధంబుగా రచించుచుభాగ్యంబు లభించుట యాంధ్ర భాషాభిమాను లగునన్నదాదులపుణ్యంబ కాని వేఱు గాదు. ఈచరిత్రంబును మొట్టమొదట మంత్రిభాస్కరుం డనుమహాకవి యాంధ్రీకరించె. ఇదియ భాస్కర

రామాయణ మనుషేర నెల్లెడల మిగులం బ్రఖ్యాతి వహించి యున్నది. ఈ భాస్కరుడు తిక్కనామాత్యునకుం చాత యని నిర్వచనోత్తరరామాయణమునం బ్రథమాశ్వాసములోని.—

“గీ. సారకవితాభిరాము గుంటూరువిభుని, మంత్రిభాస్కరు మత్పితానుహునిఁ దలఁచి
యైన మన్ననమెయి లోక మాదరించు, వేఱ నాకృతిగుణములు వేయు నేల.”

అనుపద్యమునం దనకావ్యము స్వగుణంబునఁ గాకున్నను దనతాత యగు భాస్కరుని దివ్యకవితాప్రాగల్భ్యంబున నైవను లోకాదరణంబు నొందు నని చెప్పికొని యుండుటం దెల్లం బగుచున్నది. మంత్రిభాస్కరుడు పూర్వ రామాయణము రచింప దానిం బూర్తి నేయఁ గడంగి కాబోలు తిక్కన యుత్తర కాండమును నిర్వచనముగ నాంధ్రీకరించె. దీనినే యిప్పటికి నూటయిరువది యేండ్లకు మునుపు కంకంటి పాపరాజు తద్దయు విస్తరించి రామనిర్యాణపర్వం తము గొప్పప్రబంధముగ విరచించెను. తిక్కనమాత్రము దనకావ్యము విషాదాంతముగ నుండఁ గూడ దని కాబోలు శ్రీరామనిర్యాణమును వచింపఁ డయ్యె. భారతమునఁ గృష్ణనిర్యాణముఁ జెప్పి యున్నను నప్పటికిఁ దనయభిప్రాయము మాతీయుండ వచ్చు నని యూహింపవచ్చును. ఇకఁ దిక్కనచరిత్ర యింతుక వర్ణింప వలసియున్నది.

తి క్క న.

నియోగిబ్రాహ్మణుడు, గౌతమగోత్రుడు, ఆప స్తంబసూత్రుడు, కొమ్మమాంబకు మంత్రిభాస్కరునకుఁ బాత్రుడు, కొమ్మనకు నన్నమకుఁ బూత్రుడు, మహేశ్వరభక్తుడు, కేతన, మల్లన, సిద్ధన అనువార లీతని పెదతండ్రులు, ఈవిషయము విరాటపర్వములోని.—

“సీ. మజ్జనకుండు సన్తాన్యగౌతమగోత్ర, మహితుండు భాస్కరమంత్రితనయుఁ
డన్నమాంబాపతి మానవులు గేతన, మల్లనసిద్ధనామాత్యవరుల
కూరిమితమ్ముండు గుంటూరివిభుడు కొమ్మనదండనాథుడు మాధురకీర్తి
విస్తరస్థారుఁ డాప స్తంబసూత్రు, విత్రశీలుడు సాంగ వేదవేది
తే. యర్థిఁ గల వచ్చి వాత్సల్య మాతీశయిల్ల, నస్తదీయప్రణామంబు లాదరించి
తుష్టి దీవించి కరుణార్ద్రచృష్టిఁ జూచి, యెలమి నిట్లని యానతి యిచ్చెనాకు.”

అను పద్యమువలనను, నిర్వచనోత్తర రామాయణములోని—

“మ. అమలోదాతమనీష నేనుభయకావ్యప్రాధిఁ బాటించుశి
ల్పమునం బారగుడం గౌవిదుడ నాప స్తంబసూత్రుండ గౌ
తమగోత్రుండ మహేశ్వరాంఘ్రికమలధ్యానైకశీలుండ న
న్నమకుం గొమ్మనమంత్రికొ సుతుండఁ దిక్కాంసుండ సన్తాన్యుడన్.”

అనుపద్యమువలనను దెలియుచున్నది.

ఇక నీకవిజీవించియుండుకాలముం గుఱించి పలువురు పలుతెఱంగులం దలాతలి వాదంబు నేయు చున్నను నిర్ధృతాంశవిచారము పిష్టపేషణమ కాఁ దలంచి హేతువాదంబునం దిగక సంగ్రహముగఁ దెలుపు చున్నాఁడ.

నిర్వచనోత్తరరామాయణమునకుం గృతిపతి యగుమనుమసిద్ధిస్థపాలుఁడు శాలివాహనశకము 1179-1182 (క్రీస్తుశ. 1258-1261) సంవత్సరములలో భూదా నముఁ జేసినట్లు కృష్ణామండలములోని శిలాశాసనములవలనం దెలియు చున్నం దునను, ఈమనుమరాజు రాజ్యముఁ గోలుపోఁగా [1254 సంవత్సరములో అక్కన బయ్యన యనుచోళులం జయించినట్లు కృష్ణామండలములో ఇనిమళ్లగ్రామములోని శాసనము మున్నగుపెక్కు శాసనములచే క్రీ॥1200-1258 సంవత్సరములనడుమ రాజ్యముచేయుచున్నట్లు తెలియుచున్న] గణపతిదేవుఁడు తిక్కనసోమయాజిప్రార్థ నమువలన దండయాత్ర వెడలి వెలనాటిరాజులం జయించి నెల్లూరి కేగి మనుమ సిద్ధిరాజుకు మరల రాజ్యంబు నొసంగినట్లు సోమదేవరాజీయమునం జెప్పంబడి యున్నందునను, వారికి సమకాలికుఁ డగుతిక్కనసోమయాజియు శాలివాహన శకము 1127-1171 (క్రీ 1200-1258) సంవత్సరములనడుమఁ దప్పక సశరీరుఁ డై యుండెననుట నిర్వోవాదాంశము.

ఈ తిక్కనతాత యగుమంత్రిభాస్కరుం గుఱించి పెక్కుకవులు స్తుతిపద్యం బులం జెప్పి యునికి నేతద్వంశజులు రాజకార్యనిర్వాహధూర్వహు లనియ కాక యితనివంశము పండితవంశ మనియుం గూడ తేటపడుచున్నది. ఈకవికిఁ బూ ర్వులు మహారాజాస్థానములం గొప్పయుద్యోగము లొనర్చి జగద్విఖ్యాతిఁ గన్న మహాభాగులు. వీరినివాసస్థలము కృష్ణామండలములోని వెలటూ రనుగ్రామము. ఉద్యోగధర్మమున మంత్రిభాస్కరుని కాలములో గుంటూరుననుండుటం జేసి గుంటూరువా రని పేరు వచ్చినదే కాని వీరియింటిపేరు కొట్టరువు వారు. ఈవిష యమును గూర్చి అభినవదండి కేతన దశకుమారచరితలో. —

“గీ. మనుమసిద్ధిమహేశసమస్తరాజ్య, భారణారేయుఁ డభిరూపభావభవుఁడు

• కొట్టరువుకొమ్మనామాత్యుఁకూర్చి సుతుఁడు, దీనజనతానిధానంబు † తిక్కశౌరి.”

అని వచించియున్నాఁడు. తిక్కనతండ్రి కొమ్మనామాత్యుఁడు గుంటూరికి దండ నాథుఁడుగా నుండెను.

ఈ కొమ్మనామాత్యుఁడు నెల్లూరిలో ధర్మపత్నిం గైకొనినబంధుత్వమున నెల్లూరికి రాకపోకలు జరుగు చుండ మనుమసిద్ధిస్థపాలపరిచితి గలిగె ననియు, దా నంజేసి మనుమరా జీకవికుటుంబము నాదరించి నెల్లూరికిం బిలిచికొని వచ్చి

పూర్వము హరిహరనాథాలయ ముండినయిప్పటిరంగనాథదేవాలయముదగ్గఱ నిల్లు గట్టించి తిక్కన నందుఁ గాపురం బుంపఁగా నారాజాస్థానంబున నమాత్యుం డును,విద్వత్కవీంద్రుండును నై దిగంతవిశ్రాంతకీర్తి గై సేసి వైదికకర్తానుష్ఠానతత్పరుండగుటమిఁ బినాకినీతీరంబున జన్మంబు సేసి తిక్కనసోమయాజి నాఁ బరఁగి హరిహరనాథున కంకితంబుగా విరాటపర్వంబుఁ దొడంగి మహాభారతంబు నాంధ్రీకరించె ననియుఁ దరువాత మనుమసిద్ధిమరణముతో నాతనివంశ మంతరింపఁ దిక్కన సోమయాజికుమారుఁ డగుకొమ్మన నెల్లూరికి రెండుక్రొసులదూరమున నున్న పాటూరికరణీకమును సంపాదించికొని యచ్చటనే నివసించె ననియు, నాకారణమున నీకవివంశమువారికిఁ బాటూరువా రనుపేరు వచ్చిన దనియు, నేతద్వంశ్యులు చెప్పుచున్నారు. ఈపాటూరువారు పాటూరిలోఁ గొందఱు నిందుకూరిపేటలో గొందఱు నున్నారు.

తిక్కనామాత్యుఁడు నిర్వచనోత్తర రామాయణమును, పంచమవేదమనాఁ బరఁగుభారతంబును (విరాటపర్వముమొదలు 15 పర్వములు) రచియించెను. మఱియు నీతఁ డవసానకాలమున ముద్దులమూటఁ గట్టుకృష్ణశతకమును రచియించె నట. నన్నయభట్టు భారతము నారణ్యపర్వముదనుక నాంధ్రీకరించి మృతిబొందఁగా నారణ్యపర్వముం దెలింగించుట నాతనికి మతిభ్రమణమగలిగి కీర్తిశేషుఁ డయ్యె నని తలఁచి దానికి శంకించి యరణ్యపర్వశేషముం బూర్తిసేయఁ దొరకొనక తక్కుంగల పదియేనుపర్వముల రచించె నని చెప్పుదురు.

తిక్కన నిర్వచనోత్తర రామాయణ మొనర్చుతఱికి యజ్ఞము సేసి యుండలే దని యాశ్వాసాంతగద్యమువలనం దెలియుచున్నది.

ఈగ్రంథమును నెల్లూరి కథిపతి యగుమనుమసిద్ధిరాజున కంకిత మొనర్చెను. మనుమరాజు తిక్కనపై మిక్కుటంపుమక్కుపచే మామవరుసం బిలుచుచున్న ట్లీకావ్యము ప్రథమాశ్వాసములోని—

“క. ఏ నిన్ను మామ యనియెడి, దీనికిఁ దగ నిమ్ము భారతీకవ్యక నా

కీనర్హుడ వగు దనినను, భూనాయకుపల్కు చిత్తమున కిం పగుడున్.”

అనుపద్యమువలనం దెలియు చున్నది.

ఇక నీతనిభాషాంతరీకరణముంగుఱించి యిండుక విచారింప వలసియున్నది. పూర్వకాలమున నాంధ్రకవులు, నృరాణముల నితిహాసములం దెలింగించుతఱిఁ గథాసందర్భముమాత్రము మాటకుండునట్లు కొంతదనుక బాటించుచు వచ్చిరకాని మూలములో నుండుప్రతిపదమునకు సరి యైనతెలుగుపలుకుల నిఱికింపవలయు ననియు, మూలములో లేనివర్ణనలను గల్పనలను జేయరా దనియు,

మూలములో నున్న విషయముల నన్నింటిని వరుసగానే చెప్పవలయు ననియు సంకల్పించినవారు కారు. దీనికిఁ గారణము తమకావ్యములు స్వతంత్రములు గా నుండవలయు ననియుఁ గవితాధార దడవుకొనిన ట్లుండక యవిచ్ఛిన్నము గా నుండవలయు ననియుఁ దలంచుటయ. లోకములో ఒకభాషకై లి మఱియొకభాషకై లికిఁ గొన్నియెడలం బోలియునికియుఁ బెక్కుతెఱంగులం బోలకయునికియుం గలదు. గీర్వాణంబునం గర్తణిప్రయోగ మింపు నింపును. ఆంధ్రంబున నది యంతగా రుచింపదు. మఱియు దేవభాష వంశస్థము, ఉపేంద్రవజ్ర, ఇంద్రవజ్ర, ఆర్య మున్నగు వృత్తములు రచన కనుకూలములుగను విన సొంపుగ నుండును. తెలుఁగున సీసము, గీతము, చంపకమాల, మత్తేభము లోనగువృత్తములు సొగసుగ నుండుఁగాని వసంతతిలకాదు లంత రమణీయములుగ నుండవు. కొన్నిజాతీయము లాంధ్రంబునం గొన్ని గీర్వాణంబునను సహృదయహృదయానందంబు నొందించు. ఇట్లుకొక్కచంద మొక్కకభాష కందంబుఁ బొందించుటం జేసి యాయాభాష కనుగుణం బగుశైలిం గబ్బంబు రచించుటయ కమనీయంబు. మహాకవు లగునన్నయ, భాస్కరుఁడు, తిక్కన, శ్రీనాథుఁడు లోనగు వా రీఘంటాపథమునకు వెలి గాకయే కావ్యనిర్మాణమునకుం గడంగిరి. అట్లుగాక మూలమునకు నన్నివిషయంబుల పరిగ భాషాంతరీకరణము సేయునిర్బంధమునకు లోగిన నట్టి భాషోచితశైలి యలవడుట దుస్సాధము. కాబట్టియే తిక్కనామాత్యుఁడు నిర్వచనోత్తరకాండకథ నూతనగాఁ గై కొనివర్ణనాదులఁ దనయిచ్చవచ్చినట్లు స్వతంత్రముగ రచియించె. అయినం గొన్నియుచితస్థలములమూలము ననుసరించియు నాంధ్రీకరించి యున్నాఁడు.

ఉత్తర కాండలోని. —

“సువర్ణపుష్పే స బభౌ శ్యామః పీతాంబరో హరిః,
కాంచనస్య గిరే శృంగే సతతి త్తోయదో యథా.”

అనుశ్లోకమును. —

“క. గరుడునిపై శార్ఙ్గధనుర్ధరుఁ డగువిష్ణుండు మేరుశ్రతటిఁబొల్పుతటి

• త్పరివృతజలదముఁ బోలుట, విరియ దనుజరాజహంసశివతతి యితనికిన్.”

అనియు, నిట్లే కొన్నికొన్నియెడలం గొంచె మించుమించుగఁ దెలిగించి యున్నాఁడు. కథాభాగములో సంస్కృతంబున బహుశంబుగ నున్నయెడం బ్రధాన కథాంశమును మాత్రము వివరించుచు మిగుల సంక్షేపించి శ్రీరామనిర్యాణమును వదలి 10 యాశ్వాసములప్రబంధమును వ్రాసెను. సంక్షిప్తభాగంబుల సూక్ష్మదృష్టిచే గ్రంథంబునం జూచుకొనునది.

ఇక్కవిసార్వభౌమునిసరసకవితానిర్మాణకౌశల మిట్టి దని వక్కాణింప నేరితరము. ప్రబంధపరమేశ్వరుం డనాఁ గవిపుంగవులనడుమ వన్నె కెక్కినయెత్తా పైగడ తనహరివంశములో నీతని.—

“ తనకావించినసృష్టి తక్కురులచేతం గాదు నా నేముఖం
బునఁ దా బల్కినపల్కు లాగమము లై † పొల్పొందు నావాణిన
త్తను నీతం డొకరుండు నాఁ జనుమహాత్వాప్తిం గవిబ్రహ్మ నా
వినుతింతుం గవితిక్కయజ్వ నిఖిలోర్వీదేవతాభ్యర్చితున్.”

అని కవిబ్రహ్మ కాఁ గొండాడియున్నాఁడు.—

నిరవధికకోమలపదమధురసరససర్వతీవిలాసవై భవంబునను వేదమార్గప్ర
వర్తకత్వంబున నితని నపరకృష్ణదైవపాయనుం డనియే చెప్ప నొప్పును. మహాభారతం
బున నాశ్వాసాంతపద్యంబులంజూడ నితం డదైవతమతావలంబి యనియుఁ బూర్వో
త్తరమీమాంసాశాస్త్రములయందును వ్యాకరణమునందు నసమాసపాండిత్యము
గలవాఁడనియు గోచరింపకమానదు. ఇతఁడు కాళిదాసాదులువోలె నకలశాస్త్ర
మర్యాదల సమగ్రముగ నెఱింగిన పండితకవీంద్రుఁడు. ఇయ్యది భారతంబున నాయా
ఘట్టంబుల భాషాంతరీకరించుతఱి నెఱుంగనగు. ఈతనికి గీర్వాణాంధ్రంబుల నెక్కుడు
వై శారద్యంబుకలిమి నుభయకవిమిత్రుం డనుబిరుదము గలిగె. సోమయాజియగు
టఁ బరమాస్తికాగ్రేసరుం డనియుఁ గర్తాచరణదీప్తోదయుం డనియుఁ బలియుచున్న
ది. ఇక్కవినాథురచనలాంధ్రభాషాభిమానులకాగమములు. తురసికు సరసంపుఁ
బలుకు లాంధ్రభాషాయోషాభూషణములు. ఈతనికృతు లాంధ్రకవిపుంగవులకుఁ
గవితామార్గప్రదర్శకములు. ఆంధ్రభాషాతత్త్వము నెఱింగినకోవిదులలో నీతఁ
డపరశబ్దశాసనుఁడు. ఇక్కవీంద్రునకు గీర్వాణభాషావై శారద్య మెక్కుడయ్యును
గవనంబునం దెలుఁగుపలుకు లే తఱచుగాఁ గాన్పించును. గవనంబున జల్లిపదంబుల
నిఱికింపక కాదాచిత్కముగ ననతిదీర్ఘసమాసములం బొందుపఱచుచుఁ జిన్నచిన్న
పదములంగూర్చి యతిప్రాసములకుఁ దడవుకొనక సరళముగా హృదయరంజకముగాఁ
గవన మల్లుటయ యీకవికి నైజము. సంస్కృతంబున బౌణభట్టప్రథమకృతి యగు
హర్షచరిత్రమునంబోలెఁ దిక్కనబాల్యకృతి యగును త్తరరామాయణంబున నవి
చ్చిన్నకవితాధారకుఁ గొన్నియెడల సంకోచంబుగలిగినను, కాదంబరింబోలె భార
తంబున నారి తేరి సర్వాలంకారశోభిత యై సవరసోపేత యై సరసగుణసమేత యై
ప్రాథకవితాయువతి దద్దయు సహృదయహృదయాంబుజంబుల సలరించు చున్నది.
సమయాచితింబట్టి యేరసంబు వర్ణించుతఱి నెట్టిపదములం గూర్చిన రసము గృహీతా
కృతివోలె సహృదయహృదయదర్పణంబులఁ బ్రతీబింబించునో, యట్టిమధురపదం
బులం బొందించువిషయమునిక్కవీచంద్రుఁ డెఱింగిన ట్లారు లెఱుంగరు. సర్వతో

ముఖపాండిత్యవిభూతి గలవాఁ డగుటమి బహుళార్థంబు గలభావంబు సంగ్రహించి యొకటిరెండుపద్యంబులలో నిముచ్చుటకును నల్పాభిప్రాయంబునకుం జిన్నెలువన్నెలు గల్పించి విపులంబుగా రమణీయంబుగా వ్రాయుటకును నేర్చినవలంతి. వేయేల? ఎఱ్ఱాపైగడ, శ్రీనాథుఁడు మున్నగుమహాకవులకే యీతనికవనమున నెఱుంగఁ దగినయంశము లనేకము లున్నవనఁ దక్కుంగలకవులఁ జెప్ప నేల? ఈతని కవిత్వంబున సందర్భోచితరీతిఁ బ్రయుక్తంబు లై చక్కనిలోకోక్తులు శ్రోతలం బరితల నానందార్ణవతలనిమగ్నాంతగంగులం జేయు చున్నవి. ఉదాహరణములు—
‘చెవులు వట్టి యాడించు’ పు. 37 ప. 22, ‘ఒడల్ సిదిమినఁ బాలు వచ్చు’. పు. 102. ప. 22. ‘నేతికుండపై యెలుక’ పు. 107. ప. 22. ఇట్లు గనుంగొనఁ దగినది.

ఈకవి తనకవిత్వంబున పాదపూరణంబుగ వ్యర్థపదములం బ్రయోగింపక (నిర్వచనోత్తరరామాయణము 1 నపుటలోఁ) దాఁజేసిన ప్రతిజ్ఞనుఁజెల్లించుకొనెను. నీతనికవనంబున శబ్దచిత్రంబులు నర్థాలంకారములు విరళంబులు. కాలిదాసాదులకుఁ బోలెఁ నీకవికి నుత్పేక్షితోల్లేఖాదులకంటె నుపమారూపకస్వభావోక్తులు గడు బ్రీయములు.

ఉదాహరణము.—

- “ఉ. చారుబలాకమలఁ జాడువన దంతము లొప్పు గర్జిత
స్ఫారరవంబుల్లుగ నభంగురతం బటుబృంహితంబు లా
సారముమాడ్కి జానజలఁసంతతి గ్రమ్మఁగఁ గాలమేఘమా
లారుచిరంబు లై మద చలద్విపసంఘము లొప్పు నప్పురిన్.” 1 ఆ. 53 ప.
- “నీ. అనవద్యవేదవిఠ్ఠాలతావిలతికి, నాలవాలములు జిహ్వోంచలములు.....” 1 ఆ. 57 ప.
- “నీ. పడఁతుల నెఱివీఁగుఁబాలిండ్లు వెడవోఁప, లీలఁ బయ్యెనలు దూలింతుటనును...” 1 ఆ. 59 ప.

శబ్దాలంకారంబులలో నీకవికిఁ బ్రీయమైనది రెండురెండు గాని మూఁడు మూఁడుగాని పద్యములో నన్నియుఁగాని సమాసములయం దంత్యాక్షరవ్యావృత్తి నియమము. ఉదా.—

- “మ. అతుతౌదార్యఁ డహీనశౌర్యఁడు సముద్యద్దైర్యఁ డత్యంతవి
శ్రుతచారిత్రుఁడు సూరిమిత్రుఁడు జనస్తోతవ్యగోత్రుఁడు సం
భృతసత్కీర్తి పవిత్రమూర్తి యసుహృద్బృందార్థినిర్వర్తి పూ
జితధీమగుతుఁడు పుణ్యవంతుఁడు జయశ్రీకాంతుఁ డిమ్మేదినిన్.”
- “చ. నిరుపమమూర్తి వైరిరథినీసమవర్తి వివేకవైభవ
స్ఫురితవిచారుఁ డుజ్జ్వలయశోమణిహారుఁడు ధర్మసంగ్రహ
దరపరతంత్రుఁ డార్యజనతామతమంత్రుఁడు వంశవారిజా
కరనవసూర్యఁ డస్థలితగౌరవవర్తనధుర్యుఁ డిమ్మహిన్.”

3 ఆ. 119 ప.

“మ. కమలాధారుడు భీతిమారుడు డసమాకారుండు గంభీరుడు
బ్రహ్మభీమారుడు డపారసారుడు కళాస్ఫూరుండు వీరుండు దు
ర్దమదోస్సారుడు డధర్మభీరుడు మహోదారుండు దుర్వారుడు డ
త్యమలాచారుడు నిర్వికారుడు యశోహారుండు ధీరుం డిలన్.”

1 ఆ. 86 ప.

ఇట్టివి సూక్ష్మదృష్టి గనుగొనినచో నీతనికృతులం బెక్కులు గన్పట్టును. అయినను గథాసందర్భమున దీనిని పరమార్థ మని తలంచి రసభావాదులం దిగ నాడి క్లిష్టార్థకల్పనైకశరణంబు లగుచిత్రబంధయమకాదులకొఱకుఁ గట్టపడక యా శ్వాసాంతమున మాత్రమీ వ్యావృత్తినియమమును గైకొనినాఁడు. ఇట్టిలక్షణములు విశేషముగఁ నాంధ్రీపంచమవేదంబునఁ జూపట్టును.

ఈకావ్య మీతనిప్రథమకవిత యగుటంజేసి దీనియందు భారతమందలికవి తాప్రాధిమ యంతగాఁ గానరా కున్నను మొత్తముమీఁద భారతశైలిం బోలియే యున్నది. కాబట్టియే యిందలిపద్యంబులయందుఁ దిక్కన కత్యంతగౌరవ ముండి యుండెను. దీనికిఁ దనభారతంబున నిందలికొన్ని పద్యంబులఁ గొంతనఱకు మార్చియు మార్పకయుఁ బొందుపఱచి యుండుటయే ప్రమాణము.

విస్తరభీతిచే వాని నిట నుదాహరింపక విరమించితి. ఇక్కపీంద్రుడు నన్న యభట్టనంప్రదాయానుసారముగఁ గావ్యాదిని సంస్కృతశ్లోకరూపంబుగనే మంగళాచరణం బొనర్చెను. షష్ట్యంతముల మానెను. దీనింబట్టి యేతదైవికల్పికత్వంబు గవి కిష్ట మని తోచుచున్నది. ఈకవివల్ల భుంగుఁజేరించి వ్రాయఁదగునంశము లనేక ము లున్నను, విస్తరభయంబునను ముఖ్యముగా నవి భారతమునకు సంబంధించిన వగుటను విరమించుచు స్థాలీపులాకన్యాయంబుగ రెండుపద్యముల నిట నుదాహరించుచున్నాఁడ.

“మ. కుచముల్ వాఁటెడినీటిమీఁదివిలసత్కోకంబులం గ్రేణి నే
యుచు నుండన్ మెడ యెత్తి పాదయుగళం ♦ బూదంగ బాహులతల్
పచరింపం గరమూలకాంతి నిగుడన్ ♦ భావంబు రంజిల్ల బా
డుచుఁ గ్రీడించిరి పువ్వుబోడులు లతాదోలాకళాప్రాధులన్.”

8 ఆ. 37 ప.

“శా. ఏమేమీ రఘురాముతమ్ముడవె మీ ♦ రేపారి పై నెత్తి మా
మామం బంక్తిముఖున్ వధించినను మీ ♦ మార్భ్యంబు సైరించి యే
నేమిం జేయక యున్నఁ గ్రొవ్వి యిట నీ ♦ వేతెంచిలే మేలు మే
లీమై తోడన పోదు గాక యని దైత్యేశుండు దర్పంబునన్.”

10 ఆ. 17 ప.

ఇట్లు సరసగుణమణిగణభూవణభూషితకవితావసితామణిమధురశృంగార విలసితంబుల రసికవరేణ్యు లనురక్తి ననుభవించి యానందాంబునిధిరంగ త్తరంగంబుల డోలాకర్మ నాచరింతురుగావుత మని ప్రార్థించుచున్నాఁడ.

ఉత్పల - వేంకటసరసింహాచార్యులు.

విషయ సూచిక.

—•—•—•—

ప్రథమాశ్వాసము.

విషయము.	పుట.
కృతిప్రశంస	1
కృతికర్తృనియమము	”
కృతినాయకవంశావతారము	2
అయోధ్యావర్ణనము	6
పూర్వరామాయణకథ	9
ఆశ్వాసాంతము	11

ద్వితీయాశ్వాసము.

రామునికొల్వకూటమునకు జనకాదులు వచ్చుట	12
మునులు రాముని నుతించుట	13
విశ్రవసు జన్మప్రకారము	”
వైశ్రవణుని వృత్తాంతము.	15
సుకేశుని వృత్తాంతము	17
మాల్యవదాదులు తపంబుచే బ్రహ్మవలన వరంబులు వడయుట	18
మాల్యవంతుఁడు లంకయందు నివసించుట	19
మాల్యవదాదులు పెండిలియై పుత్రులం గాంచుట	”
మాల్యవంతుఁడు లోకంబుల బాధించుట	20
ఇంద్రాదులు హరుననుజ్ఞచే విష్ణువును వేఁడుట	”
మాల్యవదాదు లమరావతిపై దండెత్తుట	21
ఆశ్వాసాంతము	22

తృతీయాశ్వాసము.

విష్ణువు దేవతలకుఁ దోడై రాక్షసులతో యుద్ధము సేయుట	23
మాల్యవంతుఁడు విష్ణువున కోడి పాతాళముఁ జొచ్చుట	25
అగస్త్యుఁడు రామునకు రావణాదులకథ దెల్పుట	26
రావణాదులు తపం బొనరించుట	29

విషయము.

పుట.

రావణునకు బ్రహ్మ వరంబు లిచ్చుట

...

29

విభీషణునకు బ్రహ్మ వరంబు లిచ్చుట

...

30

కుంభకర్ణుని తపగిఫలము

...

"

నుమాలిబోధనచే రావణుఁడు లంకను వశపఱచుకొనుట

...

31

రావణుఁడు లంకం బ్రవేశించుట

...

33

శూర్పణఖకుఁ బెండ్లిచేయుట

...

34

ఆశ్వాసాంతము

...

"

చతుర్థాశ్వాసము.

రావణకుంభకర్ణ విభీషణులు పెండ్లాడుట

...

35

మేఘనాదుని జననము

...

36

రావణుఁడు దేవతలు మొదలగువారిని బాధించుట

...

37

కుబేరుఁడు దూతను బంపి రావణునకు బుద్ధి చెప్పించుట

...

"

రావణుఁడు కుబేరునిపై దండెత్తి పోవుట

...

39

యక్షరాక్షసులయుద్ధము

...

"

కుబేరుఁడు రావణుని దూరనాడుట

...

41

కుబేరుఁడు రావణునితో యుద్ధముచేసి యోడిపోవుట

...

"

రావణుఁడు కుబేరు నోడించి పుష్పవిమానము గొనుట

...

42

నందికేశ్వరుఁడు రావణుని శపించుట

...

43

రావణుఁడు కైలాసమును బెల్లగించి యెత్తుట

...

"

శివుఁడు రావణునిచేతులు కైలాసము క్రింద నడఁగఁజ్రొక్కి
వాఁడు ప్రార్థింపఁగా ననుగ్రహించుట

...

"

ఆశ్వాసాంతము

...

44

పంచమాశ్వాసము.

వేదవతి రావణునిచే ననమానిత యై యగ్నిప్రవేశము చేయుట

...

45

రావణుఁడు దిగ్విజయము చేయుట

...

47

నారదవోదితుఁడై రావణుఁడు యమునిమీఁదికిఁ జనుట

...

48

నారదవచనప్రబోధితుఁడై రావణుఁడు యమునిపై దాడివేడలుట

...

49

నారదుఁడు రావణునిరాక యముని కెఱింగించుట

...

"

యమరావణ సేనలు పోరాడుట

...

50

యమరావణులద్వంద్వయుద్ధము

...

51

బ్రహ్మ యమరావణులయుద్ధమును మాన్పుట

...

"

విషయము.

పుట.

రావణుఁడు నివాతకవచకాలకేయలతో యుద్ధముసేయుట	...	52
రావణుఁడు తనమఱఁది యైనవిద్యుజ్జిహ్వనిఁ జంపుట	...	53
రావణుఁడు వరుణపట్టణముపై దాడివెడలుట	...	53
రావణుఁడు లోకములోనిస్త్రీలనెల్లఁ జెఱలువట్టుట	...	54
రావణునిచెఱం బడినస్త్రీలు విలపించుట	...	55
చెఱఁ బడ్డయింతులు రావణుని శపించుట	...	56
రావణుఁడు దిగ్విజయము చేసి వచ్చి లంకం బ్రవేశించుట	...	57
శూర్పణఖ తనమగనిఁ జంపె నని దుగ్గిఱించి రావణుని దూఱనాడుట	...	57
రావణుఁడు శూర్పణఖ నూరడించి దండకారణ్యమునకుఁ బంపుట	...	58
రావణుఁడు కుంభిల యనువనమున యజ్ఞము సేయుచున్న యింద్రజిత్తుఁ జూడఁబోవుట	...	58
రావణుఁ డింద్రజిత్తుఁ గుంభిళనుండి లంకకుఁ దోడ్కొనివచ్చుట	...	59
ఆశ్వాసాంతము	...	59

షష్ఠాశ్వాసము.

విభీషణుఁడు కుంభీనసను మధుఁ డపహరించె నని యన్నతోఁ జెప్పట	...	60
మధునిపై దండెత్తినరావణుఁడు కుంభీనసప్రార్థనచే వానితోఁ జెలిమిసేయుట	...	61
మధుఁడును రావణుఁడు నింద్రునిపై దండెత్తుట	...	62
కైలాసవర్ణనము	...	63
అంధకారవర్ణనము	...	63
చంద్రోదయచంద్రికావర్ణనములు	...	64
రంభారావణసంవాదము	...	65
నలకూబరుఁడు రావణుని శపించుట	...	67
రావణుఁడు దండెత్తి వచ్చుటవిని యింద్రుఁడు విష్ణునిఁ గాన నేగుట	...	68
ఇంద్రుఁడు యుద్ధమునకు వెడలుట	...	68
దేవదానవసేనలు పరస్పరము తలపడి పోరుట	...	69
మేఘనాదుఁ డింద్రుని మాయాతిమిరమున ముంచి పట్టుకొనుట	...	73
రావణుఁ డింద్రునిఁ బట్టి లంకకుఁ గొనిపోవుట	...	74
ఆశ్వాసాంతము	...	74

సప్తమాశ్వాసము.

బ్రహ్మ యింద్రజిత్తు కోరినవర మిచ్చి యింద్రుని విడిపించుకొని వచ్చుట	...	75
రావణుఁడు కార్తవీర్యునితోఁ బోరాడి చెఱఁబడుట	...	76
పులస్త్యుఁడు కార్తవీర్యుని వేడుకొని రావణునిచెఱ విడిపించుట	...	80

విషయము.	పుట.
రావణుడు వాలిచే భంగపడి యతనితో మైత్రి చేయుట	81
వాలి రావణునిఁ జంకలో నిటికించుకొని నాలుగుసముద్రములను ముంచుట	82
వాలిచే భంగపడి రావణుఁ డతనితో మైత్రిచేయుట	83
హనుమంతుని జననాదివృత్తాంతము	86
అగస్త్యాదిఋషులు రాముని వీడ్కొని చనుట	87
పట్టాభిషేకమునకు వచ్చినజనకరాజు మొదలగువారిని రాముఁడు వీడుకొలుపుట	88
ఆశ్వాసాంతము	

అష్టమాశ్వాసము.

కుబేరపుష్పకము రామునియొద్దకు వచ్చుట	90
భరతుఁడు రామునిఁ బొగడుట	91
శ్రీరామునివినోదవిహారము	92
సీతారాము లుద్యానవనమున విహరించుట	94
సీతారాములజలవిహారవర్ణనము	97
సీతారాముల లీలావిహారవర్ణనము	99
సీతాదేవి గర్భము దాల్చుట	100
రాముఁడు కోరిక యడుగఁగా సీత గంగాతీరవనములకుఁ బోఁగోరుట	101
రాముఁడు నర్తనచివులవలన లోకాపవాదము నెఱుంగుట	102
లోకాపవాదభీతుఁ డై రాముఁడు దమ్ములతో నాలోచించుట	103
లోకాపవాదమునకై రాముఁడు సీతను విడనాడ నిశ్చయించుట	104
రాముఁడు లక్ష్మణునివెంట సీత నడవులకుఁ బంపుట	
ఆశ్వాసాంతము	

నవమాశ్వాసము.

లక్ష్మణుఁడు గంగాతీరవనములకు సీతను దోడ్కొని పోవుట	105
రాముఁడు లోకాపవాదభీతుఁ డై విడనాడినవృత్తాంతము సీతకు లక్ష్మణుఁ డెఱింగించుట.	106
సీత తన్ను భర్తవిడనాడినందులకై చింతించి లక్ష్మణునితో నయనిష్ఠురంబు లాడుట...	108
లక్ష్మణుఁడు సీతను గంగ దాటించి విడిచి పురమునకు మరలుట	110
వార్తకి సీతవృత్తాంతము మునిపుత్రులవలన విని వచ్చి తనయాశ్రమమునకుఁ దోడ్కొనిపోవుట.	111
పట్టణమునకుఁ బోవుచు సుమంతుఁడు లక్ష్మణునకు దుగ్గిభోపశమంబుగా దొల్లిటికథ యెఱింగించుట	112
లక్ష్మణుఁడు పట్టణమునకుఁ బోయి యన్నతో సీత నడవిని విడిచి వచ్చితి నని చెప్పుట.	
లక్ష్మణుఁడు రామునకు దుగ్గిభోపశమంబు నేయుట	

విషయము.	పుట.
రాముఁడు దుగ్గిఖము నడఁచుకొని ప్రజలం బాలించుట	112
రాముఁ డేకాంతంబున సీతం దలంచి చింతిల్లుట	113
రాముఁడు మునులమొఱ విని శత్రుఘ్నుని లవణం జంపఁ బంపుట	114
శత్రుఘ్నుఁడు లవణపై నెత్తిపోవుట	„
ఆశ్వాసాంతము	115

దశమాశ్వాసము.

మునులు శత్రుఘ్నునకు లవణుని వధించునుపాయం బెఱింగించుట	116
లవణశత్రుఘ్నులసంవాదము	117
శత్రుఘ్నుఁడు ద్వంద్వయుద్ధమున లవణాసురుం జంపుట.	118
లవణు వధించి మధుర నేలుచున్నశత్రుఘ్నుఁడు పండ్రెండేండ్లకు నన్నం జూడ వచ్చుట.	119
ఒకానొకబ్రాహ్మణుఁడు చచ్చినకొడుకుం దెచ్చి రామునినగరివాకిటఁ బెట్టి దుగ్గిఖించుట.	120
వసిష్ఠాదిబుఱుఘులు విప్రకుమారునిమృతికారణము రాముని కెఱింగించుట	121
రాముఁడు పుష్పకారూఢుఁ డై శూద్రతపస్విని వెదకి ఖండించుట	122
శూద్రమునిని వధించినరాముని దేవతలు ప్రత్యక్షమై గారవించుట	123
దేవతలు చెప్పినచొప్పున నగస్త్యునియజ్ఞము చూడ రాముఁ డరుగుట	„
రాముఁ డగస్త్యునిచే సమ్మానితుఁడై యయోధ్య కేతెంచుట	124
రాముఁ డశ్వమేధయాగము నేయుట	125
కుశలవులు యాగశాలకు వచ్చి రామాయణగానము నేయుట	„
రాముఁడు కుశలవులగానము విని సమ్మానించుట	126
వాల్మీకి రామునికి సీతావృత్తాంతము చెప్పి కుశలవుల నతని కొప్పించుట	127
సీత నిజపాతివ్రత్యప్రభావంబున భూమిం గ్రుంగుట	128
రామచంద్రుండు పుత్రసహితుం డై నిజనగరంబుఁ జొచ్చుట	„
కుశలవులకు రాముఁడు రాజవిద్యల నేర్పించుట	129
ఆశ్వాసాంతము.	130

శ్రీ రస్తు.

నిర్వచనోత్తర రామాయణము.

—o—o—o—

ప్రథమాశ్వాసము.

రాస్తాం మనుమక్షీతీశ్వరభుజాస్తమ్భే జగన్మణ్డల
ప్రాసాదస్థిరభారభాజి దధతీసా సాలభజ్జీశ్రియం
శుణ్డాలోత్తమగణ్డభిత్తిషు మదఃవ్యాసజ్గవశ్యాత్కనాం
యాముత్తేజయతేతరాం మధులిహః మానన్దసాన్దాస్థితిః.

1

—|| కృతిప్రశంస. ||—

చ. హరిహరపద్మగర్భైలను నాదికపీంధ్రుల నూత్నసత్కవీ
శ్వరులను భక్తిగొల్చి తగ వారికృపం గవితావిలాసవి
స్తరమహనీయుఁ డైననను సర్వగుణోత్తరమూర్తిమన్తభూ
వరుఁడు దగంగ రాఁ బనిచి వారనిమన్నన నాదరించుచున్.

2

క. ఏ నిన్ను మామ యనియెడు, దీనికిఁ దగ నిమ్ము భారతీకన్యక నా
కీ నర్హుఁడ వగు దనినను, భూనాయకుపల్కు చిత్తమున కిం పగుడున్.

3

సీ. సకలలోకప్రదీపకుఁ డగుపద్మినీ, మిత్రవంశమున జన్మించె ననియుఁ
జూచిన మగ లైనఁ జొక్కెడునట్టిసౌం, దర్యసంపదసౌంపు దాల్చె ననియు
జనహృదయానంద జనక మై నెగడిన, చతురతకల్పి న ప్రతిముఁ డనియు
మెఱసి యొండొంటికి మిగులు శౌర్యత్యాగ, విఖ్యాతకీర్తుల వెలసె ననియు

తే. వివిధవిద్యాపరిశ్రమ వేది యనియు
సరసబహుమానవిరచనాశాలి యనియు
మత్కృతీశ్వరుఁ డగుచున్న మనుమనృపతి
సుభగుఁ గావించుటకు సముత్సుకుఁడ నైతి.

4

—|| కృతికర్తృనియమము. ||—

ఉ. భూరివివేకచిత్తులకుఁ బోలు ననం దలఁపన్ దళంబులన్
సౌరభ మిచ్చుగంధవహుఁచందమునం బ్రకటంబు చేసి యిం

- పారెడువల్కులం బడయఁ నప్పలుకు ల్పరి గ్రుచ్చునట్లుగాఁ
జేరుప నేరఁగా వలయుఁ జేసెద నే గృతి యన్న వారికిన్. 5
- చ. పలుకులపొందు లేక రసభంగము నేయుచుఁ బ్రాతవడ్డమా
టలఁ దమనేర్పు చూపి యొకటక హృదయం బలరింపలేక యే
పొలమును గానియట్టిక్రమముం నమమెచ్చుగ లోక మెల్ల న
వ్వలఁ బొరయం జరించుకుకపుల్ ధర దుర్విటులట్ల చూడఁగాన్. 6
- క. తెలుఁగుకవిత్వము చెప్పం, దలఁచినకవి యర్థమునకుఁ • దగియుండెడుమా
టలు గొని వఱులుం బ్రాసం,బులు నిలుపక యొగిని బులిమి • వుచ్చుట చదురే.
- క. అలవడ సంస్కృతశబ్దము, తెలుఁగుబడి విశేషణంబు • తేటపడంగా
బలుకునెడ లింగపచనం, బులు భేదింపమికి మెచ్చు • బుధజనము కృతిన్. 8
- తే. ఎట్టికవి కై నఁ దనకృతి • యింపుఁ బెంపఁ,జాలుఁ గావునఁ గావ్యంబునరను లై న
కవులచెవులకు నెక్కినఁ • గాని నమ్మఁ, డెందుఁ బరిణతి గలుగుకవిశ్వరుండు. 9
- క. అని సత్కవీంద్రమార్గము, మనమున నెలకొల్పి నరస • మధురవచోగుం
భననుప్రసాదసంబో, ధనగోచరబహువిధార్థతాత్పర్యముగాన్. 10
- క. ఎత్తటి నైనను ధీరో, దాత్తనృపోత్తముఁడు రామ • ధరణీపతి న
ద్వృత్తము సంభావ్య మగుట, నుత్తరరామాయణోక్తి • యుక్తుడ నైతిన్.
- తే. సారకవితాభిరాముగుంటూరివిభుని, మంత్రిభాస్కరుమత్పితామహునిదలఁచి
యైన మన్ననమెయి లోక • మాదరించు, వేఱ నాకృతిగుణములు • వేయునేల.
- మ. అమలోదాత్తమనీష నే నుభయకావ్యప్రాధిఁ బాటించుశి
ల్పమునం బొరగుండం గళావిదుండ నాపస్తంబసూత్రుండ గౌ
తమగోత్రుండ మహేశ్వరాంఘ్రికమలఁధ్యానైకశీలుండ న
న్నమకుం గొమ్మనమంత్రికిఁ సుతుండఁ దిక్కాంకుండ సన్తాన్యుండన్. 13
- ఉ. జాత్యము గామి నొప్పయిన • సంస్కృత మెయ్యెడఁ జొన్న వాక్యసాం
గత్యము నేయుచో నయిన • గద్యము తోడుగఁ జెప్పి పెట్ట దా
ర్గత్యము దోషఁ బ్రాసముప్రకారము వేఱగునక్షరంబులక
శ్రుత్యనురూప మంచు నిడ • సూరుల కివ్విధ మింపుఁ బెంపదే. 14
- క. వచనము లేకయు వర్ణన, రచియింపఁగఁ గొంత వచ్చుఁ • బ్రాథులకుఁ గథా
ప్రచయముఁ బద్యములన పొం, దుచితంబుగఁ జెప్పు లూర్ధ్వఁబొప్పిద మనరే.
- క. లలితపదహృద్యపద్యం, బులన కథార్థంబు ఘటిత • పూర్వాపర మై
యలఁతియలంతితునియలుగ, హల సంధించినవిధంబు • నమరఁగ వలయున్. 16

—|| కృతినాయకవంశావతారము. ||—

- క. ఈకృతికిఁ దొడవుగా నమ, రాకృతి యగుమనుమనరవ • రాగ్రేసరున
త్యాకృతివంశము గాఢ, స్వీకృతి దగఁ గీర్తనంబు • నేయుదు నెలమిన్. 17

- ఉ. అంబుజనాభునాభి నుదయం బయి వేధ మరీచిఁ గాంచె లో
కంబుల కెల్లఁ బూజ్యుఁ డగుఁకశ్యపుఁ డాతనికిన్ జనించె వి
శ్వంబు వెలుంగఁ జేయఁగ దివాకరుఁ డమ్మని కుదృఢించె వా
నిం బొగడం జతుశ్చక్రులు • నేరక యున్నవి నాకు శక్యమే. 18
- క. ఆతనికి సకలలోక, ఖ్యాతుఁడు మను వుదృఢించి • యనవద్యమతిం
జాతుర్వర్ణ్యస్థితిర, తాతత్పరవృత్తిఁ బరఁగె • సర్వోత్తరుఁ డై. 19
- శా. లోకాలోకతటీవిహారకలనా•లోలద్యశస్సింహుఁ డ
స్తోకాపాదితపుణ్యమూర్తి మనుపు•త్తుం డాక్రమక్రీడ మై
నేకచ్ఛత్రము గాఁగ భూమివలయంబెల్లం బ్రశాసించె ని
త్వాకుం డప్రతిమానదానమహిమా • కల్పోజ్జ్వలాకారుఁ డై. 20
- క. ఆయిత్వాకుకులంబున, సాయంతనసప్తజిహ్వాసాదృశ్యశ్రీ
స్థాయత్ప్రతాపనిధి నా, రాయణనిభపుణ్యమూర్తి • రఘు వుదయించెన్. 21
- మ. మఘవిద్యాప్రియుఁ డై దివౌకనుల సమ్మానించుఁ బ్రత్యర్థిబా
హుఘనాటోపము మాన్చు దిగ్విజయలీ•లోత్సాహి యై సజ్జనా
లఘుకార్యంబులు దీర్చు వై దికవిధిశ్లాఘాదరస్వాంతుఁ డై
రఘుభూపాలకుఁ జెప్ప నొప్పదె జగత్ప్రాణప్రవీణాత్మకున్. 22
- క. ఆరఘువంశంబున వి, స్తారయశోధనుఁడు విమలచరితుఁడు బుధని
స్తారకుఁడు భూమిపాలన, సారనిపుణబుద్ధి రామ • జనపతి వుట్టెన్. 23
- మ. మునిలోకంబు ప్రశంస సేయ జగముల్ • మోదంబు వొందంగ దు
ర్జనతానిగ్రహతత్పరాత్ముఁ డగుచున్ • సద్వృత్తిసంరక్షణం
బున రాగిల్లుచు నేలె రామనృపుఁ డీ • భూచక్రముం దత్కులం
బున రాజన్య లనేకు లిద్ధరణిఁ బెంపుం బొంది పాలించినన్. 24
- క. పిదపఁ గలికాలచోళుం, దుదయం బై జలధివరిమిత్తోర్ద్ధవలయం
బు దనకు బంటుపాలమ్ముగ, నెదు రెందును లేక పేర్కి • యెనకం బెసఁగన్. 25
- శా. చేనేతం బృథివీశు లందుకొసఁ గా • శీసింధుతోయంబులం
జేస్థే మజ్జన ముంగుటంబున హరించెం బల్లవోర్ద్ధిశు ను
ల్లానం బొందఁగ ఫాలలోచనము లీ•లం గట్టెఁ గావేరి హే
లాసాధ్యాఖిలదిక్కులుండు కలికా•లత్నావిభుం డల్పుఁడే. 26
- చ. అతనికులంబునం దవనతారి యుగాంతకృతాంతమూర్తి య
ప్రతిమవదాన్యతావిభవ • భాసి విలాసరతీశుఁ డప్రత
ర్కితవివిధావధానపరికీర్తితనిర్మలవర్తనుండు సం
శ్రితనిధి వుట్టె బిజ్జన యశేషధరిత్రియు నుల్లసిల్లఁగన్. 27

- చ. పరుషపరాక్రముం డగుచుఁ + బల్లవువీట నుదగ్గు లై నప
న్నిరువుర నాతనిం గలయ + నెన్ని యనర్గళమత్సరంబుమై
మురరిపుసన్నిభుండు పదుఁమువ్వుర గం డడఁగంగఁ బెట్టె చా
బిరుదు వెలుంగ బిజ్జఁ డరి + భీకరభూరిభుజాబలంబునన్. 28
- క. తద్వంశంబునఁ బోషిత, విద్వజ్జనుఁ డహితభుజగఁవిహగేంద్రుఁడు ధ
ర్మాద్వైతమూర్తి వరయో, పిదవర్గస్థుఁడు మన్తసిద్ధి జనించెన్. 29
- సీ. భూరిప్రతాపంబు + వైరిఁబదాంధకా, రమున కఖండదీపముగఁ జేసి
చరితంబు నిఖిలభూజననిత్యశోభన, లతకును నాలవా + లముగఁ జేసి
కరుణ దీనానాథ + కవిబంధుజనచకో, రములకుఁ జంద్రాతఃపముగఁ జేసి
కీర్తిజాలముఁ ద్రిలోకేశారికకు నభి, రామరాజితపంజరముగఁ జేసి
- ఆ. సుందరీజనంబు + డెందంబునకుఁ దన, నిరుపమాన మైన + నేర్పుకలిమి
నతిప్రసిద్ధి చేసి + యనదృశలీల మైఁ, బరఁగె మనుమసిద్ధి + ధరణివిభుఁడు. 30
- క. ఆనున్తసిద్ధినుతుఁ డా, శామండలశాసనుండు + సదయాకృతి సం
గ్రామశ్రీరాముఁడు రా, మామదనుఁడు తిక్కనృపతి + మహిఁ బాలించెన్. 31
- ఉ. కేశవసన్నిభుండు పరిగీతయశోనిధి చోళతిక్కధా
శ్రీశుఁడు కేవలుండె నృపు + లెవ్వరి కాచరితంబు గల్గునే
శైశవలీలనాఁడు పటుశౌర్యధురంధరబాహుఁ డైనపు
ధ్వీశనరేంద్రమస్తకము + నేడైఱఁ గందుక కేలి నల్పఁడే. 32
- సీ. లకుమయ గురుములూరికి నెత్తి వచ్చినఁ, గొనఁడె యాహవమునఁ ఘోటకముల
దర్పదుర్జయు లగుఁదాయాదనృపతుల, సనిలోనఁ బఱపఁడే + యాగ్రహమున
శంభురాజాదిప్ర + శస్త్రారిమండలి, కముఁ జెర్చి యేలఁడే + కంచిపురముఁ
జేదిమండలము గాఁసిగఁ జేసి కాళవ, పతి నియ్యకొలుపఁడే + పలచమునకు
- తే. గాయగండగోపాలు నఁరాతిభయద, రాయపెండారబిరుదాభిఁ రాము నుభయ
రాయగండాంకు ఖండియఁరాయుఁ దిక్క, ధరణివిభుఁ బోల రాజులఁకరిది కాట,
- మ. కమలాప్రప్రతిమానమూర్తి యగునాకర్ణాటసోమేశు దు
ర్దమదోర్గర్వము రూపుమాపి నిజదర్పంబుం బ్రతిష్ఠించి లీ
లమెయిన్ జోళుని భూమిపై నిలిపి చోళస్థాపనాచార్యనా
మము దక్కం గొని తిక్కభూవిభుఁడు సామర్థ్యంబు చెల్లింపఁడే. 34
- సీ. భృత్యానురాగంబు + పెంపుఁ జెప్పఁగ నేల, పరివారసన్నాహ + బిరుదు గలుగ
వందిప్రియత్వంబు + వర్ణింపఁ గా నేల, పాఠకవుత్త్రాఖ్య + పరఁగు చుండ
సకలవిద్యాపరిశ్రమముఁ దెల్పఁగ నేల, కవిసార్వభౌమాంక + మవనిఁ దెల్ల
సుభగతామహిమఁ బ్రస్తుతి నేయఁ గా నేల, మన్తధనామంబుఁ మహిమ నెగడ
- తే. సుభయబలవీరుఁ డనువేరు + త్రిభువనములఁ

బ్రతురముగ ఘోరబహుసంగఃరముల విజయ

లక్ష్మీఁ జేకొనుబాహుబలంబుసాంపు

పొగడ నేటికేఁ గలికాలఁ భూవిభునకు.

35

క. అతనికి నుదయించెను గ, లృతరువునకుఁ బుట్టు రుచిరఁ ఫల మన మనుమ

క్షితిపతి కవిహృదయశుక, ప్రతతినఘాస్వానీదయఁ రసికత వెలయన్.

36

ఉ. అర్థజనంబు లోభిన్యపులాసలు చూపినఁ బడ్డజాలి ప్ర

త్యర్థులు వైరిరాజులమఁదం బడఁగించుటఁ గన్న పెంపు నా

నార్థము లర్థి కిచ్చియు రఁణావనిఁ దోలియుఁ బొపుకామిని

ప్రార్థితమూర్తి మన్తజనఁపాలుఁడు కేవలుఁడే తలంపఁగన్.

37

సీ. అడవులఁ గొండలఁ బడి యాలుబిడ్డప, ప్టఱుఁగనివైరిధాఁత్రీశులందుఁ

గట్టంగఁ దొడఁ బూయఁ బెట్టఁ గొఱంత లే, కానంద మందెడుఁ నర్థులందుఁ

గని విని యించువిల్తునియలరమ్ముల, బారికి నగపడ్డఁ భామలందుఁ

దమతమలో నద్భుతం బంది కొనియాడు, నిఖిలకళాగమఁ నిపుణులందుఁ

తే. గానఁగావచ్చు వేఱ పొగడ్తలాస, పడక తనయంత జగములఁబరఁగుచుండు

దినకరాన్వయతిలకంబుఁ మనుమనృపతి, వీర్యవితరణరూపవివేకమహిమ.

38

మ. ద్రవిణోర్విపతిగర్వముం దునిమి శౌర్యం బొప్పఁ గర్ణాటద

ర్పవిఘాతంబు నొనర్చి నైరిమనుజేంద్రశ్రేణికై గొంగ నా

నవనిం బేర్కొని యున్నయట్టివిజయఁత్కౌఢీశ్వరుం గాసిగా

నెవిచెం జోశనమస్కసిద్ధి యనిప్రామోటం బ్రగాఢోద్ధతి.

39

సీ. దండప్రణామంబుఁ దగ నభ్యసించిరో, నెఱి బోరగిలఁబడఁ నేర్పునాఁడ

వ్రేళ్లులు గఱవంగఁ నెర వల్వరించిరో, నోరఁ జేతులు గ్రుక్కిఁ నొల్లునాఁడ

కడుసంకటంపుఁబేరడవులు దూఱంగఁ, దరమునేసిరో యిలఁ దడవునాఁడ

పలుదెస విఱిగిపోఁ బరువు సాధించిరో, క్రీడలుగాఁ బాటిఁ యూడునాఁడ

తే. బాలశిక్షలు గా కొండుఁ భంగి నింత, యచ్చునడియుండునే వీరికనఁగ నిన్ని

తెఱఁగులకు నేర్పుగలిగివర్తింతురాజ, మనుమనృపుఁదాకిపోయినఁ మనుజవతులు.

ఉ. రంగదుదారకీర్తి యగుఁరక్కె సగంగనఁ బెంజలంబుమై

భండ మొనర్చి మన్తజనఁపాలుఁడు బల్విడి నాచికోన్నరా

జ్యోంగము లెల్ల నిచ్చి తనఁయాత్రితవత్సలవృత్తి యేర్పడన్

గంగయసాహిణి. బదముఁ గైకొనఁ బంచె బరాక్రమోన్నతిన్.

41

సీ. కొండలునఱకునాఁ ఖండలుకై వడి, యెనయు నేనుంగులఁ దునుమునవుడు

బెబ్బలి వడి లేళ్లఁ పిండు హత్తినయొప్పు, గలుగు రాహుతులకుఁగడఁగునప్పు

డడవులఁ గార్చిచ్చుఁ లడరుచందముగాన, నగుఁ గాలుబలమునఁకలుగునవుడు

బలుగాలిమొగుళులపై వీచు క్రియదోచుఁ, దలుచైనగొడుగులునఱకునవుడు

తే. కసిమసంగినమృత్యువు + కరణి యంత, కాలదుద్రునికై వడి + కాలదండ
ధరునిబలువిడి యలవడు + దురములోన, నసమశౌర్యుడుమనుమధ + రాధిపునకు.

శా. శృంగారంబు నలంగ దేమియును బ్ర + స్వేదాంకురశ్రేణి లే
దంగంబుల్ మెఱుఁ గేద వించుకయు మా + హారాష్ట్రసామంతు సా
రంగుం దోలి తురంగముం గొనినసంగ్రామంబునం దృప్తస
ప్తాంగస్ఫారయశుండు మన్తపిభుపం + పై చన్నసైన్యంబునన్. 43

సీ. అనుపమబహురత్న + హయవారణముల వి, ద్విషులు గప్పములు పు + త్రెంచుచోట
నెల్లి కయ్యం బని + యెద్ది యేనియు నొక్క, కెలన శాత్రవదూత + పలుకుచోట
దలతలమని రెండు + దడములవా రేటు, న కమానముగఁ జేర + నడచుచోట
బరసేన సచ్చియుం + బాఠియు బయలైన, యనిలోన జయము సే + కొనెడుచోట
ఆ. నొక్కరూప కాని + యెక్కుడు డిగ్గును, గానరాదు ముఖవి + కాసమునకు
నన్యరాజు లీడె + యరిరాయవేశ్యాభు, జంగుఁ డైనమనుమ + జనవిభునకు. 44

—|| అయోధ్యావర్ణనము. ||—

క. అమ్మనుమనృపతి కభ్యుద, యమ్ముగ నే జెప్పఁ బూని + నట్టి కథకు నా
ద్యమ్మయి యయోధ్య యనునా, మమ్మున నెగడినపురోత్త + మము వర్ణింతున్.

సీ. అఖిలభోగములకు + నాస్పదం బగుట భో, గీంద్రపట్టణమున + కీడ యనియు
ధనసమృద్ధుల కెల్లఁ + దల్లియి ల్లగుటఁ గు, బేరునివీటికిఁ + బెద్ద యనియు
వైభవంబులకు నా + వాస మగుట నమ, రాధీశుపురమున + కధిక మనియు
నిర్మలవృత్తికి + నెల వగుటను భార, తీర్వరుప్రోలికి + నెక్కు డనియు

ఆ. వినుతి సేయఁ జాలి + వివిధోత్సవంబుల, నతిశయిల్లి సజ్జ + నాభిరామ
మై కరంబు వొలుచు + నన్నగరంబు వి, స్ఫురితసకలవస్తు + పూర్ణ మగుచు. 46

క. చనిచని యుచ్చోటను జి, క్కెనొకో తారకము లనఁ బ్ర + కీర్ణరుచులఁ ద
ద్భనవప్రస్తాగ్భాగం, బున ఖచితము లైనవజ్ర + ములు చెలు వొందున్. 47

తే. ఇంతపొడ వని వాక్రువ్వ + నేరి కైన, రా దనుట కోటవర్ణన + గాదు నిజమ
యెగసి పఱపిన దృష్టులు + నిగుడునంత, లెక్కలో నగ్రభాగంబు + లేమిఁజేసి.

క. మహనీయవప్రగోపుర, బహురత్నోత్కీర్ణసాల + భంజిక లొప్పుకొ
విహరణతత్పరనిర్జర, మహిళాతతి వచ్చి యున్న + మాడ్కి బెడం గై. 49

సీ. అవగాహనమునకు + నరిగినగజముల, మదములు కూడిన + నదులు గాఁగ
యుషకకుళీరక + చ్చపమకరాదిస, త్వములమొత్తము పర్వ + తములు గాఁగ
బ్రాకారమణిగణ + ప్రతిబింబనికరంబు, విలసిల్లుబహురత్న + వితతి గాఁగ
రంగత్తరంగప + రంపరపైఁ దేలు, కలహంసములు శంఖ + కులము గాఁగ

ఆ. గరము పాలుపు మిగులుఁ + బరిఖ విశాలగం, భీర మగుచుఁ బఱపుఁ + బేర్చిఁజేసి
యఖిలభూమిచక్ర + మనుతలంపునఁ బుర, వరముఁ జాటి యున్న + శరధివోలె.

చ. తరుణులవీగుఁజిన్నఁగవఁ తాఁకున నున్నదచక్రవాకబం
ధురగతి లీలఁ గామినులఁ తోరపుటూరులఘట్టనంబునం
గరివరహస్తకాండపటుఁఘాతమునం బరిఘాతరంగముల్
దిరుగుడుపడ్డతీరములఁ దెట్టువగట్టు సరోజరేణువుల్.

51

సీ. ఉజ్జ్వలలక్ష్మికిఁ నుద్భవస్థాన మై, భువననుందర మగుఁ పాలుపు చాల్చి
యనుపమానంతభోఁగాస్పదం బనఁ జాలి, హరినీలకాంతివిఁస్ఫురణ నొంది
సాంద్రచంద్రద్యుతిఁసమితి శోభిల్లి ను, ధాబహులప్రభోఁధమును గలిగి
బహుచిత్రసత్యసంఁపన్నత మెఱసి తుం,గాచలాతిస్థితిఁ నతిశయిల్లి

తే. యక్కజం బగుపెంపునఁ నతుల మగుచుఁ

జూడ్కులకు వేడ్కు సేయుచుఁ సొంపు మిగిలి

తమకు రత్నాకరంబుచందము నెఱయఁగ

నప్పురంబున రమణించెఁ హర్త్యచయము.

52

ఉ. చారుబలాకమాలికలఁ చాడ్చున దంతము లొప్ప గర్జిత
స్ఫారరవంబులట్లుగ నభంగురతం బటుబృంహితంబు లా
సారముమాడ్కి దానజలఁసంతతి గ్రమ్మఁగఁ గాలమేఘమా
లారుచిరంబు లైమద చలద్విపసంఘము లొప్పు నప్పరిన్.

53

తే. మనముశిల్పియె తనదువిఁన్ననువు మెఱసి

గాలి నశ్వరూఘంబులుఁ గాఁ దరించె

గాక యీజవన త్వముల్ఁ గలవె ఘోట

కముల కెందు నాఁ బురిఁ దురంగములు వొలుచు.

54

సీ. మవ్వంపుమేనులఁ జవ్వనంబుల కింపు, మిగిలినచెయ్యులఁ మెఱుఁగు వెట్ట
నల్ల నమధురంపుఁ సల్లాపరచనకు, లేతనవ్వున నునుఁబూత పూయ
నిడువాలుఁ గనుదోయిఁ నినుపారుకాంతికి, గలికిక్రేగన్నులఁ నలుపుమిగుల
• లలితంబు లగుచిత్రములచతురతలకు, సరసంపునడవడిఁ దెరలుపుచ్చ

తే. వెరవు గల్గి మనోభవుఁ వీరరసము, నిరతముగ నేర్పు వాటించిఁ కరువు గట్టి
పోసి చేసినరూపులఁపోల్కి వార, పనిత.లొప్పుదు రప్పురఁవరమునందు.

55

చ. విల్గుచునెడన్ మనంబులకుఁ వెక్కన మంద ధనంబు లమ్మచో

విలసదనేకవస్తువులుఁ విస్తయ మందఁగఁ జూడ్కు లెల్ల సొం

పులసహజంబు లై యెలమిఁ బొందఁగఁ నుజ్జ్వల లక్ష్మి యెప్పుఁ ద

మ్మలవడఁ జెంద వైశ్యజనుఁ లప్పరి నొప్పుదు రప్రమేయు లై.

56

సీ. అనవద్యవేదవిఁద్యాలతావితతికి, నాలవాలములు జిహ్వంచలములు

రాజితబహుకళాఁరాజహంసికలకు, మానససరనులుఁ మానసములు

చారుసత్యవ్రతఁ సౌరభ్యలక్ష్మికి, నుచితవాక్యములు పుష్పద్గమములు

సాదరకారుణ్యః మేదురజ్యోత్స్నకు, మధురాకృతులు శశిమండలములు
తే. గా సమస్తమహాధ్వరకర్తృతావిభూతిః దనరి యఖిలలోకపూజ్యులగుచు
నిరుపమానసద్గుణగణః నీతినిరతు, లై ధరామకు లొప్పుదుః రప్పురమున.

చ. అమరనగంబు నెచ్చెలులొఁ హైమవతీశుననుంగుఁగొండవి
య్యము లొకొ రోహణాచలముఁ నన్నలుఁ దమ్ములు నొక్కొ నా నువ
ర్ణమునను జారుతారమునఁ రత్నచయంబునఁ దేజరిల్లు నం
దు మహిమ కున్కిప ట్టగుచుఁ దుంగసముజ్జ్వల దేవసద్గముల్. 58

సీ. పడఁతులనెఱివేగుఁ బాలిండ్లు వెడదోఁప, లీలఁ బయ్యెదలు దూఁలించుటకును
దెఱవలపూతలుఁ మెఱయఁగ నాటమై, నడరిననునుజెమఁటార్చుటకును
మెఱతలచెక్కులఁ మెఱుఁగు వింతగ నవ, తంసమంజరులు గదల్చుటకును
గొమ్మలయలిక దేశములఁ గ్రొత్తచె, న్నొలయఁ గుంతలములఁ దెలచుటకును
తే. విటకుమారులు తనరాకఁ వేచివేడ్క, నెదురుకొనియింపుసొంపువఁహించుచుండ
నడపుమెలపునజనులకానంద మొదవ, గంధవహుఁడప్పురంబునఁ గలయఁబొల
చ. శుకపికసంకులత్వమునఁ సుందరసాంద్రలతాంతపల్లవ [యు.

ప్రకరబహుచ్ఛవిం బురవఁరంబువిహారవనంబు లొప్పు స
మృకరపతాకుసైన్యములుఁ మానవతీవిటకోటి కై నకే
లికలహవృత్తి సైఁవక సఃలీలగతికొ బయినెత్తి వచ్చె నాన్. 60

సీ. మన్మథునాస్థానఁ మండపంబులు మీన, కేతునేపథ్యనిఁ కేతనములు
రతివల్లభునివిహారప్రదేశములు సం, కల్పసంభవునిభోగస్థలములు
కందర్పునాయుధాఁగారముల్ కుసుమశ, రాసనుసంగీతకాలయములు
శంబరసూదనుఁ జయభూము లిందిరా, నందనుసంకేతమందిరములు
ఆ. రామణీయకంబుఁ రమియించునిక్కలు, సొంపుగనులు చైత్రసంపదలకు
ననుగలంపుటిరవుఁ లనఁగ రమ్యంబు లై, యొప్పు నుపవనంబులప్పురమున. 61

చ. వివిధగతిప్రకారములఁ వీధులఁ బాటునమీరణంబుచే
నవమకరందబిందుతతిఁ నల్లడలం దగ నింపుగూడి య
త్యవిరళలీలఁ బర్వ మధుఁపావళి పువ్వులు రోయ కెందు నా
డి వనములోన విచ్చలవిడికొ మదలీల నహించు నెప్పుడున్. 62

సీ. పద్మనీకల్లోలఁ పంక్తులపైఁ గ్రాలు, రాజితరాజమఁరాశలీల
సహకారపల్లవఁ సమితిఁ గదల్చు ను, న్నదకలకంతకుఁ మారుమాడ్కిఁ
బుష్పితనవలతాపుంజంబులోపల, విహరించుమత్తాళివిభునిభంగి
నుద్యానమునకు వేఱొకయొప్పు గావించు, చారునవీనవసంతుభాతి
తే. నేను గలుగంగ మదనునికేల యొందు, పరికరములని యన్నింటిపనులుఁ దాన
పూని చేయువిధమున మం దానిలుండు, పురమునందుండునుపవనభూములందు,

—|| పూర్వరామాయణకథ. ||—

6. ఆవురి కధిపతి రఘుకుల, దీపకుఁ డమరేంద్రనిభుఁడు * తేజోనిధి వి
ద్యాపారగుండు దశరథ, భూపాలుఁడు సకలలోకపూజితుఁ డగుచున్. 64

7. అష్టదిగ్దశశోభితావనీచక్రంబు, దమ్మి యై తనలయ్యి * కిమ్ము గాఁగ
వివిధనర్ణాశ్రమశహితస్మత్తికిఁ దన, యసద్మతపరిరక్ష * మునుఁగు గాఁగఁ
బాలుచుచతుర్దశభువనముల్ దనకీర్తి, యాడెడునెలపుల * మేడ గాఁగ
సమ్మాఁడుమూర్తుల * యలపు లెన్నఁగఁబుట్టి, నేలెడితనమూర్తివాలు గాఁగఁ
తే. దనకృపాణంబు రిపుల సందతికిఁ బుచ్చు, పుణ్యతీర్థంబు గాఁ దనభూరివాన
మధులకు భూరివాన గా * నతిశయిల్లి, జలధిపలయితననుమతీ చక్ర మేలె. 65

8. అత్తటి లోకభీకరదుఃరాచరణుం డగుపంక్తికంతును
ద్వృత్తి నలంగునిర్జరుల * విన్నపముల్ దయ నాడరించి దే
వోత్తముఁ డై సవిష్ణుఁడు సమాత్పుకుఁ డయ్యె విశుద్ధవీశ్రుతో
దాత్తచరిత్రుఁ డౌదశరథక్షీతినాథున కుద్భవింపఁగన్. 66

9. తనయులఁ బడయుకుశూహల, మున నిట సమ్మనుజపతియు * మునికులనంద్యం
డనఁ జాలుఋశ్యశృంగుని, యనుమతమునఁ బుత్రాకామయజనము చేసెన్.

10. ఆసుకృతంబు మహానుభావంబున, సమ్మహిరమణుభా * ర్యాత్రయమున
రాజన్యకుంజరురామునిఁ గౌసల్య, కైకేయి గుణగణాంకల్పు భరతు
మానితయశుని లక్ష్మణుని శత్రుఘ్ను ను, మిత్రయుఁ గాంచిరి * ధాత్రి యలర
విష్ణునంశమున సింహాసనమునఁ బుట్టిన, రామ దేవుం డభిరామలీల

తే. వెలసి వేదతదంగాదివిద్య లెల్ల, నభ్యసించి ధనుర్వేద * మధిగమించి
సరససాహిత్యవేది యై * సకలకళల, నెఱిగి యాదార్యశౌర్యస * మేతుం డగుచు.

11. జనకునియజ్ఞవేదికఁ బ్రశస్తముగా జనియించి యంగనా
జనతకు భూషణం బనఁగఁ * జాలిననీతకు గుద్రచాపభం
జన మనుసుంకు విచ్చి నృసంసత్తమనూతిఁ బరిగ్రహించి పే
ర్చినయుభయానురాగమునఁ * జిత్రభవుం జరితాంధుఁ జేయుచున్. 69

12. మును సురాసురసంగ్రామమున రథంబు, గడపి విభుచేత వరిములు * గన్నకై క
యడుగ నరపతి పంపంగ * నక్కుమారుఁ, డరిగెఁ గాననమూనఁ దప * మాచరింప.

13. రాముం దాపనవృత్తి కంపఁ దను సామ్రాజ్యంబుపై నిల్పఁ జే
తోమోదంబునఁ గోరుతల్లికిఁ గులద్రోహంబు దక్కంగఁ ద
గ్భూమిం బ్రస్ఫుటరక్షమై నడపి నిర్భోగాత్ముఁ డై సర్వలో
కామోదం బొనరించె నాభరతుఁ డాద్యస్తుత్యవృత్తంబునన్. 71

14. వనితయు లక్ష్మణుండు సహవాసము సేయఁగఁ బరశాలలక్
మునిజనవర్తంబునఁ బ్రమోదముఁ బొందుచు దండకావనం

బున రఘురాముఁ డున్నయెడఁ * బొల్తుక యొక్కతె యేగుదెంచి యా
తనిఁ గని కాముచే నలఁగి * దైర్యవిహీనతఁ గోర్కఁ జెప్పినన్. 72

తే. అతఁడు నగి త్రిప్పిపుచ్చిన * ననుజుకడకు, నరిగి యాతండు ద్రోచినఁ బెరిగి వికృత
పేషయై యెత్తికొనిపోవఁ రోషమెత్తి, యక్తు మారుఁ డువెనఁ గోసె * ముక్కు సెవులు.
క. భంగపడి రాముకడ క, య్యంగన చనుదెంచి యిట్టు * లనియెఁ ద్రిలోకో
త్తుంగచరిత్రుఁడు శిశ్వద, భంగుం డగుపం క్తివదను * భగినిం జుమ్మి. 74

తే. శూర్పణఖ యనుదాన మీ * వర్షమడఁస, నసుర లిప్పుడ వచ్చెద * రనుచుఁ గోప
ముచుఁ గడంగి జనస్థాన * మునకు నేగి, యనుజుఁ డగుఖరుతోడఁ జెప్పిన నతండు.
క. దూషణునిఁ ద్రిశిరుఁ గూడి న, రోషంబుగ నెత్తి నచ్చి * రోగంబులు ది
వ్యాషధముఁ దాఁకుపగిది మ, నీషమెయిం జాలురాము * నెదిరి మహాజన్. 76

చ. పొలిసినఁ జూచి శూర్పణఖ * పోయి దశాననుఁ గాంచి బన్నముం
దెలుపునెడం బ్రసంగమునఁ * దేబపడక వినిపించె నీ తకో
మలతనులీల యద్దివిజ * మర్దనుఁడుకొ హృదయంబునం గుతూ
హల మెలరార శీఘ్రగతి * నయ్యెడ కేగె వియత్పథంబునన్. 77

క. చని కొటిల్యమున మహీ, తనయం గొని లంక కరిగె * దానవుఁ డవుఁడా
మనుజేంద్రనందనుఁడు దన, మనమునయడ లనుఁగుఁదమ్ముఁ మాటల మలఁగన్.

సీ. ఎడసొచ్చి దైత్యుచేఁ * బడినజటామువు, వలన నంగనచన్న * వల నెఱంగి
శరణార్థి యగుదివా * కరనూతిఁ జేకొని, కోలతోడనె వాలి * గూల నేసి
ననచరబలముల * వసుధ నెల్లను నొక్క, వాయిగా నడపించి * వార్ధిఁ గడచి
లంకపై విడిసి చలంబు బలంబును, జూపి రాక్షసకోటి * రూపడంచి

తే. కుంభకర్ణునిఁ గుంభని * కుంభనాము, లై నతనయులతో నంత * కాలయమున
కనిచి దేవాంతక ప్రహ * స్తాదిబంధు, వల్లసహితంబుగా దశ * వదనుఁ దునిమి. 79

తే. అఖిల దేవతానన్నిధి * నగ్నిదత్త, యైనజానకి నానంద * మతిశయిల్లఁ
గైకొనియె రాముఁ డీమూఁడు * లోకములకు, నద్భుత ప్రీతులడరిపొం * గారుచుండ.

క. ఇంద్రజి ననిలోఁ జంపి మ, హేంద్రాదిత్రిదశనుభుల * కెక్కినయనుజున్
సాంద్రానుమోదమున రఘు, చంద్రుఁడు మో మెలమిఁ బొంద * సంభావించెన్.

అ. అతని నపుడ దివ్య * యానరత్నం బగు, పుష్పకంబుఁ దేరఁ * బుచ్చి చాని
కెదురువోయి యర్చ * లిచ్చి సంప్రీతి నా, తండు జానకియును * దాను నెక్కి.

చ. శరణని వచ్చి చొచ్చి యని * శంబును గొల్పుచు నున్న రావణా
వరజు విభీషణుకొ సమర * వర్తనుఁ డైనది నేంద్రనందనున్

శరనిధి దాటి దేవిఁ గని * చమ్యన నుంగర మిచ్చి పేర్చి య
వ్వరవర మేర్చి లోకనుతిఁ * బొందినపావని నాదరించుచున్. 83

- ఉ. వారలు వారిభూరిపరిఃవారముతోన విమూన మెక్కి రాఁ
గా రఘునందనుం డరిగి * కాంచనతోరణచిత్ర మైనవ
ద్వారనికాయ మైననిజఃపట్టణ ముత్సృకవృత్తిఁ జొచ్చె నిం
డారుముదంబునక భరితుఁ * డాదృతిఁ జేసి నలీలఁ గ్రలఁగెన్. 84
- క. వినయము గైకొనఁగాఁ జే, యసు దగువా రెల్లఁ దన్ను * నయ్యయినంభా
వనమై నభినందింపఁగ, జననాథుఁడు పూజ్యరాజ్యఃసంపద నొందెన్. 85

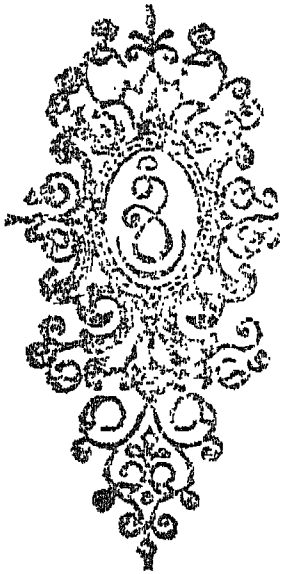
—|| ఆశ్వాసాంతము. ||—

- మ. కమలాధారుఁడు భీతిదూరుఁ డసమాకారుండు గంభీరుఁ డ
జ్జముఖిమారుఁ డపారసారుఁడు కళాస్ఫూరుండు వీరుండు దు
ర్దమదోస్సారుఁ డధర్తభీరుఁడు మహోదారుండు దుర్వారుఁ డ
త్యమలాచారుఁడు నిర్వికారుఁడు యశోహారుండు ధీగుం డెలన్. 86
- క. వికచకమలాయతాక్షుం, డగుటిలచిత్రప్రచారఃపారిమిత్తుం డ
ర్కకులప్రదీవుఁ డభినవ, మకరాంకుఁడు విజయమానఃమర్దనుఁ డెలమిన్. 87
- మాలిని. సమదరిన్మపచూడానవ్యరత్నాంశువీచీ
సముదయనుభగోల్లాసస్ఫురత్నాదపద్మం
డమరతరునికాయఃత్యాగలీలాపహాసో
ద్యమనిపుణనిసర్గాదార్యహస్తాబ్జుఁ డుర్విన్. 88
- గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకపిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కన గామధేయ ప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
సంఘటించిన ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు,

నిర్వచనోత్తరరామానుజము.

—o—o—o—

ద్వితీయాశ్వాసము.

మద్భగీరథాన్వయ

తామరసాకరసహస్రధామండు నూరి

స్తామా రామవసంతుడు

భూమండనయశుడు మస్తభూమిశుఁ డొగిన్.

1.

—|| రామునికొల్వహటమునకు జుకొడులు వచ్చుట. ||—

క. శ్రీరామచంద్రుఁ డిట్లు మహారాజపదస్థుఁ డైననభినందింపకొ
గారవమున జనకాది, త్తొరమణులు వచ్చి కాంచి * సంప్రీతిమెయినన్.

2

క. అన్నరపతివినయాదిగు, ణోన్నతి కెన లలర మంజులోక్తుల సమయో
త్పన్నవిషయోపలాలన, నున్నయెడకొ హర్షరససముత్కర్షమేతోన్.

3

సీ. కాళిక బక చాల్భ్యోకణ్వప్రభృతులైన, దురితవిదూరుల్లా * తూర్పువారు
నాత్రేయ కుత్స దృఢాయు రగస్త్యులొ, దిగఁ గలదక్షిణాదిక్కువారు
ఋషభరైభ్యకయక్షానృషముఖ్యులొతపో, మహానీయు లగుపశ్చిమంబువారు
గళ్యప జమదగ్ని * గాత మాత్రులు లోను, గా నుత్తరమునఁ * గల్గువారు
తే. శిష్యసంఘంబుతో రామః పోష్యవర్గ, మగుట మునకులమెల్లను * నగుగుదేంచు
నతనివిజయోత్సవముఁగొనియూడు వేడ్క, బ్రీతి మొగముల నెలకొనఁబిండుగట్ట.

ఉ. అందఱుఁ గూడి మోసలకు * నర్థమెయిం జనుదెంచి యెంతయుం

గ్రందుకొనంగ నున్నెడ నగస్త్యుఁడు వాకిటివానిఁ జూచి మా
యిందఱరాక చాశరథి * కీ వెఱిఁగింపుము వేగ మన్న వాఁ

డుం దగఁ బోయి యల్లన నడుంకుచు భూవిభుఁ జేరి నమ్ముఁ డె.

5

ఉ. దేవ మునీశ్వరుల్ సకలదిబ్బుఖవాను లగస్త్యముఖ్యులొ

శ్రావితనామధేయలు విశాలతపోవిభవు ల్సముజ్జ్వల

త్పావకమూర్తు లయ్యును గృపారసపూరితశీతలాకృతుల్

దేవరఁ గాన వేడ్కఁ జనుదెంచినవా రని విన్నవించినన్.

6

క. విని యెంతయు సమృదమున, జనపతి తోడెమ్మ వారిఁ * జయ్యన ననుడుం

జనఁ బణిహారియుఁ దోడన, మును లత్యంత ప్రమోదమున వచ్చుటయున్.

7

చ. పతి యెదురేగి నన్ముఁ డయిఁ భక్తిమెయిం గొని వచ్చి యుజ్జ్వలో
న్నతకసకాసనంబుల మఁసరిప్రమదంబుగ నంగటన్ యథో
చితగతి నుంచి మో మలరఁ సేమమె నావుడు బాధ లెల్లఁదీ
ర్చిత భవనంబు లన్నిటికే సేమమె యింటి మాకు సేమమే.

8

— మునలు రాముని నుతింతులు. —

చ. అరిఁ బరమార్చి ప్రీతి జనఁకాత్మజఁ దోకొని యేగుదెంచి రా
జ్యరమఁ బరిగ్రహించి యిటుఁ లబ్ధుతనంపద నొప్పి యున్ననిన్
గర మనురక్తి మై వినియుఁ గంపిలు చల్లగఁ జూచియు న్ముదం
బరుదుగఁ గంటి మెంతయుఁ గృతార్థుల మెలకు రాఘవేశ్వరా.

9

ఆ. అలుక వొడమి చాపఁ ముదికొనిననుం ద్రిజగము లైనఁగడఁకఁసమయుననిన
సమరమందు రాక్షసశ్రేణి నోర్పుట, నీకు నెంతపెద్దఁ నృపసరేణ్య.

10

క. ఐనను రావణుఁ డట రిభా, డానెలకుఁచి చొచ్చి పొదివిఁ తట పోరను నీ
చే నెత్తురు గాకుండఁగ, వానిం జంపి తట తగదేఁ పర్జన సేయన్.

11

మ. అనిఁ గుంభుండు నికుంభుఁడుం బడినఁ గ్రోధావిష్టుఁడై దర్పమున్
దనుజన్నహమఁ బక్షయుగ్మకము గాఁ భాత్రీధరాకారతం
జనుదేరం గని కుంభకర్ణుఁ బటువజ్రస్థానబాణాహతిం
దునుమం జాలుట నీడు లే నరయ నీదోర్విక్రముక్తి డకున్.

12

చ. ఇవి యరయంగ న్నింతపనుఁ లింద్రజిహ్వాఁ దలంప వాని నా
హవమున శూలి క్షేపఁ జనయ న్భరి మాతఁడు పిల్కుమారినన్
భవనము లెల్ల నిర్భయతఁ బొంది మహాద్భుత మంది లక్ష్మణ
స్తవనకథావిధా చరణఁ తానుసంత్రము లయ్యె రాఘవా.

13

చ. అని మును లెల్లఁ బంక్తములుఁ నాశనితమ్మునిఁ గుంభకర్ణునిం
దనయుని మేఘనాదుని నుదగ్ర బలాఘ్నలఁ గాఁ గడంగి పే
త్కొన విని కొతుకం బడరఁ గుంభసముద్భవుమోముఁ జూచి యి
ట్లను ధరణీశ్వరుండు విసయంబు నిజాన్య మలంకరింపఁగన్.

14

క. కడిదిమగ లని దశాన్యుం, గొడుకుం దమ్మునిఁ గరంబుఁ గురువుగ మీచె
ప్పెడుభంగిఁ జూడ వారలఁ నడుగంగా వలసియున్నఁ యది మునినాథా.

15

క. అమ్మనుజభోజనులజ, సమ్ములునుం దవము చేసినతెఱంగును శౌ
ర్యమ్ములును జెప్పు మనవుడు, సమ్మసి రిఘుపతికి నిట్లుఁ లనియెం న్నీతిన్.

16

— విశ్రవసు జన్మప్రకారము. —

ఆ. తొల్లి కృతయుగమునఁ దోయజనంభవ, నందనుఁడు పులస్త్యఁనామధేయుఁ
డైనమునివగుఁడు మహానుభావంబునఁ, దండ్రీయట్ల యెన్నఁదగినవాఁడు.

17

చ. అమరనగంబుచేరువ నియంత్రితనిర్మలచిత్తవృత్తియై

- శమదమనత్యశాలి యనఁ + జాలి తపం బొనరించు చుండి కాం
చె మనుజుదేవకింపురువఁ సిద్ధవియచ్చరకన్యకానికా
యముఁ దనయాశ్రమస్థలియుఁ పాంతమున నివిహరింప వచ్చినన్. 18
- క. పలుమఱుఁ గని కని యొకమఱి, మెలఁతలతో నీట్లు లనియె + మీ రిచటికి రా
వల దింకిట ననుఁ జూచినఁ, గలుగుంజుఁడి తతఁ గంబ + గర్భము మీకున్. 19
- క. అని నియతి సేయుటయు న, మునిపలుకులు కన్యకాసముహం బెల్లక
విని యాయురువునఁ జేరక, చన నం దొక్కర్తు విధివశంబున వినమిన్. 20
- ఉ. ముందటియట్ల నెచ్చెలుల + మొత్తములోపలఁ గూడి యాడువే
డ్కం దరలాక్షి వోంబ యచట న్మునియాకృతితోడ దృష్టచుల్
వొందినమాత్ర మై నెలఁత + పొక్కిటితో విరియ న్వళు ల్గరం
బందము గాఁగ నారును గుఁచాగ్రములు న్నునుఁగప్పుసొంపు నై. 21
- ఉ. గర్భముఁ దాల్చి మై గలయఁ + గన్గొని వెక్కనపాటు మున్నుగా
దుర్భర మైనసంభ్రమముతోడ విషాదభయానుతాపముల్
నిర్భరభంగిఁ బుట్టి తనఁ నెమ్మది దీటుకొనంగ జోటి యా
విర్భవదార్తి యై చనియె + వేగమ యాత్మనివాసభూమికిన్. 2
- క. అరుగుటయుఁ జూచి మది న, చెప్పరువడి తృణబిందుఁ డల్లఁ + జేరఁ బిలిచి ని
ర్భరగర్భచిహ్నములుగా, నిరూపణముచేసి యన్వేషిత కి ట్లనియెన్. 2
- ఉ. అక్కల కన్యకాత్వ మిటు + లాఱడివోవ నకారణంబనీ,
కెక్కడిచూలు వచ్చె నది + యెయ్యెడ నెమ్మొయిఁ బుట్టె నన్ననుక
వెక్కుచు మాట దొట్టుపడ + వెల్వెలఁ బొలుచుఁ గ్రమ్ముకన్నునీ
రక్కుపయిన్ వెసం దొరగ + నామృగలోచన తండ్రి కి ట్లనున్. 3
- క. చెలులకడ నాడువేడుకఁ, బులస్త్యమునియాశ్రమంబు + పొంతకుఁ జని య
ప్పొలఁతులఁ గానక యయ్యెడఁ, గలయం బరికించు చుండఁ గర్భము దోఁచెన్
- ఉ. నాయొడ లేన కన్గొని మనంబున బెగ్గల మంది యత్కటిం
జేయునుపాయ మెయ్యదియుఁ + జిత్తమునం దలపోయలేక నా
కీయకృతంబు వాటిలుట + యేర్పడ నీ కెఱిగింపఁ గోరి వే
వే యిటు పాఱు తెంచితి వివేకనిధి ననుఁ గావు నావుడున్.
- క. ఆరాజ్వియు దీనికిఁ, గారణ మమ్మునియకాఁ బ్రకాశజ్ఞానో
దారమతి నెఱిగి కన్నియ, గారవమునఁ గొని పులస్త్యకడకుం జనియెన్.
- చ. చని మునినాథ యిత్తరుణిఁ నాధ్వ గుణాన్విత నాడుకూర్కినం
దని నిగృహీతచిత్తుడఁ గదా యని త్రోవక దీని నాదరం
బునఁ బరిచర్యఁ గొమ్మనినఁ + బొల్తుక సర్థిఁ బరిగ్రహించి యా
తనిఁ జరితార్థుఁ జేసె నుచితమున నమ్ముని ధర్మ వేది యై.

- చ. అదిమొదలాలతాంగి వినయంబున వల్లభుచి తృప్తతి న
మదము దలిర్ప భక్తిగరిమంబునఁ బెంపు వహించి యుండఁ గొ
న్నిదినము లంతఁ బోయిన మునిప్రసరుండు ప్రసన్నుఁడై దయా
స్పదసదపాంగవీక్షణము • భామినిపైఁ బొలయుంగ నిట్లచున్. 29
- క. తమణి భక్తికి మెచ్చితి, వర మిచ్చెన నీకు విను భావద్గర్భము భా
స్కర తేజుం డగుకొడుకై, పెరవరి యయ్యెమును సకలవిద్యలయందున్. 30
- క. ప్రశ్రయవతి వగునీచే, విశ్రుత మె గుణసమృద్ధిఁ వెలయుట వాడుక
విశ్రవసుం డనఁగా భువ, నశ్రావ్యం బైనభవ్యనామము నడయున్. 31
- క. మనరెండువంశములుఁ బేర్కొనఁ గను నీకొడుకునలనఁ • గోమలి యనినక
విని సంతసిల్లి యట్టుల, తనయుని జనకోపమానుఁ • నడయుక కాంచెన్. 32
- శా. పాలస్త్యం దుదయించి నిర్మలకళాస్ఫూరీభవన్మాది యె
శాలేందుం బ్రహసించుచుం బెరిగి యల్పం బైనకాలంబునం
జాలం గీర్తన కెక్కి యుజ్జ్వలతపస్సంపత్తిఁ బెచ్చరి ధ
ర్మలోకంబున లోకము ల్వలఁగ నార్యశౌఘ్యుఁడై యున్నెడన్. 33
- క. తేజోధనుఁ డగునమ్మని, రాజితగుణజాలములకు • లాగిల్లి సుతం
బూజాపూర్వముగ భర, ద్వాజుం డాతనికి దేవసర్వని నిచ్చెన్. 34
- ఉ. విశ్రవసుండు నమ్మదితఁ • వేడుకతోడ పివాహ మె గృహ
స్థాశ్రమధర్మ మొప్పెనఁగ • యజ్ఞసమృద్ధి వహించుచుం గృపా
విశ్రుతబుద్ధిసంపద వివేకవిశుద్ధి ప్రసిద్ధి కెక్క భ
వ్యశ్రుతిచోదితాచరణామాభరణంబుగ నిత్యభూష్యుఁడై. 35
- == విశ్రవసుని స్మృతాంతము. ==
- క. ఆరమణియందుఁ గులవిస్తారకుఁ డగుతనయుఁ బడసి • తత్సంతాన
శ్రీరమ్యతఁ గోరెడునర, నీహహసంభవుని సంతసిల్లఁగఁ జేసెన్. 36
- ఉ. తత్సమయంబున న్నునివిఁతానము గొల్వఁగ నచ్చి యెంతయున్
వత్సలతం గుమారునకు • వైశ్రవణుం డనువేడు వెట్టి య
త్యుత్సుకవృత్తి నెత్తికొనియుం గొనియాడియు నిట్లు వుత్త్రపా
త్తోత్సవ మాచరించెఁ గనులోద్భవుఁ డుత్కటవార్షమూర్తి యె. 37
- క. ఆవైశ్రవణుఁ డఖిలవి, ద్యావిదుఁ డై యాననమునఁ • దప మొనరించెన్
దేవాసురసిద్ధమునీం, ద్రావళి తనధర్మనియతి • కచ్చెగువందన్. 38
- క. నీరాహారసమీరా, హారంబులఁ జేసి చేసి • యది గాక కడుక
ఘోరం బగుతపము నిరా, హారుం డై చేసి బహుసహస్రాబ్దంబుల్. 39
- క. నిష్ఠమెయి నిట్లు వ్రతము ల, నుష్ఠింపఁగ సౌమ్యదర్శనుం డయి యమర
శ్రేష్ఠనివహమ్మతోఁ బర, మేష్ఠి యరుగుదెంచెఁ దత్సమీహిత మొనఁగన్. 40

- చ. ముదమున నేగుదెంచి తనముందట నిల్చినశంభుఁ గాంచి త
త్పదసరసీరుహంబులయుఁ పాంతమునన్ ధరఁ జాఁగి మొక్కి నె
న్నదుటను మోడ్చుఁగోలును దనుద్యుతయుం బులకాంకురంబులున్
హృదయముభక్తిపెంపుఁ జెరియించుచు వైశ్రవణుండు నిల్చినన్. 41
- ఉ. వత్స భవత్తపోనవదివాకరుఁ గాంచి వికాస మొందె నా
హృత్సరసీరుహంబు వరఁ మిచ్చెద నిష్టము గోరు నావునన్
వత్సలుఁ డై నపద్మభవుఁ వైశ్రవణుండు నముజ్జ్వలాగ్రసం
పత్సముదాయనిత్యసుఖభవ్యదిగీతత వేడె వేడినన్. 42
- ఉ. అక్కమలాననుండు వరుఁకాంతకజిష్టులుఁ జూచి మీకుఁ దో
డొక్కని దిక్పతిత్వపదఁయొగ్గుని నే నృజయింప నున్నచో
గ్రక్కున నీతఁడుం దదభిఁకాంక్షయ చేసెఁ దగంగ నింక మీ
రొక్కటి యై జగం బరయుఁచుండుఁడు నాలవవానిఁ జేసితిన్. 43
- చ. అని వర మిచ్చి వైశ్రవణుఁ నాదరవిస్తృతనేత్రపద్మఁ డై
కనుఁగొని నిర్జరత్వపదఁగౌరవనిత్యుండ నైతి గాన నీ
కనుగుణ మైనయూరుచిరఁయానముఁ గొమ్మని యిచ్చెఁ బుష్పకం
బనఁగఁ బ్రసిద్ధ మై మణిమయాకృతి నొప్పవిమానరత్నమున్. 44
- ఆ. ఇవ్విధమున నిచ్చి యింద్రానీరుదులతో, నజుఁడు వోవుటయు ధనాధిపతియుఁ
దండ్రీకడకు వచ్చి తత్ప్రదాబ్జములకు, నెరఁగి భక్తియుక్తి నెదుర నిలిచి. 45
- క. కోరినవరము విమానము, గారవమున నాకుఁ గనులఁగర్చుఁ దొనంగెన్
మీరలు నివాసదేశముఁ గారుణ్యము నేయుఁ డనినఁ గడు వేడుకతోన్.
- క. ఆవిశ్రవనుఁడు తనదుప్రభావంబున నెల్లయెడఁబడి బరికించి తదీ
యావాసయోగ్యముగ మది, భావించి ముదమున న్ధివలి కట్లనియెన్. 47
- సీ. కమనీయముగ విశ్వఁకర్త నిర్మించిన, మున్నుదైత్యశ్రేష్ఠుఁ బుష్పపురము
జలనిధి పరిఖగాఁ గలిగినయది లంక, యనఁగి లోకములఁ బోర్కొనిననెలవు
దనుజు లెల్లను జనార్దనుచేత మర్దితు, యి పోకఁ జేసి పాఁడయ్యె నయ్యు
రమ్యనికేతనాఁరామాభిరామ మై, యెల్లసిల్లెడు సుఖంబుండు మచట
- ఆ. ననిన నట్ల కాక యని తండ్రి వీడ్కొని, బహువిధానుసూపఁపరిజనములు
పొదివి కొలువ నతఁడుఁపుష్పకంబునఁ జని, యందు దివ్యసుఖములనుభవించె.
- క. జనకునకు మొక్కి బోవుచు, ననిమిషవల్లభునికడకుఁ బరుగుచుఁ గమలా
ననుఁ గొలువఁ జనుచు విహరించె నిజేచ్ఛం బుష్పకమునఁ నిద్ధపదమునన్.
- చ. అన విని కుంభసంభవమహాహునితో రఘువంశసంభుఁ డి
ట్లనియె మునీంద్ర మున్ను ననుఁరాధిపు లేలెడివీడె లంక త

జననతపోవిభూతిబలః సత్త్వచరిత్రవిశేషము జ్ఞనా

ర్దనుదేన హాని పుట్టినవిధంబు వినఁ గడువేడు కయ్యెడున్.

50

క. ఆతనికి మనయెఱింగిన, యీతనికిని దారతమ్య • మెట్టిదియో మీ

చేత నెఱుంగవలయు నఱి, చేత నిడినయల్లు దెలియఁ • జెప్పు మునీంద్రా. 51

క. జనపతి తన్ను ట్లడిగిన, మునినాథుం డధికహర్షమునఁ బలికె దళా

ననదర్పదళన యేర్పడ, విను చెప్పెద నంతయును సవిస్తారముగాన్. 52

సుకేశునివృత్తాంతము.

క. హేతిప్రహేతు లనఁ బ్రఖ్యాతు లుదయ మ్మెరి రాక్షసాన్వయమున నా

హేతి గృహస్థుం డయ్యెఁ బ్రహేతి తపంబునకుఁ జనియె • నెంతయు శాంతిన్.

ఆ. అంబుజాక్షి కాలుఁ • డనువానిచెలియలు, హేతిరమణి యైననాతి యొక్క

తనయుఁ గాంచె వీతఃవినయు విద్యుత్కేళి, సతులబలపరాక్రమైకరసికు. 54

చ. అతఁ డభిరాముఁ డై పెరిగి • యశావనసంపద నుల్లసిల్లుచుం

బ్రతి యిడరానిరూపమునఁ • బ్రస్తుతి కెక్కి వివాహ మయ్యె వి

శ్రుతముగ సంధ్య నాఁ బరఁగు • నుందరికూరిమిపుత్తి మన్తథా

స్త్రుతులితగాత్రయస్తి యగు • సాబకటంకట సన్తుదమ్మనన్.

55

క. ఆలలన యశావనంబునఁ, జూలానై వగచి తుదిఁ బ్రసూతిక్రియకుం

గాలం బగుటయు మందర, శైలతటంబునకు నొంటి • సని యచ్చోటన్. 56

ఆ. నరతనూజుఁ గాంభి • కరుణావిహీన యై, విడిచి వైచి వచ్చి • విభునితోడ

వివిధకేలిఁ దేలి • విహరించు చుండె మ, స్తథవికారపూరమగ్న యగుచు. 57

క. అంత నట నక్కునూగుం, డెంతయుఁ గరుణమ్ము దోఁప • నేఱ్ఱుచు నుండం

గొంతపడికి భూతేశుఁడు, కాంతాసహితంబు వృషభగమనుం డగుచున్. 58

క. ఆచక్కటిఁ గ్రీడాం, బై చని యాయేడ్పు విసి దయూర్ద్ధిత బాలుం

జూచి యకటకట యని గొ, రీచారుముఖాంబుజము నిరీక్షించు చొగిన్. 59

మ. అతివా వీరికిఁ దండితోడిసరిప్రాచయం బాసురత్వంబు ను

ద్ధతబాహుబలగర్వనిర్వహణము • దైతేయనంశ క్రమా

గతరాజ్యంబు నభిశ్చరంపుఁబురముం • గామప్రచారంబు ని

చ్చితి నీచిత్త మెఱింగి నాపుడుఁ గృపాక్రీపారవశ్యంబునన్.

60

క. అప్పుడ గర్భం బగుటయు, నప్పుడ జన్మించుటయును • నప్పుడ ప్రాయం

బొప్పెడిజవ్వన మగుటయు, నప్పుడు దనుజాన్వయమున • కంబిక యిచ్చెన్. 61

క. కేశములు లెస్స యిప్పిళి, తాశనునకు ననుచుఁ గౌతుకాన్వితమతి యై

యీశానుఁడు గావించే ను, కేశుం డనువేరు వానికిం బ్రకటముగన్. 62

చ. అతఁడు వరప్రసాదమహిమాతీశయంబునఁ జేసి విష్ణుప

త్రితయము గీడ్వడం దనదుఁ తేజము చెల్లుచు నుండ లేల న

ప్రతిహతవృత్తి నెల్లెడ నభశ్చర మైనపురంబుతోడ నం
చితగతులం జరించె విలసిల్లుచు నీశ్వరలాలనీయుడై.

63

క. ఉన్నయెడ నాసుకేశుమ, హోన్నతి కెద నోటువడి వాయోరూపగుణో
త్పన్నానురూపమతిఁ దన, కన్నియ దేవమణి నిచ్చె * గ్రామణి ప్రితిన్.

64

—|| మాల్యవదాదులు తపంబుచే బ్రహ్మవలన వరంబులు పడయుట. ||—

తే. ఇట్లు గంధర్వవల్లభుఁ * డెలమిఁ గూఁతుఁ

దనకు నిచ్చిన వరియించి * దానివలన

మాల్యవంతుఁ డనంగ నుమాలి యనఁగ

మాలి యనఁ గాంచెఁ గొడుకులమహితయశుల.

65

ఉ. ఇవ్విధిఁ బుట్టి తండ్రి పరమేశువరంబున నద్భుతస్థితిన్

జవ్వన మాదిగా నఖిలసంపదలుం గను పెల్ల విన్ని నా

మువ్వురు నుత్సహించి తపముం బరమేష్ఠిగుఱించి చేయఁగా

నవ్విబుధాచలంబునకు * నర్థిమెయిం జని నువ్రతస్థులై.

66

ఉ. ఆర్జవశాంతిదాంతినియఁమాదిగరిష్ఠగుణైకనిష్ఠమై

నిర్జితచిత్తవృత్తులయి * నిర్లభర్తవరంపరాప్రభా

వార్జన మెల్లలోకములు * నద్భుత మందును సంస్తుతింప న్నా

వర్జితబుద్ధిఁ జేసి రనవద్యతపంబునఁ బద్ధసంభవున్.

67

శా. ప్రత్యక్షం బయి దేవబృందములతోఁ * బద్ధాసనుం డర్థి నా

దిత్యాదిస్థలి నిల్చి పొల్చుటయు డై * తేనూత్తజు ల్సంభ్రమ

ప్రీత్యుత్కర్షము లంతరంగముల ఘూర్ణిల్లంగ సర్వాంగిసాం

గత్యస్వీకృతభూతలం బగునమఁస్కారంబునం బుణ్యులై.

68

క. కరకమలయుగళపుటశే, ఖరులును భక్తిభరనమఁగాతులు నై ని

ల్చిరి వరదానౌత్సుక్య, స్ఫురితాధరుఁ డైనపద్మజనికట్టెదురన్.

69

ఉ. అత్తఱి వారిఁ జూచి కరుణార్ద్రత నిట్లనియె నివ్వరించి బై

త్యోత్తములార మీతపము * నుగ్రత కచ్చెరు వంది వచ్చితం

జిత్తములందు మీ రభిలషించినయట్టివరంబు లెల్ల నే

నిత్తుఁ గడంగి కోరికొనుఁ * డిప్పుడ దేవమునీంద్రసన్నిధిన్.

70

ఉ. నావుమఁ బొంగి యద్దనుజునందను లిట్లని రేకవాక్యులై

దేవతయక్షకింపురుషదానపమానవకిన్న రాదినా

నావిధభూతకోటుల రణంబున గెల్పుఁ బరస్పరప్రమో

దావహ మైననెయ్యముఁ జిరాయురవాప్తియు మాకభీష్టముల్.

71

తే. ఇవ్విధంబునఁ గోరిననెలమిఁ బొంది

యట్ల కావుత మని కమలాసనుండు

వాసవాదులు వెఱఁ గండ * వరము లొసఁగి
మునులు గొలువ నిజావాసమునకుఁ జనియె.

72

== మాల్యవంతుఁడు లంకయందు నివసించుట. ==

చ. వరములు గాంచి బాహుబలవంతుఁ డనం దగుమాల్యవంతుఁ డ
చ్చెరు వగువిక్రమంబునఁ బ్రసీద్ధి వహించి నిజానుజన్తులం
గర మనురక్తి మన్ననఁ దగం గొనియాడుచు నర్వలోకభీ
కరుఁ డయి దేవతామునినిఁ కాయము వల్ల డ మందు చుండఁగన్.

73

క. దానవలక్ష్మీవిభవ మ, నూనంబై నెగడ ననదృశోద్ధతగతి నెం
దేనిం జని విహరించుచు, దా నొక్కడ విశ్వకర్త * దద్దయుఁ బ్రీతిన్.

74

క. రావించి యిట్లు లనియెను, దేవతలకు నెల్ల నీ నతిస్థిరమతి వై
కావెంతు నివాసము లొక, యావాసము మా కొనర్పు * మభిరామముగాన్.

తే. అదియు రజతాద్రి నొండె హిమాచలమున

నొండె మందరనగమున * నొండె బాగు

చూచి నీశిల్ప మేర్పడ * సుభగరత్న

సంపదుజ్జ్వలముగ రచియింపవలయు.

76

క. అని తనతోఁ జెప్పినయ, ద్దనుజపతికి విశ్వకర్త * తాఁ దొల్లి నురేం
ద్రునియనుమతమున దక్షిణ, వననిధిలో నొక్కపురము * వర్ణన కెక్కన్.

77

క. ఒనరించుటయుఁ ద్రికూటం, బనునున్నతభూధరంబునం దది శతయో
జనవిస్తీర్ణం బగుటయు, గనకప్రాకారనప్తకము గల్గుటయున్.

78

సీ. అఖిలదిక్కులును సన్తుఖములయగుటయు, మందిరములురత్న * మయము లగుట
గోపురావళి సభోవ్యాపిని యగుటయు, మార్గముల్ మృదుకుట్టి * మమ్ము లగుట
తోరణోత్కరము రత్నారూఢ మగుటయు, సంగణంబులుమనోహరములగుట
దేవాలయంబులు * దివ్యంబు లగుటయు, నాపణవ్రాతంబు * హైమ మగుట

ఆ. పేరు లంక యగుట * యారామకేదార, కమలషండదీర్ఘి * కావిభూతి

పాత్ర మగుట ప్రబలశత్రుపరాక్రమా, గమ్య మగుట చాలరమ్య మగుట.

క. ఎఱిగించి మీకు నునికికి, నొటపు సకలదైత్యకోటియును మీరలు నే
డైఱఁ జని యం దుండుఁడు గడు, నుట వనినెయ్యంపునముచితోక్తులఁ దెలుపన్.

క. దనుజపతి లంకకందువ, గని నిధి నిలుపేదవాఁడు * గన్నట్లు మనం
బునఁ బొంగి యనుజసహితము, చని యప్పురి దైత్యవంశసామ్రాజ్యముగాన్.

== మాల్యవదాదులు పెండిలియై పుత్తులం గాంచుట. ==

ఆ. నెగడి యున్నయెడ ననింద్యచరిత్ర గం, ధర్మి నర్తదాభిధాన ప్రీతిఁ
గోరి యిచ్చెఁ దనదుఁకూతుల మువ్వుర, దానవేశ్వరునకుఁ * దమ్ములకును.

క. క్రమమున నుందరియును గే, తుమతియు వరదయు నన స్వీధూటీత్రయముం
దమమువ్వురుఁ బూర్వజప్రా, ర్వముగఁ బ్రమోదములతో వివాహం బైనన్.
సీ. అందు నుందరి యను * నరవిందనయన యు, న్నత్తు నున్దఘ్నునిమత్తు యజ్ఞ
కోవు దుర్ముఖుని విరూపాక్షు నజ్రము, ప్టిని గని పుత్రికననలఁ గనియె
నాకేతుమతియు ధూమ్రాక్షుఁ బ్రహస్తుఁ గం, పనుఁ గాలకార్ముకు * భద్రదత్తు
భాసకర్ణాంకు నుపార్శ్వ సంప్రదినీ, గాంచెను వరదయుఁ * గైకసియును
తే. నోలిఁ గుంభీననయును బుష్పోత్కటయును
ననఁగ నలువురు వామలోచనలఁ గనియె
ననలు నీలుని సంపాతిహరునిఁ బడసె
వరద పదపడి దానవాన్వయము వెలిగె.

84

—|| మాల్యవంతుఁడు లోకంబుల బాధించుట. ||—

శా. సంతానం బభివృద్ధి నొందిన బలోత్సాహం బెలర్పం బలా
క్రాంతాశేషదిగంతుఁ డై బలువిడిక * రక్షోగణేశుండు దు
ర్దాంతుం డై శ్రుతిబాధ సేయుచుఁ గ్రతుధ్వంసంబుఁ గావించుచుం
గాంతారాంతరవా ను లై నమునులం * గారించుచుం గ్రూరు డై.

85

మ. పరనారీహరణం బొనర్చు వివిధోపాయంబుల నేదినీ
నురవర్గంబుల నొంచు దేవగృహసంశోభాభిఘాతంబు సే
యు రవీందుద్యుతిజాలము ల్లులువు మామోపాయ కేలీకృతా
దరుఁ డై నిర్జరకోటిఁ గవ్వపఱుచున్ * ధర్మంబు నవ్వంబుగాన్.

86

—|| ఇంద్రులు హరుననుజ్ఞచే విష్ణువును వేడుట. ||—

చ. ఋషులును దేవతాగణము * లెంతయు బెగ్గల మంది యార్చు లై
వృషగమనుండు దీర్ఘ మనఃవేదన యంచు మహేశుఁ గాంచి దు
ర్విషహము లైనయాపరిభావించుట లెల్ల నెఱుంగఁ జెప్పి ని
స్తుషముగ దైత్యవర్గములఁ * ద్రుంపఁగఁ గోరిరి దైన్య మేర్పడన్.

87

చ. హరుఁడు నుకేశుమీదికృప * నాతనిసంతతి కల్గ కుండియున్
సురమునివృత్తభంగములు * చూడఁగఁ జాలక యేను నేర నా
హరికడ కేగుఁ డాతఁ డభయం బొసఁగున్ దయ మీకు నన్నఁ జె
చ్చెరఁ జని శౌరి కంతయును * జెప్పి రరాతులజ న్న మాదిగాన్.

88

శా. గోవిందుండు దయామతిం బలికె నాకుం జెప్పఁగా నేల రు
ద్రావిర్భావితశక్తి నే నెఱుంగనే * యాదైత్యుఁ దత్పుత్రకుల్
భావారూఢులు గారె పద్మజవరప్రాప్తానుభావు ల్లదీ
యావాసం బగులంక వింతయె త్రిలోకాకాశ మాలింపనే.

89

ఉ. వినను మీమతం బెఱుఁగు + సంతకు నేమియుఁ జేయ నైతి న
ద్దానపులక సముజ్జ్వలనుఁదర్శననిర్దళితాఖలాంగులం
గా నొనరించి లోకముల + కల్తన మంతయుఁ బొచి యుత్సవ
శ్రీనినుపారఁ జేసెద విరించినుహేళులు సమతీంపఁగన్.

90

— మాల్యనదాదు లనురావతపై చండెత్తుట. —

క. అని వీడ్కొల్పిన మోదం, బునఁ బొందుచు నిజనివాసములకు శతమఖా
ద్యనిమిషులుఋషులుఁబోయిన, యసంతరము మాల్వవంతుఁడంతయువినియెన్.
క. విని యొక్కింత వగచి య, ద్దనుజేంద్రుఁడు విక్రమైకతత్పరుఁ డగుచున్
మనమున గర్వము గదురఁగ, ననుజుల రావించి యిట్లుఁలనియెఁ గుపితుఁ డై.
మ. మనలక ధూర్జటితోడ గోనడిచి కామధ్వంసి పట్టిక పొం
డని చక్రాంకునిఁ జూపి పోషిడ ను కేంఁద్రాదు ల్పురోజాక్షునిం
గని యెగ్గు ల్పొకటించినం గినిసి లోకంబు ల్విసంగా నతం
డనుమానింపక పూనె ద్దత్యకులసంహారంబుఁ గావింపఁగాన్.

93

ఉ. పూర్వమునక హిరణ్యశిశుప్రభృతుల్ దనచేతఁ జచ్చినన్
గర్వము మీటి యున్ని మురఁఘస్తరుఁ డెట్లుఁ గడంగు నాతనిన్
సర్వజగంబులున్ బెదర + సంగరరంగమునన్ జయించి ప్పా
త్సర్వ మొనర్పఁగావలయు + పైత్యులకు న్నన మెల్లభంగులన్.

94

క. అనిన సుమాలియు మాళియు, నని రతఁ డిట నచ్చే నేని + నడ యయ్యెడు న
య్యనిమిషు లెగులు మనస్సె, బొనరించినదాన నింత + పుట్టెను గంటె.

95

క. కావున నమరావతిపై, బోసలయుం జుట్టుముట్టి + పొరిగొని పిదపన్
దేవతలపక్ష మె యని, కేవీరుఁడుఁ గడంగి నేని + నెఱుఁగుద మతనిన్.

96

ఆ. అనిన మాల్వవంతుఁడగుఁ బోలు నిదియని, నయన ముపుడచాటఁబంచి కదలి
యమితవివిధవాహనా రూఢయోధవీ, రోద్ధతముగ నడిచెనుద్దవిడిని.

97

ఉ. అత్తఱి గెంపు మీతినఘనాపలి యాకన మెల్లఁ గప్పి క్రొ
న్నెత్తురు నెమ్ములుం గురిసె + నీరథి యెంతయు ఘూర్ణమాన మై
యుత్తల మొందె బర్వతము + లొక్కమొగిం గదలె న్నహోల్కముల్
మొత్తముగట్టి రాలె బలము ల్వెఱఁ గందఁగ జేటు దెల్పుచున్.

98

ఉ. అంతయుఁ జూచియున్ దిలీనుఁతాధిపుఁ డట్లు మనంబులోన నా
వంతయుఁ గొంకు లేక దివిఁజావళికిన్ మనచేయుహానికై
యెంతలు పుట్టెఁ జూడుఁ డని + యేడ్చెఁ జూపుచుఁ దమ్ములన్ బలం
బంతటికిం బురస్సరుల + రైచనుఁ డంచుఁ బరాక్రమోన్నతిన్.

99

క. చెలఁగుచు నమరావతికిం, పలరంగ నడచు శుఱిగి భయభ్రాంతి మెయిం
గలఁగఁగఁ బాటి మహేంద్రా, దులు పుచ్చి రుపేంద్రకడకుఁమాతం గడఁకన్.

—|| ఆ శ్వా సా ం త ము. ||—

ఉ. కాయకథాచికాత్మికవిఃకారవిస్మయనవిస్ఫురత్తనూ
దాయకు నానతారీవసుఃథావరహర్షరసప్రకర్షనం
థాయకు సూరిశోభనవిఃథాయకు నుద్భటరాజదుర్దశా
దాయకుః గీర్తివస్త్రుషరిఃథాయకు దీనజనార్థదాయకున్. 101

క. పాండిత్యసుభగుః ద్రిభుజన, పెండేరు సరాతీభూషఃభీషణబాహు
దండాభిరాము రామా, మండలచిత్రాపహరిఃమగరీపతాకున్. 102

మాలినీవృత్తము. సకలజనమనోజ్ఞం * జండభాషానభిజ్ఞం
బ్రకృతిఘటితరాగుం * బ్రస్ఫురత్యాగభోగుం
జకితనృపశరణ్యం * జారులావణ్యగణ్యం
బ్రకటసుగుణసంగుళ * రాయవేశ్యాభుజంగున్. 103

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర తొమ్మనామాత్యవృత్త బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయ ప్రణీతం బయినయుత్తర రామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందు ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు.
నిర్వచనోత్తరరామాయణము

తృతీయాశ్వాసము.

రమ్యతానిరూఢము

హోరస్కుం బుజ్యపంశాదుదితమశస్కుం

గారుణ్యాద్ధ్రమనస్కుం బ్ర

జారంజనశీలు మనుమాజగతీపాలున్.

1

— విష్ణువు దేవతలకు దోడ్తా రాక్షసులతో యుద్ధము సేయుట. —

చ. హరిఁ గని దేవదూత చరణానతుఁ డై యనుగేంద్రనేన ని

రరసగరంబుపైఁ బెలుచురాకయు నాకము బెగ్గలంబునం

దిరుగుడుపాటుఁ జెప్పిన నతిత్వరితంబునఁ గౌతుకంబుమై

గరుడుని నెక్కి శార్ఙ్గగుణాగాధరవంబు నభంబు నిండఁగాన్.

2

క. రక్షోవధయును నుమనో, రక్షయు మదిఁ గోరి యూడఁరంబున రాజీ

వాత్సుఁడు సిద్ధులజయశ, బ్రాతగములుఁ గిన్నరీచయముగానంబున్.

3

క. కొంచెవునగవుల సంభా, నించుచు వివిధాయుధాశునితతుల్ దిశలన్

నించుచు దనుజతమముఁ దూ, లించుచు రణకేళిలోలలీలం జనుచోన్.

4

క. గరుడునిపై శార్ఙ్గధను, ధరుఁ డగువిష్ణుండు మేగుతటఁ బొల్పుతటి

• త్పరివృతజలదముఁ బోలుట, వియ దనుజరాజహంసవితతి యితనికిన్.

5

మ. అని బృందారకనందిబృందము లమఁ వానంపముం బొంది కీ

ర్తన సేయం ద్రిదివఁ బు ముట్టికొన నుద్దాహప్రతాపంబున

ననుజానీకము చేర కుండు నడుమఁ న్నారంపఁగొఁ బూని చ

య్యన నేగెం బతగేంద్రపక్షపవనఃవ్యాధూతదిగ్భిత్తియై.

6

మ. చని నాకంబున కడ్డపడ్డ హరియుఁ త్సాహంబు వీక్షించి య

ద్దనుజాధీశుఁడు చేయి వీచుటయు మాద్యద్దంతివర్గంబు న

శ్వనికాయంబుఁ బదాతిలోకిము రథఁ వ్రాతంబు నొక్కమ్మడిన్

ఘనమార్గం బఖిలంబు గప్పి పడగల్ గ్రాలన్ వడిం దాకినన్.

7

తే. మందహాసంబు చేసి యమందరవము, మిగిలి రిపుతూర్యరణములఁ మ్రేగికొనఁగ

- బా. శృంబుఁబెలుచుఁ బూరించిశార్ఙ్గ, గుణముసారించిదానవఁగణముఁజూచి.
 క. పాకఁ దలమీఱి యల వేర్పడ మును దలపడఁ దలంచి + పఱతేరంగా
 విడుచుచు నొక్కొక్కయమునఁ, బడ నేయుచు వచ్చె వీరభటులం గడిమిన్.
- చ. తొలితొలి పడ్డపీనుఁగులఁ + ద్రొక్కుచు నొందొరు మీఱఁ జూచున
 గ్గలికఁ గడంగి బాహుబలఁగర్వము చూపఱు మెచ్చ నుగ్రదై
 త్వులు దలపడ్డ వారిసమఁరోద్ధతి కుత్సన మంది శార్ఙ్గమం
- దలపున నిల్వరించె నిశితాశ్రుము లూఁ తయి వ్రాలునట్లుగన్. 10
- ఉ. కూలినవారిఁ జూచి వెడఁగొంకిన మెచ్చక మున్ను వెన్నుగా
 నేలకుఁ జొచ్చువారుఁ దమఁ నెయ్యక కడ్డము వచ్చువారు ను
 క్కీలయి నేర్పులేక తమఁకించి పయిఁబడి నొచ్చువారు మున్
 వాలినమచ్చరం బగుటఁవారణసేమక వచ్చువారు నై. 11
- క. దానవు లేయుచు వైచుచు, సేనలఁ బురికొల్పుకొనుచుఁ + జేరిన శార్ఙ్గ
 జ్యానాదభరితరోదసి, యై నారాయణుఁడు మార్గఁజాంబుధి ముంచెన్. 12
- చ. మునుమును వీకఁ దాకి యొకఁమోహర మచ్యుతుచేత మ్రగుటన్
 మొనలు గలంగినం గని సముద్ధతవృత్తి నదల్చి వెన్నుద
 న్ని నిలిచె దానవేశ్వరుఁడు + నొక్కొనఁగా దనముద్దుఁదమ్ములున్
 దనయులు దండనాథులు నుదగ్రత సేనకు దర్ప మెక్కఁగన్. 13
- క. బరవసమునఁ గోల్తలచే, సిరి పురికొని కడఁగి దైత్యఁసేనలు మగుడన్
 హరిఁ బొదిసెఁ జపలజలదో, త్కర మతిసాంద్రముగ సభముఁగప్పినభంగిన్.
- ఆ. ఓరలేక దొరఁబు + పోరికేఁ జొచ్చిరి, కడిఁదినుగలుఁ బేరు + కలుగువారు
 నడరి ముట్టఁ గవిసిఁరరవాయిగొనక కో, లాహలముగఁ గాల్బలమ్ము గదిసి. 15
- క. శరములఁ జక్రంబులఁ దో, మరములఁ గుంతముల గుప్పిఁచునుగ ఖడ్గ
 యురికా హల పరిఘాము, దగ్గర ముసల పరశ్వధములఁగప్పిరి కడిమిన్. 16
- శా. సర్పారాతిపయిన్నిజాంగముల పైఁ + జంచద్భుజాభీలతన్
 దర్పం బేర్పడ నొక్కపెట్ట యటు లా + దై తేయవీరు ద్విశా
 సర్పద్వీప్తిసటాజటాలపటుశఁశ్రువ్రాతముల్ సాంద్రమై
 యూర్వోకుండఁగ నించినన్ మురహరుం + డుద్ధామకోపాగ్ని యై. 17
- చ. గుణమున లస్తంబుననుఁగోటియుగంబున గేలఁ దారభీ
 వణముగ నుప్పతిల్లి రభఁసంబుగ రేగినమాడ్కిఁ దీవ్రమా
 ర్గణనికరంబు లొక్కట నఁరాతిబలంబులఁ గప్ప శార్ఙ్గని
 క్షణానము రోదసీకుహరఁకర్పరముం బగిలింప నుగ్రతన్. 18

క. అరదములు రధికవరులును, హరిసారథి కేతునహిత + మై పొడిపొడి
గరులును జోదులు డొల్లగ, దురగంబులు రావుతులును + దుత్తునియలు
క. ఏయుచుఁ గౌమోదకిఁ గొని, వ్రేయుచు నందకమునను వివిధగతిఁ దునియల
సేయుచు మధుమధనుఁడు దై, తేయతతిం గూల్చె నుద్ధతిం బడలుపడన్. 20

చ. అడరిన మేఘపంక్తి విరియం బటువేగమహానిలంబు బ
ల్విడి భయద ప్రకారముగ + వీచుతెఱంగున దై త్యసై న్యముల్
సెడి నలుదిక్కులం బఱవఁ + జేసి యమందవిజృంభణంబునం
బిడుగులపిండు బిట్టలియు + పెల్లున విష్ణుఁడు శంఖ మొత్తినన్. 21

ఆ. పాటలేక చాలుపడ డొల్ల భటకోటి, కరులు గిరులు గూలుకరణి మ్రొగ్గె
ఘోటకంబు లెల్లగుండియ లవిసి శో,ణితముఁ గ్రక్కె శంఖనిస్వనమున. 22

చ. తదవసరంబునం బెలుచఁ + దాకి సుమాలి యువేంద్రుపైఁ బటు
ప్రదరము లభి మద్రిశిఖరంబును వారిని ముంచినట్లు పె
ల్లిదముగ నేసె దైత్యులు చలింపక సంగరకాంక్షఁ గ్రమ్మఱం
బొదువ సహోదరు ల్ప్రేమదఃపూరితచిత్తులు గా నుదగ్రుఁ డై. 23

క. వనజాక్షుఁడు దరహాసం, బునఁ బొదివినకినుక వక్త్రమున మునుఁగువడం
దునిమెను లీలమొమ్మ గ్రక్కున నాతనిసూతుశిరముఁ + గ్రూరాస్త్రమునన్.

ఉ. సారథి వడ్డ నశ్వములు + సంచలతం బెనఁగాడి యీడ్చినం
దే రను వేది యగ్రజుఁడు + ద్రిప్పికొనం గని మాలి యడ్డ మై
బోరన నచ్చి యవ్వహగఃపుంగవ కేతను నేసె నెంతయుం
గ్రూరము లై నయమ్ములను + గుర్వుగ దానవు లుత్సహింపఁగన్. 25

ఉ. మాలిశిరంబు లొక్కమొగిమంచుక గప్పినమాడ్కిఁ గప్పాడుం
గూలఁగ నేసె వానిరథఃఘోటములన్ హరి వాఁడు గ్రక్కున
నై లతటంబు డిగ్గుమృగఃనాథుక్రియన్ గద వుచ్చికొంచు నా
భీలగతిన్ రథంబు డిగి + భీనుజవంబున నంట నార్చుచున్. 26

క. పటతెంచి కదియఁబడి యే, డైట వ్రేసిన మోము దాకి + తిరిగె గరుడి య
త్తటిఁ జక్రంబున హరి పెడ, మఱి వైచెను దనుజుననుజుమ స్తకము దెగన్.

• —|| మాల్యవంతుఁడు విష్ణువున కోడి పాతాళముఁ జొచ్చుట. ||—

శా.మాలిం జంపిన మాల్యవంతుఁ దుదితామర్షప్రకర్షంబునం
గారాగ్ని ప్రతిమానుఁ డై నిజభుజాగర్షంబు మై లీల నున్
మీలజ్జ్వాలకరాశిశక్తిఁ గొని మే + మే తాకి వక్షస్థలిం
గీలిం చెం జలదంబుపై మొఱుఁగుమాడ్కిన్ శౌరికిం జెన్నుగాన్. 28

క. ఆశక్తియె కొని క్రమ్మఱ, గేశవుఁ డనురేంద్రు వైవ + గిరిపైఁ బడుతీ
ప్రాశనిచాడ్చున వక్షో, దేశంబునఁ బడిన నొచ్చి + ధృతి వాటించెన్. 29

- ఆ. మ. ఛోక నిలిచి + మూడు మొగంబుల, శూల మెత్తికొని కఠాశవృత్తి
 సడచి నెమ్మొగమునఁ + బొడిచె నింద్రానుజు, దేవతలమనంబు + దిగ్గనంగ. 30
- క. పొడిచి పిఱిదిదెసకయి పో, యెడిదానవు వ్రేసె గద మఃహీధరుఁడు గడున్
 వడిఁ బక్షంబులఁ బారిఁబారి, నడిచెను విహాగాధిపతియు + నత్యుగ్రముగాన్. 31
- సీ. గద దాకి మూర్ఛిల్లి + గరుడునియెఱకల, గాలిచే దవ్వగఁ + దూలిపోయి
 తెప్పిటి లేచి నల్దిక్కులు గనుఁగొని, పాటియుఁ జచ్చియు + బయలుపడ్డ
 బలములోపలఁ జేయఁ + గలవారి బంధుల, దొరలను గానక + బరవసంబు
 దక్కి తమ్ముండును + దాను నొండొరువులఁ, జూచు చున్నంతనె + వీచె గరుడి
- ఆ. పక్షమారుతమునఁ + బరిపరి యైనయా, సేనతోడఁ గూడి + దానవేంద్రుఁ
 డాకులముగఁ జొరువుఁటాకులచాడ్పునఁ, ద్రిప్పికొనుచు నెగసి + తెరలి పఱవ.
- క. అమ్మెయిని నోడి తానుం, దమ్ముఁడు హతశేష మైనదానవబలముం
 గ్రమ్మటి తమవచ్చినమా,ర్గమునఁ బాతెను విహంగఁగమనుం డెగవన్. 32
- మ. కడువేగంబున లంక కేగి తమదోర్గర్వంబు దైత్యారిచేఁ
 బడి భంగంబునఁ బొందినన్ భయభరఁభ్రాంతాత్మ లై యందునుం
 దడయన్ బెగిలి బృంద మెల్లఁ గొని పాతాళంబుక్రిందం జొరం
 బడి రా దేవమునీంద్రకోటికి ననల్పప్రీతి సంధిల్లఁగాన్. . . 34

—|| అగస్త్యుఁడు రామునకు రావణాదులకథ చెప్పుట. ||—

- క. వనజాక్షుఁ డొకఁడు వెలిగా, దనుజుల నెవ్వరికి గెలువఁ + దలంపఁగ నగు నిం
 ద్రుని కప్పుడు తమ్ముడ వై, తనయుడ నై తివుడు నీవు + దశరథపతికిన్. 35
- ఉ. సత్త్వరజ స్తమోగుణవశస్థితిఁ గైకొని నీవ లీల బ్ర
 హ్మత్త్వము దాల్చి లోకముల + కన్నిటికిన్ జననం బొనర్తు వి
 ష్ణుత్త్వము దాల్చి పానికి మఃనోజ్ఞతమస్థితి వృత్తిఁ జేర్తు రు
 ద్రత్త్వము దాల్చి వాని కుచితంబుగ సంహృతిఁ గూర్తు రాఘవా. 36
- ఉ. సాధులఁ గావ దుష్టజనసంహరణం బొనరింప ధర్మముల్
 బాధలఁ బొందకుండఁ బరిపాలనసేయఁ దలంచి యాత్మమా
 యాధృతిఁ బుట్టువుం బనుల + నాదర మొప్పఁగఁ దాల్చి పొల్పుటన్
 మాధవ మర్త్యుఁ డంద్రు నిను + మందమతిన్ భవభావరూఢు లై. 37
- తే. అధిపతి సాలకటంకటు + లనఁగఁ జనిన, నాటివారుఁ బౌలస్త్యులు + నాఁగఁ బరఁగు
 నేటివారు సమానులు + నిక్క మరయ, బాహుబలమున నాహవ + దోహలమున.
- మ. అనినన్ రాఘవకుంజరుండు మునినాఁభాగ్రేసరుం జూచి యి
 ట్లనియెన్ మాల్యవదాదివృత్తము ప్రసంగాధీన మై వుట్టె నే
 మును మీచే వినురావణాదులకథల్ + ముట్టం బ్రశంసింపుఁ డా
 తనిఁ దత్సోదరులం దనూజు వినఁ జిత్తం బుత్సుకం బయ్యెడిన్, 39

- ఆ. రాముఁ డీట్లు లడుగ * నాముని సెప్పె బా, తాళభువనమున *
యున్న యాసుమాలియొక నాఁడు సౌందర్య, వినయమహి తదనదు * తన యిడంగి.
- ఉ. రూపగుణంబులందు ననుఁచూపత గల్గువరుండు దీనికిం
జేపడు నొక్కొక్క పుత్తులఁ బ్రసీద్ధులఁ బల్కురఁ గాంచు నొక్కొక్క ల
క్షీపరిణామహృద్య మగుఁజీవన మక్కట గల్గు నొక్కొక్క యి
ప్పాప మదన్వయక్రమముఁ * బాత్రముఁ జేయు నొకో పొగడ్తకున్. 41
- క. ఈలోకంబున నరసితి, మే లెల్లెడ వరునిఁ గాన * మేదిని కరుగం
జాలక యున్నను బోవదు, బాలికఁ గొని పోవ వలయుఁ * బరిణయమునకున్.
- మ. అని యుల్లంబున నిశ్చయించి నుకుమాఁరాకార నాకై కసిం
గొని వేడ్కన్ మహి నెల్లెడం దిరిగి రఁగ్గోనాథుఁ డెం దైన న
ల్లునిఁ గల్యాణగుణోత్తరుం బడయ కెట్లుం బోవఁ బొమ్మంచు న
ల్లనఁ జేరెం దరుపోతకాంత మగుపొలస్త్యాశ్రమోపాంతమున్. 43
- ఆ. అచటఁ గనియెఁ దండ్రి * నతిభక్తి వీడ్కొని, ఘనవిమాన మెక్కియనుపమాన
మహిమ వెలయుఁ బురికి * మగుడఁ బోవఁగ ధనా,ధ్యక్షు రుచిరహారధవళవత్సు.
- క. కనుఁగొని నుమాలి యితనిం, గనుఁమునిచంద్రునకు నిత్తుఁగన్నియ నని సం
జనితకుతూహలు డై య, వ్వనితకు నిట్లనియె గారఁవంపుఁబలుకులన్. 45
- చ. తగినవరుండు నీకు వనితా విను విశ్రవనుండ యాతఁ డా
ర్యగుణవిభాసి యుమ్మునిజఁనాధిపుపాలికి నీవు వోయి యిం
పుగ వరియింపు నీ కనిస * పుత్తులచేత మదన్వయంబు రూ
పగు నిదె చూచితే ఘనుఁ డి * చాత్తజు నుజ్జ్వలవై భవోన్నతున్. 46
- ఉ. నా విని తాను మున్ మనమునం దలపోయుచిధంబ తండ్రి సం
భావనఁ జెప్పినన్ వికచఁపద్మవిలోచన సంశసిల్లి యే
బోవుట యుక్త మేని మునిఁపుంగవు నాశ్రమ మెద్ది పోదునే
నావుడుఁ జూపి సమ్మదమునన్ సుత వీడ్కొలిపెన్ సుమాలియున్. 47
- క. చని కై కసి పోలస్త్వం, గని వినయవిలాసభయవికాసప్రీడా
జనితవికారసుభగనిజ, తనులత వెడవ్రాలఁ జతురఁతం బ్రణమిల్లెన్. 48
- ఆ. మ్రొక్కి నిలిచి యతని * ముందట మేదిని, నుంగుటమున నొరయుఁచున్నఁ జూచి
యెచటనుండి రాక * యెవ్వనిసుత వేమి, పనికి నిందు వచ్చి * తనిన సదియు.
- ఉ. ఏను సుమాలికూతుర మునీశ్వర మి మ్మిటఁ దండ్రిపంపుసం
గానఁగ రాక యంచు నునుఁగాంతి దలిరెచ్చడిమోము వాంచుచుం
దా నటఁ జెప్పలేమి విదితంబుగఁ జెప్పుట యైన సంకుర
శ్రీ నినుపారె విశ్రవనుఁచి తలతం గరుణాస్వరూప మై. 50

- క. మహానినియింగిత, మును నెఱిగియు దివ్యబోధమున నేర్పడ నె
క. శరసి యల్లనినగవున, మునింగి మృదుమధురవాక్యముల నిట్లనియెన్. 51
- చ. జనకుఁడు గోరి నిర్మలవిచారమునం దగ నిశ్చయించి ని
న్ననుమతినేయ నీవును బ్రിയంబున నియ్యెడ కేగుదెంచు పె
ల్లను నగు నాదెసం దనయలభముఁ గోరితి వియ్యకొంటి నే
ను నకట వేళ క్రూరము తనూజులఁ గ్రూరులఁ గాంతు కామినీ. 52
- చ. అనవుడు మీకృపం బడయు * నాత్మజు లుగ్రులు గాఁగఁ బాడి గా
దనవుడు నీదుసంతతికి * సంతకుఁ గొండొక వాఁడు శాంతుఁ డై
వినయవివేకధర్మముల * విశ్రుతబుద్ధి వహించు మత్కులం
బును భవదీయవంశమును * బూతము నేయు సరోజలోచనా. 53
- క. అని యూటడించి ముని య, వ్యవితం గైకొనియె సదియు * వల్లభుచిత్తం
బునకుఁ దగుచరిత మన్ననఁ, గని సంతస మంది కొంతకాలంబునకున్. 54
- క. పదితలలుం గోటలు నిరు, పదిచేతులు నిరులు గవియు * బలుమేనును గెం
పొదవిననయనంబులు ను, న్నద మగుహృదయంబుఁ గలతనయునిం గాంచెన్.
- ఆ. కనినయప్పు డచటఁ * గడు నుగ్ర మగుర క్త, వృష్టి గురిసె నుల్క * లప్తదిశలఁ
బడియెవఱిఁగలఁచెఁ * బిడుగులుర్వినిబడి, మ్రొసెగాడ్పునుడ్డిసై * మా సెనినుఁడు.
- క. మునివరుఁడు వికటుఁ డగుతన, తనయుకడకు వచ్చి పదన * దశకంబు గనుం
గొని వానికి దశవదనుం, డనియెడునామం బొనర్చె * నానుతుపిదపన్. 57
- సీ. అధిక ప్రమాణసర్వాంగఘోరాకారుఁ, గుంభకర్ణం డను * కొడుకుఁ గాంచె
దంష్ట్రాపరస్పర * తాడనరచితసం, కుల శూర్పణఖ యను * కూతుఁ గనియె
నిట్టిసంతతిఁ గన్న * యిమ్మహాపాతకం, బునకుఁ బ్రాయశ్చిత్త * మనఁగఁ ప్రీతిఁ
బడసె విభీషణుఁ * బావనోజ్జ్వలమూర్తిఁ, గైకసి మునికృపా * గౌరవమున
- ఆ. నిట్లు పుట్టి పెరుఁగు * నెడఁ బంక్తిముఖకుంభ, కర్ణు లెందుఁ గ్రూర * కర్ణు లగుచుఁ
దిరిగి జంతువుల వ * ధింతురు ధర్మసం, ప్రీతిఁ బరఁగు నవ్వి * భీషణుండు. 58
- ఆ. అంత నొక్కనాఁ డ * నంతవై భవముతో, ధనదుఁ డేగుదెంచు * తండ్రిపాల
గౌరవమున నున్నఁ * గైకసి గనుఁగొని, చిన్నవోయి కొడుకుఁ * జేరఁ బిలిచి.
- క. ఇతనిమహాసంపద నూ, చిత్రే మీ రొక్కనిక పుట్టి * శ్రీ తేజములం
దితఁ డిట్లుండఁగ నీ వి, ట్లతిహీనత నున్నఁ బురుషుఁ * డండ్రే నిన్నున్. 60
- మ. తను నిట్లాడినతల్లిమాటలకు మా * త్సర్యంబు చిత్తంబునం
దనరంగా దశకంధరుం డనియె ను * త్సాహంబు వాటించి యీ
తనితో సాటి యనంగ మే లన నమం * దశ్రీవిలాసంబు సే
కొని యీలోకము లెల్ల నేలుదును నీ * కుం జింత యింతేటికిన్. 61

• రావణాదులు తపం బొనరించుట. •

క. అని గోకర్ణమునకుఁ జని, యనుజన్తులుఁ దాను నెదలఁనజు నిలిపి తపం
బొనరించి రత్నైఱం గొన,రను జెప్పెద నీవు వినుము • రఘుకులతీలకా. 62

సీ. వేసవి గనగనఁవేగుచట్రాతిపై, నగ్గి నల్లడ నుండ • నక్కుఁ జూచి
వానకందువను దిఁవారాత్రములు జల,ధారల బయలులఁ • దడియు చుండి
సీతునఁ బెనుమంచు • శిరముపైఁ గురియంగ,నిష్ఠఁ గుత్తుకబంటిఁసీర నిలిచి
ఫలముల వేలులఁబత్రంబులను నీళ్లు,లను గాలిఁగాలంబు • దనరఁ గడపి

ఆ. కుంభకర్ణుఁ డిట్లు • ఘోరంబుగాఁ బది, వేలవత్సరములు • సాల నియతి
మునిగణంబు సిద్ధఁజనమును వెఱఁ గంది,తన్నుఁ దగిలి పొగడఁ • దపము సేసె.

తే. ఏకపదముననై దువేఁ లేడు లుండే,యూర్ధ్వబాహుఁడైమోమె త్తిఁయుండేబిదప
నైదువేలేండ్లు లిట్లు మఁహాతపంబు, ప్రియము గుండక చేసె విభీషణుండు.

చ. అనుజులసిష్ఠ మెచ్చక దశాసనుఁ డుగ్రతపగికుతూహలం
బునఁ ద్రిజగంబులం బొగడు • పొంపిరివోవ సహస్రవర్షముల్
సన నొకమ స్తకంబుగ నశంకతఁ దొమ్మిదివేలఁ దొమ్మిదిం
దునిమి హుతాశనుం దలలఁ • దుష్టుని జేసె నజుండు మెచ్చఁగన్. 65

క. క్రమమున దశఘ్నులుఁ డొగినొక్కముఖమ చిక్కంగఁ బెఱముఁఖము లన్నియు న
గ్నిముఖంబున వేల్చియుఁ జి, త్తమునం దొకకొంకు లేక • తద్దయు నెమ్మిన్. 66

• రావణునకు బ్రహ్మ వరంబు లిచ్చుట. •

చ. పది యగువేయి నిండుటయుఁ • బం క్తిముఖుండు మనంబునన్ ముదం
బొదవఁగ నిర్వికారమున • నున్న శిరంబును గోయఁ జూచినన్
వననచతుష్టయం బలర • వారిజసంభవుఁ డేగుదెంచి క
ట్టెదుర వరంబు వేడు మిదె • యిచ్చెద మెచ్చితి నంచు నిల్చినన్. 67

క. ధరఁ జూగి మ్రోక్కి దశకం, ధరుడు వినయ మొప్ప నిలిచి • తఱుగనితలపై
• వెరవునఁ దనకరపద్మము, లిరువదియును మొగిచి యల్ల • నిట్లని పలికెన్. 68

శా. దేవా విన్నప మాదరింపుము భయోఽద్రేకంబునన్ మృత్యువుం
గావం గోరు బహుప్రకారముల లోకం బంతయుం గావునన్
దేవప్రాతవియచ్చరప్రకరదైః తేయప్రజాదిక్రియన్
జా వేరూపున నాకు లే కునికి యిష్టం బాశ్రితశ్రీకరా. 69

క. ఏ నాబలవిరిహితు లగు, మానవులను సరకు సేయ • మది నెన్నఁడు నీ
యానయె జగతిం దక్కటి, హీనపుజాతులకు వెఱతుఁనే పరమేష్ఠీ. 70

చ. అని తను వేడినన్ సరసిఁజాసనుఁ డవ్వర మిచ్చి యొక్కమో
మున వినయావనమ్ముఁ డయి • ముందట నిల్చినపం క్తికంధరుం

గొని క్రమ్మఱం దలలు * గ్రక్కునఁ గల్గ ననుగ్రహించి ప్రీ
తి నొనఁగె నుజ్జ్వలంబు లగుదివ్యశరంబులుఁ గామరూపమున్. 71

క. వెల్లువ ముంచి పిదప నీ, రెల్లను వెన డొంకఁ గొలన * నెనఁగెడుచంచ
త్ఫుల్లారవిందములక్రియ, నల్లన వదనములు దోచె * నాశ్చర్యముగాన్. 72

→ విభీషణునకు బ్రహ్మ వరంబు లిచ్చుట. ←

మ. అజఁ డి ట్లదృఢతభంగిఁ బంక్తిముఖు నన్వరాభిధానోజ్జ్వలుం
ద్రిజగద్వీరునిఁ జేసి దుష్కరతపోదీప్తాప్రవృత్తిప్రకా
రజితాత్మం డగునవ్విభీషణు వరప్రాప్తోన్నతుం జేయఁగా
నిజబుద్ధిం దలపోసి వానిఁ గరుణాస్నిగ్ధాత్మఁ డై చూచుచున్. 73

తే. ధర్మనియతికి మెచ్చితిఁ * దపముపండె, వత్స నీమది వలసినవరముఁ గోరు
మనిన భయభక్తిసంభ్రమహర్ష భరిత, హృదయుఁ డై యతఁడాతనిఁకిట్టులనియె.

ఉ. ప్రీతుఁడ నంటి నాతపముపెంపున నీవల దీని కగ్గలం
బై తగుకోర్కీయుం గలదె * యెనను గోరెద నామనంబు భ
ర్తేతరవృత్తికిం జనమి * యిష్టవరం బగుధర్మపరులై
పూతగుణాభిరాము లగుపుణ్యులకున్ నులభంబు లెవ్వియున్. 75

క. అనుపలుకుల కచ్చెరువడి, దనుజులలోఁ బుట్టి నీవు * ధర్మగుణ మనం
బునఁ గోరుట యరు దిచ్చితి, నని యజఁ డమరత్వమును నీజాన్త్రము నిచ్చెన్.

→ కుంభకర్ణుని తపఃఫలము. ←

ఆ. ఇవ్విధమున శంభుఁ * డవ్విభీషణుఁ బ్రీతుఁ, జేసి కుంభకర్ణుఁ * జేరఁ బిలువఁ
దలఁచు టెఱిగి దేవతలు దేవ విన్నప, మవధరింపుఁ డనుచు * నజునిఁ జేరి.

సీ. అప్పరోగణము విహారంబు సలుపంగఁ, దునిమో బెక్కండ్ర సంధనమునందుఁ
దపములు నేయ మందరకుధరంబులో, నురవడి మునులఁ బల్కుర వధించె
నిల నెల్ల యెడల ననేకభూసురులు యా, గము లొనరింపఁబ్రాణములుగొనియో
దెరువుల నరుగంగ * నరికట్టి చంపె నా, బాలవృద్ధంబుగా * బహుజనముల

తే. వేచి యాహారమున కనివేడ్క కనియు, నఖిలజీవుల నిట్లు నిత్యంబు సమయఁ
జేయు నీవరమున నిష్ఠ * సిద్ధుఁ డయిన, నితఁడు సైరించునే లోకహితవిచార.

క. కావున నీతని మోహితుఁ, గావించుట జగము లెల్లఁ * గాచుట నుష్క
నావుడుఁ దలఁపున భారతి, రావించిన వచ్చుడును సురజ్యేష్ఠుండున్. 79

ఆ. అసురమోమునందువసియించి నను నిద్ర, యడుగు మనిన వాణియట్ల చేయు
దాన ననుచుఁజనియెదానవుఁ బిలిచి నీ, కాంక్ష సెప్పు మనియోఁగమలభవుడు.

క. నిద్ర దయసేయు మనియె సురద్రోహియు నమరవరులు * రదనాంకురచం
చద్రుచులు నిగుడ నవ్వచు, భద్రము మా కదియె యనఁగఁ * బద్మజఁ డిచ్చెన్.

- క. ఆనేర్పుతోన వెసఁ జతు,రాసనుఁడును సురలు సరిగి • రవ్యాణియు దై
త్యాననముఁ బాసి పోయెను,దానవుఁడుఁ దలంచుకొని వృథాఁచింతనుఁ డై
క. ఏరూపున నే ని ట్లని, కోరితి నిది యేమి యొక్కొ • కుత్సిత మయ్యెన్
ఘోరతప మెల్ల దీనికే, గారణమా సురలనలని • కపటము సుమ్మి. 83
క. అని వగచు చున్న నాతనిఁ, గనుఁగొని భేదమునఁ బంక్తిఁకంఠుఁడు సేరం
జనుదెంచి తానుఁ దప్పుఁడు, ననునయ మొనరించి సముచితాలాపములన్.
క. కొనియాడిన నాటననె,కును నొకదినమందు లేచుఁ • గుడుపును గమనం
బును గల్గు నాఁడు పగతుర, కనిఱోనన్ విజయుఁ డీతఁ • డని యజుఁ డరిగెన్.
క. వనజభవుచేత నివ్వెధ,మున వరములు వడసి పంక్తిఁముఖుఁ డుద్ధతుఁ డై
యనుజులతో శ్లేషాతక,వనమున నుఖ ముండె దనుజఁవర్గము కొలువన్. 86

— సుమాలిబోధనచే రావణుఁడు లంకను వశపఱచుకొనుట. —

- తే. ఇంతయునుజెప్పవిని రాఘుఁ వేశ్వరుండు, మిగుల నచ్చెరువడియటఁమీఁద నారి
చరిత మెల్లకొ నావుడు • ధరణిపతికి, నయ్యగ న్త్యమునీంద్రుఁ డి • ట్లనియెఁబ్రీతి.
సీ. కైకసి దీనికిఁ • గడునఁతసంబునఁ, దేలుచు నుండ నుఁమాలి తనదు
దాహిత్తుఁ జూడఁ బాఁతాళలోకంబున, నుండి మారీచమఁవఱోదరులును
నవ్వరూపాక్షప్రహస్తులు నాదిగా, సచివులుఁ దక్కఁటిఁసైన్యపతులుఁ
గొలిచి రాఁ జనుదెంచెఁ • గుంభకర్ణవిభీష,ణులు దోస చన దైత్యఁకులవిభుండు
ఆ. నెదురువోయి భక్తి • నెరఁగి సమాలింగి,తాంగుఁ డై విభూతి • యతిశయిల్లఁ
దననివాసమునకుఁ • గొనిపోయి సముచితా,చారవిరచితోపఁచారుఁడయ్యె. 88
క. వినయము దగఁ బాటించుచు, దనపార్శ్వమునందు సముచితం బగురుచిగా
సనమున నాసీనుం డగు,మనుమనితో నిట్టు లను సుఁమాలి ప్రియమునన్. 89
శా.మావంశంబు ప్రసిద్ధి బొందు హరి పల్లాఱున్ సురేంద్రాదులం
గావన్ దానవమర్దనంబు గడఁకం • గావించుటల్ మాను నా
•దేవానీకముత్తు శ్లడంగు విభవోద్రేకంబు శోభిల్ల దై
త్యావాసత్వముఁ గాంచు లంక భవదీయస్ఫారవీరోద్ధతిన్. 90
శా.లంకాపట్టణ మేలి యే ససమలీలం గ్రాలి దేవేంద్రుపైఁ
గింకన్ దాడిగఁ బోయినన్ సురల రక్షింపంగ వేగంబ చ
క్రాకుం డడ్డము వచ్చినం దెరలి దైన్యం బొంది పాతాళ మా
తంకం బేర్పడఁ జొచ్చి యం దడఁగి యింఁదాఁకన్ వగం గుందుచున్. 91
క. ఉన్నంత నీవు గలిగితి, బన్నంబులు దలఁగ నింక • బగట నొడుతు మీ
కిన్నరుఁడురి త్త గాఁడిటు, గొన్న పురము మున్ను మగుడఁ • గొనఁగా వలయున్.
క. మాతామహుఁ డిటు దనకుం, జేతోముద మంద నీతిఁసెప్పిన మదిలోఁ
బ్రీతుం డయ్యును దశముఖుఁ, డాతనిచిత్తంబుచందఁమారయుబుద్ధిన్. 93

- చ. మఁ డగ్రజుండు * తదధీన మగులంక, యాసపడుట యుచితమగునె యనిన
సధికవినయమున మహామతి యైనప్రహస్తఁ డిట్లు లనియె * ననురపతికి. 94
- చ. తనయుఁడు తండ్రి యగ్రజుఁడు * తమ్ముఁ డనం జనునయ్య రాజ్యముల్
గొనునెడ శౌర్యలంఘలుల * కుఁ మఱి చుట్టటికంబు గల్గునే
యను వగునంతకుఁ రిపు సుదగ్రత సైఁచిన నింక నూరకుం
డ నగునె వేగ పోరికిఁ గడంగుము నీభుజదర్ప మేర్పడన్. 95
- క. విను మున్నదితియు దితియును, ననఁ గశ్యపుభార్యలిరువు * రప్పాచెల్లెం
డ్రనిమిషుల ననురగణముం, గని రయ్యిరుదెఱఁగుఁ బగలు * గారే తమలోన్. 96
- ఉ. దైత్యులు దర్ప మెక్కి వసుధాతల మంతయుఁ దారవిక్రమా
ద్ధత్యమునం గొనం గని మదం బడఁగించి రసాతలై కసాం
గత్య మొనర్చె విష్ణుఁ డటు * గావున వారలతోడివైర మా
చిత్తవిహీనమే తడవు * సేయకు దాయకు నల్లు మిత్తటిన్. 97
- తే. ఇట్లు పలికినపలుకుల * కియ్యకొని ను,మాలి సందియ మేటికి * మాకు నెల్లఁ
బ్రభువ వీవ లంకాపురఁపతివి నీవ,పనువు మొకదూత నాతనిపాలి కనిన. 98
- చ. ధనదునియొద్ద కేగి యుచితంబుగఁ బల్కి పురంబుఁ బాసి పో
మ్మని మును చెప్పు కోఱడము * లాడిన మద్భుజశక్తి యంబుజా
సనవరశక్తి మూలబలశక్తి యెఱుంగఁగఁ జాటి చెప్పి ర
మ్మని చతురాభిభాషణుఁ బ్రహస్తునిఁ బుచ్చె సురారి లంకకున్. 99
- చ. చని యతఁ డాతనిం గని యసంభ్రముఁ డై సమయోచితంబుగా
వినయము సేసి దేవ యొకవిన్నప మిప్పురి తొల్లి దైత్యవం
శనిజనివాస మానడుమ * శార్ఙ్గికతంబునఁ బాసి పోయి రా
దనుజుల దిప్పు నీయానుఁగుఁ * దమ్ముఁడు గ్రమ్మఱ నిన్ను వేఁడెడున్. 100
- క. దశవదనుం డనుజుం డను,యశ మల్పమె నీకుఁ గిన్నరాధిప రక్షో
వశముగ లంక విడిచి యస, దృశబంధుప్రీతి నేయు * దృఢముగ సనినన్. 101
- తే. పురమునకకాదు నాదగుసిరికిఁ బరిజ,నమున కొరులెవ్వ రొడయులునాకు నేడు
గడయు నాకూర్తతమ్ముఁడకాక దీని, కడుగ నేటికి రమ్మను * తడయ కిపుడ.
- క. అని యతనికి సాదరభోజనవిధి యొనరించి వస్త్రఁచామికరవా
హనభూషణాదివస్తువు, లనేకములు ప్రీతి నొసఁగి * యానన మలరన్. 102
- క. తగ వీడుకొలిపి ధనదుఁడు, వగ మనమునఁ గూర విశ్రవసుపాలికి శీ
ఘ్రిగతిం జని యమ్మునిపద,యుగళంబున కెరఁగి సవినయోక్తిపరుం డై. 104
- చ. అమరవిరోధిపంపునఁ బ్రహస్తుఁడు లంకకు వచ్చి నాకుఁ గా
ర్యముఁ దగఁ జెప్పునట్లు పుర * మాతని కిమ్మని యాడె నాడినన్

- నముచిత మైనచందమునఁ జక్కనిమాటల బాంధవంబుతో
న మగుడ వానిఁ బుచ్చి మునిఁ నాయక మీ కెఱిగింప వచ్చితిన్. 106
- తే. ఏమిపురుషార్థములుఁ జేయుఁ నెడల నెపుడు, మీయనుజ్ఞ యనాకుసఁ హాయమగుట
నరసి మీదివ్యచిత్తానఁ నవధరించి, చేయఁగలపని యెయ్యదిఁ చెప్పఁ డనిన.
శా. మున్నీ కార్యము వాడు న న్న డిగినఁ మో మీక రోపించి మీ
యన్నం బుణ్యచరిత్రు నేన మును లంఁ కాధీశ్వరుం జేసితిం
జన్నే వానిపరాభవంబునకు నుఁ త్సాహంబు నేయంగ నీ
కన్నఁ మోములు గంటువెట్టుకొని రోఁపాయత్తుఁ డై యత్తఱిన్. 107
- ఉ. దిగ్గన లేచి పోయె గణుఁతింపక వాడు విరోధలబ్ధికై
యగ్గలికంబునఁ మనలఁ నందఱఁ జీరికిఁ జేకొనందు న
మృగ్గురుభ క్తిధర్తరుచిఁమాన్యవివేకము లెంతదవ్వు నీ
కె గ్గొనరింప కుండఁ బురఁ మిచ్చి తొలంగుము చాటి చెప్పితిన్. 108
- సీ. ఇంద్రాయుధద్యుతుఁ లెనఁగఁ జూడ్కికి రమ, నేయంబు లైనమఁజెస్థలములు
సిద్ధగంధర్వాదిఁ సేవ్యంబు లైనయ, చోదకంబులఁ జేలుఁవొందునదులుఁ
బల్లవపుష్పనంఁవద లుల్లసిల్లంగ, రమ్యంబు లైనయాఁరామములును
నంబుజచుధుమత్తఁహంసికావితతుల, రుచిరంబు లయినసఁరోవరములుఁ
ఆ. గలిగి యొప్పు మిగులఁ గైలాసశైలత, టంబునందుఁ బురవఁరంబుఁ జేసి
కొని వసింపు మ్మచటఁ ననుచరసహిత మై, దివ్యభోగలీలఁ తేజరిల్ల. 109
- క. అని విశ్రవసుఁడు చెప్పిన, విని వైశ్రవణుండు లంకఁ విడిచి పరిజనం
బును దాను రజతగిరికిం,జని యొకపుర మలక యనఁగఁ సంపాదించెన్. 110

రావణుండు లంకం బ్రవేశించుట.

- తే. అంత నక్కడ మగుడఁ బ్రహస్తుఁ డరుగు
దెంచి వి త్రేకుఁ గాంచినఁ తెఱఁగు నచటఁ
దాను బల్కినక్రమమునుఁ దాని కాతఁ
డన్నచందంబుఁ జెప్పె దఁశాననునకు. 111
- క. విని యయ్యవిచారంబులు, దన కేటికి వెడలుఁ గాకఁ దాడిమెయిం బో
యిన్ గాసిగాఁడె యింతక, చనుఁ జూ వెఱచునట నిలువఁ నందియ మేలా.
మ. అని బాహుబలగర్వనిర్వహణవిద్యాపారగుం డైనయా
దనుజాధీశుఁడు వైర మెత్తి బలముం దాను వెనం బోయి పో
యి నిజావాసముఁ బాసి విత్తపతి పోయెం బోయె నా వించుఁ బే
ర్చినయాధ్ధత్యము నిత్య మైన విజయః శ్రీవిభ్రమోద్భాసి యై. 113
- ఉ. లంకకు నేగి రాజ్యసుఖంబులంపటుఁ డై యభిషేకమంగళా
లంకృతమూర్తిఁ జేకొని చలంబు బలంబును నుల్లసిల్ల ని

‘ స్థంకత గాక్షసాన్వయభుజావిభవం బలరక్ష జగద్భయం
బంకురితంబు చేసెఁ దొలఁకాడెడువీరరసంబుపెంపునన్. 114

తే. ఇట్లు లంకాపురము వేడ్క + నేలె సకల
దనుజలోకంబు నేవింప + నన జనహిత
మజ్జ్వలశ్రీసమేతుఁడై + యుల్లసిల్లు
చుండి యాదశకంధరుఁ + డొక్కనాఁడు. 115

—|| సూర్యణఖమఁ బెండ్లిచేయుట. ||—

క. దర్పొస్తుభయకావనకం, దర్పాస్త్రసముజ్జ్వలాంగిఁ + దనచెలియలి నా
శూర్పణఖఁ జూచి యోగ్యవ, రార్పణసమయ మని తెల్లఁచి + యనుజన్తులతోన్.
ఆ. కాలకేయవంశఁకరుఁడు విద్యుజ్జహ్వఁ, డతులబలుఁడు సుందఁరాంగుఁడతని
కిత్త మెల్లభంగి + నిత్తన్వి నని తగ, నాడి కార్యనిశ్చయంబు నేసి. 117
క. దనుజపతి యున్న నగరం, బునకుం దగువారినపుడ + పుచ్చి యతని రాఁ
బనిచి సబహుమానంబుగ, నొనరించెం బరిణయము మహోత్సవలీలన్. 118

—|| ఆశ్వాసాంతము. ||—

చ. నిరుపమమూర్తి వైరిరథిసీసమపర్తి వినేకవైభవ
స్ఫురితవిచారుఁడుజ్వలయశోమణిహాగుఁడు ధర్మసంగ్రహః
దరపరతంత్రఁ డార్యజనతామతమంత్రుఁడు నంశవారిజా
కరనవసూర్యఁ డస్థలితఁగౌరవనర్తనధుర్యుఁ డిమహిన్. 119

క. కవిలోకవనవసంతుఁడు, యువతీనూతనజయంతుఁ + డుదయానంతుం
డు విసయధనవంతుఁడు దా, నవినోదై కాంతుఁడమలిఁనస్వాంతుఁ డిలన్. 120

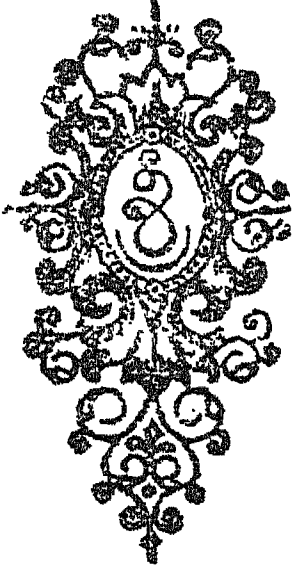
మాలిని. అమరశిఖరిహేలాఃహారిధైర్యుం డవారాఢ్య
క్రమభుజబలదృప్తఃరాతిసంహారుఁ డంహ
శ్శమనవినుతిపాత్రఃచారగణ్యుండు పుణ్యో
ద్యమవిరచితలోకాత్యంతహృత్పర్వుఁ డుర్విన్. 121

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు.

నిర్వచనోత్తర రామాయణము.

చతుర్థాశ్వాసము.

రమణీయుఁ డుపాసక
నారాయణుఁ డాదిధరణి నాయకసామ్యో
దారచరిత్రుఁడు కులని
స్తారకసంభవుఁడు మనుమఁజనపతి యెలమిన్.

1

|| రావణకుంభకర్ణ విభీషణులు పెండ్లాడుట. ||

- క. ఆదశకంధరుఁ డఖిలవి, నోదంబులఁ దగిలి నిత్యఃసూత్నవిహారా
మోదితుఁ డగు చుండి మృగ, వ్యాదరమున నేగి కానఁనాంతరభూమిన్. 2
- క. ఒకమార్గంబున రా మయుఁడొకకన్నెయుఁ దాను నచట * నొయ్యన చనుదే
నకుటిలశాంతోహాత్య, ప్రకృతి యగుట చూచి యెఱిగి * రాక్షసపతియున్, 3
- ఉ. గౌరవశాంతమ్మూర్తిఁ దగఁగైకొని మార్గముక్రేవ నిల్చి య
చ్చేరువఁ బోవ నద్దనుజుఁ * జేరఁగఁ బోయి మహాత్తయిట్లు కాం
తారములోనఁ బోకకుఁ గఁతంబును నీ లలితాంగిపేరు నీ
పేరును దీనిజన్మమును * బ్రీతిఁ దగంగ నెఱుంగఁ జెప్పవే. 4
- చ. అనవుడు నాతఁ డిట్లును మహాపురుషామయనామధేయుఁడౌ
దనుజుఁడ హేమ నా బరఁగుఁదానిఁ బయోరుహవక్త్ర సప్సరో
వనిత సమర్థు లిచ్చిన వివాహావిభూతినిహించి నెమ్మి మైఁ
దనయుల నిద్దఱుం గని పదంపడి కాంచితి నీతలోదరిన్. 5
- తే. అగ్రతనయుండు మాయావి * యనఁగ వాని
యనుఁగుఁదమ్ముఁడు దుందుభి * యనఁగ బరఁగు
దీనిపేరు మందోదరి * దేవ యిమ్ము
గాయతాక్షికిఁ దగువరు * నరయఁ దలఁచి. 6
- మ. జగతిం గ్రుమ్మరువాఁడ నై కడఁగి యీచంద్రాస్యఁ దోకొంచు నే
ను గరం బుత్సుకవృత్తిఁ బోక యిది హృన్తోదంబు సంధిలై నీ
దగుసల్లాపరసంబుపెంపునఁ బ్రేయం * బంతంతకుం చేర్చున
ట్లుగ నీయన్వయనామధేయములు విండుం జెప్పు నా కేర్పడన్. 7

- క. నావుడు ముద మంది యితం, డీవారిజనయన నాకు + నీ నెదఁ గోరెం
గావలయు నని తలంచి మ, హావినయవగుండువోలె + నతఁ డిట్లనియెన్. 8
- క. నాకుం బ్రపితామహుఁ డా, లోకపితామహుఁడు తండ్రులుం బౌలస్త్వర్
మీకె ననఁ బూన నేర గు, ణాకల్పా వేదములు చిరాభ్యస్తంబుల్. 9
- ఉ. పేరు దశాననుండు కృపాసంపున నాదుతపంబుసాంపునన్
వారిజనంభవుం డొసఁగె + వావిరి యైనవరంబు లిప్పు డిం
సారెడులంక నాకు నెలఁనై మహానీయవిభూతి నుండుదున్
దారపరిగ్రహంబు నకృతం బిటముందట నన్నఁ బ్రీతుఁ డై. 10
- తే. క్రూరుఁ డగుట యెఱుంగక + కోరియిచ్చె, గన్యనప్పుడమయుఁడుదాకప్రదాన
సహితముగ వీటి కరిగి యుత్సవముతో వి, వాహమయ్యె నద్దానవవల్లభుండు.
- క. తననుతు లని యమ్మయుచె, ప్పినమాయావియును దుందుభియు సమరముఖం
బున వాలిచేత నీల్గుట, లినతనయుఁడు సెప్పె రఘుకులేశ్వర నీకున్. 12
- క. ఒకయోధముఖ్యు నని నంతకు నైనను గీటడంచు + దాని నమోఘు
ప్రకృతి యగుశక్తి నిచ్చెను, వికసిల్లుచు మయుఁడు దనుజవీరాగ్రణికిన్. 13
- క. కోరి వివాహం బయ్యెను, గారవ మెసఁగంగఁ గుంభకర్ణుఁడు దళదం
భోరుహలోచన యగున, నై వ్రోచనికూతుకూతు + వజ్రజ్వాలన్. 14
- ఆ. సరమ యనులతాంగి + శైలూషతనయఁ గ, పోలచంద్రబింబంబులినజఘన
హరిణశాబనయనఁ + బరమోత్సవంబునఁ, బెండ్లియయ్యె నవ్వీభీషణుండు. 15

—|| మేఘనాదుని జననము. ||—

- క. పదపడి మఁదోదరి స, మ్మదమున సుతుఁ గాంచె నాకుఁమారకు నెలుఁగున్
మదదిగ్దంతావళములు, బెదరఁ జెలఁగె మేఘనాద + భీకరభంగిన్. 16
- క. దనుజేంద్రుండును జిత్తం, బున నెంతయు సంతసిల్లి + పుత్రీకునిఁ గనుం
గొని మేఘనాదుఁ డనఁగా, ననురూపం బయిననామ + మప్పుడు వెట్టెన్. 17
- ఆ. పిదప నింద్రజి యనుపేరుఁ + బెంపుఁ బడసె, నద్దశానననందనుఁడభిమతముగ
దానిఁ బదపడి చెప్పెద + మానవేంద్ర, వినుము తరువాతికథలు సవిస్తరముగ.
- ఉ. ఆసమయంబునన్ సరసిఁజాననుపెట్టినచోక్కు కుంభక
ర్ణాసురుమోమునం గదిరె + నాతఁడు సగ్రజ వేడె గాఢని
ద్రాసుఖయోగ్యమందిరము + రాక్షసవంశపరుండు నిచ్చెఁ గై
లాసమువోలె బ్రాంశుధవశం బగునూత్ననికేతరత్నమున్. 19
- క. అందు నివాసస్థానము, నం దల్ప మనల్పముగ నొనర్చిన నిద్రం
బొంది బహువత్సరంబులు, నిందితదురితాబ్ధిలో మునిగి యుండంగన్. 20

—|| రావణుడు దేవతలు మొదలగువారిని బాధించుట. ||—

శా. దేవోద్యానము లీల మై నటకు బాధించు న్మునిశ్రేణి నా
నావిప్రావలిఁ బట్టి తెచ్చి తిను బాన్నంబుల్ సురస్త్రీలకుం
గావించుం గ్రతువై భవంబులకు విఘ్నం బాచరించుం దశ
గ్రీవుం డప్రతిమప్రతాపపరుషక్రీడాకలాకల్పుఁ డై. 21

సీ. మదమున నలిచేఁగి • నదులు సొచ్చి కలంచి, యాడు నుద్ధతగంధఃపాస్తీలీల
బలమునఁ జెలఁగి కానల కేగి రూపఱ, విఱుచు మహావాతఃవిభ్రమమున
బెడిదంపుఁదనమునఁ • గడఁగి శైలమ్ములు, పొడిపొడి నేయు దంభోభిభంగి
నొడలిపెంపున వీచి • జడనిధు లిక్కడ, క్కడ వైచు మంథనఃగంబుకరణి
తే. గరుడగంధర్వయక్షకిన్నరులఁ గన్నఁ, జెవులు వట్టి యాడించు నశేషలోక
భీకరము లగువిధములు • పెక్కు నేయు, గర్వ మెదుగంగ నాదశఃకంధరుండు.

—|| కుచేరుడు దూతను బంపి రావణునకు బుద్ధి చెప్పించుట. ||—

క. అత్తఱి నత్తెఱఁ గెల్లను, విత్తేశుఁడు గలయఁ గనియు • వినియుం గరుణా
యత్తమతి యగుట దూతం, బుత్తెంచె దశాననునకు • బుద్ధులు సెప్పన్. 23
క. చనుదెంచి దూత ముందఱ, గనియె విభీషణు నతడుఁ • గడువేడుక న
ద్ధనపతిసేమ మడిగి పరి,జనముల వేర్వేఱి యడిగి • సంభావించెన్. 24

ఉ. వచ్చినకార్య మ్మారసి యవక్రచరిత్రుఁడు దానవేశ్వరుం
జెచ్చెరఁ గానిపించె నెడఁసేయక దూత విసీతవేషుఁ డై
చొచ్చి ధరాతలం బురము • సోఁకఁగ నానతుఁ డై యుపాయనం
బిచ్చి కరప్రదర్శితమఃహిం దగ సంకుచితోపవిష్టుఁ డై. 25

శా. దేవా దేవరతోడఁబుట్టువు కృతార్థభూతచేతన్ముఁ డై
నీవిఖ్యాతికి సంతసిల్లు సహజఃస్నేహుండు నీయందు నీ
శ్రీ వెంపారుటఁ గోరు నీమహిమఁ బ్రార్థించు న్నదీం గావునన్
దేవేంద్రాదులచంద మొప్పు దని యుద్దేశించి నీయొద్దకున్. 26

తే. నన్నుఁ బుత్తెంచెఁ దనవచఃనములు గాఁగఁ, జెప్పమనికొన్ని బుద్ధులుఁ సెప్పివాని
నవధరింపు మొకించుక • యవసరంబు, నాకు దయసేసి కార్యవివేకచతుర. 27

చ. జగములకుం బ్రతాపము ప్రశస్తముగాఁ బ్రకటించుమాత్రకుం
దగ వగు నిష్ఠు నేసినవిధం బిటమీఁద నిజాన్వయోచితం
బుగ నొనరింపు ధర్మము దాపోవిభవంబునఁ గాదె యింతపెం
పు గనుట లంకకై మనకుఁ • బుట్టినముందటిహాని సాలదే. 28

చ. మునిజన మెల్ల దుర్దశల • ముచ్చిరి యుండుటఁ జూచి యప్పకొ
వనితలయూర్తిఁ జూచి క్రతుఃవర్గముదైన్యముఁ జూచి నామనం

బనయముఁ దల్లడిలైడు దశానన దుష్టచరిత్ర మింక నై
నను నిది మాని సత్పథమునం జను దూఱు లడంగు సంతతోన్. 29

తే. ఇంతకాలంబు నేఁ బోయిఁ హిమసగమున, శాంకరం బగుధర్మంబునలుపు చునికి
నెఱుంగ నైతిమగుడవచ్చిఁ యెల్ల నెఱిగి, యెఱుంగఁజెప్పితిహితమునా యెఱిగినంత.

క. ఇది నా కాసతియిచ్చిన, పవకము గలహువు విన్నపము నేసితి నీ
హృదయంబునఁ గైకొను మొం, మదలంపులు దక్కు మనవుడుం గుపితుండై.

క. ఆతఁడు నీకుం దగు నీ, వాతనికిం దగుదు మీర లక్కట దొరయం
దూతయు నట నచ్చుటయు భ, యాతురతం గఱపి పోవ నట యిది పోలున్.

ఉ. బుద్ధులు సెప్ప తెల్ల నటు * వోవఁగనిమ్ము ధనాధిపుం దప
స్సిద్ధికిఁ బోయి వచ్చె నని * చెప్పితి నత్తెఱఁ గెట్టి దంతయున్
శుద్ధిగఁ జెప్ప మన్న సురఃసూదనుపల్కులు చూడ నిట్లనం
బద్ధము లై నదూత యెడఁ బాసియు దిట్టఁడు గాన నిట్లనున్. 33

ఉ. అర్థవిభుండు వోయి తుహిఁనాద్రిఁ దపం బొనరింపఁగా విహ
రార్థము వచ్చినన్ గిరినుఁ తాస్వతు సీశ్వరఁ గాంచియున్ వర
ప్రార్థన సేయఁ డయ్యె సతఁ * డాతఁడు దానికి మెచ్చి యిచ్చె న
ర్వార్థవిధాయకం బయినఁ యాత్మ సఖత్వము నిశ్చలంబుగన్. 34

తే. వామపార్శ్వాభిగతు లగుఁ వారి తేజ, మెడరి యద్దెనలోచన * మతని కనుడు
పింగళం బైనవా లేక * పింగళుండ, ననఁగఁ బరఁగుము జగములననిరి ధనదు.

ఉ. అత్తెఱఁ గెల్ల నిట్టిద మహాత్మ శుభంబు సధర్మవృత్తి కా
యత్తము సూచె యిమ్మయి నహంకృతి సత్త్వము గాఁ దలంతురే
యత్తము లక్కటా చెడుట * కోపక చుట్టము బుద్ధి సెప్పినం
జిత్తమునందు సీసరకు * సేయమి గర్వము గాక కర్ణమే. 36

తే. అనిన నిరువదికన్నుల * నడచుకెంఱ, పద్మనవగిరి బొలాతఁవంబుఁ బోల
భ్రుకుటివికటలలాటవిఁస్ఫుర్జదుగ్ర, కోపభీకరుఁ డగుచు రక్షోవిభుండు. 37

క. ఏమేమీ ననుఁ జెడు దని, నాముందటఁ గొంకు లేక * నాలుకతుద కీ
వీమాట దెచ్చి తజువర, వేమిగఁ దలఁచితొకొ నీకు * నిది విధి యనుచున్. 38

క. కేసరము లదరుహరిక్రియ, మీన లదర లేచి దూత * మెడ దునియఁగ సిం
హాసనముకెలన నున్నమ, హాసి వెఱికి వ్రేసె దమ్ము * డడ్డము సొరఁగన్. 39

ఆ. ఆవులించుతలయు * నడరెడునట్టయు, జూచి స్త్రీతుఁ డగుచు * సురవిరోధి
యచటిడింభతతికి * నాఁకలిమడువుగా, నిచ్చి యాగ్రహమున * నిట్లు లనియె. 40

శారత్తోపశహితోపదేశ మనువేరన్ వీనిఁ బుత్తెంచె నా
యతాధీశ్వరుఁ డిశుతోఁ దనకు సఖ్యం బైనతేజంబు రా

జ్యోత్సోభంబుగ లంకఁ గొన్న మనయఁ న్యాయంబు సెప్పన్ సురా
దిక్షుద్రవ్యవసాయహేతు పగుభీతిం జూచి జంకింపంగన్.

41

ఉ. నిక్కము నట్ల కాన తగునీతిపరు ల్పుర లుక్కివంబునన్
మిక్కిలి యైనవారి నియమింపక తక్కుదులే ధనేశ్వరుం
డక్కట లెస్స సేసె నడి + యాన సెడన్ దిగధీశుఁ డొక్కఁడుం
ద్రిక్కక యుండఁ ద్రుళ్లడఁవఁ + ద్రిష్టురఁ బోవలసెం గ్రమంబునన్.

42

—|| రానలుఁడు నుజేయనిపై చండైత్తి పోవుట. ||—

ఉ. కావున మున్నుమున్న యలఁకాపుర మేర్చి ధనేశు నోర్చి య
యౌవలిపే రడంత మని + యప్పుడ యుద్ధవిజ్ఞు సమగ్రనా
నావిధసైన్యభూరిభరఁనన్తననుంధుఁడై పురీసరి
ద్రాగినమహాటపు ల్గడచి + రాజతశైలముఁ జేరఁ బోయినన్.

43

తే. యేడు లంతంతఁ జూచి ధానాధిపునకు, రాక్షసేశ్వరుసైన్యంబు + రాక చెప్ప
నతఁడు గ్రక్కున సేన లాఁయితిము చేసి, బరివసంబునఁదలపడఁబంతుటయును.
క. ధనదుబలము దనుజబలము, ననువునఁ దలపడఁ గడంగి యూర్పుచుఁ దాఁకె
ఘనఘోషభీషణము లగు, ననసిధు లొండొంటిసోద + వడిఁ దాఁకుగతిన్.

45

—|| యక్షరాక్షసులముద్దము. ||—

శా. జ్యానాదంబు నిశ్శాతహేతిపటలీనఁగుట్టరానంబు ఘం
టానిక్వాణసమేతబృంహితము గూఢస్ఫారహేతునము
తానోపేతఖరాహతధ్వనియు సాంధ్రం బైనభేరీపటు
ధ్వానం బేర్పడ దయ్యె నయ్యెడ బలద్యున్యంబునం దేమియున్.

46

ఉ. అందును నిందుఁ జేయఁ గల + యట్టిభటుల్ దలపడ్డ సైన్యముల్
గ్రందుగ నొక్కపెట్ట తమకంబునఁ బోరుట చూచి కైకసీ
వందనుఁ డిమ్మెయిన్ వరి పెంనుగుట సైంపక నచ్చి వీరక దాఁ
కెం దనమోములన్ నలులఁ + గీల లుదగ్రత నజ్రద్రుష్ట్రై.

47

క. ఏటున వాటున వ్రేటునఁ, బోటున దశమఖుఁడు రాద్రముగ నలుముటయున్
లేటమొగమువడి యేటులు, కోట సొరంబొటి రనుఁగోటి యెగవఁగన్.

48

క. తోలుకొనిపోయి ననుజులు, కైలాసశటంబుబయలు + గైకొనఁ జన నా
భీలశరనిహతి వారలు, గూలఁగ నయోధకంటకుఁడు నడిఁ దాఁకెన్.

49

ఉ. ఏచినదైత్యసైన్యముల + నెల్లను ద్రుళ్లడఁగించి యిట్లు శౌ
ర్యోచితలీలఁ గ్రాలి సమఃరోగ్ధతి మైఁ దమసేనఁ జూచి చే
వీచుచు నచ్చుయేటుఁ గని + వీతభయుండు దళాస్త్వమంత్రి మా
రీచుఁ డుదగ్రుఁడై గిరిగిరిం దగ మాగొన్నుమాజ్ఞిఁ దాఁకినన్.

50

శుభ్రశరజాలము లొండువులతురగములు నూతు + లురు కేతనముల్
గురువలిక్రియఁ బడఁ గూల్చుచు, నెరగలిచిచ్చుగతిఁ గప్పె + నిరువాఁగుపయిన్.
ఉ. యక్షుఁడు దానవుం గదిసి + యార్చి దగం గద బిట్టు వ్రేసినన్
రాక్షసుఁ డీడఁబోక భిదుఁరప్రతిమానమహఃసి వ్రేసె ధూ
మాక్షుఁడు నంతఁ గూడుకొని + యాసురవృత్తిఁ దగంగఁ జేసె ను
గ్రక్షురికాక్షతిం బ్రతిముఖంబున రక్తనదీప్రవాహముల్. 52

ఉ. దానవవీరు లిట్లు ధనఃదప్రియభృత్యునిఁ గిట్టి నొంచినన్
మానము డిగ్గఁ ద్రావి గరిఁమంబు దలంప కతండు వాఱినన్
సేనలు పెల్లగిల్లి పటఁచెన్ దళకంఠుఁడు కోట డగ్గఱం
గా నడచెన్ మణిస్ఫురితఁ కాంచనతోరణకాంతిఁ జూచుచున్. 53

ఉ. అట్టియెడన్ సురారిసుభఃటావళి వాకిట లగ్ననేసినం
గట్టుపకాసి దీర్ఘదృఢఁ కాయుఁడు తత్ప్రతిహరపాలకుం
డొట్టినమంటవోలెఁ గడుఁనుగ్రతఁ బేర్చిన సూర్యభానుఁ డ
ప్పట్టునఁ దాకి దానవులు + పాటుటయుం గదిసెన్ దళాననున్. 54

ఆ. వీరఁ గొండతోడఁ + దాఁకెడుతగరును, బోలె గగనచరులు + భుజబలంబు
వొగడఁ బరిఘ ద్రిప్పి + యెగసి దళానను, వెడఁదయురము పెలుచఁనడిచియార్చె.

క. ఆసూర్యభానుఁ డీక్రియ, వ్రేసినయస్పరిఘ దనుజవిభుఁ డధికబలో
ల్లాసమునఁ బుచ్చుకొని పొడి, సేసె నసురు లార్వ నతనిఁగిర మొకవ్రేతన్.

క. నుగ్గయినయతనిఁ గనుఁగొని, బెగ్గలమున నచటిభటులు + పికపిక లైనన్
డగ్గటి పిళితాళను లొక, మొగ్గర మై కోట సొర సముద్ధతు లయినన్. 57

మ. నమరక్రీడకు వచ్చె వైశ్రవణుఁ డుత్సాహోగ్ర మై మాణిభ
ద్రముఖం బైనబలంబు మున్ వెడలఁ దూర్యశ్రేణి గర్జిల్ల దు
ర్దమదోఃకాండవిమర్దితోద్ధతగదాఁదంజోద్భటుం డై పరా
క్రమలీలం బటువందివాగ్విభవసంఁరంభంబు రంజిల్లఁగాన్. 58

క. ప్రకటబలు లమృహోదర, శుకసారణు లాదిగా ససురవీరులునున్
భ్రుకుటిముఖు లగుచు యక్ష, ప్రకరముఁ దలపడిరి తూర్యరవములు సెలఁగన్.

ఆ. దొరలు వెన్నుదన్ని + పురికొల్పి యిరువురుఁ జేరిచూచుచుండఁ + జెలఁగియుభయ
బలముఁ బోటులాడెఁ + జలమున నొక్కింత, యోలమాసగొనకఁ యోలి నార్చి

సీ. కీలాలజలముపైఁ + దేలుచు నవ్విన, ట్లున్నశిరంబు లొక్కొక్కచోట
నంగుళీయకరుచు + లడరంగ నెఱిఁ బాసి, యున్నహస్తంబు లొక్కొక్కచోట
గుత్తులకొలఁదికే + గృత్తంబు లై పడి, యున్నపాదంబు లొక్కొక్కచోట
నవయవభేదంబు + లమరక తునియై లై, యున్నగాత్రంబు లొక్కొక్కచోట

తే. గమలపండంబు నాగలోకంబుఁదలిరు, బాన్పుఁగల్పాంతమునజముఁబె
నింటిలోపలఁబోలె నొప్పెసఁగెఁజూడ, నపుడుయత్ని శాటయుఁద్ధాంగణమున.

ఉ. అయ్యెడ మాణిభద్రుఁడుఁ బ్రహస్తుఁడు నొండుఁడుఁ దాకి వ్రేసియున్
ప్రయ్యఁగ మోడియుం జదియఁవైచియు నొచ్చి చనంగ నిమ్మెయిన్
డయ్యఁగఁ బోరి రంత వికటప్రముఖానురు లంటఁ దాకినం
గయ్యము దక్కి యత్తుఁ డధికం బగునొప్పునఁ బెల్లగిల్లినన్.

62

ఆ. బలము పాయ యిచ్చిఁ తొలఁగిన నలుకక, బరనసమున నర్థపతి గడంగి
రథముఁ బఱపఁ బనిచెఁ రాక్షసభటుకోటి, యఱుమలేక పాటిఁ తెఱసి యిచ్చె.

—|| కుబేరుఁడు రావణుని చూడనాడుట. ||—

క. ధనదుఁడు గల్పదురం ద, మునిఁ గనుగొని సూతుఁ దురగఁముల నిలుపంగఁ
బనిచి పులస్త్యతనయనం, దనుఁ డగుటకు సముచితముగఁ దా నిట్లనియెన్.

ఉ. ఏను హిశంబు సెప్ప నిటుఁ లేచి దురాచరణంబు లిమ్మెయిన్
మానవు రోగి చేదయినఁమం దఱువుందెపు లంటఁ దాకినం
గాని యెఱుంగఁ డట్లు ప్రతిఁకారము గల్గునె యట్లపోలె నీ
దైననికృష్టవృత్తిఫలఁ మంది తలంచెదుగాక పిమ్మటన్.

65

ఉ. కార్యము లెందుఁ దార యవుఁ గా దన నోపుదురే సహాయు లై
యాద్యులు ద్రోచి చెప్ప నుభయప్రతిపన్నము లైనఁ గాక యీ
శౌర్యము వట్టి దృఢయవిఁచారమునన్ వినయంబు దక్కుట
స్థైర్యముఁ దేక యున్నె తుదిఁ దాఱునె లోకవిరుద్ధవృత్తముల్.

66

తే. మేలు రెండులోకంబులఁ మేల తెచ్చుఁగీడు నేసినఁ దప్పదుఁ కీడ యగుట
దీని నా బాలగోపాలఁ మైనజనము, సకలమును మది నెఱుఁగు నీవొకఁడుదక్క.

చ. ఒకరునిమాటఁ బోక కడుఁనుగ్రత నీవు సధర్మ లై నవా
రి కలుగుచున్ సముద్ధతిఁ జరింపఁగఁ జూచుట దేవతాగణం
బకట మనంబులోన ముదఁమందుఁ జూచి వెడమాట లింక నే
టికి రణకౌశలంబుఁ బ్రకటింపుము వచ్చితీ సారెసారెకున్.

68

—|| కుబేరుఁడు రావణునితో యుద్ధముచేసి యోడిపోవుట. ||—

క. అనిన మఱుమాట వలుకక, దనుజేంద్రుఁడు ధనదు నస్త్రుతతిఁ గప్పె నతం
డును బాణవృష్టి గురిసి య, శనిక్రియ నుగ్ర మగుననలఁశర మేసె వడిన్.

69

ఆ. అదగు లెగయ వచ్చునాగ్నేయ బాణంబు, రాక కంబుపతిశరంబుఁ దొడిగి
లాఘవమున నిజబలం బౌర్వ దశముఖుఁ, డనతిదూరముననఁ యాటనేసె.

శా. శ్రావ్యం బై చెలఁగన్ గభీరమధురఁజ్యనాద ముద్దామవీ
రవ్యాపారనిరూఢతం బ్రతిశరాఁరంభంబు మర్దించుచున్

40

సస్యప్రాధి దృఢాపనవ్యగతి నాశ్చర్యంబుగా నేయుచున్

దివ్యాస్త్రంబులఁ బోరి నిద్దఱును సాదృశ్యం బదృశ్యంబుగన్.

71

ఆ. ఏటు లాడి యాడి యేడ్చెఁ గలిసి గ, చాప్రవీణబాహుదండుఁ డయిన
ధనవిభుండు ప్రేసె * వశముఖుని కను లం, దండ యక్షు లార్వనచల ముద్రున.

క. నురవైరి గినిసి యొక్కట, నిరువదిగద లెత్తుకొని ధనేశ్వరు నురమున్
శిరమును బరులుం గరములు, జరణంబులు జదియ మోదె * సరభసవృత్తిన్.

చ. కలయఁగ మేన శోణితము * గ్రమ్మఁగ లా నటి యొల్లఁబోయి కెం
దలిరుల నొప్పుచూతము మొదల్ నఱకన్ ధర వ్రాలునట్లు వి
హ్వలుఁ డయి తేరిపై నొఱిగు * వైశ్రవణుం గని సూతుఁ డెంతయుం
దలరి రథంబు దోలుకొని * దవ్వల కెక్కడి కేనిఁ బోయినన్.

74

క. పెల్లుగ నార్పుచు విజయస, ముల్లానముతోడఁ బంక్తిముఖుబల మెగవం
జెల్లాచెద రై యక్షులు, పెల్లగిలం బఱచి రద్రిబిట్టలియంగన్.

75

సీ. కాలుకొన్నంతయుఁ * గడువేగమునఁ బాఱి కనుకని దెసలందుఁ గాడుపడియుఁ
బాఱఁ జాలక ముట్టఁబడి జాడ దప్పఁగఁ దొలఁగి పెన్దొందులఁ దూఱఁబడియుఁ
దలలుఁ జీరలును గంపలు నట్టికొని గాసి గా మ్రగుటడవులఁ * గాటుపడియుఁ
గాఢులఁ జేతులఁ గా నెట్టకేలకుఁ జఱు లెక్కి లోయలఁ జూఁగఁబడియు

ఆ. బయలిమొనలు గోట * వట్టినపెల్లున, వీటిప్రజయు నొక్కమాట యురలఁ
దెరలి యిద్ద టొక్క తెరువునఁ బోవక, యాకులితను గాఁచిశీకు లయిరి.

76

—|| రావణుండు కుజేకు నోడించి పుష్పకవిమానము గొనుట. ||—

తే. అసురపతి గెల్పుగై కొనియలకఁ జొట్టి, యొందు సేయంగ నొల్ల కియుచితపరుఁడ
పోలె దనప్రజ వారించిలీలఁ గామ, గమనరమణీయ మగుపుష్పకంబుగొనుచు.

క. చనియె నట ధనదుసూతుఁ డ, తని నొకపద్మాకరంబు తటముననుం బె

ట్టిన నచటఁ బొలయునట్లని, తనుగాలిం దేజీ లజ్జితస్వాంతుం డై.

78

ఆ. అంత సంత విరళి * మగుపరివారంబు, గూడి చిన్నవోయి * కొలిచి రాఁగ

వాడి యున్న మోము వాంచినభంగిన, యలక కేగుడంచె * యక్షవిభుఁడు.

79

ఉ. అక్కడ దానవేంద్రుండు జయంబునఁ గ్రొవ్వెలరారఁ బుష్పకం

బెక్కి గిరింద్రవై భవసీరిక్షణకౌతుకలగ్న చిత్తుం డై

యిక్కడ నక్కడం గలయ * నిచ్చమెయిం జిరియించు చుండఁగా

నొక్కెడ నెద్దెసం గదలకుండ నిమానము నిన్ద్రయంబుగన్.

80

చ. అమరవిరోధి దాని కెద * నచ్చెగు నంది యమాత్యభృత్యున

ర్గములును దానుఁ గూడి వడి * గామగ మై చనునట్టి దివ్యనూ

న మిచట నిట్లు దీనిగమనం బెడలం గత మేమి యక్షన

త్తముఁ డొకరుండు దక్క నొరు * చాల్చుదొకో వృధయానువర్తి యై.

81

—|| నందికేశ్వరుడు రావణుని శపించుట. ||—

చ. అనుసమయంబునం ద్రినయఃనానుచరుం డగునంది వారలం
గని యనియెం దొలంగుఁ డెడఁగా నిది యీశనివాసదేశ మిం
దనిమిషయక్షకేంపురుషు * లాదిగ నెవ్వరు రా రసంగ న
ద్దనుజవిభుండు వెండియు నుదగ్రతఁ బోవక యున్న నల్కుతోన్. 82

క. ఈతటి నీశ్వరుఁ డిత్తురు, పోతంబులకెలన శైలపుత్రియుఁ దానుం
వ్రీతిఁ గునుమాపచయకే, లీతశ్వరుఁ డై నవాఁడు * లీలానుగతిన్. 83

క. అడివీర ముడిగి రాక్షస, చెడక మరలి పొమ్ము నీకుఁ * జేయలతియె యీ
యెడ యింక నీవు నిలిచినఁ, బడ నడుతున గన్న నిన్నుఁ * బ్రమథగణంబుల్.

తే. అనినఁ గోపించి యీశ్వరుఁడనఁగ నెవ్వఁ, డననికెచ్చోటు దక్కినకతముఁ జెప్ప
మనుచు వానరపదనంబునట్లు లున్న, నందిమొగ ముచ్చ దేరకొనంగఁ జూచి.

క. కడుఁ బెల్చి నవ్వో యగు నీ, పశువునఁ జెలువంబు గలుగు * వారలచేతం
జెడఁడే యీతఁడు నుడువక, యుడుగు మనుచుఁ బం క్తినడనుఁడుల్ల న మాడెన్.

చ. తెగడినఁ గెంపుసొం పడరుదృష్టులు గాడినఁ జూచి నంది యి
ట్లగు నిది నిక్క మివ్వధముఁనాననముల్ గలవార యేపున
న్దిగిలిన రాక్షసాన్వయము * నిన్నుఁ బురంబును సాగరంబు గా
సిగ మసి గాఁగఁ జిక్కు వడఁ * జేడ్చెడఁ జేయుట యెట్లుఁ దప్పనే. 87

ఆ. నిన్నుఁ బట్టి యిపుడ * నీటుగఁ దలలు చు, న్మాడ నాకు శిశ్య * మగున యైన
జగముచేతనిందఁ * జచ్చినవాడెపు, మున్న కాన శవము * ముట్ట ననిన. 88

మ. అతికాద్రాకృతి దైత్యుఁ డిట్లనియె మీ * రాశ్రోశముం జేయఁ బ
ర్వత మే సిద్ధ చలంబునం బెరికెదక * వారింపుడొ నీవు మీ
యతఁడున్ వచ్చి విమాన మాగినఫలం * బందంగి నీశాను ని
ర్జ్జతుఁ గావింపక మిమ్ముఁ ద్రంపక దశఃక్రీపుండునుం బోవునే. 89

—|| రావణుడు శైలానమును తిల్లగించి యుత్తుట. ||—

ఆ. అనుచు శైలమూలమున కేగి చేతుల, గ్రుచ్చి యమరఁ బట్టి * కూలఁ ద్రోవ
నప్పళించి యెత్తె * నల్లాడ నవ్వుహా, నగిము జీవరాశి * బెగడుపడఁగ. 90

క. తదవసరంబునఁ బ్రమథులు, బెదరిరి గిరిరాజతనయ * బిట్టులికి వెసం
బొదివి పయి వ్రాలి కౌగిటఁ, గడియించెను శింభుమేను * గరుపారంగన్.

ఆ. దనుజుచంద మంతఁ * దనదుచిత్తంబున, నెఱిగి శంకిరుండు * చిఱుతనగవు
కాంతి మోముచెన్నువంత గావింపంగ, నుండుటయున నల్ల * నూఁడుటయును.

—|| శివుడు రావణునిచేతులు శైలానము క్రింద పడఁగద్రొక్కి వాడు ప్రార్థింపఁగా ననుగ్రహించుట. ||—

చ. కరములు చాఁచకట్టువడఁగా గిరి యెప్పటియట్ల క్రుంగినన్

- విరవిరః కైలి నోవ్వడరి + విహ్వలుః కై దశకంధరుండు ఘో
రరవము లోకసంభ్రమకరం బగుసల్లుగఁ బెల్చుఁ గూసె న
చ్చెరువును బెగ్గలంబుఁ గవిఁసెన్ వెన దైత్యునమాత్యకోటికిన్. 93
- క. వెల్లువ ముట్టినపగిదిం, దల్లడమునఁ గూడఁ బాటి + తనుఁ దనసైన్యం
బెల్లను ముసరఁగ దానవ, వల్లభుఁ డట్లుఁచు చుండఁ + వా విడిచి వడిన్. 94
- తే. తా నెఱుంగనియట్టుల + తడవు గాఁగ, నిల్చి కరుణించి పదపడి + నీలగళుఁడు
నగము డీలించి బాహులుఁదిగిచికొనఁగ, నిచ్చి యాసతియిచ్చెదఁ + త్వేష్టరుసకు.
- శా. కేలీకందుక మల్ల నెత్తుకొనుమాఁక్కిం బట్టి నాయున్నయీ
కైలాసాచల మిట్లు నీవు నెగయంఁగా నెత్తినం జోద్య మై
నీలా వేఁ గొనియాడు తెల్లరును వర్ణింపంగ నీ కొక్కపే
రేలోకంబునఁ జెల్ల దైత్యులకుఁ బెంపెక్కంగ నే నిచ్చెదన్. 96
- క. ఏ వినఁగ నిపుడు నీదగు, రావంబు త్రిలోకభీకరం బయి చెలఁగెం
గావున విన్న భయం బగు, రావణుఁ డనునామమునఁ బరఁగు త్రిజగములన్.
- ఉ. పుష్పక మర్థి నెక్కు మెటఁ + బోయెదొ పొమ్మని వీడుకొల్పె వా
స్తోష్పతి సంతసం బెడల + ధూర్జటి నిర్భరహర్ష నిర్గళ
ద్యాష్పవిలోచనుం డగుచు + దానవనాథుఁడు రత్న మాళికా
నిష్పతదంశుజాలరమఁ జేయవిమానము నెక్కె మ్రొక్కుచున్. 98

—|| అశ్వాసాంతము. ||—

- మ. బుధసంరక్షణశీలుచేత విసయాంభోరాశిచే శత్రుగ
ర్వధనాదానవిదగ్ధుచేత రమణీప్రద్యుమ్నచే నన్వయాం
బుధిసంపూర్ణసుధాంశుచేత నుహృదంభోజార్కుచే భారతీ
మధునివ్యందముఖాబ్జుచేతఁ ద్రిజగఁస్మాన్యస్ఫురత్కిర్తిచేన్. 99
- క. ఖండియరాయనిచే నుద్దండద్విపదవనిపతిమఁ దావళహరిచే
బండితవిధుచే విభవా, ఖండలుచే నృపనయప్రకారునిచేతన్. 100
- మాలిని. నిరుపమరణ కేళీనిర్దళదైవ్విరిధాత్రీ
వరతనుగళితాస్యఁగ్వారిపూరావగాహ
దరభరపరిభేలఁద్యాతుధానాంగనాని
ర్భరమదమధురస్తోత్రప్రసన్నాత్మచేతన్. 101
- గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయ ప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందుఁ జతుర్థాశ్వాసము.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

పంచమాశ్వాసము.

రమణచరణశరణం

భోరుహభృంగపతిచే ద్రిభువనస్రథితా

చారునిచే గనకాచల

ధీరునిచే మనుమవనుమతీవల్లభుచేన్.

1

క. శంభునిచే నివ్వధమున, సంభావితుడై తదీయశైలము డిగి సం
రంభమున రావణుడు దా, గుంభిని నలుగడల గలయః గ్రమ్మరు చుండెన్. 2

క. ఒక్కొక్కమరి నేనలతో, నొక్కొక్కమరి వీరపరిజనోపేతుం డై
యొక్కొక్కమరి దనయంతన, యెక్కడనేనిని జరించు + నిచ్చాగతులన్. 3

→ వేదవతి రావణునిచే నవమానిత యై యగ్నిప్రవేశము చేయుట. ←

మ. హిమవంతంబున కేగి యొక్కయెడ నం దేకాంత మొక్కర్తు చీ
రముఁ గృష్ణాజినముం గమండలువు నై + రాగంబు వర్జించి సం
యమముం గైకొని యున్న జేర జని హృద్యాకారమున్ యావనో
ద్యమముం గాంతియుఁ జూచి రావణుడు గామాయత్తుడై యిట్లనున్. 4

క. ఎవ్వనితనయవు నీపతి, యెవ్వఁడు పే రేమి నీకు + నీరూపంబున్
జన్వనముఁ బాయ నీతప, మెవ్విధి బాట్లై నకట + యింతయుఁ జెప్పుమా. 5

క. అనుపలుకులు వినియుం గా, విననియదియపోలె నుచితవిధి నాతిధ్యం
బాసరించినయక్కన్యక, ననిమిషరిపుఁ డట్ల మఱియు + నడిగిన నదియున్. 6

సీ. అనఘ కుశధ్వజుఁ + డనుమనీశ్వరుడు వేదాభ్యాస మనిశంబు + నాచరించి
యాన్మకృతంబునఁ + జేసి న గని వేదవతి యనుపే రిడి + వంశమహిమ
వెలయంగ నిక్కన్య + విష్ణున కిచ్చెద నని చాలఁ బ్రితి సేయంగ నెల్ల
వాడును మాయయ్యోకోరిక యెఱుంగక యర్థింప నర్థింప + నతఁడు ద్రోచి

తే. పుచ్చ సమరేంద్రుడై పజంభుండు నడిగి, తనకు నీకున్న నలిగి మాతండ్రిజంపెఁ
దల్లి సొదఁ జొచ్చె సత్యవ్రతంబు నడపు, జనకుపూనికి నేదీర్తు + నని తలంచి. 7

క. అది మొదలు గాఁగ విష్ణుని, మది నిల్పి యతండ నాకు + మగఁ డగు నని యి
ట్లు దపంబు సేయు చుండుదు, నిది నా తెఱఁ గనిన దానవేశ్వరు డనియెన్.

4

కాంతి దొలంగ మే నిలులు * గాతీయః బెట్టుచు జవ్వనంబుచే
న్నింతయు రిత్తువో నుభవం * లెల్ల నా డిగ్గంగఁ ద్రావి నెమ్మదిం
జింత దశంబుగా నడరఁ * జీత్తుడె యెంటి పరించుచున్ జర

త్కాంతయుఁబోలె నియ్యకుము * నైహానఁ బాడియె చారులోచనా. 9

మ. లలనా విష్ణుఁ డనంగ నెమ్మది చోడ జేలా శుద్ధవంశంబు ని
ర్మలసంపూర్ణ తపోహమాత్మము పరిశ్రాంతాశ్రమభావంబు దో
ర్మలసంపత్తియు నాకుఁ బోలె ద్రిజగత్ప్రభావతీతాత్మంబులే
కలదే లంక పరాక్రమం బభిలాతోన్ శ్వాభ్యుపేఁ పానికిన్.

10

ఆ. అనినఁ జెవులు మూసికొని యుట్టులను లోక, పండ్య వేద వేద్యువరదుఁ బరము
ననుపమాను నచలుఁడవ్యయు హరిఁ జేద, చాడఁ గూడ వని మృగాక్షి మఱియు.

చ. తపముల కెల్లఁ దాన ఘటాదాత కులంబున కాదికర్త యై
యపరిమితప్రభావుఁ డగునాచటరామ్యుఁడు నాభిఁ బుట్టె ని
శ్వపతి యహీన బాహుబల సారథుని ల్లధుకై టభాదిదే
త్యపతుల నెల్లఁ ద్రుళ్లడఁచె * నారయ విష్ణుఁ డమాననీయుడే.

12

క. అనిన ననుర యమ్మోటలు, బల నొల్లక కదించు వెచ్చి * వెండియు సతి కి
ట్లసియె మరునంపవెల్లునఁ, దన ను సెలువ దంకఁ గోర్కి * డటిమెడుఁ బేర్చిన్.

చ. ఎఱుగవు గాక భోగముల * కెల్ల నా నెచ్చెలి జవ్వనంబ య
త్తటి నుడివోప కుడ నుచితంబుగ బక్కవదోయివోనిక్రొ
క్కిఁటిసినచిన్ని చన్నగివ * లుల పెనలారిగ నాదువక్ష మన్
వఱలుసరోవరంబున నావారివఁ గేలి యొసర్చు కోవలీ.

14

ఆ. అనుచుఁ దగిలి చూచు * సద్దానవేశ్వరు, నలిగి చూచి నిన్నునధముఁ డగుట
మాను తపగి ప్రభావమును నెఱింగియుఁ దగ, నాపులస్తు యమమఁడని తలంచి.

క. అతిధనవర్జయు సమయోచిత సగుసంతోషణంబు * సేసితిఁ బోవో
మతి లేదు నీకుఁ జొప్పుడు, నటలలో నన్నుఁ దలఁప * నగునె దురాత్మా. 16

చ. అని కలుపించి వేదవతి * యచ్చట నాసె చనం దలంచినం
గని దశకంధరుం డడరి * గ్రుమ్మన వేదవతి వట్టికొన్న నం
గన యొకవ్రేల వ్రేయ నడిక త్రివిధంబునఁ బాఠిక త్తిరిం
చినక్రియఁ ద్రెంచె వెండుకలుఁచేరఁ దెనుల్చినయంత కివ్వలన్.

17

తే. వెండుకలు చేతవచ్చుడు వెలుగుపడుచు, దపముపెర్కె నలికి యుద్దనుజవిభుఁడు
నిలిచెరోషమహానలవర్షిలక యుత్తయగు మఱిజేదఁ బాసియిట్లనియెసతియు.

ఉ. బన్నము లిట్లు సీవు వఱుఁడం బడి మేను దొఱంగు చుండి యే
నిన్ను శపించినట్లయిన * నిర్మలనిత్యమహాతపగి ప్రభా

వోన్నతిచేటు గాదె పునరుద్భవమయ్యెద పీఠ మృత్యు వై
సన్నతపుణ్యజాత యనఁ జాలి యదొనిజముగార్తి చాల్చెదన్.

19

క. ఈపరిభవంబుఁ బడియుం, దీపే ప్రాణంబు లనుచుఁ దిగ్గన ననలం
బాపాదించి దళానను, నే పడఁగఁ బిమ్మ నాత్మఁ నది సొదఁ జొచ్చెన్.

20

ఆ. కృతయుగమున వేదఁబఠి యనఁగాఁ జన్మ, నాతి శ్రేత నిపుడుఁ నీత యనఁగ
జనకుయజ్ఞ వేదిఁ జన్మించి నీనతి, యయ్యె నిపు విష్ణుఁ దగుటఁ జేసి.

21

చ. అని ముని సెప్ప విస్తయముఁ నార్తియుఁ నోడియఁ బ్రీతియుం బెనం
గొనఁ దప మిట్టిదిం గలదెఁ జొలియఁ నన్నె లోరెనే
దనుజుఁడు నాఁడు నియ్యనుచితం బొనరించెనె తత్ఫలంబు మె
ల్లన యిటు వొందెనే యని పలుంచుడు రాజుఁడు గౌతుకంబునన్.

22

క. ఇవిధమున సొదఁ జొచ్చిన, యర్చనఁ జూచి నీదపఁ ననురాధీశుం
డెవ్వలని కరిగె నెవ్వరి, కెల్లిధిఁ గావించి నదిపఁ నిట్లనె మునియున్.

23

—|| రానబుడు దిగ్విజయము చేయుట. ||—

శా. వీరుం డెవ్వఁడు నెందు లేఁ డనుచు నుద్వేం ద్రిమ్మకుఁ దర్పడు
ర్వారస్థారపరాక్రమక్రమకళావైదగ్ధ్యవిస్తార మె
పారంగా ధరణీశులఁ వెదకి వీరావేశి యె దుర్దను
ప్రారంభం బొనరించుచున్ సమరసంఘటంబు లోభిల్లఁగానె.

24

సీ. ఒక్కచోఁ దా మరుత్తోర్వీశుజన్మంబునకుఁ జని యతని రణంబు నేయ
నడిగినఁ గ్రతుకాలమని నేయఁ దగివు గాదనుచు శాంతత నున్నఁ యానృపాలు
నోడితి వని యార్చిఁ యుదుగఁ జుజ్జోహరణంబు లన్నియుఁ గాసి చేసి
ప్రాగ్వింశ మంతయుఁ న్రచ్చి కేదక గ్రాన్థి ముక్త్యగ్ధాఘటనత్య మడచి
తే. యజ్ఞభాగంబులకు వచ్చిఁపొరిక్కితాంశ, విరాజితదులు బర్హియుఁవాయనంబు
హంసమునుగృకలాసఁ బునె భయమిచ్చునడఁగియుండిన నెఱుఁగకఁ యనురవోయె.

ఉ. అంతకవిక్రమం నురభుఁ నొగ్గఁ బురూరిపు బొహుశాలి మ
వ్యంతు నజేయు గాధిపతి నత్తమునిం గిను నూడ నాట్టి మీ
రింతకు మున్ను న న్నెఱుఁగిఁ రెన్నఁడుఁ గావునఁ గయ్య మిండు మీ
కెంతబలంబు గూడు నదియెల్లను గూర్పుఁడు దర్ప మేర్పడన్.

26

ఉ. చాలక తక్కినఁ వినుఁడుఁ శౌర్యము లజ్జాకు నుజ్జగించి మీ
రోలిన నిల్చి నాయెదురఁ నోడితి మే మనుఁ డన్న మేదిని
పాలురు పోరిలో మనకుఁ బంక్తిముఖుం జెనయంగ నచ్చునే
మేలిది యంచు నోటమికఁ మేకొన యెల్లల చేసి రుక్మిణన్.

27

మ. దనుజుం డీపురి కేగుదెంచి మహిమోద్దామప్ర తాపాగ్నినం
జనితాశావలయప్ర కాశబహుశః ప్రప్రధీనంరూఢిచే

ననరణ్యక్షితిపాలు ముట్టిన నతం + డత్యుద్భటాకారుఁ డై
యని కేగెం బృథివీపరాగవటలం + బాకాశముం గప్పఁగన్.

28

ఉ. సైన్యయుగంబునుం బెనఁగి + సంగరరంగమునందు మ్రగ్గ రా
జన్యవరుండు రావణుఁడు + నమ్ముఖ మై మహి సంచలింప న
నోన్యవధాభిలాషమున + నార్చి వడిం దలపడ్డఁ జూడ సా
మాన్యము లయ్యె నప్పు డొకఁమాత్ర జయావజయప్రకారముల్.

29

చ. వికటము లై సహస్రములు + వ్రేయుచు నోలిన తాకి యున్న మ
స్తకములు నుగ్గు నేయుచు నిశితకృపాణకళాపదగుఁ డై
యొకవడిఁ బోరి డస్సి బలియుం డగుదానవుచేత నొచ్చి నే
ల కొరగునట్లు భూపతి చలంబున నాతనితోడ నిట్లనున్.

30

మ. అని నీ కోపక పడ్డ నేమి యింక డై + త్యాధీశ యే ధర్మవ
ర్తిని యేనిక శుచి నేని నాకులమునక + దివ్యావతారుం డొకం
డనపాయుం డుదయంబు నేసి భువనం + బానందముం బొంద నెం
దు నవధ్యం బగునీశిరోదళకముం + దున్నాడువార డుద్ధతిన్.

31

ఆ. అనిన నసుర నగుచునగు నగు నీయందు, బొంకు గలుగు నెట్లుపోలుఁ బోలుఁ
బిదపఁ జూచికొంద + మిది నీవు గొ మ్మని, పరిఘ నతనిశిరము + పగుల వ్రేసి.

క. అర్చి విజయోత్సవమునం, బేర్చినచలమున వరంబు పెంపున సొంపుం
దీర్చి దిగులు రాజులయెడఁ, గూర్చి విడిసె మగువ దైత్యఁబోటి మదింపన్. 33

క. ఇమ్మెయి నచట నచట య, జమ్ములు దపములును ధర్మచర్యలు బహువి
ఘ్నములఁ బెట్టుచుఁ గలయం, గ్రుమ్మరి సరనరుల నొక్కఁకోటికిఁ దెచ్చెన్. 34

మ. ఒకనాఁ డొక్కడఁ బోయి పోయి దివి నత్యుచ్చైఃపయోదంబు నె
క్కి కడుం జె న్నగువీణ చే నమర సక్షీణప్రభావుండు సం
ఖ్యకళానంజనకుండు నారచుఁడు రాఁగఁ జూచి యాసన్నపు
ష్పకుఁ డై భక్తిఁ గృతప్రణాముఁ డగుచుక + నల్లాపసౌఖ్యంబునన్. 35

ఆ. అసురవరుఁడు గుశల + మడిగిన నుచితనం, భావణంబు నేసి + బంధుభావ
మాదరమున నెఱపి + యమ్ముని మానవ, హితముఁ గోరి యతని + కిట్టు లనియె.

—|| నారదవోదితుఁ డై రావణుఁడు యమునిమీదికిఁ జనుట. ||—

మ. ధరణీచక్రమునందు నీవు సమరోత్సాహంబునక రాజులం
బొరిపుచ్చుం గనుఁగొంచు వించు మది నేప్రాద్దుర్ ముదం బందుదుక
హరియుద్ధంబును శూలినంగరము దేవాధీశుసంగ్రామముం
గర మర్థి న్నును సూతు నాకు నవివేడ్కం జేయ వి ట్లెమ్మెయిన్.

37

క. ఏ నీకు నొకటి సెప్పెద, దానవకులముఖ్య దేవతలకు నవధ్యం
డైననినుబోటివార డీ, మానవుల జయింప విక్రమంబును గలదే.

38

- క. కలయం ద్రిమ్మరి మేదినిఁ, గలవీకుల నోర్చి జయముఁ గైకొంటి మను 49
 ఘ్యలు నీ కేడురే యింకం, గలదే కొడ వడ్డచో టఁఖండితశౌర్యా. 50
 తే. డుత్పిపాసలు జరయునుఁ ఘోరకుజలు, నడర నార్తులై యుండుదుఁరదియుఁగాక
 మర్త్య లిటమున్న వీకులఁమర్త్య లైరి, పీచుఁగుల ముట్టి యొడిచినఁబిరుదుగలదె.
 క. కావున నిమ్మనుజావలి, నీ వడుచుట మెచ్చు గాదఁనిన నప్పలుకుల్
 దేవారి వోలు నని సం, భావించి మరు త్తపస్విఁపతి కి ట్లనియెన్. 41

—|| నారదవచనప్రబోధితుం డై రావణుఁడు యమునిపై దాడివెడలుట. ||—

- ఉ. ఏను రసాతలంబునకుఁ * నేగెద నాగకులంబు నోర్చి య
 ద్దానవులన్ జయించి బలఁదర్పము లేర్పడ దేవకోటిదు
 ర్క్షాన మడంప వాసవపురంబునకుం జనువాఁడ సన్తునీం
 ద్రా నినుఁ గంటి నా కభిమఁతంబులు నేకుఱు నింక నెమ్మెయిన్. 42
 తే. అనిన విని నీకుఁ బాతాళఁయానమునకుఁ, దెరువుగా దిది సమవర్తిఁపురమునరణి
 యందుఁజనుమతనిమదంబుఁనడఁపవలయు, ననిననమ్మునికనియెనఁద్దనుజవిభుఁడు.
 ఉ. మున్ను ప్రతిజ్ఞ సేసితి సఁముద్ధతవృత్తి దిగ్గీశకోటికిన్
 బన్నముఁ దేరఁ గావున శుభంబులు శీఘ్రమ చేత నీతి గ
 ర్వాన్నతిఁ గ్రాలుసాజముని * నుక్కడఁగించి క్రమంబుతోడఁ ద
 కున్నదిశల్ జయించెద సఁముజ్జ్వలదుస్సహవిక్రమంబునన్. 44
 క. పనివినియెద నని మొక్కిక్కుచు, దనుజేంద్రుఁడు ననిన వేల్పుఁదపసియు నీతం
 డనుమానింపక జమ్మపైఁ, జనియెడు నియ్యిరువురకును * సమరం బైనన్. 45
 క. వీఁడును వరసిద్ధబలుఁడు, వాఁడును జగ మెఱుంగ దుర్నిఁవారుఁ డలుకమై
 నేఁ డిరువురుఁ దలపడుదురు, వేడిమొగంబులన చూతు * వేడుకతోడన్. 46

—|| నారదుఁడు రావణునిరాక యముని కెఱింగించుట. ||—

- మ. అని యొక్కించుక నిల్చి యొండుగడ గా * నత్యంతశీఘ్రంబునం
 జని వైవస్వతుఁ గాంచి తా నధికపూజాసత్కృతుం డై కృతాం
 తున కారావణురాక సెప్పి యనిలో * దోశ్శక్తిఁ జూపంగఁ బూ
 ని నిజం బై యిట వచ్చె నేనిఁ జెడఁడే * నీచేత నం చున్నెడన్. 47
 క. అచ టెల్లఁ బుష్పకంబున, రుచి గప్పఁగ రావణానుఁడు డై తేయ
 ప్రచయకలకలనిరంతర, విచితనభోభాగుఁ డై యఁనికి నేతెంచెన్. 48
 క. చనుదెంచి పురసమీపం, బునఁ దమతమపుణ్యపాపఁములు గనుఁగొనఁ ద
 మ్మనివారణఁ బొందఁగ ను, న్ననిఖిలజంతువులఁ జూచి * నయవిరహితుఁ డై.
 ఉ. కొందఱు సౌఖ్యముం బొరయఁ * గొందఱు దుఃఖముఁ బొంద నేల మీ
 రందఱు నొక్కచంద మగుఁ * డంచు విపద్దశఁ బొందువారి మే

లోంద నొనర్చె దైత్యపతి • యున్నదుఁ డై పితృరాజుకింకరుల్
గ్రందుకొనంగ నే పడర • గాసిగఁ జేసెఁ దదాజ్ఞ నెంతయున్.

50

—|| యమరావణసేనలు పోరాడుట. ||—

ఉ. రక్షకు లెల్ల నొక్కటఁ దిశంబుగ మోహర మేర్చి యార్చి సం
భుక్షి తకోవు లై యతులఁదోర్బలదుస్సహలీలఁ దాఁకినన్
రాక్షసులుం బరాక్రమధుఁరంధరతఁ దగ మాటుకొన్న పీ
రక్షయకారి ఘోరసనుఁరంబు ప్రకీర్తిత మయ్యె నయ్యెడన్.

51

ఉ. సేనలతోడ నద్దనుజఁసింహుఁడు సంగరకాంక్ష వచ్చినం
బూనికిఁ దీర్చి కింకరులు • పోరుటకు న్నది నుల్లసిల్లి పె
ల్లెనబలంబులం దగుసహాయముగా సమవర్తి వుచ్చినన్

దానవసంగముల్ దలరఁ • దాఁకె విశృంఖలదోర్విలాసతన్.

52

చ. జమునిబలంబు వేర్చి నిజఁసైన్యము నుక్కడఁగించినన్ భుజా
సముదయసంభృతాస్త్రబహుఁశస్త్రమహోగ్రతఁ జూపెఁ దాఁకి వి
క్రమరసికాంతరంగుఁ డగుఁరావణుఁ డజ్జ్వలరోషపావకో
ద్యమవినిహన్యమానరిపుఁదర్పమహాసిబిడాంధకారుఁ డై.

53

క. పంపునకు నోడఁ దగ దని, త్రుంపఁ గడఁగి కాటకింకరులు భీకరు లై
నొంపఁగఁ జంపఁగఁ దఱిమి ని,లింపరిపుం బొదివి రెదఁ జలింపక కడిమిన్.

54

ఉ. ఆశుగచ్ఛక్రతోమదగఁదాసికుఁతారముఖంబులన్ మహో
గ్రాశయు లై నిజాంగముల • నన్నిటి నొక్కట నొంప నల్లి కి
నాశునివారి నెల్లను విఁనాశము నొందఁగఁ జేయ వారిపైఁ
బాశుపతంబు వట్టి తెగ • వాపె నిశాటవిభుఁ డుదగ్రతన్.

55

మ. తలఁగెం దోయధిపత్తంబు గిరివర్గం బెల్ల నూటాడె సం
చలతం బొందె వసుంధరావలయ మాశాచక్ర మల్లాడె గొం
దల మందెం ద్రిదశేంద్రపట్టణము పాతాళంబు ఘూర్ణిలై నా
కుల మయ్యెన్ గ్రహతారకాకులము సంఘోభించె నవ్వేధయున్.

56

చ. అపరిమితప్రతాపుఁ డగుఁనాదశకంధరుచేత ముక్త మై
త్రిపురము లేద్దుభూతపతి • తీవ్రశరంబునుబోలె మండి మిం
టివయిఁ గలంగఁ బేర్చి నిగిఁడించి యుగాంతమహాగ్నిరీతిఁ బా
శుపత మరాతిసైన్యముల • సూరెల ముట్టి దహించె వ్రేల్లిడిన్.

57

చ. జయమునఁ బొంగి పెల్లుగ నిశాచరవల్లభుఁ డార్వ సేనలుం
బ్రియమున నొక్కపెట్ట నలిఁరేగి నభంబు సెలంగ నార్చినన్
భయమున దండు గుండుగిలఁ • బాటుడు నాసమవర్తి యెంతయున్
రయమున నుద్భటారుణతుఁరంగసమూహరథాధిరూఢుఁ డై.

58

—|| యమరావణులద్వంద్వయుద్ధము. ||—

ఉ. ముందట మృత్యువుదృశ్యమిశముద్గరహస్తతః గ్రాల నుజ్జ్వల
స్యందనపార్శ్వభాగమున * నర్చిత మై ఘనకాలదండ మొ
ప్పం దనకోప మాననము * పైఁ బెనుమంటయుఁ బోలె నాకృతిం
బొంది వెలుంగ నయ్యసురపుంగవుమోహర మున్నచోటికిన్. 59

చ. చని తనమోల వచ్చుమహిమంబుగళంబున ఘంటనిక్వణం
బును ఘనమౌర్వి నాదమును * భూరితరాసురసైన్యతూర్యని
స్వనవిభవంబు మ్రేగికోసశాతశరాంబుధిసీట ముంచె న
ద్దనుజబలంబు నప్రతిహతప్రదరుం డగుచున్ సముద్ధతిన్. 60

మ. జమునాతోపము దుస్సహం బగుడు నుత్సాహంబు వాటింప లే
క మదం బేది బలంబు పెల్లగిలినం * గ్రవ్యాదనాథుండు దు
ర్దమబాహుబలుఁ డై యెదిర్చె దశకోదండీనముజ్జ్వంభితో
ద్యమనిర్యాతని శాతసాయకపటుఁ వ్యాపార ఘోరంబుగాన్. 61

ఉ. ఈసున నంతకుండు ననురేశ్వరుఁడున్ వివిధాస్త్రశస్త్రవి
న్యాసము లేర్పడం జన జయపజయంబులఁ బొందుచున్ రణం
బాసురవృత్తిఁ జేసిన లయాననరం బగుచున్న నాసరో
జాసనుఁ దొట్టి వారితెఱఁ * గారయ వచ్చి రమర్త్యు లందఱున్. 62

శా. దేవవ్రాతము వచ్చినన్ భుజబలో శ్చేకంబుఁ జూడన్ దశ
గ్రీవుం డుగ్రము లై ససాయకములం * గీనాశు నొప్పించినం
జావం జేయుదు దైత్యునం చతఁడు భాన్వత్కాలదండంబు బా
హువిన్యస్తము సేయుచున్ భ్రుకుటిబంధాభీలనందీప్తుఁ డై. 63

క. మృత్యుపురస్సరముగ లోకాత్మయసమయంబొ నాఁగ * నంతకుఁ డధికౌ
ద్ధత్యమునఁ గడఁగి డగ్గటి, దైత్యుం బొడిసేయఁ గాలదండము పూనెన్. 64

—|| బ్రహ్మ యమరావణులయుద్ధమును మాన్పుట. ||—

ఉ. అత్తటి గ్రక్కునన్ సరసిజాసనుఁ డడ్డము సొచ్చి నిల్చి కే
లెత్తి మహాత్మ యిట్టు లుచితేతరవృత్తము నీకు నీడె మ
ద్దత్తవరానుభావమున * దానవనాథుఁ డవధ్యుఁ డేన నీ
యుత్తమకాలదండముప్రయోగ మమోఘము గా నొనర్చితిన్. 65

క. కావున దీన నసురపతి, చావును బ్రదుకుటయు నాయసత్యము నిజముం
గావుము లోకము లన్నియుఁ గావు సుమీ నాకు బొంకు * గల్గినయేనిన్. 66

క. తగ దుడుగు మనిసఁ బితృపతి, సగి జగముల కెల్లఁ బ్రభువు * నలినాసన నీ
వగుట భవదాష్ట్ర కెమ్మెయి, మిగులుదునే సమరమునకు * మేళొని యైనన్. 67

- .. న క్తంచరు సమయించుట, యుక్తము గా దేనినిచట * నునికి దగదు నే
శక్తుడ నై యుండియు భవ,దుక్తికి గాఁ దొలఁగినలసె * నోపనిభంగిన్. 68
- ఆ. అని రథంబు సూతుఁడునుమృత్యుముఖపరి,జనముఁదాను గూడిఁజముఁడదృశ్యుఁ
డైన వేధయును నిజావాసమున కేగె, నారదుండు సరిగె * నాకమునకు. 69
- క. కలయఁ గనుంగొని యెవ్వరు, మెలఁగమి సమరాంగణంబు * మిన్నక యున్నన్
గెలిచినవాఁడై చానవ, కులపతి సనె సుతలమునకుఁ * గ్రొవ్వెనలారన్. 70
- ఉ. ఆలములోన మైమయిఁ గృతాంతుని నోర్చితి నింక న న్నొరుం
డేల యెదుర్చు నంచు మద * మెక్కి నిశాచరవల్లభుండు పా
తాశజయార్థ మేగి మహిఁతంబుగ భోగవతీపురంబు గ
ర్వాలసలీల ముట్టె భుజఁగాధిపుండుం గనియెన్ వినీతుఁడై. 71

—|| రావణుండు నివాతకననకాలకేయులతో యుద్ధముసేయుట. ||—

- క. గణనాతీతవినూతన, మణినికరము గప్ప మిచ్చి * మన్ననఁ గని యా
ఫణిపతి సంతన మందెను, మణిమతి యనుపురికి సరిగె * మనుజాశ నుండున్. 72
- సీ. అందుఁ బూర్వంబున * నంబుజాసనుచేత పరములు గనిననివాతకనచు
లనియెడుదైత్యుల * నానిశాచరపతి పోరికిఁ బిల్లచిన * వారు నొంగి
కయ్యంబు పెద్దయుఁ * గాలంబునకుఁ గంటి మనుచు ననేకస్థైర్యములతోడ
పెడలిన నిరువాఁగు * వివిధాస్త్రశస్త్రప్రహారఘోరంబుగా * నసమసమర
తే. మేఁడుకాలంబు సేసిననెఱిఁగి యపుడు, వచ్చి వారలసరముల * వలను సెప్పి
తేలిపి సఖ్యంబు సేసినఁగలసి యచట, జెలిమిమనుండె దశముఖుఁడెలమిమిగుల.
క. అతులితనవభోగంబులఁ, గతిపయదినములు నివాతకనచులచే నో
షితుఁడగుచు నిలిచి శౌర్యో, స్నతి వెలయఁగ సరిగెఁ బద్మనగరంబునకున్.
మ. చని వే ముట్టినఁ గాలకేయు లమితోత్సాహంబునన్ భూషింకం
పనసైన్యోద్ధతులై కడంగి సగరప్రాకారబాహ్యంగణం
బున వీకం దలపడ్డ రావణుబలంబుతో వీరినన్ రేగి య
ద్దనుజాధీశ్వరుఁడస్త్రశస్త్రసిహతిం * దత్తైస్సస్యముం గూల్చినన్. 75
- ఉ. చూచి మహోగ్రకోపమున * శూర్పణఖావతి వీఁగుసేనఁ జే
వీచి విశృంఖలప్రబల * విక్రమదుస్సహుఁడై దవాసలం
జేచినకాననం బడరి * యేర్చువిధంబున సస్యైస్సస్యముం
జూచియుఁ జూడకే బలము * సొంపున రూపడఁగించి పేర్చినన్. 76

—|| రావణుండు తనమఱిగి యునవిద్యుచ్ఛహ్వనిఁ జంపుట. ||—

- చ. పడిగొని కాలకేయభటవర్గము శ్రోచినఁ దాను సేనలుం
గడఁగి నిశాచరేశ్వరుండు * గ్రందుగఁ దాడి రణంబునంచడిం

దొడిబడ వ్రేసె దీప్రతరఁదోరసినిం దను నీడఁ బోక కో
అడమున బిట్టు గిట్టినమఁజంది నెఱుంగక దుర్మదాంధుఁ డై.

శా.విద్యుజ్జహ్నుని వ్రేల్చిడిం దునిమి దోర్వీర్యం బవార్యంబుగా
నుద్యద్విక్రమవై రివీరసుభటఁవ్యూహంబు నెల్లఁ ధను
ర్విద్యాకౌశల ముల్లసిల్ల సమరోర్విం గూల్చె నిర్ఘోషసాం
ద్రద్యావాపృథివీదిశావలయగఁజ్జస్ఫుర్జితాకారుఁ డై.

78

క. రణవిజయము గైకొని పట్టణ ముద్భటసుభటసంకటంబుగ భాస్వ
న్నణిగణధనములు మొదలుగఁ, దృణము తుదిగఁ జూఱగొనియెదివిజారి వెనన్.

—|| రావణుఁడు వరుణపట్టణముపై దాడివెడలుట. ||—

ఆ. ఇట్లు భుజగదానఁవేంద్రుల నిర్జించి, యసుర మసరుకవిసి యంతఁ బోక
కంధివిభునిపురము కందువ యారసి, యుద్ధవిడిని బురము నొద్ద కేగి.

80

మ. వరుణుం డెక్కడ నున్నవాఁ డతనిగఁర్వగ్రంథి మాన్పంగ నే
ర్పరి నై వచ్చితి శత్రుఘట్టనమునఁ రక్తంబు వో జేసి నా
ఖరతేజంబునఁ గ్రాచి పొంగడఁచి చుల్కం జేసి నానాధనా
హరణం బే నొనరింతుఁ జెప్పఁడు మదీయప్రాధి యం చుద్ధతిన్.

81

క. పురబహిరంగఞ్ఞామున మో, హరములు దీర్చికొని యున్నయనురేశ్వరుపై
సురవడిమై దోతెంచిరి, వరుణతనూభవులు రథికవర్గముతోడన్.

82

క. నేనలు నేనలఁ డలపడ, దానపుపుష్పకము గగనతలమునఁ గని యు
త్తానలసితరథులై యం, భోనిధిపతితనయు లతనిఁ బొదివిరి కడఁకన్.

83

క. చీకాకుపటిచి బలుగదఁ, జేకొని యతఁ డేయ వ్రేయఁ జేరువఁ జేరం
గైకొనక తఱిమి యీడం, బోక పెనఁగి రంబుధీశపుత్తులు గడిమిన్.

84

ఉ. అంత మహోదరాదు లగునంబరచారవిదగులైనదే
వాంతకవీరు లొక్కమొగి నారథిసంఘముతోడఁ దాకి దు

ర్దాంతభుజాబలంబు ప్రథితంబుగఁ గేతనముల్ హయంబులున్
దంతిసమూహముల్ దునుక తండములై ధర డొల్ల నేసినన్.

85

ఆ. విరథులైనయబ్ధి విభుతనూభవులపై, నడరి రౌద్రమున నురారి కేలు
దోయిపదిటఁ బదియు వేయి శస్త్రాస్త్రవి, తతిని బొదివి జర్జరితులఁ జేసె.

86

చ. వెఱచెఱవఁ దశాసనుఁడు వీరభటావళియుం గడంగి డ
గ్గఱి జలధీశనందనులు గ్రందుకొనన్ రథహీనులైనయ
త్తఱి నుఱుమాడఁ జొచ్చినఁ బదాతులఁ గూడి కడంగి పెల్లుగం
బఱచిరి పట్టణంబుదెనఁ బొరజనంబులు బెగ్గలింపఁగన్.

87

మ. వెఱ నిట్లంబుధినాథనందనులు దోర్వీర్యంబు సాలించి యం
దఱుఁ బొఱంగ నిశాచరేంద్రుఁడు జయోత్సాహంబునన్ వెన్నడిం

- దఱుమంగఁ బ్రజఁ జేయి వీచుచు సముద్యద్యేగుఁ డై తోలి తో
ప్పఱఁ బెట్టెన్ శరజాలముం బిఱుదఁ గుఁప్పంగూర నాటించుచున్. 88
- ఆ. వరుణుబలముఁ దనయఁవర్గంబుఁ గోట సా, రంగఁబాట నెగచి • రావణుండు
జలదనిస్వనంబుఁ చందంబు నెలుఁ గెత్తి, యెల్లదిశలు సెఁగ • నిట్టు లనియె.
క. పడుచులచేతను నీక్రియఁ, బొడిపించిన దశముఖుండు • వో నిచ్చునె తా
గుడిచెం గట్టెం గలనికి, నడచుం గా కింక నొదిగిఁనం దను నగరే. 90
- క. అనుపలుకులకుఁ బ్రభాసుం, డనువరుణామాత్యుఁ డచట • నందఱుఁ జన గ్ర
క్కున మరలి యితని నుడిగిం, చినఁ గార్యం బగున యట్ల • చేసెద ననుచున్.
చ. వరుణుండు పద్మగర్భుఁ గొలుఁవం జనియెం బెఱవారు వచ్చి సం
గరమున నీకు నోడిరి జఁగద్విదితంబు భవద్భుజాబల
స్ఫురణము గావునన్ దివిజఁనూదన నీ కెదు రెవ్వ రిందులో
నరయఁగ నిందె కా దెచటఁనైన నొకండును గల్గనేర్చునే. 92
- క. అనిన విని పొంగి తనుఁ బేర్కొని బొబ్బిడి రావణానుఁడుఁడు ప్రజ మరలుం
డని చేయి వీచె జృంభిత, దనుజసమూహప్రశంసిఁతగుణుం డగుచున్. 93
- ఉ. రాజితసౌధపం క్తిరుచిఁరద్యుతిజాలము పర్వి నిత్యవి
భ్రాజితచంద్రికావిభవఁభంగిన యొప్పెడునప్పురంబుఁ గే,
లీజితవైరి రావణుండు • లీలమెయిం జని కీర్తికాంతిసం
యోజితరేఖ గ్రొత్త యగుఁచుండఁగఁ జేసి మదం బెల్పఁగన్. 94
- క. మరల విడిసి గెలుపునఁ బొం, పిడివోవుచు లంకఁ దలఁచి • పెను పొనరఁ జమూ
వరులఁ బిలిపించి పోదము, పురమున కని చెప్పె దనుజఁపుంగవుఁ డెలమిన్. 95
- చ. పయనము చాటఁ బంచ నులఁభంబుగఁ బూరియు నీరు వంటక
ట్టియలును గల్గుచోట్లను గఁడిందిమగల్ దగునుక్కళంబుగా
భయ మనువేరు లేక నిరఁపాయముగా విడియించుచున్ మనః
ప్రియ మగుభంగి నేన నడఁపించె విశృంఖలవై భవంబునన్. 96
- చ. బలములతోడ మేదిని నఁభంబునచేరున నంతకంటె న
గ్గలముగ నెక్కి సైనికులఁకన్నుల కందనిచోట డాపలన్
వలపల దవ్వుగాఁ దొలఁగి • వావిరి నెచ్చట నేని వచ్చుఁ దా
నలసినయట్టు లల్పపరిఁవారయుతంబుగఁ బుష్పకంబునన్. 97
- == రావణుండు లోకములోని స్త్రీలనెల్లఁ జెఱువట్టుట. ==
- ఉ. ఆసమయంబున స్తగనిఁయాండురు కన్యలు నాక చొచ్చి ధా
త్రీసురరాజవైశ్యులను • దేకువ సేయక యెల్లజాతులుం
గాసిగ నొక్కపెట్టుగఁ బ్రకాశరహస్యవిభేదహీనుఁ డై
యాసురవైరి పట్టెఁ బెఱ • లడ్డము లేక మృగాయతాక్షులన్. 98

- క. మునిసిద్ధయక్షకిన్నర, దనుజోరగకన్యకావిఃతానము నెల్లం
గొనివచ్చి వచ్చి పుష్పక, మునఁ బెట్టుచు వచ్చెఁ బంక్తిఃముఖఁ డనయుం డై.
- సీ. తట్టికి వచ్చి యిట్టట్టు వోనేరని లేళ్లవిధంబున * లీల యెడలి
వలఁ జిక్కి యెక్కడ * మెలఁగంగ నేరని చిలుకలచాడ్పునఁ * జెన్ను దఱిగి
మావునఁ జొరఁబడి * యావలఁ జన లేని మీలచందంబునఁ * జాలఁ గుంది
యురులలోఁ బడి యెందుఁనరుగంగఁ జాలని నెమిళుల తెఱఁగునఁ * గొమరు దక్కి
తే. కలయఁ జూచుచుఁ బలుకంగఁ నెఱుఁగురాక, నలఁగు మేనులతో నెఱిఁదలలు వీడి
వెగడుపడి వెల్ల నై కడుఁవిన్నఁబోయి, పుష్పకంబున నున్న యిహ్మలఁతు లెల్ల.
- క. కొలఁదికి మీఱిన నెవ్వగ, నలఁదురి నానావిధంబు * లైనతమతలం
పులగతి నో ర్తోర్తునకుం, దెలియ విలాపములు నేయుఁ తెఱఁ గె ట్లనినన్. 101
- క. చంపు నొకో యక్కట కా, రింపఁ దలంచు నొకొ లఘుచఁరిత్రంబులకుం
బంపఁ గడంగు నొకో శం, కింపం డీకఱకుటనుర * గీ డొ నరింపన్. 102

—|| రావణునిచెఱం బడినస్త్రీలు విలపించుట. ||—

- మ. మగఁడా నీవు జగంబుచొప్పు మిగులక * మానంబు వాటింతు వా
లిగ సెగ్గం బగుమాట వాటిలెనెతఁల్లి నీకు లోకంబుపా
టిగ నిట్లొందెనె నిందతోడివగ తండ్రి యెందుఁ గీర్తింపఁగాఁ
దగునీనంతతి కీడునెం దొడరెనే * దైవంబుచెయిం గటా. 103
- తే. చమురు నెత్తురు సపుబంధుఁసమితి గరము, ప్రీతి నఱకాళులకు నఱఁచేతు లొగ్గ
నునికి యెక్కడ నీకూరఁదనుజుబారి, కగ్గ మై వచ్చు టెక్కడ * నకట విధియ.
- ఉ. ఇమ్ములఁ దోడ నాడుచెలు * లే మను చుండుదు రొక్కొ యిప్పు నా
తమ్మునిముద్దుమాటలు గొఁదల్పడఁ బల్కెడుచిల్కబోద ని
త్యమ్మును బొత్తునం గుడుచు * నర్చిలి చేడ్పడు మవ్వ మెక్కి యొ
క్కుమ్మడి నంకురించులత * లొప్పు దొఱంగవె నీరు గాసమిన్. 105
- ఉ. చిత్తము గుందు చుండఁ జెఱఁసేయుటకంటె విశుద్ధ మైననా
వృత్తము గోలుపుచ్చుటకు * వేగ తలంపక నన్ను లగ్గుగాఁ
గత్తులఁ గోసి దానవులు * గండలు దిం ద్రని కట్టి డైనవీ
డిత్తఱి నెట్టు లైన సమఁయింపఁ డొకో దొసఁ గెల్ల మానఁగన్. 106
- క. అని పెక్కు తెఱంగుల న, వ్వనితలు దురపిల్లి యిట్లు * వనరుచుఁ జదలం
జని చని నలుదిక్కులుఁ గనుఁ, గొని పల్కిరి తల్లడంబుఁగూరిన మఱియున్.
- ఆ. ఇంక నేటిలోక * మీదుష్టదైత్యుని, కిట్ల చెల్లె నేని * యెల్ల నేటి
లోనఁ బాడు గాదె * యాసలినాసను, రాజసంబు నిష్ప్రయోజనముగ. 108

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

→|| చ్ఛేదః బద్ధయింతులు రావణుని శపించుట. ||←

క. తగు విక్రమంబు నేయుట, యగునే పరసతుల నిట్టు * లదయతమై నె
వ్వగలఁ బొగిలింప నతనికి, మగఁటిమి గా నేర్చునే యమంగళచేష్టల్. 109

చ. పరమపతివ్రతావిభవభాసురలీల వెలుంగుమమ్ము ని
ష్కరుణత నిమ్మెయిం బఱిచెఁ * గావున నీదనుజాధముండు స
త్పురుషపరిగ్రహం బయినపుణ్యసతిం గలుపింపఁ జేసి త
ద్వరునిపరాక్రమంబున నపశ్యము మృత్యువుఁ బొందుఁ గావుతన్. 110

క. అనవుడు దశాస్యుఁ డాశాపనిహతిఁ బ్రభ సెడియు బాహుబలమదమునఁ గై
కొనక నలి నపహించుచు, ననుమానము లేక యెలమి * నరుగుచు నుండెన్.

సీ. ఉడుగక కాల్పుచు * నుండెడుశోకంబ యతితీవ్రహవ్యవాహనుఁడు గాఁగ
నిట్టూర్పుగాడ్పులు * నిగిడించుటయ విలసిల్లఁ బ్రజ్వలితంబునేత గాఁగఁ
బాయక యొసరించు * బహువీలాపంబుల రాజితమంత్రాక్షరములు గాఁగఁ
గన్నీరు బోరనఁ * గ్రమ్మించుటల పోరి బారి నాజ్యధారలపోత గాఁగఁ
తే. గొలఁది కగ్గల మై యెదఁగలుగువగల, యొసరుసమిధలు గా నిట్టులువిసపిండు
రావణాభిచారంబుగ * భావమందు, నుగ్రముగ వేల్పు తెఱఁగుననుండెఁ జూడ.

→|| రావణుఁడు దిగ్విజయము చేసి వచ్చి లంకం బ్రవేశించుట. ||←

క. ఇతైఱఁగున దశకంధరుఁ, డత్తరుణులఁ గొంచు లంక * క్షరిగెం జారుల్
చిత్తము లలరం గానిక, లుత్తమవస్తువులు దెచ్చి * యొప్పింపంగన్. 113

చ. ప్రియ మెదఁ బల్లవింపఁగ విభీషణుఁ డాపులుఁ దాను నెంతయున్
రయమున భూషితద్విపతురంగముఁ డై యెదురేగి యన్నపా
దయుగము డాయ భక్తిమెయి * దండనమస్కృతి సేసిన హారా
ద్రి యెగయ నెత్తి కీర్తి బ్రచురించినబాహుల నెత్తె దమ్మునిన్. 114

ఉ. ఎత్తియుఁ గొగిలించి దనుజేంద్రుఁడు లోచనపద్మమండముం
జిత్తసరోరుహంబు విలసిల్లఁ గనుంగొని కుంభకర్ణుఁ డిం
దిత్తటి మేలుకానఁడె యహీనపరాక్రమశాలిఁ దామసా
యత్తునిఁ జేసె మాలవిధియం చొకయించుక చిన్నవోపుచున్. 115

క. ఇభతురగన్యందనగతి, రభసంబునఁ బృథివి యద్రున * రక్షోవంశ
ప్రభువు నగరంబు సొచ్చెను, విభవోజ్జ్వలుఁ డగుచు వినయవినుతులు సెలఁగన్.

ఆ. ఒక్కచందురుండ * యుదయింపఁ బొంగెడు

నంబురాళి యిది పురార్ణవంబు

దనుజపతిముఖేందుదశకసన్నిధి నుబ్బ

కున్నె యనఁగ వీట * నులిపు మిగిలె.

పంచమాశ్వాసము.

శూర్పణఖ తనమగనిఁ జంపె నని దుగిఖించి రావణుని దూఱనాడుట.

క. అయ్యవసరమునఁ దనపతి, కయ్యంబునఁ బంక్తివదను * ఖడ్గనిహతి రెం
డయ్యె నని శూర్పణఖ విని, పయ్యెదకొం గెడల బుడమి * బడి మూర్ఛిలైన్.

చ. సభయము లైనడెందముల * సంబ్రమ ముమ్మలికంబుఁ గప్ప సం
క్షుభితసఖిజనం బొలయఁ * గొండొక నేపునఁ దేటి తీవ్రశో
కభరితచిత్త యై మొగముఁగప్పెడుబొప్పజలంబు లంబుజ
ప్రభ సెడ ముంచు పెన్వొడదభంగిగ నెన్వరి నేనిఁ జూచుచున్. 129

ఆ. ఆరుగుడెంచి యన్నయడుగులకడ నార్త
నాద మడర ద్రెల్లి * నాథుఁ బనవి
యేడ్చు చున్న నల్ల * నెత్తి యమ్ముద్దియఁ
దడవి కన్నునీరు * దుడిచి యతఁడు. 120

క. సముచిత మగు తెఱఁగున శో, కము వాపుట కనునయింపఁ * గడఁగి తదాలా
పములకుఁ జొచ్చుటయును గో, పమానను రక్కసియుఁ గరము * ప్రల్లదురాలై.

ఉ. అక్కటికంబు మాలి చెలియల్ వగఁ బొందదె నాకు దీన దూ
తెక్కు జగంబునం దనక * యింతయుఁ గొంకక పాపవృత్తికి
స్రక్కక వైర మెత్తి కడఁ * గ్రూరుడ నై యిటు నేత చూడఁగా
దిక్కులు గెల్వఁ గాదు నను * ద్రొక్కొనఁ బోయితి గాని యిమ్మెయిన్. 122

క. అగ్గలిక మెఱసి కడఁగుచు, మొగ్గరములు గడచి పోయి * మును మును మఱది
మొగ్గతిలఁజేసి దీనికి, సిగ్గువడనినిన్ను నేమి * సెప్పుదుఁ జెపుమా. 123

రావణుఁడు శూర్పణఖ మారడించి దండకారణ్యమునకుఁ బంపుట.

చ. అనవుడుఁ గ్రందుఁగయ్యమున * నప్పటికిన్ మనవారు లాఁతివా
రని మది నేర్పరింప జన * ముప్పు దురుక్తము లేల యింక నా
తని మగిడింప వచ్చునె వృథాపరి తాపము దక్కు నీదునె
మ్మనమున కెట్లు లట్టుల నమస్తధనంబులు వేడ్క నిచ్చెదన్. 124

క. అని యొకభంగిం దననేర్చినయట్టులు సెప్పి తీర్చి * చెలియలి నూరా
ర్చినఘాడై యవ్వనితకు, మనుజాశనుఁ డిట్లు లనియె * మఱియుం బ్రీతిన్. 125

సీ. దండకారణ్యంబు * దద్దయు హృద్యంబు శుక్ర శాపమున నఁచోట దైత్య
వాస మయ్యెడుఁ గాన * నీసనుయంబున నెలవు గైకొని ఖరు * నిల్పువాడ
నతఁడు పిన్నమకొడు * య్యను మనము దా మనుభేద మెఱుంగనియట్టివాఁడు
నీదెస మిగులంగ * నెమ్మి వాటించు నయ్యెడ నీవు వసియింపు * మిపుడ పోయి

ఆ. యిష్ట మగుపదార్థ * మెయ్యది యేనియు, ననుదినంబు వేడ్క * నడిగి తెచ్చి
యనుసరించి నడపు * మని నియమించెద, నేను గలుగ నీకు * నేమి కొఱత. 126

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

- చ. అని యిటు లూఱడించి ఖరు * నవ్వుడ పిల్వఁగఁ బంచి యాదరం
 బునఁ దగురాజచిహ్నములు * భూరిబలంబును నిచ్చి మంత్రు లై
 చనుఁ డని దూషణుం ద్రిశిరు * సత్కృతిపూర్వము గాఁగఁ బుచ్చి యం
 దునిచె నతండు శూర్పణఖఁయుం బ్రియ మందిరి రాజ్యసంపదన్. 127
- క. రావణుఁడు కుంభిల యనువనమున యజ్ఞము సేయుచున్న యింద్రజిత్తుం జూడఁబోవుట. 128
 క. చెన్నోందఁగఁ దనయింటికిఁ, గన్నా కయి మెఱసియుండు * గాదిలితనయున్
 జన్నములు సేయ నడవిన, యున్నాఁ డని విని దశాస్యుఁ * డుద్యోగమునన్.
 క. అరదమున నేగె సముచిత, పరివారముతోడఁ జెఱల * పడఁతులు డెందం
 బురియఁగఁ బుష్పకమున నిర్భరవేదన నుండ నసుగఁపతి నిష్ఠురుఁ డై. 129
 తే. తెరువు నూపుచుఁ జటులకేసరిని నెక్కి, కెలన పచ్చవిభీషణుఁపలుకు లర్థి
 నాదరించుచు నతనిచే * నచటివింత, లెల్ల నెడనెడ నెఱుఁగుచు * నింపు మిగుల.
 క. కుంభిళ యనునుగ్రాటవి, శాంభవ మగునొక్కపూజ్యఁసత్రముఁ దగఁ బ్రా
 రంభించి శివునిచేతను, సంభావితుఁ డై నతనయఁ * సదనము సేరెన్. 131
- చ. చనుటయు నాతఁ డుల్లమునఁ * సంతన మాననకాంతి వింత సే
 య నెదురు వచ్చి తండ్రిచరఁణాబ్జయుగంబు శిఖాభిరామ మై
 ననిజశిరంబు గూడఁగఁ బ్రణామము సేసిన నెత్తి యర్థి లిం
 దనపదిదోయిచేతుల నాతం డిఱికాఁగిటఁ జేర్చె నందనున్. 132
- క. ఆదరమున మహితచతు, ర్వేదమహాఖ్యాతమంత్రివిధులను శుక్రం
 డాదైత్యపతికి నాశీ, ర్వాదం బొనరించె విప్రవరసహితుం డై. 133
- చ. నగుచు దశాననుండు భృగుఁనందనుతో నిది యేమి యీతనిం
 బొగఁ బడఁ బంచి యివ్వినఁభూమి నిరోధము సేసి దీన మీ
 రు గనినలాభ మేమి యమరుల్ దగుభోజ్యము లెల్ల మ్రింగి మో
 పుగొనుచు మిమ్ము నాలిగొని * పోయిరి వేయును నేల నాపుడున్. 134
- ఆ. అట్లు లనకు మన్నఁయనదృశ వ్రతుఁ డగు, నీదువరసుతుండు * నిరుపమాన
 మహిమ వెలయ మున్నుఁబహువిధయజ్ఞంబు, లాచరించి పిదపఁసభవుగుటిచి.
 క. మాహేశ్వర మగుయాగము, దోహలమునఁ జేయఁ గ్రతువుతుది నాశివుఁ డ
 ధాహితనారీక మ్మగు, దేహం బుద్దామవృషగఁతిం జెలు వొందన్. 136
- మ. దయ నిచ్చోటికి వచ్చి కామగతి హృద్యస్యందనంబుం దమో
 మయమాయాచరితంబు శాత్రవబలొన్నాథక్రియాదక్షుడు
 రయశాపంబును దివ్యబాణనిచయఁస్సారానభావంబు న
 డయతూణీరయుగంబు నిచ్చెఁ బటుదోర్గర్వం బఖర్వంబుగాన్. 137
- తే. నీవుసనుదెంచితనుమహానీయమహిమఁ,బురికఁదోకొనియగుగంగఁబోవువేడ్క
 నెదురునూచుచు నున్నంత నేగుదెంచి, తనిన భార్గవుపలుకులు * విని నురారి.

→|| రావణుఁ డింద్రజిత్తుఁ గుంభిశనుండి లంకకుఁ దోడ్కొని వచ్చుట. ||←

క. అగుఁ గాక యింకఁ జేయునది గలదె పోనిమ్ము నురలుఁ * దేకువ సెడఁగం
దగమికిఁ జెప్పితి మనకుం, బగ యింద్రుఁడ కాఁడె యెల్లభంగులఁ దలఁపన్.

చ. అని గురుఁ బ్రీతి వీడ్కొని మహాబలముల్ దనపజ్జ పచ్చినం
గని కరులం దురంగములఁ * గాలుబలంబుల నేర్చి యొక్కయొ
డ్డనముగఁ దీర్చి నుందరపటధ్వజదండము లెత్తఁ బంచి తూ
ర్యనినదపూరితక్షితిసభోంతరుఁ డై దనుజేంద్రుఁ డున్నతిన్.

140

క. మును రమ్యపదార్థంబులు, గొని వీధు లలంకరించుకొని జనులు గనుం
గొనియెడువేడుక గుబుగులు, గొని యున్న పురంబుఁ జొచ్చెఁగొడుకుం దానున్.

→|| ఆశ్వాసాంతము. ||←

చ. పరిజనపద్మమిత్రునకు * బాఠకమిత్రున కన్యసైన్యవి
స్ఫురణలతాలమిత్రునకు * సుందరగాత్రున కిందిరామనో
హరసుభగాతపత్రునకు * సంబుజనేత్రునకుం బ్రమోదని
ర్భరధరణీకళత్రునకు * రాజితగోత్రున కిజ్జగంబునన్.

142

క. లావణ్యవిసరనవబా, లావృతచతురాంగనానయశచివరునకున్
సేవాగతబహువిధవసు, ధావల్లభసంకటికృతద్వారునకున్.

143

మాలిని. శతమఖగురులజ్ఞానంపదాపాదనోద్య
న్మతికి నమితశత్రుత్వాపనేనాతమోగో
పతికి నిహతశేషప్రత్యయైకార్థకార్య
స్తుతికి విజయమానద్రోహిబాహుసిగుర్విన్.

144

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందుఁ బంచమాశ్వాసము.

శ్రీ ర మ్మ.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము.

ష ష్టా శ్వా స ము.

యుతునకుఁ గాంతిప్రా
లేయకుచికి ధర్మమతికి + లీలానుమన
స్సాయకునకుఁ బుణ్యాధి
ప్రాయకునకు మనుమసిద్ధి + జనపాలునకున్.

1.

క. దనుజాధీశ్వరునకు మును, మును పుట్టినకొడుకు ధర్మమున నీశ్వరుఁ దృ
ప్తునిఁ గావించి వరంబులు, గనిన నుహృద్బంధుపౌరఁ గణము లెలరెన్.

2

చ. మన మలరంగ సద్భటసమాజము సూరెల నిల్వ నెంతయుం
బెనువున మేఘనాచుఁడు విభీషణుఁడుం దనతోడ రా మాదిం
చినకరివోలె బుష్పకముఁ + జేరి మృణాళలతాలివోనియ
వ్వనితలపిండు దైత్యకులవల్లభుఁ డల్లన డించి తెచ్చినన్.

3

మ. తరుణీబృందముఁ జూచి సారకరుణోదారుండు దైత్యేశ్వరా
వరజం డావలిమోము నేసికొని యోవం బిచ్చరిత్రంబు ని
ఘ్నర మోహోయని సంఘలద్వదనుఁ డై + శుంభదృఢజాగర్హవి
స్ఫురితుం డైననిజాగ్రజన్తుమొగముల్ + సూచెన్ విషాదంబుతోన్.

4

ఆ. తన్నుఁ జూచుననుఁగుఁదమ్ముని భావించి, సగుచు దైత్యవంశనాయకుండు
పగఱవారిఁ జెఱలఁ + బట్టక ముద్దాడి, పత్తు రయ్య శౌర్యవంతు లనిన.

5

చ. గుణ మిది దోష మిట్టి దని + కొంత యెఱింగినఁ గాక యిట్లు ని
ర్గుణతయ పట్టి క్రాలుతమకుం దగువారలు సెప్పసామ్యభా
షణము నిరర్థకం బనుపఁచారము నెమ్మదిఁ బుట్టి యవ్వభీ
షణుఁ డుచితంపుమాటలఁ బ్రసంగము డిగ్గఁగఁ ద్రావి యిట్లునున్.

6

→ విభీషణుఁడు సుభీషణు మధుఁ డపహరించె నని యన్నతోఁ జెప్పట. →

క. నీ పరిగినదిగ్జయమున, కీవల మధుదానవేంద్రుఁ + డే తెంచి వురిం
గావలి యున్నదనుజనుభ,టావలిఁ బొరిపుచ్చి భుజబలాటోపమునన్.

7

తే. ఉవిద లాక్రందనము నేయుచుండ నొక్క
రమణిఁ గొనిపోయె సంతకపురంబుఁ బొచ్చి

యదియు మనమూల్యనంతుని * యనుఁగుఁగూఁతు
ననుఁగుఁగూఁతురు కుంభీన*సాభిధాన.

3

ఉ. యజ్ఞరసప్రమత్తుఁ డగుఁనాత్మజుపై సడి వెట్ట లేదు నా
యజ్ఞత నప్పు డే జని సమాధినిమగ్నమనప్రవృత్తిఁ గా
లజ్ఞఁడఁ గాక వారిధిజలంబులలోన మునింగి యుండి య
ప్రాజ్ఞులచేత నాలిఁబడుఁపాటికి వచ్చితి నేమి సెప్పుదున్.

9

క. అనుడు బొమలు ముడివడునా, ననములఁ గెం పడర ననుర*నాథుం డేమీ
మనవీ డొకరుఁడు సొచ్చెనె, యనుమానము దక్కి గుండె * లదరక చక్కన్. 10

క. రాసాబగున నున్నత్తుం, డై సెంకింపక కడంగి * యూతం డింతల్
నేసెఁ గదె చెడితి రిప్పులి, మీసల నుయ్యాల లూఁగి * మెయిమెయిఁ బోయెన్. 11

చ. చెలియలిఁ గోలుపోయి యెడ * నేసినఁ జాలమి వెట్టి నవ్వరే
కెలనను గాన నమ్మధువు * గీటడఁగించెద దాడి వెట్టి నా
బలిమి దఱుంగ నీనడిమి * బన్నము పిన్న నమర్చు లెంతయుం
జెలఁగక తక్కు రందుఁ జని * చేతులతీలుకు మందు నేసెదన్. 12

— మధునిపై పండి త్తినరావణుఁడు కుంభీనసప్రార్థనచే వానితోఁ జరిమిసేయుట. —

మ. అని వీటం దసపిన్నతమ్ము నిడి ని * ద్రానక్కు డై యున్నత
మ్ముని బోధింపఁగఁ బంపి తోడ్కొనుచు నే * ము నేన న్నంచు నీ
నున నాతండున్ మేఘనాదుఁడును ర * య్నోవంశవీరోత్సవం
బొనరింపక మధుమానమర్చనవిద * గ్ధోత్సాహసన్నాహుఁ డై. 13

క. చని మధురాపురి ముట్టిన, విని కుంభీనస భయంబు * వినయంబు జనిం
ప నరుగుడెంచి ధరాలిం, గనముగఁ గృప వుట్ట నన్న * కాల్లం బడియెన్. 14

తే. అతఁడు కరుణాసమేతుఁ డై * యతిన నెత్తి, నిన్నుఁ దెచ్చిన పాపాత్ముఁడున్న చోటు
సెప్పు మిప్పుడ వాని నిర్జించి నీకు, హర్ష మొనరింతు ననిన న * య్యంబుజాక్షి.

మ. తగునే నీయిలు సొచ్చి నన్నుఁ గొని రా * డై తేయనంశాధముం
డు గరం బెగ్గొనరించె నైనను భుజా * తోపంబు నూపంగ లో
కగర్విష్టుం డగునీకు వాఁడు దొరయే * కన్యాత్వమే నాకు లే
దు గదా పడ్డది కార్య మింకఁ జన దా * దుష్టాత్ము నిర్జింపఁగన్. 16

క. మధువున కలుగుట యది నను, విధవంగాఁ జేత గాన * వే యేటికి వాఁ
డధముం డనలే నెమ్మెయి, వధియించుట పాడి గా ద * వద్యవిహీనా. 17

తే. అదియుఁ గాక రాక్షస మన * మొదలఁ బరిణ

యప్రపంచంబునం దొక * యధమవిధము
గల్గుదు గావున నది గాఁగఁ * దలఁచి యైనఁ
దప్పు సైరింపు నాకుఁ గా * దళితవైరి.

18

- క. అతఁడు నతిబహులనిద్ర, యుతుఁడై యున్నాఁడు గాచు + టొప్పదె సంబో
ధితుఁ జేసి తెచ్చి సేవా, రతుఁ జేసెద ననిన దనుజుఁరా జిట్లనియెన్. 19
- చ. అలఁతులఁ బోవుతప్పె యిది + యైనను నాతఁడు నేతికుండపై
యెలుక సలఁబుఁ బోవిడిచి + యేను భవత్పతిఁ గాచితీ మనం
బలరంగఁ బోయి నిద్ర దెలియంగ నుపాయము సేయు నాకు నె
చ్చెలి యగుఁ దోడితెచ్చునినఁ + జేడియ సమ్మద మంది క్రమ్మఱన్. 20
- చ. చని పతి నిద్ర దెల్పి దనుజుప్రభురాకయుఁ దాను బోకయున్
మన మలరంగ బాంధవపుఁమాటల సంధి దగంగఁ జేసి యా
తనిఁ దమయన్న పాలికి ముఁదంబునఁ దోకొని పోవఁ బూని వ
చ్చినతన దై నపూనికయుఁ + జెప్పిన గొండ్కొక సమ్మతించుచున్. 21
- క. మీయన్నకుఁ దేజముగాఁ, బోయి యతనిఁ గంటి నన్ను + బోధింపవ యే
నాయనకుఁ జాల నని యిక్కఁ, జేయునదియుఁ గలదె గడవఁ + జేసితి తరుణీ.
- క. ఈచనపు సెల్ల నిచ్చితి, నీచెప్పినయట్ల యతని + నేఁ గనియెద మై
శ్రీచాతుర్యసమగ్రుడ, నై చేసెడఁ బిదపఁ దగునహాయం బెల్లన్. 23
- ఆ. అని యలంకరించుకొని తనసేన స, న్నాహనుందరముగ + సడవఁ బనిచి
వారణేంద్రు నెక్కివచ్చి బావకుఁ బొడ, సూపె మధువు పంపుసొంపు మిగుల.

→ మఱుఁడును రావణుఁడు నింద్రునిపై చండత్తుట. ←

- ఉ. ఆదళి కంధరుం దుచిత + మయ్యెడుభంగి మఱిందికిన్ మహా
హ్లాద మొసర్చి పేర్చి యముఁరాధిపుపై నడవం దలంచుట
త్యాదరలీలఁ జెప్పి తగ + నప్పరి నాఁడు వసించి యాతఁడుం
గా దన కెత్తి తో నడవఁ + గా మఱునాఁ డటఁ బోయె నుద్ధతిన్. 25
- ఉ. రావణుఁ డిట్లు దేవనగఁరంబువయిన్ బలపాదధూళివి
ద్రావితసర్వదిగ్విలయఁరాజకులుం డగుచుం గడంక మై
బోవునెడం బథంబున నభోవిభవంబుఁ దిరస్కరించుశృం
గావళి నుల్లసిల్లురజఃతాద్రిఁ గనుంగొని కౌతుకంబునన్. 26
- ఉ. శూలినివాస మై తెలుపుసొంపునఁ బొంపిరివోవునమ్మహా
శైలముచక్కఁ జక్కటికి + సప్తతురంగముఁ డేగుదెంచి యు
త్తాలపుదేవగేహము నుధం జెలువొందఁగ నందుఁ బేర్చికిం
జాలి వెలుంగురత్న కలశంబువిధంబునఁ దేజరిల్లెడున్. 27
- ఆ. అనుచు సగముఁ జేర + సరిగి రత్నోవంశ, కరుఁడు దానిసొంపు + గలయఁ జూచి
యనుఁగుఁదమ్మునికిఁ బ్రియమ్మునఁ జూపుచు, నిట్టులనియెవేడ్కఁ యెసక మెనఁగ.

—|| కైలాసవర్ణనము. ||—

- క. సెలయేలు వాఱఁ జేలు వగు, శిలపైఁ దజ్జలము దిగుచు * సింధురవతి చూ
డుకల కొప్పెఁ బుండరీక, స్థలమున మకరంద మానుఁషట్పదముక్రియన్. 29
- చ. అరవిరిగుత్తులం బొలిచి * యల్లనిగాడ్పులఁ దూలునీలత
ల్లరహాసితోదయంబు సవిలాసతనూవలనంబుఁ గలునుం
దరులతెఱంగు గాఁ బతివిధంబున నున్నరసాలపోత మీ
గిరితటభూమికిన్ సరసఁ కేలికి వచ్చినమాడ్కి నొప్పెడున్. 30
- క. మనరాక హర్షతలమునఁ, గనుఁగొనియెడు కామినుల మొగంబులు వాతా
యనమునఁ గానఁగ నగుచా, డ్పున నీతమ్మికొల నొప్పె * భూధరముపయిన్. 31
- క. ఈవెండికొండశిఖరము, క్రేనఁ దమాలతలి దృష్టికిం బ్రియ మొనఁగం
గా వలఁతి యయ్యె నీల, గ్రీవునికంతంబుకప్పుకీయ నందం బై. 32
- చ. అని గిరిరామణీమకమునందు మనం బెలయించి యద్దశా
ననుఁడు బలంబుఁ దత్తటమునన్ విడియింపఁ దలంచి సన్నివే
శసవిధిసూచనార్థము దెసల్ సెలఁగన్ బలుభేరి వ్రేయఁగాఁ
బనిచి మనోహరం బయినఁపట్టునఁ దా విడిసెన్ బ్రియంబునన్. 33
- ఆ. ఇట్లు విడిసి దానఁ వేంద్రుఁడు బహువిదో, నములఁ దగిలి చతురఁసముచితాల్ప
పరిజనములతోడ * గిరితటరమణీయ, తలమునందుఁ గేలి * సలిపె నర్థి. 34
- క. మగుడఁ జనుదెరిచి యర్హం, బగుగతి మజ్జనముఁ గుడుపు * నైనపిదపఁ దాఁ
దగ లోపలికొలుపు నిం, పుగ నుఖసత్కథలఁ బ్రొద్దు * పుచ్చె సరసుఁ డై. 35
- ఉ. అంత సహస్రపాదుఁ డపఁరాచలశృంగతటంబు నేరె దు
ర్దాంతుఁడు దానవేంద్రుఁ డమరప్రకరంబు జయింపఁ బోవుచో
నెంతలు పుట్టునో యనుచు * నే పడఁగంగఁ దొలంగి కాలుకొ
న్నంతయు దవ్వుగాఁ జని భయం బడరన్ గిరిదుర్గ మెక్కె నాన్. 36
- క. అరుణకరబింబ మస్తశిఖరిపైఁ గర మొప్పు బహులకస్తూరీలి
ప్తరుచిరకుచకాశ్శీర, స్ఫురితస్థానకముచందఁమున నందం బై. 37
- క. మఱి కొంతవడికిఁ జీకటి, తఱి చై తోతెంచె దశవదనునుద్యోగం
బెఱిగి నిశాటబలము గ్రిక్కిఱియం బలుదెసలనుండి * యేతెంచె ననన్. 38

—|| అంధకారవర్ణనము. ||—

సీ. ఇది చూడ్కిఁ గప్పిన * యంతటఁ బోక తక్కటియిం ద్రియంబులఁ * గప్పు కున్నె
యిది వెల్లిగైకొనియేచి యిండ్లులు సొచ్చిదివియలఁ బొరిగొనఁగవియ కున్నె
యిది నేడు శశి గెల్చియెల్లియేతెంచునన్నలినాపు మార్కొనినిలుపకున్నె
యిది వెలుం గనునామఁమెల్లను నుడిపి యిజ్జగతి నింకెటుఁ దాన * నెగడకున్నె

తే. నిక్కముగ నిది చీకటియొక్క తలఁప, నేమి మాయయొ కాక మున్నీటితిమిర
మెఱుంగ మెన్నడు నాజనులెల్ల బెగ్గ, లించునట్లుగఁ గడు సగ్గలించె దమము.

— చంద్రోదయచంద్రికానర్ణనములు. —

తే. యామినీకాంతశ్శృంగమదఁ మలఁదిమలయ, జమునఁదిలకంబుఁ బెట్టినఁ చందమగుచు
సిఖిలదిక్కులఁదిమిరంబుఁ నిండియుండ, నలఁతయై ప్రాజ్ఞుఖంబునఁ దెలుపుదోఁచె.

క. రావణుఁ డమరులమీఁదం, బోవుట విని యతనితోడిఁపురుషునకుం బాం
థావలిపై వెన వచ్చెం, గావలయు ననంగ నమృతఁకరుఁ డుదయించెన్. 41

సీ. చిత్తజుచిగురులం ఁ జిత్తంబుగా నడ్డ లలితతమాలపల్లవ మనంగ
రతిపుమాణిక్యదర్పణమున నూనిన కమనీయమృగమదఁకణ మనంగ
వెడవిల్తులీలారఁవిందంబుమీఁదికే దివుటమై నెరఁగినఁ తేటి యనఁగ
వలరాజుసిందూర ఁ తిలకంబులోఁ జెలువొందుకాణాగరుఁబిందు వనఁగ

ఆ. నుదయరాగమహిమఁనుజ్జ్వలం బైనబిం, బంబు నడుమలాంఛనంబు చెన్నుఁ
జేయఁ బూర్వశైలఁశిఖరదేశంబున, సింధుఁ డొప్పె భువన ఁ మెలమి మిగుల.

ఉ. పంబినకెంపుఁ బాసి దివిఁ ఁ బ్రాకి దిశల్ వెలిగించి చంద్రకాం

తంబుల నీరు నేసి కుముదంబులఁ బండుపు నేయఁ బంచి య

బంబుల నిద్ర వుచ్చి మరుఁసాయకముల్ గరసానఁ బట్టికొ

కంబుల నేచి లోకముపొంగడ్తు నేకొని చంద్రుఁ డున్నెడన్. 43

క. బడి చేసినచందంబునఁ, గడువేగం బొకటి నొకటిఁ ఁ గదిసి దివిని సం

దడి గా నెంతయు గుంపుగఁ, బడి వెన్నెలకుం జకోరఁపంతులు గవిసెన్. 44

క. మును మును నెగఁడెడరళ్తుల, కొన లెల్లం బట్టికొని చఁకోరంబులు ద్రుం

చిన నచటనచటఁ దుఱఁగలి, గొనిపెరిగెడుమాడ్కిదలముఁకొని ప్రభలెసఁగెన్.

తే. తివిచి నవకంబు దీపులు ఁ ద్రెంచి యలఁతి

తునియలుగఁ జంచుపుటములఁ ఁ ద్రుంచి తల్లు

లాదరంబున నంది యీఁనట్లు లెత్తి

ప్రీతిఁ గముచుఁ జకోరంపుఁబిల్లగములు. 46

క. చంచులఁ గాంతులు వెన్నెలఁ, జించి యమృత ముట్టనొసఁగుఁచెన్ను నకును రా

గించుచుఁ జవిఁ జొక్కుచుఁ గబ, లించుఁ జకోరికలు ననుదఁలీలాలన బై. 47

సీ. క్రమ్మి పైఁ దొరఁగెడు ఁ కౌముదితీయంబు సొంపునఁ దనుపునఁ ఁ జొక్కిచొక్కి

పచరించుచంద్రాతఁపంబుకాలువలలో నడ్డంబుగా నిల్చి ఁ యూఁగి యూఁగి

వెల్లువపెల్లు నూఁపెడుసాంద్రచంద్రికాపూరంబు గని మదిఁ ఁ బొంగి పొంగి

మిన్నులతో రాయఁవెన్నెలకరడుల నెఱకలు నడలించి ఁ యూఁది యూఁది

ఆ. చెలఁగి చెలఁగి మలఁగి ఁ మలఁగి యల్లలన, క్రాలి క్రాలి బిట్ట ఁ తూలి తూలి

సమదవృత్తిఁ గేలిఁసలిపెఁ జకోరచ, యంబు నదలు దమమఁయంబు గాఁగ. 48

క. తడఁబడ నొండొంటికి ము, న్నెడఁ గముచుచు నొడిసికొనుచు + నేవునఁ బైపైఁ
బడుచు నవు లవుల నీనునఁ, గడచుచు వెన్నెలఁ జకోరఁగణ మానునెడన్.

క. తినుగమి నొల్లక యొకయెడఁ, దనయిచ్చకు వచ్చునిందుఁధామనికాయం
బున మవ్వ మెక్కి సిగిడెడి, కొనలు గమిచి మేసె నొకచఁకోరము దివుటన్.

ఉ. సమ్మదవారి గన్గడలఁ + జాలుగ మై గరుపార నిందుబిం
బమ్మన దృష్టి నిల్పి పయిఁబ్రాఁకుమరీచుల నూఁగునూఁగులే
గొమ్మలు వట్ట చంచుపుటఁకోటిఁ గదల్చి తెమల్చికొంచు సౌ
ఖ్యమ్మ విహంగమ మ్మయినఁఁకృతి నొందెఁ జకోర మొక్కెడన్. 51

చ. కలయఁగ నూనునట్లుగ జిగంబు సమస్తముఁ జాలఁ దోఁగెనో
జలజభవుండు గోరి పెఱఁచాయల నెల్లను మాన్చి యెందునుం
దెలుపు ఘటించెనో యమృతఁదీధితి వేడుక విశ్వరూపుఁడై
నిలిచెనొ నాఁగ నెల్లెడలఁనిండఁగ వెన్నెల పర్వె సాంద్ర మై. 52

క. వెన్నెలపోతపనులొ యన, వెన్నెలగండరువుపనులఁవిధమున మీఁదన్
వెన్నెలనీరు పఱపి రనఁ, గన్నుల కిం పొసఁగె నిల సఁకలరూపములున్. 53

చ. అలసత యొప్ప నల్లన రఁతాంతమునం బ్రియునొద్దఁ బాసి నె
చ్చెలికడ కేగుడ్యంచు సరఁసీరుహనేత్రవిలోచనంబులం
దలఁకెడుమందహాసము విధంబున సొంపున మీఱి యున్నచెం
గలువలలోన నిుపడరుఁకొముది వేడ్క లొనర్చెఁ జూడ్కికిన్. 54

నీ. భరితసుధారసఁపాత్రంబు లనుకుము, దోత్కరంబులు దళుఁకొత్త మెఱసి
చంద్రకాంతోపలఁజలములకాలువ, లివి యవి యని యప్పు + డేర్పరించి
దెసలు సూడఁగ గుండె + దిగనుచక్రస, మూహంబునకుఁ దల + మునుక లగుచు
నీఁదుచకోరంబు + బెగుర వ్రేఁగై యీడి, గిలఁ బడునట్లుగా + దలముకొనుచు
తే. నంతకంతకుఁ బొంగి మిన్నంది వెల్లి, మిగిలి యెనిమిదిదిక్కులఁమీఁదఁ బొరలి
జనము లానందమునఁ దేల + జగములెల్లఁ, దొట్టి నిండాదువెన్నెలఁనిట్టవొడిచె.

తే. వివిధవర్ణ మై యనురేంద్రు + వీడు విడిసి
యుండఁ జంద్రిక పర్వ సఁకొండ యొప్పె
మెఱియుపులితోలు గట్టి మైఁ + దఱచు గాఁగ
భూతి యలఁదినభూతేశుఁపొలుపు దాల్చి. 56

→ రంభారావణసంవాదము. ←

ఉ. అత్తఱిఁ జంద్రుఁ జూచు మలఁయానిలురాకకు స్తుక్కుఁ గామినీ
వృత్తము లాత్మ నెక్కొలుపు + వెన్నెలఁ గోరి రమించు చున్నయు
స్తతఁచకోరదంపతుల + మచ్చికకున్ మది మెచ్చు లోలుఁడై
యెత్తినవేడ్కలన్ వెడలి + యేకత మేగి దళాన్ముఁ దొక్కెడన్. 57

ఉ. అప్పు డొకర్తు గొంచె మగునాభరణంబులు సన్నపూతయుం
గొప్పిడి త్రిప్పి లోఁ జెరివిఁకొన్న నడంగినపూవులుం బయిం
గప్పినచేలకొంగునుఁగప్పను మెల్పున నేగుమెట్టెలే
జప్పుడు చెన్నుఁజేయుగతిఁచందము వింతగఁ బోవునయ్యెడన్.

58

మ. కని వేగంబున నడ్డ మేగి యతఁ డాకంపించునక్కాంతకే
లనురాగంబునఁ బట్టి యెవ్వతెవు నీ వత్యంతకౌతూహలం
బున నెచ్చోటికిఁ బోయె దన్న నది యంభోజంబుచందాన నా
నన ముజ్జుంభణ మందఁ బెంజెమట మేనం గ్రమ్మఁగా నిట్లనున్.

59

చ. అతులితధైర్యసారకరుణాలయమానస యేను రంభ నా
పతి నలకూబరుం డతనిఁపాలికిఁ బోయెద నన్యచిత్తయై
యతివ సనంగ నెందు నిటు లడ్డము వత్తురె నాదుపేరుఁ బో
వు తలఁపు వింటి పాయు నగవుం దగుమాత్రయ కాక యొప్పునే.

60

క. పొలఁతుక యిమ్మెయి నేర్పడఁ, బలుకఁగ వెండియును మరునిఁబొణంబులకుం
గొలఁదై యొప్పునివేడుక, చులుకఁననము నేయ నయ్యఁసుర యిట్లనియెన్.

61

చ. పడఁతుక యేను రావణుడఁ బాహుబలంబున నింద్రువీటిపై
నడచుచు నుండి యిన్నగమునన్ విడియించితి నేన నిప్పుడి
య్యెడి కలవోక వచ్చి సాగఁయించువిధంబునఁ బోవుచున్న నిన్
బాడగని కాముబలతకఁముల్ నను నిమ్మెయి వెట్టిఁ జేసినన్.

62

ఉ. చిక్కితి నిష్టభోగములుఁ నేకుఁఁ బెంపును దేజ మెక్కఁగా
డక్కినబంట నైతి నొకటం గొద లేక జగంబు లెల్ల నీ
వెక్కటి యేలు మన్న హరిఁజేక్షణ పంక్తిముఖుండ వేల నే
నక్కట నీకుఁ గోడలఁ గదయ్య తొలంగు తొలంగు నావుడున్.

63

ఆ. కొడుకు పెండ్ల మైనఁ గోడలు గాక పూఁబోడి యిట్లు దెరువెఁ పోయి పోయి
నీవు మాట లాడఁ నేర్తు గదా యని, యెట్టులేని నాడుఁ టిది క్రమంబె.

64

క. అనిన ననురేంద్రపలుకులు, విసి నవ్వుచు మీర లొక్కవిశ్రవసునకున్
జనియించుట యెఱుంగ నె యా, ధనదుండును నీవు నన్నదమ్ములు గార్తే.

65

క. అతనికొడుకు నీకును గొడు, కతనినతిని నీకుఁ గోడఁ లని నైజము చె
ప్పితిఁ గాక తప్పు గలదే, యతఁడు నతఁడు నీకు మాన్యు లగుదుర కాదే.

66

క. ఏ నీకు భక్తి సలుపం, గానుపలాలనము నేయఁ గలవాడవు నీ
వీనెఱితిప్పినమాటలు, దానవకులనాథ యిట్లు లగునే యాడన్.

67

క. అని రంభ సిగ్గువడఁ బల్కిన దానికిఁ గొంకుకొనరు లేక దశముఖుం
డనుమానింపక యిట్లను, మనసిజదందహ్యమానమానసుఁ డగుచున్.

68

- చ. ధనపతి యన్న యే నతనితమ్ముడ నాపలకూబరుండు నా
తనయుడ యింత నిక్కువముఁ దానికే గాదన నాకు నప్పరో
వనిశలు పింత యైరె యసివారణ నెట్లయినం జరించునీ
పును గులభామవోలె దగవుక్ ఘటియించెదు వైశికంబునన్. 69
- క. విచ్చలవిడి యై యున్నెడ, మెచ్చక ననుఁ ద్రోచి పోవఁ మేలే తమకం
బచ్చువడునట్లుగా సీరి, వచ్చిన మోఁకాలు సూపువాడుం గలరే. 70
- క. నాకంటె మిగులుపిటు నీ, లోకమునన కాదు దిగువలోకంబులఁ బై
లోకముల వెదకఁ బోయిన, నీకుం బడయంగ వచ్చునే హరిణాక్షీ. 71
- ఉ. నావుడు సమృద్ధిగ మనంబున రోయుచు నేను లంజియం
గావుడు వానితోడితమకం బది లంజియ గాదు ప్రేమన
ద్యావ మెఱుంగ వైతి గుణభాగివిపో నినుఁ గోర్కి సెందునే
నీవచసంబు తప్పకటఁ నీళ్లులపట్టున నేయి మందోహో. 72
- క. అని మొగమోడక విరసన, చనముల భంగింప నాదశముఖుం డున్న
త్తునిగతి సంతయు వినియును, విననిచెవులు నేసి లావుఁ వెరవును మెఱయన్. 73
- క. అంగనఁ బొదివి సగాఢా, లింగనముగఁ దాన్త్రుచూడఁలీలాచతురా
నంగక్రిడానంగళి, నెంగిలి గావించె మదముఁ నేడ్డెఱ మిగులన్. 74
- సీ. పగరాజు పై నచ్చిఁ బలుపిడిఁ బరిభవించినఁ దలంకినపురఃప్రీతిధమున
సమదద్విసము శేళిసలిపినఁ జాల న, లంగినయుద్యానలక్ష్మీకరణి
ఘనలులాయము సొచ్చిఁ తనయిచ్చ నాడినఁ, గలగిననెత్తమ్మిఁ కొలనిభంగిఁ
గడుబెట్టిదపుగాలిఁ సుడిసిన నెఱి దప్పి, తిరిగినమవ్వంపుఁ దీగెమాడ్కి
- తే. మున్ను గై నేసి యలవడ్డఁ చెన్ను దప్పి, యెలమిఁ బ్రియుపాలి కేగెడులలియడంగి
వేఱచంద మై యెంతయుఁ పన్నసయ్యె, ససుర గారింది విడిచినఁ నమ్మగాక్షి.
- క. వెలవెలఁ బొలుచుఁ గొంకుచు, దలరుచు నడఁదొట్టుపడుచుఁ దలఁకుచుఁ దనలోఁ
బలుకుచు నొడనెడ నిలుచుచు, నలకూబరుకడకు నింటిఁ నలఁగుచు జనియెన్.

నలకూబరుండు రావణుని శపించుట.

- చ. చని ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కి తనఁచందముఁ జూచి వివర్ణుడై నయా
తనికఱ లేక చెప్పిన సతండు ప్రభావమునక నమస్తముం
గని కలుషించి యింక దశకంధరుఁ డెవ్వతె నైన నీక్రమం
బునఁ బయిఁ బడ్డ నష్ట మృతిఁ బొందఁ గలం డని శాప మిచ్చినన్. 77
- ఆ. తివిరె నంబరమునఁ దేవతూర్వరవంబు, గురిసెఁ బుష్పనృప్తినురగణంబు
సంతసిల్లె దీనిఁ నంతయు నేర్పడ, వినినసతుల కెల్లఁ వెఱపు వాసె. 78
- క. నలకూబరుశాప మెఱిగి, యెలమి దఱిగి పంక్తివడనుఁ డిది మొదలుగఁ దా
బలిమిం బైపడ నెన్నఁడు, బెలువల నని నిశ్చయించెఁ జిత్తములోనన్. 79

ఉ. కొందలపాటునన్ మనము + గుందినఁ గంటికి నిద్ర రాక నే
నం దెలిపించి యష్ట పయఃనం బయి దైత్యవిభుండు వోవ నం
క్రందనుఁ డంతయున్ విని నురప్రకరంబులఁ గూర్చి రాత్రి మైఁ
గ్రందుగ నానిశాచరులఁ రాకకు నాకము సంచలింపఁగన్.

80

→. రావణుఁడు దండెత్తి పచ్చుట విని యింద్రుఁడు విష్ణునిఁ గాన నేగుట. →

క. ఆదిత్యమరుద్వసురు, ద్రాదిదివిజగణము లెల్ల + నప్పుడ భూభృ
ద్యేదికడ కేగుదెంచెర, నాదరదుర్దాంతభుజబలాతోపమునన్.

81

ఉ. వారల మోహరింపుఁ డని + వాసవుఁ డేగె నుపేంద్రుఁ గాన నం
భోరుహనాభుఁడుం ద్రిదశఃపుంగవు సత్కృతుఁ జేసి రాకకుం
గారణ మేమి యన్న దశఃకంతుఁడు మాపయి వచ్చె నీవునుం
భోరికి వచ్చి దేవగణఃముం గృపఁ గావుము దేవ నావుడున్.

82

చ. హరి ననుదెంచె నాజికి దశానను నోర్వక రిత్త యెట్లుకో
మరలెను జాలఁ డొక్కొ యనుమాటవడం బనిలేదు బ్రహ్మచే
వరములు గన్నగర్వమున + వచ్చె నలంతులఁ బోఁడు పానికిం
బరువము గాదు కాలపరిపాకము వచ్చిన నేన తీర్చెదన్.

83

క. దేవఖచరాదిజాతుల, చే వానికిఁ జావు లేదు + చెప్పెదఁ బదపం
గేవలమును బోఁ డంతకు, నీవరుసకు నీవ చాలు + మెప్పు విధములన్.

84

→. ఇంద్రుఁడు యుద్ధమునకు నెడిలుట. →

చ. బలరిపుతోడ నిట్లు హరిఃపల్కిన నాతోడు సట్ల కాక యం
చలఘుపరాక్రమస్ఫురణఃనాహవదోహాలచి త్తయుక్తుఁ డై
తెలతెల వేగునంతఁ జనుఁదెంచి బలంబులు గూడఁ దేరు
తలి గొని వచ్చినన్ గిరికి + దాఁటెడు కేసరిమాడ్కి నెక్కినన్.

85

క. ఉడుపతి దోతెంచినఁ బొం, గెడుజలనిధికరణఁ బోరికికి వచ్చి వడిం
గడఁగుట గనుఁగొని ఘోషం, బడరఁగ నురసైనవ మధికఃపార్షము నొందెన్.

ఉ. అంత సరోరుహాపుఁ డునఁయుం బగుదెంచె నిశాచరు ల్పరా
క్రాంతి దగం గడంగి యమఃరావతి కేగిరి వారు రాత్రి మై
నెంతయు నగ్గలం బగుదురే బొడసూపెదఁ గాక దేవతల్
సంతస మందఁగా ననుచు + సత్వరుఁ డై చనుదెంచె నొక్కొ నాన్.

87

చ. కమలవనంబు చేసినయఃగణ్యతపంబుఫలంబు చక్రయు
గ్గములముదంబుప్రోక త్రిజఃగంబుల కన్నలబ్రహ్మవిష్ణురు
ద్రమహిమ లొక్కటై కలయఁ + గ్రాచినయిండ త్రివేదమూలకం
ద మని నుతింప నొప్పెనఁగెఁ + దామరసప్రియబింబ మత్తఱిన్.

88

సీ. దళము లొండొంటిసంఘములను సమాలోల, వలయంబు సడల మువ్వంబు గదిరి
యడరి కర్ణికలలోఁ నంటిన కేసరంబులు దల మెక్కుచుఁ బొదలఁ బొంగి
సుడిగొని వెడలంగఁగడఁగుక్రొత్తావి యల్ల, నమీఁది కేగయఁగఁ మొనలువిచ్చి
యొండొండ మకరందముప్పొంగి నలుగడ, నిండి పైఁ బొరలంగఁ నెఱయవిరిసి
ఆ. మధుకరములఁ గలసిఁమలసియుఁ దమలోన, లలితగంధవహుఁడుఁ సెలిమిసేయఁ
గమల సంతసమునఁదమయంద వసియింపఁ జాల నుల్లసితైఁ జలరుహములు.

చ. అదరము నెక్కి లోచనసహస్రము కాంతి వెలుంగఁ బొల్చు ని
ర్జరపతిఁ గన్నులారఁ గనిఁ సంతసమందెమవారితోడిమ
చ్చరమున నెక్కి నా నుదయశైలముమీద సహస్రదీధితి
స్ఫురణ దలిర్ప నొస్పరవిశాంపున జృంభణ మొందె సబ్జముల్. 90

తే. అప్పుడను రేండ్రు సైన్యంబులమరపురము, దవ్వు లే దంచుఁ గట్టాయితంబునేసి
కూడి నైర్మతి యారణక్రీడ కమరఁ బడగ లంతంతఁ గ్రావంగఁసిడము నొప్ప.
క. పదపదఁ డంచు దిశలు గ్ర, క్కదలఁగ లేయెండచాయఁ గడు నుగ్రములై
యెదురం గొందఱు గల రని, మది నించుక సరకుగొనకఁమదమున నడచెన్.

ఉ. చిత్రముఁ జూపిన ట్లనురసేనలు దుర్దమలీలఁ గిట్టినన్
వృత్రవిరోధిస్తైన్యమునుఁ విక్రమసంపద సాంపు మీఱ లో
కత్రయపూజ్యఁ డవ్వసునిఁకాయమునందుఁ బ్రసిద్ధుఁ డైనసా
విత్తుఁడు మున్నుగాఁ గడఁగిఁ వీక నెదిర్చెఁ జెలంగి యార్చుచున్. 93

—|| దేవదానవసేనలు పరస్పరము తలపడి పోరుట. ||—

క. ఉభయబలముఁ దలపడి లో, కభయంకరభంగిఁ బోరఁగా రక్తనదుల్
ప్రభవించె సంబుచరస,న్నిభ మైనయమిత్రగాత్రఁ నికరం బడరన్. 94

ఆ. దనుజబలము నొచ్చిఁ వెనుకకు జరిగ న, కంపనప్రహస్తఁఖరనికుంభ
దూషణప్రచండఁధూమాక్షశుకసార, ణాదిసుభటకోటిఁ యార్చి తాకె. 95
శా. ఆవీరావలి కీడఁ బోక మహానీయస్థైర్యసారంబునన్

దేవానీకము కుంతఖడ్గపరిఘఁదిప్రాధిదుర్వార మై
సావిత్రోద్భటబాహువిక్రమకళాఁసాహాయ్యసంజాతశౌ
ర్యావేశంబునఁ బోరె రాద్రరసదృష్టాకారఘోరంబుగాన్. 96

క. అమరులు వోరుట దానవ, సమితికి భర మగుడు సరభఁసంబున నిజనా
మము ప్రకటించి యదల్చుచు, సుమాలి సావిత్రుఁ దాకెఁ సురలు దలంకన్.

మ. పటువేగంబున శాతభల్ల చయసంపాతంబునన్ మింట మి
క్కుట మై పర్వ ధగద్ధగీయ మగుచుం గోపంబు రూపంబు లై
చటులక్రీడఁ జరించున ట్లిరువురున్ శౌర్యోన్నతిం బోరి రు
త్కటదవోద్ధతు లై పరస్పరజయాఁకాంక్షాప్రచండంబుగన్. 98

- క. ప్రదరంబుల సావిత్రిఁ ద,రదముం బొడి నేయఁగా విరఘఁ డైనయెడం
గదిసి గద యెత్తుకొని తల,చిదురువలుగ వ్రేసె దైత్యఃసేనలు దలఁకన్. 99
- క. దై తేయవంశవల్లభు, మాతామహుఁ డైనయానుమాలి వడుటయున్
భీతిం దెరలిన దనుజ,వ్రాతముఁ గని కోపవేగఁరక్తాక్షుం డై. 100
- శా. అగ్నిచ్చాయముఁ గామగంబు నగు తేరత్పుగ్గుఁ డై యెక్కి- యా
భుగ్నభూతికాసహోదర మనం + బొ ల్పొందుచాపంబు ను
ద్విగ్నారంభత నెక్కు వెట్టి శరవార్ధి మేఘనాదుండు ని
ర్భగ్నకారులఁ జేసె నిర్జరుల శౌర్యస్ఫూర్తి శోభిల్లఁగన్. 101
- క. పేర్చునరదంబుప్రబలం, గార్చిచ్చువిధమున నతఁడు + గడఁగినఁ బటుబా
ణాద్బులు గవియుడు నిర్జరు, లేర్చినతరువులును బోలె + నే పేది రనిన్. 102
- మ. అసురాధీశతనూజుకోల్తలకుఁ గా + కత్యంతభీతిం గలం
గి సురానీకము సూరెగిల్లిన రణక్రీడాదరం బారఁగా
రసికుం డై రథ మెక్కి గోముఖుఁడు సారథ్యంబు నేయం గడున్
వెనఁ దాఁకెం ద్రిద శేంద్రనందనుఁడు దోర్వీర్యం బవార్యంబుగాన్. 103
- క. దై తేయు లదర నిట్లని, కేతెంచినఁ గాంచి దానఁ వేశ్వరుతనయుం
డాతనిసూతుం డగునా,మాతలిసుతుమేను బాణమయమీగఁ జేసెన్. 104
- క. అతఁ డాతనిసారథిమై, శితశరములు నించుటయును + జెల్లఁగుచు వడిఁ ద
చ్చతురంగంబులుఁ దాఁకెను, బ్రతిభటరథతురగదంతిఁపంక్తులు సెదరన్. 105
- ఉ. అత్తతీ మేఘనాదుఁడు జయంతుశరపాలిఁ ద్రుంచి వాని మై
నెత్తురువట్టు నేసి రథినిం బొడి నేసినయంతఁ బోక యు
ద్వృత్తిఁ గడంగినం దమము + దీటుకొనం గవియించె దృష్టియుం
జిత్తము లావు మాలి సురఃసేనలు బెగ్గిల నగ్గలంబుగిన్. 106
- క. చీకటి గవిసిన విబుధా,నీకం బోడి చన నైసఃసేరద హృదయ
వ్యాకులత మునింగి భయో,ద్రేకముపడి తెగువ దలరి + త్రిప్పికొనంగన్. 107
- క. ఆమాయాతిమిరము పొ,లోమిజనకుఁ డగునప్పు + లోముఁ డెఱింగి ను
త్రామతనూభవునకు నది, యేమిటఁ బో దంచు నచటి + కేతెంచె వెనన్.
- ఉ. వచ్చి జయంతు నాఁగి యనివారణఁ బర్యేడు సీతమంబు ము
న్నిచ్చె జయార్థ మై యభవుఁ + డీతని కీరిపుచేతఁ జచ్చిసన్
వచ్చెడి దేమి సంగర మఃపశ్యముఁ జేయఁగ నీను వార్ధిలోఁ
జొచ్చుట చాలఁ గార్య మనుచుం బలిమిం గొని పోయె డాఁగఁగాన్. 109
- తే. అమరపతినందనుఁడుపొడఁపడఁగి చనిన,నసురమాయయు నుడివోయెఁనట్లకాదె
యడరి దరికొని మండుతీవ్రానలంబు, పుడుక లేడ గల్గవై చినఁబొనుఁగునడదె.

- క. ఇష్టిధమున నింద్రునుతుం, డెవ్వరు నెం దరుగుటయును * నెఱుగక యుండం
గ్రొ వ్వటి తనసరివారలు, నవ్వుట కియ్యకొని పోయె * నవిజ్యంభితుఁ డై. 111
- క. దనుజాధీశ్వరుతనయుం, డనిమిషు లనుహంసముల రయంబునఁ బటపం
దనయారుపుటెలుగున మేఘునాదుఁ డనువేరు సార్థకంబుగఁ జేసెన్. 112
- ఆ. ఇట్లు దనతనూజుఁ * డే పేది సైన్యంబు, గాసి యగుడు నలిగి * వాసవుండు
కెంపు గన్నులందు * బెంపారుచుండఁ జెం, గలువకొలనిమాడ్కిఁ * జెలుపుమిగిలి.
- ఉ. మాతలిఁ జూచి దానవసఃమాజము దర్పము మీఱె నిత్తఱిఁ
వాతజవంబునం గడఁగి * వారక వీరికి సమ్మఖంబుగా
వే తురగంబులం బటపు * విక్రమానంపద యుల్లసిల్లఁగాఁ
జేతులతీట వో నుఱుము * సేసెద నెవ్వఁ డెదిర్చి వచ్చినన్. 114
- క. అనుచు నిజబలము నిలుసెలు, మని కరతల మెత్తి నిలిపి * యదలిచి సమరం
బునకు మగుడఁ బురికొల్పుచుఁ, దనచుట్టును నున్నదొరలుఁ * దానును గడఁగెన్.
- చ. ఎదురుగ వీచె నిష్ఠురసఃమీరము లుల్కము లుగ్రభంగి నె
ల్లదిశల డుల్లఁ బెల్లుగ బలంబులపైఁ బెనుగ్రద్ద లాడె బె
ట్టిదముగ మ్రొగి యభ్రకరి * డిల్లపడెన్ వెన నందనంబు గ్ర
క్కదలఁగఁ గూసెన్ నొక్కట సృగాలము లప్రియసూచకంబు లై. 116
- క. కలయంగ దుర్నిమిత్తం, బులు వుట్టినఁ గనియు వినియుఁ * బొలివోవనియ
గ్గలికమెయి నెమ్మనమ్మనఁ, దలఁ కొకయించుకయు లేక * దర్పిద్ధతుఁ డై. 117
- క. నురపతి గడఁగుడు దనుజుల, బరవస మొక్కింత మట్టువడుటయు దశకం
ధరుఁడు సమరోత్సుకుం డయి, యరదము సస వసము గాక * యత్యుగ్రముగన్.
- క. అమరవిభుం దలపడఁ జను, సమయంబున సడ్లపడియె * సంభ్రమలీలన్
సమదుఁ డగు మేఘునాదుఁడు, దమతండ్రిరణంబు మాన్చి * తాన కడంకన్.
- చ. తలపడి యింద్రతోడ నతిదారుణయుద్ధము సేయఁ జొచ్చినన్
బలము బలంబుఁ దాఁగుటయు * బాసటగా వడిఁ గుంభకర్ణుఁ డు
జ్వల మగుశూల మెత్తికొని * వచ్చి యుగాంతపురుషుకై వడిం
జెలఁగుచు నార్చి మోహరము * చెంగటఁ దాఁకె భయంకరంబుగన్. 120
- క. అడరి మొన లిక్కడక్కడ, వడిఁ దిరిగిన దిశలు బడలు * వడ రౌద్రము చొ
ప్పడ బాహుశక్తి యేర్పడఁ, గడిమి పొగడ్తవడఁ గుంభకర్ణుఁడు పోరెన్. 121
- క. ప్రతివీరుఁ డొక్కరుఁడు లే, కతులబలుం డై నహీనుఁ * డైనను నప్ప
ట తనకు గుఱిగా నురవడి, నతండు మునుకూడి నురల * నందఱఁ దఱిమెన్.
- ఆ. ఎదిరి తేరినొగయు * నిభముదంతంబును, దనకరంబుఁ బాదతలము లోను
గాఁగ నాయుధములు * గానివి లే వయ్యె, నరివిమర్దనమున * కతని కవుడు.

- క. అంతకు ముందట యీవృత్తాంతము విని తోడుపడుట * కని నశ్వరులై
యంతకవరుణధనేశులు, దాంతిమెయిన్ వచ్చువారు * తదనసరమునన్. 124
- క. తమతమబలములతో సంభ్రమగతిఁ బటలైచి దివిజఃపతికిం బొడనూ
పి మనుజుభోజనసైన్యమూ, సమయింపఁగఁ జొచ్చి రధికఃసంరంభమునన్. 125
- క. చిచ్చునకుఁ దోడు గరుజలి, వచ్చినక్రియఁ బోర నమరఃపరులమొసలకున్
హెచ్చుగ దిక్పతిసేనలు, వచ్చుటయును మ్రొగ్గె ససురఃవర్గము గలయన్. 126
- ఉ. సన్నబలంబులై సనిజఃసైన్యములం గని రావణుండు శౌ
ర్యోన్నతుఁ డైననందనుని * నొప్పరికించితిఁ గుంభకర్ణుఁడుం
గన్నది లేదు మెల్ల మారికాటు దిగీశులు పచ్చి రేను బో
కున్న భరంబు గాడె యనియుద్ధతిఁ బేర్చి రథాధిరూఢుఁ డై. 127
- శా. శాంపారంగఁ బసిండి పైఁ బటపిన్ * శోభిల్లువిల్లంద మై
శంపావల్లిక నిల్చి పొల్చుగతి భాస్వత్కాంతిఁ జెల్వొంద మై
పెంపుం జాయయుఁ గాలమేఘ మన నాభీలంబుగా దిక్కులా
కంపింపం బటుబాణపర్వమున నాకాశం బడంగించుచున్. 128
- క. అరదంబున యురపడికిం, దెరలి తెఱపి యిచ్చి సురలు * దిరుగుడువడ ని
ర్జరపతిరథంబునకు భీకరగతి సమ్మఖముగాఁ జగం బటఘటయన్. 129
- చ. వదనసరోజపంక్తి శరఃవర్షమునన్ మొగిడింపఁ గాన న
య్యెద దశకంధరుం డిచట * నెచ్చట లేడు తనూజుఁ జూపి తా
ను దొలఁగి యున్నవాఁ డతని * నొంపక గెల్పన రాదు రాడె దు
ర్మదమున నంచు నున్న బలఃమర్దనుఁ డాహవదోహలంబునన్. 130
- తే. ఏచి మాతలిఁ గనుఁగొని * యిటులు వచ్చు, దనుజు తేరికి నెదురుగాఁమసరథంబ
శీఘ్రగతిఁ బోవ నిమ్మని * చెప్పి మార్చి, భీకరధ్వని దిక్కులు * పిక్కటిల్లు. 131
- శా. రుద్రాదిత్యమరుద్వసుప్రభృతు లాఁర్పుల్ నింగి ముట్టంగ వీ
రోద్రేకంబున దాపల్ వలపల్ * హోరాట మై ముంచి న
ర్వద్రోహిం బరిమార్త మంచు వికటఃప్రామ్యద్భుజామండలీ
రాద్రాకారతఁ దాఁకఁ దాకె రిపుఢైఃర్యస్రావణున్ రావణున్. 132
- తే. ఇట్లు దాఁగుడు దశకఁతుఁడేపు మిగిలి, యందఱకు నన్నిరూపంబులై నయల్ల
వివిధశస్త్రాస్త్రుకేలీప్రవీణబాహు, దండనికురుంబదుస్సహోః త్సాహుఁడగుచు
- క. వడి నడరుచుఁ దెరలుచుఁ బై, పడి పోక పెనంగునమరఃబలమునకుం గీ
డ్పడక నిలిచి మెఱసెచు బలు, కడల్ల కెదురైనతాతికరణిం దిర మై. 133
- ఉ. ముందటఁ దాకె పోరుతనఁమోహరమున్ వెనఁ బో నదల్చికొం
చుం దఱియంగఁ జొచ్చి బలఃసూదనుఁ డాదశకంతు నస్త్రపం

క్రిం దునుమాడి బాణమయః దేహునిఁ గా నొనరించె వాఁడు సం
క్రందనుపై నిశాతవిశిఖంబులు నించె సురల్ దలంకఁగన్. 135

శా.వ్యగ్రాటోపత నొండొరున్ మిగుల బాహుశక్తి సూపక మహా
దగ్రం బయ్యె సురానురేంద్రరణ మన్యోన్యధ్వజచ్ఛేదనా
త్యుగ్రం బై యితరేతరవ్యధితరః ధ్యోదాత్త మై శౌర్యసా
మగ్రీగాఢపరస్పరాంగదశనోన్తాదోద్భటాకార మై. 136

క. ఈనున నాసురపతి జంభాసురున ట్లెసరి రావణాసురు శీఘ్రం
బేసియు వ్రేసియుఁ బొడిచియు, వేసరి దిక్పాలకోటి విస నిట్లనియెన్. 137

ఉ. ఎదైన నైన శంక చెడి + మేగు విరించి వరంబు నెమ్మదిం
బెద్దయు నమ్మి వీఁ డీటు లభేద్యతఁ గ్రుమ్మరు చున్నలోక మా
పద్దశఁ బొందు మానువును పాయము నారసి చూడ నొండు లే
దిద్దనుజాధముం బొదివియే పఱఁ బై పడి పట్టుకొంద మే. 138

చ. అనవుడుఁ జాల మే లని దిశాధిపు లందఱుఁ జేరి చుట్టు ము
ట్ట నమరవల్లభుండును గడంక దశానను తేరిరాక క
ల్కినగతి మాతలిం గెలనిఁకి రథ మల్లఁ దొలంగి పోవ ని
మ్మని వెనఁ జొచ్చి పట్టుకొన + నాయిత మై యతిసాహసంబునన్. 139

== మేఘవాదుఁ డింద్రుని మాయాతిమిరమున ముంచి పట్టుకొనుట. ==

క. బరసికొని పోవ నత్తటి, సురసైన్యం బార్చుటయును + జూచి తిమిరముం
గర మచ్చెరువుగ గ్రక్కునఁ, బరఁగించుచు నసురకొడుకు + పఱతెంచె వడిన్.

క. మాయాతమమున మునిఁగిన, దాయల దివ్యాస్త్రజాలఁదళితాంగులఁ గాఁ
జేయుచు నాబృందారక, నాయకు డగ్గటియే మేఘనాదుఁడు గడిమిన్. 141

క. తుహినంబునఁ బడినపయో, రుహవండముమాడ్కి నమ్మరుత్పతి మాయా
విహితతమోవృతలోచన, సహస్రఁ డై యున్న నతనిసారథి నేసెన్. 142

ఉ. మాతలి మూర్ఖవోయిన నమర్త్యవిభుండు రథంబు డిగ్గి జే
మాతగజంబు నెక్కి బలముం జలముం జెడి యాత్మసేనికా
రాతిభటప్రభేదవిదుఃరస్థితి దీనతఁ బొందియుండియున్
భీతి యెఱుంగ కుండ వెడఁబీరము సేయుచు నుండె వెండియున్. 143

చ. నిలువులు పడ్డయట్లు తననేత్రము లేమియుఁ గానలేమి న
గ్గలముగ బెగ్గలించుబలఁఘస్తరు నమ్ముల నోడు సేసి ని
ట్టల మగుడప్పి సోలుటయు + డాసి దశానననందనుండు వి
చ్చలవిడిఁ బట్టి కట్టి జయశంఖముఁ బట్టఁగఁ బంచి యార్చుచున్. 144

—|| రావణుఁ డింద్రునిఁ బట్టి లంకకుఁ గొనిపోవుట. ||—

చ. అరదముమీఁదఁ బెట్టుకొని + యాతనిఁ దండ్రీకిఁ జూపి యింక సంగర మిది ఏటికిఁ జయము + గైకొని పోదము రమ్మ నావుడుంగరము ప్రియంబునం దనయుఁ + గొంగిటఁజేర్చి త్రిలోకరాజ్యవిస్ఫురణము నాకు దక్కె నని + పొంగి దశాస్యుఁడు మిన్ను వ్రేయుచున్. 145

ఉ. మోదమునం దనూభవుని + ముంగలిగా నడపించి తాను దుర్భేదబలాన్వితం డగుచుఁ + బింగలి యై చన దేవకోటి శౌర్యోదయలీలఁ గూడుకొని + యొండొరుఁ బల్కుచు శక్ర మోక్షణాహ్లాదము గోరి పెంపున రాయం బెసఁగం బటతెంచి తాఁకినన్. 146

ఉ. ఎత్తెల గొందుచిక్పతుల + నిందట ముంద తెఱుంగనట్ల యీ తత్తబడం బిటిందిదెసఁ + దాఁకిన దీనికి సంభ్రమంబుమై నిత్తల కేగుదేవలవ + దేడ్డెఱఁ బొమ్మని చెప్పి వుచ్చినం జిత్త మెలర్పఁగా నుతుఁడు + శీఘ్రమునం జనఁ దా నుదగ్రుఁ డై. 147

క. ఒకమరి తిరిగిన నమరులు, పికపిక లై పోవ లావుఁ + బెం పేర్పడ నే నకు వెనుకై చనియెను లంకకు దానవవిభుఁడు బాహుగర్వోద్ధతుఁ డై.

—|| ఆ శ్వా సాంతము. ||—

మ. అతులాదార్యు డహీనశౌర్యుఁడు సముద్యద్ధైర్యుఁ డత్యంతవిశ్రుతచారిత్రుఁడు సూరిమిత్రుఁడు జనస్తోతవ్యగోత్రుఁడు సంగభృశసత్కీర్తి పవిత్రమూర్తి యసుహృద్బృందా ర్తినిర్వర్తి పూజితధీమంతుఁడు పుణ్యవంతుఁడు జయశ్రీకాంతుఁ డిమ్మేదినిన్. 149

క. సన్తార్గచతురపథికుఁడు, జన్తవిశేష ప్రసిద్ధఃసగరకులుఁడు భూభృన్తకుటఘటితచరణుఁడు, మన్తధనాథుఁడు కవీంద్రమందార మిలన్. 150

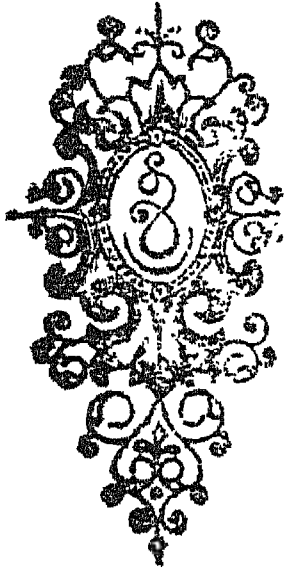
మాలిని. నిరుపమజయలక్ష్మీనిత్యవిస్తారపక్షుం డరిబిరుదమహోత్సాహప్రతిక్షేమదక్షుం డరుణకిరణదీప్తవాప్తపద్మాయ తాక్షుం డురగళయనరేఖాయుక్తసంరక్షుఁ డుర్విన్. 151

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ తిక్కననామధేయప్రణీతం బైనయుత్తరరామాయణం బనుకావ్యంబునందు సప్తమాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము.

సప్తమా శ్వాసము.

రంజకత్వచతురా

చారుడు వర్ణాశ్రమప్రచారుడు విద్యా

ధారేయుఁ డార్యవినుత

ప్రారంభుఁడు మనుమమానవాధీశుఁ డొగిన్.

1

—|| బ్రహ్మ యింద్రజిత్తు కోడినవర మిచ్చి యింద్రుని విడిపించుకొని వచ్చుట. ||—

- క. అక్కడఁ గమలాసనుఁ డా,రక్కసుఁ డమరేంద్రమీఁద * రాకయు సమరం
బెక్కుడుగఁ జేసియును హరి, యుక్కటి పట్టువడి బోక*యుం దెలియంగన్. 2
- చ. విని మునిబృందముల్ గొలువ * వేగమ లంకకు నేగుదెంచి య
ద్వనుజవిభుండు నేయునుచి*తప్రతిపత్తిఁ బ్రియంబు వొంది యా
తనిదృఢశౌర్యముం దనయు * ధైర్యమునుం గొనియాడి వెండి యా
యనిమిషనాథు గెల్చిన జ*యాతివిశేషము సూపి చెప్పుచున్. 3
- ఆ. భువనములకు నెల్లఁ * బ్రోదిగ శతమఖుఁ, దాను నిలుపుటయు న*తండు లేమి
సకలభూతములకు * సంకటం బగుటయు, నెఱుఁగఁ జెప్పి వారి * యిచ్చ యెఱిగి.
- చ. ముదమున నింద్రుబంధనవి*మోక్షము నేయుఁ డభీష్టవస్తు వి
చ్చెద మదికోర్కి యేర్పడఁగఁ * జెప్పుడు నా కనుచుకొ నముల్లస
ద్వదనచతుష్టయుం డయిన*వారిజసంభవుఁ జూచి వాంఛిత
ప్రదుఁ డగు టాత్మలో నెఱిగి * రావణసూనుఁడు ప్రీతి నిట్లనున్. 5
- క. కమలాసన విను నావి, క్రమమున వెల వెట్టె దేనిఁ * గారుణ్యము నే
యుఁడు నాకు శాశ్వతం బగు, నమరత్వం బనిన నతని * కజఁ డిట్లనిన్. 6
- క. ఆశ్వాసంబుగ బలికిన, విశ్వాసమునేసి మున్ను*వేడితి కలదే
శాశ్వత మగునమరత్వం బీశ్వరుఁ డొకరునిక తక్క * నిశరుల కెందున్. 7
- క. అనుడు నొకతెఱుగు సెప్పెద, వినుఁ డని రావణసూతుండు * వినయవిశేష
వనతశరీరుఁ డగుచు ని, ట్లనియెం గరకమలముకుళ*నాదరపరుఁ డై. 8
- ఉ. ఆల మొనర్పగా వలయు*నప్పుడు వహ్ని నుపాస్తి చేసి యా
వేలిమి నొక్కతేరు ప్రభ*వించిన గ్రక్కున దాని నెక్కి దో

- ర్శీల వెలుంగ నేగిన నరిప్రకరంబులచేత నెమెయిం
గాలవశంబు నొందక యఖండితవిక్రమశాలి నయ్యెదన్. 9
- ఉ. హోమసమాప్తి నుత్థితరథోత్తమ మొక్కటి దక్క నొంట సరి
గ్రామము సేయఁబో నది యకాలముగా దుది కియ్యకొంటి నా
కీమెయి మేరవెట్టి పరమిమ్ము పరాక్రమలీల మెచ్చి నీ
వేమియు నీక పోక తగ * వేనియుఁ బొమ్మమరేంద్ర నిచ్చితిన్. 10
- తే. అనుడు దరహసచంద్రికతనదువదన, కమలవనమున కభినవకాంతియొనఁగఁ
జిత్రచారిత్రుఁ డగుదితిఁపు త్త్రీపుత్తు, నర్థిఁగనుఁగొని యవ్వర * మతని కిచ్చె.
చ. అడిగినయట్ల యిచ్చిన దశాననసూనుఁడు ప్రీతి మేన నె
లైడ వెలిఁ బేర్చె నాఁ బులక * లెంతయు వింతగ మ్రొక్కి పెంపు సొం
పడరఁ గులం బెలర్ప జనకానుమతంబున నాబలారికిన్
- విడుగడ నేసె నప్పు డగఁవిందభవుండు ప్రమోద మందఁగాన్. 12
- ఆ. అంబుజాసనుఁడు దశాననుఁ జూచి నీ, నందనునకు ద్రిభువనముల నెగడ
నింద్రజిత్సమాఖ్య * యిచ్చితి సుముఖులై, యుండుఁ డనియె దనుజులుల్లసిల్ల.
చ. అనురుల నిమ్మెయిం బ్రముదితాత్ములఁ జేసి పయోజనూతి సం
తొసమున నాకలోకపతిఁ * దోకొని పోవునెడం దదీయవ
క్రీసరసిజంబు లజ్జ యనురాత్రి గడుం జెడి యున్నికిం గృపా
రసపరుఁ డై హితార్థ మధురస్ఫుటసత్యమృదూక్తి నిల్లనున్. 14
- చ. తమతమదుష్కృతంబు సుకృతంబును నాపదయుక్ శుభంబు లై
తముఁ దటి యైనఁ బొందు నది * దప్పునె సాధ్వీ నహంబుఁ గోరి గా
తముసికిఁ దప్పి తీ వకటతత్ఫల మీయశుభంబు దోషసం
గమవినివృత్తికై యొకమఁఖం బొనరింపుము విష్ణుతుష్టిగన్. 15
- క. అని చెప్పి పోవుటయు న, య్యనిమిషవల్లభుఁడు విష్ణుయాగం బొనరిం
చి నిఖిలదురితరహితుఁ డై, చనియెన్ ద్రిదివంబునకు విశాలవిభూతిన్. 16
- మ. అనినం జిత్తము చోద్య మంద రఘువంశాధీశ్వరుం డిట్టులా
తనికిన్ బీరము సెల్లెఁ గాని యెచటం * దద్విక్రమక్రీడ మా
స్ప నొకం డైనను జాలఁడే యనుడు భూపాలాగ్రణిం జూచి య
మ్ముని మందస్మితసుందరుం డయి మనోమోదంబుతో నిల్లనున్. 17
- ⇨ రావణుఁడు కార్తవీర్యనితోఁ బోరాడి చెఱఁబడుట. ⇩
- ఉ. నిర్గితశత్రుఁడన్ భువననింద్యచరిత్రుఁడు నై నరావణుం
డూర్జితవిక్రమస్ఫురణానుర్విః జరించుచు మించియేచి శౌ
ర్యార్జనలోలబాహుమహిమాస్పదుఁ డై చనునాసహస్రభా
హురును సెంపుసొంపు హృదయంబున సైవక వచ్చె నాజికిన్. 18

- తే. అరుగుదెంచి మాహిష్మతీపురము సుట్టి, వేగ పోరికి నర్జను • వెడలు మనుడు
రావణుడు వచ్చె నలతులఁ బోవఁడనుచు, గోపురాంగణస్థితజనఁ డ్దోభ మెనఁగ.
- క. పన్ని బహిరంగణంబున, నున్న నసంభ్రాంతిగతి సముచితముగ నా
సన్ను లయి మంత్రు లిట్లని, రన్నరపతిపెంపునన్ భయం బెద లేమిన్. 20
- చ. అధిపతి వీట లేనిసమయంబున సంగరకాంక్షతోడ ని
ట్లధికబలంబులం గొని వృథాతిశయంబుగ నేగుదెంచి యి
వ్వధమునఁ బన్ని సీ వనృతవిక్రమముం బ్రకటించుకంటె నం
బుధిపడు మైన నీపురికిఁ • బోయి యొదుంగుము చాల మేలగున్. 20
- చ. అనుబలుమాట లియ్యకొని • యద్దనుజేశ్వరుఁ డాతఁ డున్నవాఁ
డని యని నేయువేడుక రయంబున వచ్చితి నెందుఁ బోయె మీ
జనపతిలావు నాదుభుజశక్తియు నించుక తూచి చూడ కే
జన నెఱిగించి యియ్యెడకుఁ • జయ్యనఁ దోకొని రండు నావుడున్. 22
- ఆ. అతనిపెంపుఁగలిమి • కయ్యమాత్యులు దమ, నెమ్మనముల మెచ్చి • నృపతివృత్త
మున్నరూపు సెప్పి • యిన్నరభోజను, నిచట నునుత మనుచు • నిట్లు లనిరి. 23
- క. వారువము నెక్కి వనితలు, గారవమునఁ గొలువఁ గంతుకై వడి వెడలం
జేరక యంతంతన్ము బరి, వారము నిలువఁ బడ వర్షవరపరివృత్తుఁ డై. 24
- క. సరసకవివిటవిదూషక, పరిహాసకగాయకాదిపరిజనములు వే
సరుటపయి మేలు దొలఁకెడు, తురగము నెడఁ దూఱఁ గాంతిదొలఁకాడంగన్.
- ఉ. చూడ్కికిఁ బండు నై ముదము • సొంపునఁ జూపఱు సొక్కు చుండ ని
మ్మాడ్కి నరేశ్వరుం డరిగె • మాపటికిం జనుదెంచు నాతనిం
దోడ్కొని తేరఁ బూను టదిదుర్విసయం బగుమాకు రాజులన్
వేడ్కమెయిం జరింపఁ జని • వీటికి రమ్మని పిల్వవచ్చునే. 26
- క. నటదలికులశుకపికసం, కటలీలోద్యానములను • గమనీయసర
స్తటిసీతతాకముల ను, త్కటకౌతుకవృత్తి నాడుఁ • దరుణులు దానున్. 27
- క. ఎయ్యెడ నిలుచుట యెఱుఁగమ, యియ్యెడ నేఁ డీపు విడియు • మెల్లి యతనితో
నియ్యకొని యెల్లభంగులఁ, గయ్యము సేయంగఁ దలపు • గలిగినయేనిన్. 28
- ఆ. వేగపడకు మనుజువిభుచేతిబలుపును, జూతు గాక యనిన శూరరేఖ
నగుచు మంత్రివరులఁ మొగములు గనుఁగొని, యిట్లు లనియె దానఁ వేశ్వరుండు.
- ఉ. ఏవున నేను వచ్చుటయు • నిచ్చట నిల్చుట కోహటించుటన్
మీపతి యెక్కడేనిఁ జన • మిన్నక మాటలు పేర్చినన్ రణా
టోవము మాన నేర్తునె కుటుంబసమేతము డాఁగె నాతనిం
జూపరు మీరు నింకఁ దలఁనూపఁ డతండును బోయి వచ్చెదన్. 30

- క. మెలఁగుదెస మెలఁగి క్రస్తుఱు, తల నొకమరి యేమటించి • దాడిమెయిన్ దో
ర్బలము మెఱసి పై పడి నా, చలము నెఱపి పోదు మీకుఁ • జాటితిఁ జిందీ.
- క. అని దుర్కదాంధకార, మ్మునఁ గానక బిట్టు వలికి • పోయెను గలని
స్వనశోకిలకర్బురకా, ననరేఖావంధ్యవింధ్యః నగమున విడియన్. 32
- మ. చని దై త్యేంద్రుఁడు తత్ప్రదేశమునఁ జంఁచత్కాంచనాంభోజధూ
ళినితాంతప్రవిలిప్తహంసకులకేళీజాతసంధ్యాభివం
దనలోలప్రతిజాలమాగ్ధ్యమున మోదస్థాన మై లోకపా
వనతం బేర్చిననర్మదం గని మృదుఃస్వచ్ఛందలీలారతిన్. 33
- తే. నెమ్మి మజ్జన మొనరించి • తమ్మివిరులు, సాలఁ గోయించి హృద్యవిశాల మైన
పులినతలమున శివలింగ • పూజసేయఁ, దొడఁగె నట నర్జునుండును • బడఁచిపిండు.
- క. వనకేళికాతూహల, మునఁ దగిలిన మట్టివారు • ముదితహృదయు లై
వనిఁ బరిచితస్థలములకుఁ, జని హృద్యవిహారతంత్ర • చాతుర్యమునన్. 35
- మ. లలితక్రీడమెయిన్ సముత్కటమదోల్లాసంబునం బెక్కుభం
గులఁ జేతోరమచూతపోతలతికా • గుల్మప్రదేశంబులం
గలయం గ్రుమ్మరి పొడ్డునుంజెమట నంఁగంబుల్ నవాంకూరసం
కలనాశోభితవల్లరీనిభము లై • క్రాలంగ రాగిల్లుచున్. 36
- క. ముదమున జలకేళికి న, ర్మదకుం జనుదెంచి లలిత • మకరవిహారా
స్పదతత్ప్రవాహమున నిం, పొదవఁగ నాడునెడ సథిపుఁ • డుల్లాసమునన్. 37
- తే. బాహువులు సాచి పడమరఁపాఱు చున్న, యూతరంగిణిఁబోకుండఁ • నాఁగుటయును
నెదురుదొట్టిదశాననుఁ • డీశుఁబూజ, సేయునెడముంచికొనియెస • చెచ్చెరువుగాఁగ.
- క. రావణుఁడు సంభ్రమంబున, దేవార్చనకొఱఁతతో న • ది వెడలి కలయన్
భావించి యెదురు క్రమ్మెడు, నావెల్లువఁ జూచి వీస్త • యం బెవఁ గడురన్. 39
- క. తూర్పుదెస వచ్చు నీనది, దర్పంబున నెదురురాఁ గ • తం బేమియొ మీ
రేర్పడ నెఱింగి రం డని, శూర్పణఖాభ్రాతచరులఁ • జూడఁగ నంపెన్. 40
- ఆ. వార లరిగి పిఠుఁడు • వామలోచనలును, జలవిహార మర్థి • నలుపు చునికి
చూచి వచ్చి యాని • శాచరవల్లభు, నెదుర నిలిచి మ్రొక్కి • యిట్లు లనిరి.
- క. దేవా దేవర పంపిన, నీవెల్లువతెఱఁ గెఱింగి • యేతెంచితి మె
చ్చో వినఁగఁ జూడఁ బడయమ, యావిధ మద్భుతరసావ • హం బై యుండెన్.
- ఉ. భూరిబలాభిరాముఁడు విభూషణభూషితమూర్తి కామిని
స్మేరముఖేందుబింబముల • చెన్నున నుజ్జ్వలచంద్రలోకకే
లీరతి నున్న చందమున • లీలమెయిన్ సలిలావగాహన
స్ఫూరకుతూహలుం డయి విశంకత నొక్కఁడు కేలి సల్పెడున్. 41

- క. అతతబహుబాహుం డగు, నాతఁడు సేతులఁ బ్రహహామాగిన మరలం
దోతెంచె నావుడును విని,వీతభయుఁడు కార్తవీర్యవిభుఁ డని యెఱిగెన్. 44
- చ. ఎఱిగి కరంబు వొంగి కడు * నేకత మిట్లగపడ్డచో సతం
డెఱుగక యుండ ముట్టికొని * యే పడఁగించెద నంచు మంత్రులం
దఱకు నెఱుంగఁ జెప్పికొని * దానవుఁ డున్నదుఁ డై చనంగ న
త్తఱి నరుణాభి మస్థినుయఃధారలతో దివిఁ దోచె ముందటన్. 45
- ఉ. దానికి శంక సేయక యుదగ్రరణోత్సుకుఁ డైనయట్టియా
దానవవల్లభుండు బలదర్పసముద్భటసంకులంబుగా
సేనలు ముందటం దఱుమ * శీఘ్రత మేదిని సంచలింపఁ గాం
తానిచయంబుఁ గంచుకీవిఁతానము బెగ్గిల బిట్టు ముట్టినన్. 46
- మ. వనితాబృందములోన నున్నపతి తీవ్రక్రోధుఁ డై గంగ గా
హానకేలిం బిడియేనుఁగుల్ వొడువ మోదాయత్త మై యుండి గ్ర
క్కున నన్యద్విపదానగంధమునకుం * గోపించునై రావతం
బును బోలె మడు వల్ల వెల్వడి రణప్రోత్సాహయోగ్యస్థితిన్. 47
- క. కట్టాయిత మై యువిదల, నిట్టుండుఁడు వెఱవ కిచట * నిదె వచ్చెద నన్
ముట్టినదానవులగు బలి, వెట్టెద నర్కదకు ననుచు * భీకరవృత్తిన్. 48
- చ. అతఁడు వినూత్న రత్నరుచిఁరాంగద మై వివిధాయుధప్రభా
న్విత మగుబాహుసంఘమ యశీకముగాఁ బటువిక్రమక్రమో
ద్ధతి దితిసూనుసేనల మదం బఱి నల్లడఁ దూలఁ దోలె ఘో
రతిమిరపుంజభంజనకరప్రకరుం డగుభానుకై వడిన్. 49
- క. తెరలినబలములఁ గని యుద్ధరవృత్తిఁ బ్రహస్తుఁ డతనితోఁ దలపడియెం
గరి కేసరి హరిణము పులి, నురగము గరుడిఁ దలపడ్డయొ ప్పమరంగన్. 50
- క. తాకి ముసలమున వ్రేసిన, వీక నొడిసిపట్టి యతఁడు * వెసఁ దిగిచిన నా
రోకలి తనచే వచ్చిన, నాకగొనక దాన ననుర * నడిచెం గడఁకన్. 51
- ఉ. ఆటున మూర్ఖవోయినఁ బ్రహస్తుఁ గనుంగొని యింకఁ దాకినం
గీటడఁగించు నర్జునుఁడు * గేవలుఁడే యని భీతచిత్తు లై
మేటిమగల్ సలం బెడలి * మేమెయి మార్కొన లేక పాతినం
గాటుకకొండవోలె దళఁకంతుఁ డెదిర్చె మహీమహేంద్రునిన్. 52
- ఉ. వీరగుణాభిరాము లగువింశతీబాహుసహస్ర బాహు లా
తారక కార్తికేయులవిధంబున నాబలనిర్ణ రేశ్వరా
కారత నమ్మరాచ్యుతుల * కై వడిఁ బెద్దయుఁ బ్రొద్దు మేమెయిం
బోరిరి చూచుభేదరులు * భూరిబలంబుఁ జలంబు మెచ్చఁగన్. 53

క. లావణీ వివిధాయుధముల, భూవిభుఁడుం దాను నట్లు * పోరి యలసి వీ
రావేశ మడర జయకాం, తౌవశుఁడై రావణుండు * గడుఁ దమకమునన్. 54

మ. మది శంకింపక ముట్టి విక్రమరసోన్మాదంబునన్ భూవిభున్
గద వ్రేయంగ నతండు పైపడి భుజాగర్వంబునం బట్టె నా
రదుఁ డార్వం బరికాఁడు నిర్భయతఁ జేరం జూచినం బట్టును
న్దశుండాలములీల దిక్కలితనామశ్రావణున్ రావణున్. 55

క. పట్టి యిరువదికరంబులు, గట్టిగ వీఁపువయి మోపుఁగాఁ బెట్టి తగన్
బెట్టు మెడ పట్టుకొని తుది, ముట్టినమగఁటిమి నభంబు * ముట్టంగ నార్చెన్.

ఆ. నృపవరేణ్యుఁ డిట్లు * రిపుఁ బట్టు వఱిచి కం, చుకిగణంబు నల్లఁ * జూచి యొకనిఁ
బిలిచి యోరి వీనిఁ * బెడకేలితోన తె, మ్మని సముద్ధతముగ * నప్పగించి. 57

క. తరుణీజనము వినోదపుఁ, బరివారము మున్ను నడవఁ * బనిచి పిఱుం డై
పురమున కరుగ నిజప్రభు, పరిభవముం జూచి దైత్యభటకొటి వడిన్. 58

క. నిలునిలు విడువిడు మంచును, బలువిడిఁ గూడుకొని పిఱుండఁ * బటతెంచిన న
మ్ముల నోడు నేసి యందఱ, నిలిపె విజయలక్ష్మీసౌంపు * నెలకొన నెలమిన్.

క. తనకొలది యెఱుంగక యీ, దనుజుఁడు ననితావినోదతత్పరు నన్నుం
జెనసె నని యుగ్గడించుచు, ననిమిషరిపుమీఁదఁ బోరి గఱాడుం బెలయన్.

తే. ఎదురువచ్చినమంత్రుల * కెగ్గు లెన్ని, చూపి చెప్పచు నిష్ప్రధికోవమునకు
నుపశమంబెట్లు సేయుదు, నొక్కొక్కయనుచు, బురికేజినిమందిరాంగణభూమిసిలిచి.

క. పొంపిరినోయెడుతనయను, కంపాతిశయమునఁ బంక్తికంధరు నెల్లుం
జంపం జాలక రోషము, పెంపునఁ గారాగృహమునఁ * బెట్టెగఁ బనిచెన్. 62

క. మనుజపతి యివ్విధంబునఁ, దనచెఱయింటికిని మ్రుచ్చుఁ * దప్పున నొప్పిం
చినయట్లుల మదిని సరకు, గొనక మఱచి యున్నయెడను * గొనిదినములకున్.

—|| పులస్త్యుడు కార్తవీర్యుని నేడుకొని రావణునిచేట విడిపించుట. ||—

మ. దనుజేంద్రుండు సహస్రబాహువిభుచేతం బడ్డపాటంతయున్
విని మాహివృత్తికిం బులస్త్యుఁడు గడున్ * వేగంబ యేతెంచి య
జ్జనపాలుం గనినన్ యథోచితముగా * సత్కారముల్ సేసి న
చ్చినకార్యం బెఱిగింపుఁ డన్న నతఁ డొచిత్యంబు మై నిట్లనున్. 64

చ. అలవి యెఱుంగ నేరక దశాస్యుఁడు లోకముతోడివానిఁ గాఁ
దలఁచి జితాఖిలాధ్యుఁడఁ గదా యని నచ్చి కడంగి వచ్చి సం
కలియకుఁ జొచ్చె వానిఁ బలుకం బని లేదటు లుండె నింతలం
తలుపను లెల్ల నీకు భుజాదర్పముగాఁ గొన నేర్పు సాలునే. 65

క. ఆక్రమనంచిత మగుభూ, చక్రం బుదయాస్తశైలసహితంబుగ ని
ర్వక్రపరిపాలనస్థితి, జక్రము చెల్లించుపూజ్యసామ్రాజ్యమునన్. 66

క. తుదిముట్టి యున్న నీ కొకఁ, డెదురే యది గాక పగలు + యే పడఁగినఁ ద
ప్పు దలంప నిదియ కడు నొ, ప్పిద మగు నినుబోఁటివృపుల + వెంపున కరయన్.

చ. నలినజాఁ డైన బ్రహ్మకును + నాలవవాఁడు దళాననుండు ని
ర్లగుణలోల వీఁడు మను + ముం డని చెప్పఁగ నాకు సి గ్గుం
బలుకులు వేయు నేటికిఁ గృ + పాపరతాస్తుతి దక్క వీని మం
దల విడు నాకుఁగా నృపతిభర్త విచక్షణ పుణ్యవీక్షణ. 68

చ. అనవుడు నల్ల చేయుదు మహాత్మ భవద్విపులాంతరంగమో
దన మగుదానిఁ జేయఁ గని + భన్ముడ నైతి దళాస్య వేగ తో
డ్కొని చనుఁ డన్న నానృపతికుంజకుమంజుమృదూ క్తి జిత్తరం
జన మగుదున్ మొగం బురఁసంయమి దీవన లిచ్చి మెచ్చుచున్. 69

తే. దనుజునల్ల భు విడిపించుకొని పులస్త్యుఁడగుగ లజ్జాపనతుఁ డగునతఁడు నతని
సనుపఁబోయిన సానున + యంబుగాఁగ, బుద్ధిఁ దగఁ జెప్పి లంకకుఁబుచ్చిచనియె.
— రావణుఁడు వాలిచే భంగపడి యతనితో మైత్రి చేయుట. —

ఉ. రావణుఁ డివ్వీధంబునఁ బరాజయ నుందియు లంకలోనికెం
బోవును సంతయున్ మఱచి + భూనలయంబునఁ దొంటియట్ల నా
నావిధదుశ్చరిత్రము లొనర్చుచుఁ గ్రుమ్మరి యొక్కనాఁడు వి
ద్రావితశత్రుభూరుపఁచఁరప్రభు వాలి నెదుర్చు వేడుకన్. 71

శా. కిష్కింధానగరంబు పై సరిగి నుగ్రీవాదు లెల్లఁ రణా
విస్కారోద్యమతీవ్ర) లైనఁ గని తఁద్విక్రాంతి మానంగ మ
స్త్రీష్కంబున్ రుధిరంబు మాంసమును ధాత్రిఁ గూల్చి నుంకిచియున్
దుష్కర్తం బగు వాలిలేమి నని చేతోవృత్తి నూహించుచున్. 72

క. పడుచుంబైదలు పన్నినఁ, గడపి చనక చిటుతతోడి + కయ్యమునకు నేఁ
గడఁగుట తగ దని యాయసి, విడిచి దళాననుఁడు వారు + విన నిట్లనియెన్.

క. మీలోనఁ గూడుకొని రాఁ, డాలం బాలంబు నేసి + యది యెట్లాకొ తాఁ
జాల నని చెప్పుఁ గా క, వ్యాధికి డాఁగినను బోవ + వచ్చునె నాచేన్. 74

చ. అనవుడు సూర్యసూనుఁడు దళాననుఁ గన్గొని నీవు నన్ను మె
చ్చనికత మేమిటం గొలఁది + నాలనె వాలిని గూర్చి వచ్చి తే
యనికిఁ గడంగినన్ బిరుదు + లైననుగల్ గని వీరు గారు నా
కనియు నెఱుంగ కిట్లు భయ + మంది తిసీ వెడమాట లేటికిన్. 75

శా. నా కి ట్లెంతయు నీడఁ బోయితి జగన్తాన్యుండు నా నొప్పునా
నాకేశ్రియనందనుం జెనసి మానప్రాణముల్ గావఁగా
నీకుం దీరునె యిట్లు దక్షిణపుమున్నీటం గృతస్నానుఁ డై
యేకాంతంబున నుండుఁ బొమ్మనినఁ బోయెం బుష్పకాయాధుఁ డై. 76

మ. దనుజేంద్రుండు మరుద్గతిం జని సముద్రస్నానసంజాతశు
ద్ధి నితాంతామలచిత్తనిశ్చలసమాధివ్యంజితానందమీ
లనసంభావితలోచనం గపికులశ్లాఘాత్తు నవ్వానవిం
గని తన్నూర్తినివృత్తవిక్రమకళాకౌతూహలస్ఫూర్తి యై.

77

→. వాలి రావణుని జంకలో నితీకించుకొని నాలుగుసముద్రములను ముంచుట. →

క. ఎదురెదురను ముదలింపగ, మదిఁ గొంకి పిఱిందిపలన + మందగతిం జే
రెద నేమఱి యున్నెడఁ బ, ట్టెద ననువగఁ బుష్పకంబు + డిగి వచ్చుతఱిన్. 78
క. రావణునుద్యోగమునకు, దైవము ప్రతికూల మైనఁ + దత్త్వనిదిధాన్
సావేశవిరామం బై, యావనచరవిభుఁడు గన్నులర విరియంగన్. 79

క. కడకంటిచూడ్కి దశముఖుఁ, బొడగని సంభ్రమములేమిఁ + బొంచి నతనిఁ దాఁ
బెడమఱి చూచుట యుడిగి మ, గుడ నేత్రము లల్ల మూసికొని చిత్తమునన్.
క. వంచన నను నియ్యెడ ని, ర్జించుతలంపునను నసురసేరెడు నే భం
జించెదఁ బాపాత్ముల నొ, ప్పించుట ధర్మంబ యనుచుఁ + బిఱుఁ దారయుచున్
క. ఉన్నయెడన్ మునివ్రేలులఁ, దిన్ననినడ నసురపతి పదిలుఁ డై చేరం
గొన్నియడుగు లరిగి యడరి, యన్నగచరనాథుపై రయంబునఁ బడియెన్. 82

క. వెనుకకు మొనసి కరంబునఁ, బెనఁచి తిగిచి నిఖిలలోకాధీశరుఁ డగున
ద్దనుజేంద్రు ననాయాసం, బునఁ జంకిట నితీకి యింద్రపుత్రుఁ డచలుఁ డై.

చ. ఎఱుఁగనియట్ల యున్న నసురేశ్వరుఁ డప్పుడు గాఱుజేయు లా
వఱి రభసంబునం గుదుప + నక్కడ నిక్కడ నూడఁ జూచి మై
గిఱుపఁగ నవ్వి శక్తి మెఱిఁగించుట నెమ్మదిఁ గోరి వానిమై
నుఱినుఱి సుక్క నొక్కె బలసూడనసూనుఁడు ప్రక్కదాపునన్. 84

చ. చదియఁగ నొత్తి మెత్తికొని + శాతసఖంబులఁ గ్రూరసంప్రేలన్
వదనములన్ శరీరమును + వారక వ్రచ్చుచు మేనిగాలిఁ దో
యదములు దూలఁ బశ్చిమదిఁగంబుధికిం జనియెన్ రయంబునం
జదల భుజంగమగ్రహణఁచారుసుపర్ణవిలాసభాసి యై. 85

చ. చని దనుజేశ్వరుండు దనఁచంకన యుండఁగఁ దజ్జలంబులన్
మునిఁగి శమంబుమై నియమముల్ దగఁ దీర్చి క్రమంబుతో నుద
గ్వననిధిఁ బ్రాకృయోధిఁ గపివల్లభుఁ డట్టుల చేసి యశ్రమం
బున నిజపట్టణోపవనఁభూమికిఁ దెచ్చి సుఖోపవిష్టుఁ డై. 86

→. వాలిచే భంగపడి రావణుఁడతనితో మైత్రిచేయుట. →

శా. కోపం బాఱినఁ జంక వాపి ధరణిం + గూర్చుండఁగాఁ బెట్టి ని
ష్పాపోల్లాసకటాక్ష మల్ల నొలయం + ప్రాధస్థితజ్యోత్స్న ల

జ్ఞాపూరావృతతన్మఖాబ్జములపై * సాంద్రంబుగాఁ జూపి ని
రవ్యాపారామరసుందరీప్రకరగఁభ్రస్తావణున్ రావణున్.

87

క. కనుఁగొని యచ్చట నప్పుడ, కనినట్టులు సంభ్రమించి * గారవమున న
వ్వనచరవీరశిఖామణి, దనుజపతికి నిట్టు లనియెఁ * దదభిముఖుం డై.

88

క. ఎందుండి రాక యిక్కడి, కెంచులకుం బోక యిచట * నేకార్యము సే
యం దలఁచి వితోచి తప్పని, విందము నీ వింటికడకు * విచ్చేయు తగన్.

89

క. అనవుడు వెలచెలఁ బాటువ, దనములు వెడ వాంచి యెత్తి * దశముఖుఁడు గపిం
ద్రునిమోము దీనదృష్టిం, గనుఁగొని గద్గదిక నెలుఁగు * గడలుకొనంగన్.

90

మ. తగు నీ కే మని పల్కినన్ విను భుజాదర్పంబునన్ మాటు లే
క గిరీశున్ గిరితోన యెత్తి సుగలోకస్వామి జంభారి గా

సిగ బంధించి జగత్త్రయంబును బనుల్ * నేయక విజృంభించి గ
ర్వగరిష్ఠుం డగునన్న నిద్దెసకుఁ దేరం జాలుటన్ వాసవీ.

91

చ. అనవుడుఁ గౌఁగిలించి దనుఁజాధిపతిం దగ గారవించి తో
కొని పురి కేగి తత్తదనుఁకూలచరిత్రములన్ సఖత్వరీ

తి నడపి తాను దమ్ముఁడు నతిప్రియభాషలచేఁ బ్రసన్నుఁ జే
సిన నతఁ డాకపీద్రవరుఁచెల్లికై బల్ల వితాంతరంగుఁ డై.

92

ఆ. వివిధ కేలిఁ దగిలి * వేడుకఁ గతిపయ, దినములందు నిలిచి * దివ్య మగుటఁ
దోన వచ్చియున్న * మానితనిజవిమా, నమునఁ బ్రీతిఁ దనపురమున కరిగె.

93

క. లీల నటు లసురవల్లభుఁ, గేలీపాత్రంబుఁ జేసి * క్రీడించినయ
వ్వాలి భవద స్త్రీమున కర, సాలియుఁ జాలమి నుతింపఁ * జాలదె యెందున్.

క. అని మునిపతి యివ్విధమున, దనుజపతిం జెప్ప రామఁధరణీపతి తి
న్ననినవ్వు మెఱయ నాతని, వినితిమి యిఁక నొకటి వినఁగ * వేడుక యనుచున్.

క. ఏమియొకో న న్నడిగెడు, నీమానవనాథుఁ డంచు * నెద నూహింపం
గా మునిజనవల్ల భుతో, రామనృపతి కాతుకస్ఫురణ నిట్లనియెన్.

96

— హనుమంతునిజననాదివృత్తాంతము. —

క. కొంత యెఱుంగుదుఁ బవనజ, వింత దివిజరాజతనయుఁవిక్రమము హనూ
మంతునకు వాలికిం గల, యంతర మేకొలఁదియొకొ చఁరాచరవేదీ.

97

ఆ. అనిన నాంజనేయు * నతులబలము విన, వేడ్క నేసె నితఁడు * విస్తరించి
కలతెఱంగు సెప్పఁవలయు నా కని ముని, యిట్టు లనియెఁ బ్రీతిఁయెసక మెనఁగ.

శా. వాలిం గీలియు వాయుపుత్త్రునియే * వాఁ డాత్త శక్తిజ్ఞుఁ డై
యీలోకంబులు గెల్తు నే ననిన మా * తెందుం గలండే మహీ

పాలాగ్రేసర వానివర్తనముఁ జెప్పం జిట్ట లావిక్రమ

శ్రీలోలున్ భవదీయసన్నిధిఁ బ్రశంసింపం దగుం జెప్పెదన్.

99

- చ. నురగిరిసానుదేశమున * నుస్థిరసంపద నుల్లుసిల్లుకే
సరి యనువానిభార్య గుణశాలిని యంజన నాగ నొప్పునుం,
దరి యనిలప్రసాదమున * ధర్మవిధి మహనీయమూర్తివి
స్ఫురితుఁ గుమారుఁ గాంచె బరిపూర్ణతపోమహిమాభిరామ యై. 100
- ఉ. ఆతనిరక్షణంబున సహార్షిశముం దగ సావధాన నై
యేతరుపండు బొప్పు నవి * యేటి వనంబునఁ దెచ్చి యి * మనం
బ్రీతిఁ జరించుచున్నెడఁ గపిప్రవరార్భకుఁ డొక్కనాఁడు ప్ర
ద్యోతనబింబముం బొడుచుచుండగఁ జూచి సముత్పన్నాత్మఁ డై. 101
- చ. ఫల మనుబుద్ధిఁ బుచ్చికొనఁ * బొత్తె నభంబున వాయుదేవుఁడొ
సలిలకణార్ద్రతం గిరణజాలమువేడిమి దాకె కుండ నే
వలనను దాన యై పొదివి * వచ్చె దినూభవు నాడె పర్వమై
జలరుహమిత్రుఁ బట్ట రభసంబున రాహును జేరె నత్తతీన్. 102
- క. ఆసైంహికేయుఁ డర్క, గ్రాసాదరవృత్తి వచ్చ * కపిఁ గనుఁగొని సం
త్రాసభరితమానసుఁ డై, వాసపుకడ కేగి భిన్నపదనుం డగుచున్. 103
- క. రవిశశిబింబగ్రహణో, త్వవ మెల్లను నాకు మున్నోనగి యెప్పుడుఁ నె
ల్ల విడిచి యుండుదు నే డొక్క, డవార్యవిక్రముఁడు వచ్చె * పర్కునిఁ బట్టన్.
- మహా. అనినం గోపించి యింద్రుం * డభిలభువనమార్యాద లయ్యెసిధుం ద
ప్పనిభంగిం జొప్పతో నేర్పడ నడవగ నా * పంపు గానీతి యెవ్వం
డినబింబగ్రహి యై యుయ్యెడకు ముదిముఘై * నేగుచుండు నదంగం
బనఘా వద్వజ్రధారాహతఁ బొడిపొడి నేయంగ నే పత్తు నలచున్. 105
- మ. అనికిం బూని కరీంద్రు నెక్కి పనుజంభారాతీకె ముందటం
జని తద్బాహుపరాక్రమంబున మహతోత్సాహంబుతో సింహి కా
తనయుం డాకపిబాలుఁడై నడరి యుద్యద్విక్రముం డైనయ
తనియాటోపము నోర్వఁజాలక విభీతస్వాంతఁ డై పాతీనన్. 106
- తే. ఎగఁచికొనిపోయి కపి దివిజేద్రుడంతి, వెనుకసారి నంటఁ దఱిమిస * మనములోన
మెచ్చియును దనచేసిన * మేరతిప్పు, నని తలంచుచు పృథురోషుఁ డై యతండు.
- క. భాసుర మగువజ్రంబున, ప్రేసిన హనుదేశి మర్ధివిదళిత మునల
గేసరితనూభవుఁడు మూ, ర్భాసంగితుఁ డై ధరిత్ర * జాగిం బడియెన్. 108
- క. తనవచ్చినపని దీఱిన, ననమిషపతి నాకమునకు * నరిగె దనయనిం
గనుఁగొని వేదనఁ బొంది ప, వనుఁ డప్పుడ యడిపె దనదువర్తన మెందున్.
- ఆ. జగములందు వాయు * సంచార ముడిగిన, సకలజీవలోకానంకటంబు
పుట్టుటయు విరేంచి * పురుహూతిపరుణాది, నురులు బలసి కొలువ నరుగుదెంచి

- క. మాత్సర్యము ప్రాణంబు చీ, కత్తిత మగునొక్కొ పీనికిన్ ప్రణ మనుచున్
వాత్సల్యంబునఁ బుత్త్రకు, సుత్సంగమునండుఁ దాల్చియున్న సమీరున్. 111
- క. కనుఁగొని కరుణాపూరిత, మనస్కుఁడై యక్కటకటఁ మారుతుఁడు సుతా
ననన క్తలోచనుం డై, మననచ్చుటఁ గానఁ డనుచు * మక్కువతోడన్. 112
- శా. చేరంబోవుటయున్ సమీరుఁడు సురజ్యేష్ఠున్ నిరీక్షించి దు
ర్వారాంతఃపరితాప మేది తనయున్ * నక్షోగతుంగాసమా
చారప్రథత నెత్తికొం చెదురుగా * సద్భక్తిమై నేగి లో
కారాధ్యం బగుతత్ప్రదాంబుజయుగం * బర్చించె నానవ్రతన్. 113
- క. వనజాననుండు ఫలంబునఁ గే లిరవొంద నెత్తి * పొదివి భుజము నా
తనిమస్తకంబు వక్షంబునఁ జేర్చి కృపాతీ రేకిమున గాఢముగన్. 114
- క. పశ్చిమదిశ చందంబున, నిశ్చేష్ఠుం డయిన బాలునిం జూచుడు వాఁ
డాశ్చర్యంబుగ నపుడ పు, న్నశ్చేతన్యాగమంబునం దెప్పితిలెన్. 115
- క. దర్శనమాత్రన శోకవి, మర్మక్షమచిత్తుఁ డయ్యె * మారుతి బాహు
స్పర్శమునఁ బ్రబలదురితని, కర్కుఁడు ప్రణనిర్వికారుఁ * గా నొనరించెన్. 116
- చ. తనయుఁడు సేదదేఱిన ముదంబునఁ గొంగిటఁ జేర్చి యంబుజా
సనునకు మ్రోక్కఁ బంచి వికాసద్వదనుం డయి వాయుదేవుఁ డెం
దు నిఖిలదేవకోటి పరితాపవిధాయక మైనయాత్మన
ర్తన మొనరంగఁ జేసి సమరప్రభుచిత్తము పల్లవింపఁగిన్. 117
- చ. కమలభవుండు దేవతలఁ * గన్గొని మారుతిఁ జూపి దేవకా
ర్యమునకుఁ గా జనించె నితఁ * డద్భుతవిక్రమశాలి రామనా
మమున వెలింగి రాఘవసమాజవిభూషణ మైన కేలిజ
స్త్వమున దళాన్యుదుర్లభము * మాన్చునెడం బనిసేయు శార్ఙ్గికిన్. 118
- క. కావున మీరిందఁబు నం, భావించి వరంబు లొసఁగి * సవనునకుఁ బ్రమో
దావేశము లోకహితముఁ, గా పీని గృతార్థుఁ జేయఁగాఁ డగు ననినన్. 119
- ఆ. వాసవుండు తనదుఁవక్షస్థలంబునఁ, గ్రాలు సురభికుసుమమాల యర్ధిఁ
గపిఘమారుచారుఁకంఠభాగంబున, నాదరార్ద్రహృదయుఁ * డగుచుఁ బెట్టి.
- క. హనుఘన మత్కులిశము దాఁ, కిసనో టెఱుకవడి పీనికిం దొడ పగుచి
ట్టునిఱికిఁ దగ హనుమంతుం, డనుపే రిచ్చితిఁ బ్రసిద్ధ * మై పెం పొనరన్. 121
- క. కులిశము మొద లగునాయుధ, ముల నేమిట పీనియంగములు నిర్దళితం
బులు గాకయుండ నొసఁగితి, నలఘువరిం బనియె దృక్పహస్తం బలరన్. 122
- సీ. వారి నెయ్యెడల నీ * వానరోతమున కా, పద పుట్ట నీనని * యుదధిపతియు
నగ్ని నెన్నఁడును నీ * యగచరాగ్రణికిఁ గీ, డొందంగనీనని * హుతవహులడు

భూతగణంబులఁచేత నీహరిసత్త, మఱనకు నెగ్గొనర నీ * నని శివుండుఁ
 గాలదండమున నీ * కపిముఖ్యునకుఁ జింత, పంతరా నీనని * యంతకుండు
 తే. వరము లిచ్చిరి తక్కటిఁనురలు నిజము, హనుభావానురూపంబు * తై నపదవు
 లొసఁగి రిమ్మాడ్కి మారుతి * ననన్యశః ప్రభావుఁ గావించి పద్మసంభవుఁడు ప్రీతి.
 చ. అనిలుని వీడుకొల్పి దివిఁజావలితోడ వియత్పథంబునం
 జనియె నతండుఁ బుత్రుఁ గొని * సంతస మందుచు నేగుదెంచి యం
 జనకుఁ దదీయబాహుబలఁశౌర్యములున్ వరలాభముం గ్రమం
 బున నెఱిగించి పోయెఁ గపిఁపుంగవుఁడున్ శిశుకేలిలోలుఁ డై. 124

క. మునిజనులయాశ్రమములకుఁ, జని చని యాగోపకరణఁచయ మెల్లను దు
 ర్విసయమున గాసి చేయుచు, నునికి కలిగి వా రమందఁహుంకారములన్. 125

క. తనశక్తియు వరలాభం, బున వచ్చినపెంపు నుల్లఁమునఁ దలఁపక యి
 వ్వనచరుఁడు నిజబలం బెఱుఁ, గనిగజజాతీయునుబోలె * గాపుత మనినన్. 126

తే. బుద్ధిమంతుఁడు గావునఁవృద్ధతాప, సోక్తులకు స్రుక్కి చౌర్జన్య * ముడిగి మెలఁగె
 నితఁడు తనలా వెఱుంగనికతన మఱియు, వీరులనఁ గొంద టిమ్మహిఁవినఁగఁబడిరి.

క. ఇనునరదముముందట వెను, వెనుకకు వెనఁ జనుచు శబ్దవిద్యాధ్యయనం
 బొనరించె నాతఁ డొజ్జగ, హనుమంతుం బోల నలవి * యగునె యెరులకున్.

తే. జనకుఁ డగుబుక్షరజనుండు * సచ్చుటయును, వాలిఁ బట్టఁబుగట్టిన * వానితమ్ముఁ
 డైననుగ్రీవుఁడ త్తఱిఁయావరాజ్య, భరముఁదగఁ దాల్చియుండెయి * ప్పవనతనయు.

క. చెలిఁ జేసి కొని ముదంబునఁ, గలసి మెలఁగుచుండి పిదపఁ * గొళికనుతుతోఁ
 గలుపించి ఋశ్యమూక, స్థలి కాతఁడు వోవఁ దోన * చనియె నితండున్. 130

క. తనలా వెఱుంగనికతమున, నిననుతునకు వశ్యుఁ డయ్య * నేడైఱ సంక్రం
 దననందనుభుజబలమ, ర్దినమునకుఁ గడంగఁ డయ్యె * రఘువంశసిధి. 131

చ. అనవుడు సమ్మదంబు దొలఁకాడఁగ నిక్కము నల్ల కాక య
 వ్వనసిధి దాఁటి లంకయును * వానివనంబును గాసి చేసి నం
 దనుఁ దెగఁ జూచి వచ్చినవిధం బది యల్పులచేతఁ దీరునే
 జనకజఁ గాంతుమే యసమఁసాహనుఁ డితఁడు లేక తక్కినన్. 132

క. అని లజ్జావనతుం డగు, హనుమంతుఁ గటాక్షవీక్షఁజాదరముదితా
 త్తునిఁ జేసి దాశరథి య, మునిజనముం జూచి కేలు * మొగుచుచు భక్తిన్. 133

== అగస్త్యాదిఋషులు రాముని వీడ్కొని చనుట. ==

క. మనలితిరి విచిత్రకథా, రసవృత్తిం దడ వెఱుంగ * రాక యనుష్ఠా
 నసమయ మయ్యె నభోమ, ధ్యసమీపంబునకుఁ దరణి * యరదము వచ్చెన్.

మ. విజయంచేయుఁడు నావుడున్ మునులు పృథ్వీనాథ యూహింప వి
 శ్వజనీనుం డగునిన్నుఁ జూపు సదనుఁస్థానంబు గాదే భవ

- ద్విజయశ్రీ దమకోర్కి గా నుకృతముల్ * వే భంగులం జేయునీ
ద్విజకోటిం బరికించికొ మ్మని కృతాన్ధీ భూతచేతస్కు లై. 135
- క. క్రందుకొనంగ నొక్కుమ్మడి, నందఱు దశవదనదమను * నాశీర్వాదా
నందితుఁ జేసి యమందా, నందముఁ బొందుచుఁ దపోవనములకుఁ జనినన్.
- క. తగ నెల్లవారిఁ బొమ్మని, జగతీపతి యచట వాసి * సమయసముచితం
బుగ నయ్యెయెడలకుఁ జని, పగలిటివర్తనము ప్రాజ్యపదవిన్ సలిపెన్. 137
- జే. రాత్రియగుటయుఁ గార్యతూర్వ్యత్రయాది, వివిధగోష్ఠీవినోదముల్ * వేడ్కనడపి
యతిమనోహర వాసగేహమున కేగి, నిరతిశయమోదమున సుఖనిద్రఁ జేసి.
- చ. రవియుదయంబుకంటె మును * రాజశిఖామణి మేలు కాంచె దా
నవకులమర్దనాంక నుని * నాదము లై నసురంగగీతముల్
వివిధగతిప్రవర్తన నవీనము లై సాగయింప మాగధ
ప్రవరులు పాడుమంజుశృంగభంగికి వీనులు దొల్త మేల్కనన్. 139
- ఆ. అవుడు సముచితంబు * లగుకరణీయంబు, లాచరించి రఘుకులాధినాథుఁ
డభిమతప్రసాద * సభిరామాకృతి, యై మహావిభూతి * సతిశయిల్లి. 140
- చ. కొలువున కేగుడెంచి నృపకోటియు మంత్రికదంబకంబు దై
త్యులుఁ గవురిన్ గపింద్రులు నియోగులు వందిజనంబు లిష్టభృ
త్యులు మొదలైనవారలు నిజోచితభంగి సుఖోపవిష్టు లై
బలసి ముదంబునం గొలువఁ * బ్రస్తవనీయసముజ్జ్వలస్థితిన్. 141
- జే. చామరగ్రాహిణీకర * చానుకటక, రత్న రాజినీరాజన * రంజితుండు
భరతలక్ష్మణశత్రుఘ్న * పరివృతుండు, నగుచు సామ్రాజ్యలక్ష్మీసాం * పగ్గలింప.
- సీ. పౌరజానపదాభి * భాషణంబులు దగ, సయ్యెఁజేటంగుల * నాదరించు
నుత్తమహాయదంతి * సత్తమరథరత్న, ములు సూచి సరణ * లలవరించు
యోధవీరప్రకా * రోక్తినిరూఢన, ముద్ధతి కెడఁదలో * నుల్లసిల్లు
నిఖిలవిద్యాగమ * సిఫుణవిద్యజ్ఞన, సంభావనంబుల * సంతసిల్లు
- ఆ. ననుదినంబు నిట్లు * లభిమతిబహువిధ, సముచితప్రవర్త * నము లొనర్చు
చతివిభూతినుండ * కళిపయదినములు, వోవుటయును రామ * భూవిభుండు. 143
- పట్టాభిషేకమునకు నచ్చినజయకరాణి మొదలగువారిని రామఁడు వీడుకొలుపుట. —
- మ. జనకాదిక్షేత్రపాలలోకములకున్ * సంభావనాపూర్వకా
ర్చన లగ్ధిం దగ నిచ్చి వీడ్కొలిపి మాన్దిక్షేమసంవాహనం
బొనరింపం ననతిష్టులం బసచినం * బ్రోద్దామనేనాసహ
ప్రసమద్యుమిభరస్ఫు * నమితశేషస్కంధు లై పోయినన్. 144
- క. వనచరనిశాచరులమ, న్నన నిచ్చులుఁ గ్రైత గాఁగ * నరపతి వారిం
గొనియాడు చుండఁ గతిసయ, దినములకుం దమ్ము లరుగు * దెంచిరి మగుడన్.

- ఉ. అచ్చట రాజు లిచ్చినయఃనర్మ మణిప్రకరం బుపాయనం
బిచ్చిన వేలువేలు ధరఃణీశుఁడు వారల నాదరించి మీ
తెచ్చినవస్తుకొటి గణుఁతింపఁ గృతార్థతఁ బొందె డెంద మే
నిచ్చెద వీరి కంచు నసుఁరేంద్రహాసీంద్రులఁ జూచి వేడుకన్. 146
- ఆ. పురుషరత్నములనఁ పొందుట యుచిత మీ, రత్నములకు ననిధిరావిభుండు
వారి కప్పు డొసఁగెఁ గారవ మేర్పడ, జాత్యరుచిరరత్నఁ జాలకంబు. 147
- క. వనచరులకు ననురులకుం, గనకాంబరభూషణములుఁ గణనకు మిగులం
దనుఁ జేరఁ బిలిచి యిచ్చుచు, జననాథుఁడు వేలువేలుఁ సంభావించెన్. 148
- ఆ. ఇవ్విధమున వారిఁ కెల్ల సంప్రీతి యొ, నర్చి రామధరణీనాథుఁ డర్క
తనయుతోడి నిట్టుఁ లనియొ బ్రసాదవి, కాసలలితవదనఁకములుఁ డగుచు. 149
- క. నీపురి కేగుము హరిసే, నాపరిపాలనము సేయుఁ నయదత్తుఁడ వై
నాపిలిచినయప్పుడ సే, వాపరతంత్రత వహింపఁవలయుం జుమ్మా. 150
- క. అంగదుఁ బాటింపుము త, కుక్కుంగలయీనుభటకొటిఁ గొనియాడుము వీ
రిం గైకొంటిమిగాదె య, భంగుల యెప్పట నరిదిఁ పచులకు నైసన్. 151
- మ. అని నుగ్రీవునిఁ బ్రీతి వీడ్కొలిపి దైఁ త్యాధీశ్వరుం జూచి యి
ట్లను లంకాపురి కేగు ధర్మమహితఁ న్న్యాయుంబు లోకంబుకీ
ర్తనసేయన్ భవదీయరాజ్యము చిరఃస్థాయిత్వముం బొందఁగా
మను నీబంధుల నీగి తేజయున సహ్యూనింపు మెక్కలమున్. 152
- క. అని కారుణ్యజ్యోత్స్నా, జనకం బగుతనదువదనశశిమండల మా
తని నెమ్మనమ్ము నమ్మద, పనధిం బొంగింప నసురఁవను వీడ్కొలిపెన్. 153
- క. హనుమంతుఁ జూచి మత్స్రీ, ర్తనములు భువనముల నెంతఁ దాక నడచు నీ
వును సంతకాలమును ని, త్తనువు విడువ కుండు మనుచుఁ దయ చిగురొత్తన్. 154
- క. హిమధరణీధరతటనం, గమచారుమరున్నదీప్రఁకాంసుభగతం
గమసీయంబుగఁ దద్య, త్తమునం దొకహార మిడి యఁసవృశ ప్రీతిన్. 155
- ఆ. తిగిచి కౌగిలించిఁ యగచరసత్తము, సద్గుణములఁ దగిలిఁ సంస్తుతించి
రఘువరేణ్యుఁ డాదరం బెఱరారంగ, వికచవదనుఁ డగుచుఁ వీడుకొలిపి. 156
- క. తనుఁ బాయఁ జాల కందలు, వెనుబడుట యెఱింగి ధరణీవిభుఁ డొరిడొదన
మ్మనము మఱుగు చుండఁగ ని, వ్వనటకుఁ బనియేమి యనిసఁ వారతిభక్తిన్. 157
- క. ధరఁజాగి మ్రొక్కి తమతమ, పురములకుం జనిరి రామభూపాలుండున్
భరతాద్యనుజసమేతము, పరిపాలనచేసె రాజ్యభారంబుఁ దగన్. 158

అథ శ్వాసాంతము.

చ. శరదభిరామచంద్రరుచిఁజాలసఖిత్వసముల్ల సత్ప్రయ
శ్శరనిధిగర్వచర్వణవిఁశారదమేదురకీర్తిపూరభా

" నురలహరీకదంబపరిఃచుంబితపూర్వమహీభృదస్తభూ
ధరమలయాభిధానగిరిఃపైవతపర్వతమేఖలుం డిలన్.

119.

క. ఫలితామరతరుశాఖా,తులితభుజుం డఖిలదిగ్విధూమస్తసము
జ్జ్వలదీధితిశాసనమణి, కులదీపకరాయగండఃగోపాలుఁ డిలన్.

120

మాలిని. చిరవితరణలీలాశీలుఁ డుత్సాహవిద్యా
పరిణతదృఢసంగాభంగుఁ డక్షీణపుణ్యో
త్కరపరిచయశిల్పాకల్పుఁ డాభోగశుంభ
ద్ధరణివలయరత్నోదత్తుఁ డబ్జాత్తుఁ డుర్విన్.

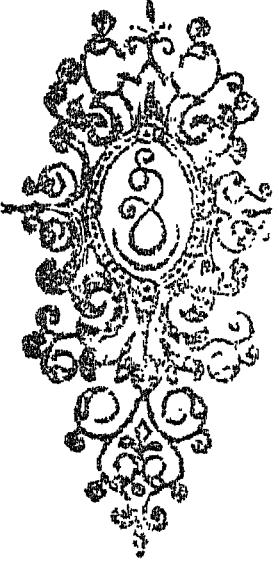
121

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యప్రత్తి బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతం బైనయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యము
నందు సప్తమా శ్వాసము.

శ్రీ రస్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము.

అష్టమా శ్వాసము.

పతిగారీపతివా

ణీపతిలీలాచతుర్థానిజనర్తనః డి

ష్టాపూర్తనిరతమతి కరు

ణాపూర్ణుడు మనుమసిద్ధిసరవరు డెలమిన్.

1

క. అంత నొకనాడు నృపుఁ డత్యంతమహిమఁ బెద్దకొలుపునం దున్నయెడన్
వింతయినకొన్నివచనము, లెంతయు మధురములు గాఁగ నిట్లనెఁ జదలన్. 2

—|| కుబేరపుష్పకము రామునియొద్దకు వచ్చుట. ||—

ఆ. ఏను బుష్పకంబు మానవాధీశ్వర, నీవు పరమధర్మ నిపుణుబుద్ధి
నపుడు నన్నుఁ గిన్నరాధిపుపాలికిఁ, బోయి యతనిపంశ్చ నేయు మనుచు. 3
మ. భవదాజ్ఞం జని యాధనేశుఁ గని నీపం పెప్పుడుం దొంటిఁబు
ట్ల విధేయాత్మతఁ జేయ నన్నుఁ బనిచెన్ లానణ్యవారాశి గా
నవవిధ్వంసనుఁ డాశ్రితాపదుదయోన్మాదక్రియాశాలి రా
ఘవచూడామణి రామదేవుఁడు గృహకల్పాత్ముఁ డై నావుడున్. 4

శా. ఆతం డచ్చెరువాటు సంతసము వక్త్రాబ్జంబునం దోషఁగా
నాతో నిట్లని పల్కె రామధరణీనాథుండు లోకత్రయం
బాతంకం బెద నుజ్జగింప నుర లత్యానందముం బొంద దు
ర్జాతుం బంక్తిముఖున్ వధించి కొనియెన్ సర్వంబు లంకాపురిన్. 5

క. నీవును నం దొకసరకా, భూవల్లభునకు వినోదమునకును బాత్రం
బై వలసినచోటులకుం, బోవలఁతివి నిన్ను నిందుఁ బుత్తే దగునే. 6

చ. అదియునుగాక లోకముల నన్నిటిఁ గావఁ దలంచి దుష్టదు
ర్మదఖరదండమండనపరాయణు లై చనునట్టివారి కి
ట్టిది దగుఁ గాక పూని యొకటిం గడతేర్పఁ గడంగలేక యె
ల్లిదు లగువారి కేటికి సలీలవిహారము వేడ్క నేయఁగన్. 7

ఉ. కావున నెల్లభంగులను గ్రమ్మఱ జయ్యనఁ బోయి రామధా
త్రీవిభునొద్ద నిల్వము మదియహితం బిది యేను బంపఁగాఁ

- బోవుట నెగు లే దతఁడు + పొచ్చెము నేయక సమృతించి సం
భావన నేయు నన్న జనఁపాలక సమృద మంది వచ్చితెన్. 8.
- క. పనిగొనుము నన్నుఁ గైకొని, యనునప్పలుకులకు మానఁవాధిశుఁడు సం
జనితబహుమానుఁ డై యి, ట్లనియెం బుష్పకవిమానఁమానందింపన్. 9
- క. ఏవలన నుండి యైనను, నావలసినయపుడ గ్రక్కుఁనం జనుదేరం
గావలయుఁ దలఁచునంతకు, నీవల నెట్లట్ల తిరుగు + నిఖిలజగములన్. 10
- క. సిద్ధులగమనంబులకు వి,రుద్ధముగాఁ జనకు మానఁరోషంబులు స
ద్బుద్ధులకుఁ దగమి యెఱిగి జ,గద్ధితమతి సంచరింపు + గౌరవ మొప్పున్. 11
- తే. అని మహిపతి ముక్తాయఁతాక్షతములు, గంధపుష్పంబులును గొనిఁగౌరవమున
మన్ననకుఁ దగుదివ్యవిమానమునకు, సర్పనము లిచ్చి పిఁజొల్పఁనదియుఁ బ్రీతి.
- క. తన కిష్ట మైనయెడకుం, జనినయనంతరమ రాజఁసత్తముతో ని
ట్లనియె భరతుండు పరిజను, లనుమోదరసానుభావిఁతాంబుధిఁ దేలన్. 13

—|| భరతుఁడు రామునిఁ బొగడుట. ||—

- ఉ. చోద్యముగా నమానుషఁచోరచనల్ విలసిల్లె నెంతయున్
హృద్యముగాఁగ నామయవిహీనత నొప్పెఁ దపఃప్రకర్షముల్
మాద్యదరాతిసంచరణఁమార్గము లెల్లను మాసె నెందు నా
వద్యులు లేరు బోలమృతిఁవాదము లేదు ధరిత్రి నెయ్యెడన్. 14
- చ. కొడుకులఁ గాంచీ రంగన లఁకుంతితసిద్ధులఁ బొండెఁ గర్తముల్
గుడువఁగఁ గట్ట నెల్లజనఁకోటికి నేమిఁ గొఱంత లేద యి
ప్పాడు భవదీయరాజ్యమున + భూవరకుంజర సౌఖ్య మంది యి
ప్పడమికి నిన్ను శాశ్వతవిభుండుగఁ గోరెద రెల్లవారలున్. 15
- క. అనవుడుఁ దమ్మునిపలుకులు, విని మది ముదమంది మోము + వికసిల్లఁగ నా
తనిఁ బ్రీతి వొందువీక్షణ, మున నీతానల్లభుఁడు ప్రఁమోదితుఁ జేసెన్. 16
- ఆ. పుష్పకప్రసంగఁమునఁ దనుఁ గొనియాడు, భరతు నిష్క్రికమున + భరితపరమ
హర్షుఁ జేసి సమయ + మగుడు నాస్థానమం, డపము వాసి చనియెఁనృపవరుండు.

—|| శ్రీరామునివిరోధవిహరము. ||—

- ఉ. నిచ్చులు నితైఱంగున నఁనింద్యచరిత్రుఁ డనేకభంగులన్
వచ్చినవిన్నపంబు లనిఁవారణమై విని నిశ్చయంబుగా
నిచ్చునదుత్తరంబులకు + నెల్లజనంబులు సంతసిల్ల రా
లచ్చి నహీనసద్గుణకఁలాపములం దగిలించె దక్షుఁ డై. 18
- చ. ప్రజ ననురాగ మందఁ బరిఁపాలన నేయు నరేశ్వరుండు దో
ర్విజితవిరోధి యై తుదిని + వేడ్కమెయిన్ విహరించు నెందు నా

- ర్యజనులు మెచ్చఁగా నరసి + యాదిమునీంద్రనిబద్ధసీతివా
 క్యజనితకౌతుకుం డగుచు + నమ్మనుజేంద్రుఁడు సమ్మదంబునన్. 19
- క. రమణీయస్థలముల హృ, ద్యము లై నపదార్థములఁ బ్రి + యాసహితవిహా
 రము సలుపు నుచితపరివా, రము నాగరికంబునను స+రసమధురముగాన్. 20
- ఉ. వేడుక నెత్త మాడుచుఁ బ్ర+వీణశమై గరువంపుఁ బన్నిదం
 బాడుచుఁ జూచి యొండొరుల+యంగకమాల్ మది మెచ్చి యుల్లసం
 బాడునెపంబు వెట్టి కొని+యాడుచుఁ బువ్వులవ్రేటు లాడుచుం
 జేడియయున్ విభుండు విల+సిల్లిరి పొచ్చెము లేనిమచ్చికన్. 21
- సీ. కలపంబు లభినవ+గంధంబులుగఁ గూర్చి తనువల్లఁ గలయంగఁ+దాన యలఁదుఁ
 బువ్వులు బహువిధం+బుగఁ గట్టి ముడి కొకభంగిగా నెత్తులు + వట్టియిచ్చు
 హారముల్ మెఱయ నొ+య్యారంబుగా గ్రుచ్చి యందంబు వింతగా+నలవరించు
 మృగమదపంకంబు + మృదువుగా సారించి తలకంబు వెట్టి నె+చ్చెలికిఁ జూపు
- ఆ. జనకరాజతనయ+మనము దలిర్పంగ, వివిధనిపుణలీల+వెలయ నిట్లు
 చతురముగ నొనర్చు + సౌభాగ్యసారాభి, రామమూర్తి యగుచు+రామవిభుఁడు.
- మ. ప్రణయక్రోధముఁ దాన యొక్కమెయి సం+పాదించుఁ బాదాంబుజ
 ప్రణతిం గ్రమ్మఱఁ దీర్చు నేర్చి ధరణీ+పాలుండు సాకూతభా
 షణముల్ వీనుల నించు మన్మథకళా+స్వాతంత్ర్య మాన్మనపూ
 రణమార్గంబునఁ జెల్ల నిచ్చు రమణీ+రాగాబ్ధిపూర్ణేందుఁ డై. 23
- || సీతారామ లద్యానవనమున విహరించుట. ||—
- చ. ఉపవన దేశ కేలిజని+తోత్సుకతాభరితాంతరంగుఁ డై
 నృపుఁడు సఖనమేతధర+ణీతనయాసహితంబు గాయకా
 దిపరిజనంబుతోఁ జని త+దీయసమీచుఁడు దన్నుఁ గానరా
 కపగిది వీచినం గొలుపు + గైకొని యిం పెడ నాదరించుచున్. 24
- క. చొత్తెంచిన వనపాలిక, నుత్తమధుపములకుఁ దప్పి+మధుభరితం బై
 క్రొత్తాపి గ్రమ్మునరవిరి, గుత్తి విభున కిచ్చె వినయ+కుంచితతను వై. 25
- చ. జనపతి యందఁగా వెఱచు+చాడ్పున జానకిఁ జూపి కానుకల్
 గొనఁ దగువార లుండ మన+కుం జనునే యని చేయి వాయఁ బె
 ట్టిన వనపాలికాకరపు+టీకలిత స్తబకంబు పుచ్చె మె
 ల్పున సతి లేతనవ్వునఁ గ+పోలతలంబులఁ గాంతి వింతగాన్. 26
- క. తనుపోతలతాకృత్రిమ, సరిదంబుజవండ కేలి+శైలముల మనో
 హరము లగునెడలఁ గ్రీడా, పరతంత్రాత్మ లయి లలిత+భంగిఁ జతురతన్. 27
- చ. అరవిరు లెవ్వ రెక్కుడుగ + నారసి మేలుగ నేటి కోయఁగా
 పెరవరు లెవ్వ రొక్కొక్కడు+వేగమ సెజ్జకుఁ జాలఁ గందునం

బొరయనియట్లు కెండిగురుఁ * బ్రోవొడఁ గూర్తురు చూత మంచు న
న్నరపతియుం దలోదరియు * నగ్గనవోరజనార్ద్రచిత్తు లై. 28

చ. అలరులఁ గోయుచున్ మధుకఁరావళిఁ జోపుచుఁ గీరపోతకం
బులపలువాఱుమాటలకుఁ * బొంచుచు సంచలఁ బట్టఁ దారుచున్
లలితమయూరస ర్జనవిలాసముఁ జూచుచు బోటిపిండుకోఁ
గలయుచుఁ బోయుచున్ బహులఁకొత్తుకవృత్తి రమించి రెల్లెడన్. 29

సీ. తీగెయుయ్యెల లెక్కి * తూఁగియాడుచుఁగూడి పాడెడుమత్తాలి * బాలికలను
బలుకులతోడన * యలపడఁ దొడఁగియు నేరనిగీరకుఁమారికలను
నింపారులేదూఁడు * లేజి పిల్లలకుఁ బెట్టుదు నున్న హంసకుఁటుంబినులను
ఫలరస మొండొంటి * కెలమిఁ జంచుల నించు తఱిఁ జొక్కుకోకిలఁదంపతులను
తే. జూచిచూచియొండొరులకుఁజూపిచూపి, చెలుల కెఱిగించికొనియాడిఁచెప్పిచెప్పి
చిత్తహరివిహారనం * నేనఁ దగిలి, యల్లసిల్లిరి వనితయు * వల్లభుండు. 30

ఉ. అల్లవె లెస్సవువ్వ లని * యందనిగుత్తులదక్కు నూపి తా
నల్లన చేరి నేను నెగఁయ న్నిను నెల్లెడఁ గోయు మంచు భూ
వల్లభుఁ డాదటం బొడిపి * వామవిలోచన నెల్లెడ దత్తనూ
వల్లికతోన మ్మొ బులకఁపర్గము కాముఁడు నారు వోయఁగన్. 31

చ. నవకపుమావియ్యోకలఁ బొనంగినతీవలు వేడ్కఁ బెంపఁ బ
ల్లవముల సెజ్జ లుల్లముల * లజ్జ లడంపఁగఁ దేటితండముల్
దివుటల ముంపఁగా నమదలీల మనోజవి నోదనస్తులై
యవసరసేప మెచ్చి మలఁయానిలు సౌరభధన్యుఁ జేయుచున్. 32

ఆ. ఇవ్విధమునఁ బతీయు * నెలనాఁగయును విసి, ధప్రకారలీలఁ * దగిలియుండఁ
జెలులుఁ గేలివనము * గలయంగఁబొచ్చి నె, మ్మనములందుఁగోర్కిఁకొనలునిగుడ.

చ. అలరులు గోయుచోట మధుఁపావళి మ్రోతకు ముగ్ధ లుల్కిసం
గలకల నవ్వచుం దొలుతఁ * గైకొని మవ్వపుండ్రేగె లాగి పు
వ్వ లొరులు గోయ నింకఁ దలఁపుం డని యొప్పుగ జంకె నేయుచున్
లలిఁ దమలోన మత్సరములం దుదికొమ్మలగుత్తు లందుచున్. 34

సీ. మావిలేమోకలఁమవ్వంపుండీవలఁ తెన్నొందఁ బెండ్లిండ్లు * నేసి చేసి
పలుదెఱంగుల క్రొవ్విరుల నేర్పువాటించి తొడవులు గావించి * తొడివితొడివి
పతులను బ్రియలఁ గా * భావించి పొదరిండ్ల నిక్కలుగాఁ జేసి * యేగి యేగి
చెట్టుపల్ నెఱయని * చిలుకబోడలఁ బట్టి తెచ్చి బిడ్డలుగఁ జిన్నిచ్చి యిచ్చి
తే. బొదివి పుప్పొళ్లు నల్లియుఁ * బువ్వఁ దేని, యలఁ బదంపడి తడిపియునలి వసంత
మాడి యాడి యుద్యానవిహారలీల, సలిపి రంభోరుహానన * లెలమి మిగుల.

చ. నినుపు లొకర్తు చేతఁ గమనీయలతాంతము లున్న నొక్కడం
గనుఁగొని యొక్క యొక్క తె వికాసిని యై నవకంపుదీఁగె బా
సినయెలగొమ్మగు త్తి సవిచేరి నయంబునఁ బట్టి కోయఁ జూ
చిన నగి యల్ల నవ్వ నది * సిగ్గువడం గని యార్చి రందఱున్.

36

మ. కుచముల్ వాతెడిసీటిమీఁదివిలసతోక్తంబులం గ్రేణి నే
యుచు నుండఁ మెడ యెత్తి పాదయుగళం * బూదంగ బాహులతల్
పచరింపం గరమూలకాంతి నిగుడఁ * భావంబు రంజిల్లఁ బా
డుచుఁ గ్రీడించిరి వువ్వఁబోడులు లతాఁడోలాకళాప్రాధులన్.

37

సీ. చిగురాకు గెంగేలి * చెలిమి యొనర్పంగ మవ్వంపులేబాదల్ * మలఁచిపట్టి
పెఱచేతినఖపంక్తి * గిటికొని చెన్నొంద నెగయుదీప్తుల విరు * లినుమడింపఁ
గురులుగన్గవమీఁద * నెరిసిన నెమ్మెగ ముడ్డ ముంకించి చూ * పలవరించి
తనుగెంపు గడ చని * దళములు పడలఁ బువ్వులు గోయ నొల్లకతోలఁగ నెత్తి
తే. యడరునెత్తావిపొలివోని * యలరులేటి, మెలపునలవాటునెడఁదల * మేకొనంగఁ
బ్రణయసఖులకుఁగన్నులఁపండువగుచుఁజతురముగనోర్తుపుష్పావఁచయముచేసె.
క. చెలిచెక్కుచెమట యొక్క తె, యలరులఁ గొనితుడువరెంటియందలిమెఱుఁగుల్
పొలివోవుట సరి యై యిట్టలముగ నొండొండ రాయుటయు జిగి దఱిఁగెన్.
ఆ. వనజవదన లిట్లు * వనకేలి సలిపి చా, లించి జలవిహారక్షేత్రఁ గోరి
జనకరాజతనయ * సముచితముగఁ జేరి, యిష్ట మెఱుకపడఁగ * నిట్లు లనిరి. 40

ఉ. నీదుకృపాకటాక్ష మనునీరజపండమునందు నిర్భరా
హ్లాదముఁ బొందఁగా వనవిహారపరిభ్రమవృత్తి యెమ్మెయిన్
భేదము సేయ లేకునికీకిం గమలాకరకేలిమీఁద లే
దాదర మించుకేని నలినాయతలోచన మాకు నిత్తఱిన్.

41

చ. అనుడు విదేహరాజసుత * యల్లన నవ్వు దొలంకుదృష్టులం
గనుఁగొనియెన్ సముల్లసితఃస్మర్మజలాంకురజాలకంబుచె
న్నున విలసత్సుధాకణమనోహర మైనశ శాంకబింబమో
యనఁ జెలువొందురామవిభునానన ముల్లము పల్లవింపఁగన్.

42

క. చెలులచతురోక్తిరచనకు, నలినాయతనేత్ర నెవ్వునము విలసిల్లం
గొలన విహారము సలుపం, దలఁచినఁ బతి కౌతుకంబు * దనమదిఁ గదురన్. 43

— సీతారాములజలవిహారవర్ణనము. —

క. అనుచరుల నడిగి యడిగియుఁ, బనిగొండ్రే వలయునెడలఁ * బ్రభువులుపొద లెం
డని కమలవనము తెరువునఁ, గొనిపోవఁగ జానకీయు సఖులుఁ జని రెలమిన్.

చ. చెలు వగునాననాబ్జముల * చేరువఁ గుంతలధృంగమాలికల్
మెలఁగ వలీతరంగములమీఁద ఘన స్తనచక్రయుగ్మకం

- బులు విలసిల్లఁ గూడుకొని * పొల్తులు పద్దినిపొంత వింతసొం
పొలయఁగ వేడ్కమై నరిగి * రొండొకపద్దినీ బోలి లీలతోన్. 45
- తే. అందఱకుమున్న సలిలవిహారమునకుఁ, గడఁగియొక్క దుగ్ధస్థనఁ, దొడవులూడ్చి
నెలఁతుకల మొత్తమనుపచ్చ * విలుతుననుఁగు, టంపపొదిలోనిబరిగోల * యట్టులుండె.
- చ. పొలయసమీరణంబు నినుపుందనువుం దగ నింపునెమ్మనం
బుల నొకయింపుఁ బెంప రతి * బోటులు విభ్రమ మొప్ప వీఁగుఁజ
న్నలపయఁ గేలమద్బుచుఁ ద * నూలత లించుక గొంకఁ గుంతలం
బులు మెల పొందఁగాఁ జెవుల * పొందునఁ జేర్చుచుఁ గూడి వేడుకన్. 47
- క. మగుడఁబడి కరళు లక్కడ, నిగుడఁగఁ దనుపాగుకొలని * నీరు పులకముల్
నెగయించుచుఁ దొలుసోఁకున, సొగయింపంగూడి యాడఁజొచ్చిరి సుదతుల్.
- సీ. నునుఁగాంతి దొలఁకెడు * ఘనకుచయుగళంబు లదరంగఁ జిలుకుల * నాడి యాడి
మెఱుఁగులు దూఁగెడు * మృదుకరవల్లిక లల్లాడఁ జల్లుపో * రాసి యాడి
జిగితోలం కెనఁగెడు * మొగములునిక్కుచు, నడఁగుచుండఁగ నీ * దుఁలాడియాడి
మిం చెల్లదిక్కులు * ముంచి చెల్లెడుమేను, లలసి క్రాలఁగ నో * లలాడియాడి
- తే. యోలి నిలుచుచుఁగరళుల * దేలి చనుచు, మునిగిపోవుచు నోర్తోర్తు * ముంచిపట్టి
లోఁతునకునొయ్య * దిగుచుచు * నీతలేని, యచట మిన్నక యీ * దుదు * నాడిర్థి.
- చ. ప్రియమునఁ దూర్గి యాడుభ్ర * గురీతతిసోకునఁ జక్రవాకికా
చయమున మందహాంసికల * నందడి ముం జెలునొందుకంటె న
న్నియు నెడగాఁ దొలంగినను * నీరజషండము పొల్చె విన్నగా
క యునతు లాటమై జలఁగు * క్రందున నొందినక్రొత్తసొంపునన్. 50
- చ. తరఁగలతూలుచందమునఁ * పమ్ములకమ్మనితావి హంసికా
విరుతములన్ సమీరణము * వీచునయంబున నీగియింపునం
జరతరసౌఖ్యసంపదలు * నేకులఁ గొకొని తారతార య
త్తరుణులయింద్రియంబులు ము * నంబునఁ జొక్కుచు నుండె నత్తఱిన్. 51
- ఉ. తుమ్మెదపిండు మెండుకొని * త్రక్కిన తేకులసందుసందులం
గ్రమ్మి చలత్తరంగళిఖ * రంబులఁ దూలెడుతమ్మిపుప్పొడు
ల్గొమ్మడు లూడి క్రిమ్మిపోడి * లోపల నొక్కొకచోటఁ గెంపుచం
దమ్మనఁ జెన్ను చేసె పసి * తల్ గమలాకర కేళి నల్పఁగన్. 52
- సీ. కలయ నెల్లెడ నాడు * క్రందూనఁ బడి నీరి మీఁదదాఁటెడుగండు * మీలతోడ
మక్కువఁ దేగువ * దక్కిలోఁ దపిలి యాడెడుచక్రవాకుల * గెడలతోడఁ
దిరుగుడుపడి నూఁగు * తరంగలు దాకి యల్లాడెడునంభోరు * హములతోడ
వసజంబు లొల్లక * పచ్చి యూర్పులతాపి యన్నునఁ జొక్కెడు * నళులతోడఁ

తే. గ్రాలుకన్నులు వలిచన్నుఁ + గవలుఁ దెలివి
మొగములుఁ గురులు బంధురముగను బెరసి
చూడఁ దడఁబాలుగా జలక్రీడ సలిపె
నెలమి మనముల నెలకొనఁ + జెలువపిండు.

53

క. చేయిచ్చి యబల నధిపతి, తోయజవండంబు సొరఁగఁ + దోకొని చనఁ జే
దోయి పులకించెఁ గనుఁగన, దో యలరుచు బెరసెఁ గోర్కిఁతో నెదఁగూడెన్.

క. పొలఁతుక లోతని చొరఁగా, నలుకుచుఁ బిఱిచి కడుగు లిడ + నప్పటిదృగ్గీ
పులక్రందు సెందునందడి, పొలపంబును నధిపునుల్లమునకిం పొసఁగెన్. 55

క. కొలను ననఁ జొచ్చి యిది లోతల యిది యని క్రమ్మటంగ + నరిగి విభుండు
త్పలదళలోచనఁ దోకొని, మెలపున మగుడఁ జని లీలఁమెయి నాడునెడన్. 56

సీ. కరయంత్రధారలఁ + గప్పక పొరిఁ బాఱి విభుమీఁదఁజూడ్కులు + వెల్లిగొలుపు
లీల నంబుజముఁ గెంఁగేలఁ దెనుల్పక ధరణీరచుణుపాణితలము వట్టుఁ
దను పారునీటిపైఁ + దను విడి నలిఁ గ్రీడ సలుపక రాగరసమునఁ దేలుఁ
గొలఁకున నాడునాఁరులపజ్జఁ బోవక శృంగారచేష్టలఁ + జెంది క్రాలు

తే. సలిలకేలికి నొలసియు + నొలయ కిట్లు, ప్రాణవల్లభమీఁదికిఁ + బ్రాకి వేడ్క
నలమియలమిమైఁజెనఁగొనఁనతనియందఁ, నిలిచివిహరించుచుండెనన్న లినవదన.

చ. కలయఁ జరించు తేటిపొదిఁ + గైకొనఁ డాధవళాయతాక్షి వే
నలిపయిఁ జూడ్కినిల్పు నలిఁనంబులఁ జేకొనఁ డాలతాంగిచూ
డ్కులు మదిమెచ్చు హంసికలఁకోమలనాదము లాలకింపఁ డా
వెలదిమృదూక్తినిస్వనము + వీనుల నించు విభుండు వేడుకన్. 58

తే. చెలువచివురుఁగెంఁగేలఁగాఁశ్చీరజలము, నతివనగు మోముననుజందఁనాంబువులును
నెలఁతవేనలిఁ గన్నూరిఁనీరు నయ్యె, నయ్యెడలకాంతిఁ బలికరయంత్రవారి. 59

క. తడిసి మెఱుఁగుఁబొగ రెక్కిన, పడఁతుకలలితాంగయప్తి + పదనికి రాఁ బుల్
గడిగినమరుఖడ్గలతిక, పడువున మోహనవిలాసఁవైభవ మొందెన్. 60

చ. వెలదికి మోవికెంపు నెఱిఁ వేనలికప్పును దంతపంక్తినుం
దెలుపును బేర్చి యొప్పెనఁగె + నీళులపొందున నట్ల యెవ్వరిం
గలసిన వారివారిదెనఁ + గల్గుగుణం బనుకూలవృత్తి ని
ర్మలమధురస్వభావులు సమగ్రవిలాసము వొందఁ జేయరే. 61

సీ. నెత్తమ్మిపుప్పొడి + నెఱిసీర నిడుపుగాఁ బాపట సిందూరభంగిఁ బోయుఁ
జెందోపతేకు ముఁయ్యందంబుగాఁ దీర్చి కమనీయముగఁ దిలఁకంబు వెట్టు
నిందీవరములబహిర్దళములు డుల్చి కర్ణావతంసముల్ + గా నొనర్చుఁ
గుముదనాళము వుచ్చి + కొని పేరుగా గిల్లి హారంబువడువున + నలవరించుఁ

తే. గమలదళము మృణాళకాండమునఁ జేర్చి, యాలవట్టంబు గావించిఁజీల మెఱయ
'వినరు నల్లన రామభూవిభుఁడు జనక, రాజనందనమన మనురాగ మొంద.

చ. తమతమయంత నెచ్చెలులుఁ * దారును నెప్పటియట్ల యాటఁజి
త్తము దనివోక వారిగెడఁ * దామరసాక్షియు రామదేవుఁడు
సముచితలీల మై వివిధఁచాగువిహారము లర్థి నల్పి రం
గము లభిరామరేఖ నవఁకాంతివిలాసముఁ బొంది క్రాలఁగన్. 63

ఆ. ఇట్లు కమలపండ * మిక్కడక్కడ వడ, నభిమతప్రకారఁహరిలీలఁ
గేలినలిపి వేడ్కఁ * జాలించి వెడలిరి, విభుఁడు జానకియును * వెలఁదిపిండు. 64

క. జలసిక్తము లగునంగక, ములచెలు వొండొరులభావముల సత్యార్ద్రం
బులు నేయఁ బతియు నాతియు, నిలిచి పొలిచి రవుడు కమలిఁనీతటభూమిన్.

క. కలిరుగతిఁ గాంతి మేనుల, జలకణములు గోరకముల * చందంబునఁ జె
న్నలవఱుపఁ గొలనివెలి నిం,తులు నిలిచిరి తీరలతలఁతోఁ దడఁబడుచున్.

→= సీతారామల లీలావిహారవర్ణము. =←

చ. వలయుతెఱంగునక విభుఁడు * వస్త్రవిలేపనమాల్యభూషణం
బులు దగఁ దాల్చి నందిజనముల్ చతురంబుగ సంస్తుతింప వా
రల సభివాంఛితార్థముల * రంజితచిత్తులఁ జేసె నెమ్మనం
బలర నలంకరించ్చిరి వాయుస్యలు సీతయు రేఖవీంతగాన్. 67

క. లలితకమసీయమృగామల, నెలనాఁగయు సఖులుఁ గలసి * యేతేరఁగ ముం
గల నడచి కంచుకులునుం, దలతల మనఁ బతియుఁ జతురఁతరముగ నడచెన్.

క. ఇమ్మెయి నిష్టనినోదము, లమ్మదితయుఁ దాను రఘుకులార్థశుఁడు చి
త్తములఁ జిగురొత్తఁగ ని,త్యమ్మును సలిపె ననురాగఁతత్పరప్రత్తిన్. 69

సీ. కన్పూరధూపాదిఁగంధసంవాసి లాభ్యంశరరమణీయఁహర్త్యములను
వర్ణచిత్రితపటఁవర్ణనిర్మితతిరస్కరిణీమనోహరాఁగారములను
గోకిలకలహంసఁకులమృదుమంజులారవరమృగవలతాఁభవనములను
గృతకమయూరరాఁజితనిజాంగణాదిత్ర రంజితలీలాద్రిఁకుంజములను

ఆ. బహువిధాభిరామఁవిహారణస్థలములఁ, దత్తదంతరంగఁప్రత్తితోడ
మన్మజవిభుఁడు ప్రయశఁమాది ముద మెలరార,లోలుఁ డైమనోజఁకేళి నొలయు.

చ. ప్రమదము మూర్త మొనటులు * రాగము రూపు వహించినట్లు వి
భ్రమ మొడ తెల్లినట్లు రతిఁ రాజవిహారకుతూహలంబు దే
హముఁ దగఁ దాల్చినట్లు హృదయంగమ మై విలసిల్లు చున్నయా
రమణిఁ బ్రమోదనూఢమనఁరంజితఁ జేయు విభుండు ధీరుఁ డై. 71

సీ. చూడ్కికి నందడి * పొంపిక యెందేని, భూచు చాడ్పున నొప్పు * చూఱివిడిచి
తగవు మై సోపాన * పుగునునుఁబుల్కుల, నెక్కినరసముల * నెలమి వడసి

తనదుమైదీవకుఁ * దావలంబుగఁ జేసి, పులకలచిత్తంబు * నెల వెఱింగి
 బెరసినమేవడి * సరులఁ గాయువు గని, కన్నులచెన్నున * నన్నుఁ గాంచి
 తే. సాగిసి కౌగిట సోలెడు * మగువయంత, రంగ మావిష్ట మైనటు * లంద కలసి
 తగులుదగిలించుటయును నిద్దఱకు సరియ, కాఁగ నధిపతి లలితాంగిఁగవసె నర్థి.
 చ. ఎడఁ బాలివోని వేడుకల * యేడ్చెఱసొంపున నంతకంత కె
 కుఁ డగుమదంబు పేర్చి రతిఁకోర్కులు గొమ్ములు వోన నప్పుడ
 ప్పూడ నలిఁ జేరినట్టులు విభుండును వారిజపత్ర నేత్రయుం
 గడపల లేని కేలితమఁకంబున నుల్లము లుల్లసిల్లఁగాన్. 73

సీ. ఎలమి నొండొరులకుఁ దలయంపులుగఁ జేయు బాహులతలు జన్మఁఫలము లొంద
 నలి నొండొరులమీఁదఁబాలుపారుకనుదోయినుఖములఁ జుట్టినఁచూఱలాడఁ
 గాయున నొండొంటిఁ * గదిసినతనువులు పులకాంకురంబులఁ * బ్రోది గాఁగ
 నిచ్చమై నొండొంటిఁ * జొచ్చినమనములు నినుపారునింపుల * నెలకొనంగఁ
 ఆ. గడఁక లొండొరువులఁగడవఁ గేలీచతు, రతలు వెలయఁ జూడ్కుఁలతిశయిల్ల
 నుఖముసొంపు నొక్కఁసూటిన నడవంగ, సతియుఁ బతియుఁ గ్రీడఁనల్పి రర్థి.
 ఉ. లేనినెపంబు వెట్టి మదఁలీలకు నాఁక యొనర్చి మానముం
 బూనినయట్లు సౌ రెదకుఁ * బుక్కిటిబంటిగఁ జేసి చుల్కువే
 పో నొక కారణంబుపయిఁ * బూని వెసం బయిపాటు మున్నగుఁ
 దేనియ లుట్టఁ దేలు జగఁతీపతి కుగ్గలి రాముఁ డింటికిన్. 75

సీ. అదరులు గదిరిన * నటిముటి న ర్తిల్లు చెయువులక్రందునఁ * జిక్కువడుచు
 నేర్పులు గడఁగిన * నిరతంబు లై చెల్లు కామతంత్రంబులఁ * గళుకు లగుచుఁ
 గోర్కు లేచినఁ ద్రిప్పిఁకొనునింద్రియంబుల యక్కఱ దీర్పంగ * నడరఁ బడుచు
 మెచ్చులు వచ్చిన * మిగుల నానందించు మనములతలపోత * కనువుగొనుచుఁ
 తే. దనివి వొందిన నల్లన * తలఁపు మగుడ, వేడుకలయెడఁ గొనరుల * వింతతమక
 ములకు మొదలైనఁబొదలుచు * నెలఁతుకయును, మనుజపతియునొనర్చిరి * మదన కేలి.

క. ఒండొరువులమదనకళా, పాండిత్యము మెచ్చమియు నెఁపం బిడ నెపమై
 యొండొరులకు నానంద మ,ఖండము గావించురతము * గైకొండ్రు తగ్గన్. 77

సీ. తూలెడునునుగురుల్ * దోతెంచుఘర్తాంబువులఁ దోఁగి నుదుట్టిప్త * ములఁగుచుండ
 లలిసొంపుపెంపునఁ * బొలయక కనుదోయి నానుచు నెడనెడఁప్రానుఁపడఁగఁ
 గుచములనడుమఁ దూఁగుచు నున్నహారము లల్లన చను మొనఁలందుఁ గ్రాల
 బెడఁ గొంద నల్లాడు * తొడవులమెఱుఁగులువెడలక యచ్చోటఁగడలుకొనఁగఁ
 తే. గేలికడఁక దోడ్తోనడఁగించి యవయ, వములునడలంగఁ జేయుచు * వచ్చుచొక్కు
 లేతదమిఁగ్రొత్తచెన్నొందు * లేమచంద, మధిపుడెండమానంద * మయంబు నేసె.

క. మఱపు మునుగువడ వేడ్కలు, బెఱపులుగొని నిగుడ రెండు, బెఱగులచేతం
బాటివోవునెమ్మనంబుల, నెఱి నిరువురు నలవరింప * నేరరు రతులన్. 79

సీ. మానవనాథుఁ డుగ్గలిఁ గాఁగిలించుచో నడలుకే ల్పిగియించు * కడఁక లేమి
యతివ భూధవునధఁరామృతం బానుచో దొప్పవాతెఱి యఁటుఁతొట్టుపాటు
నృపతి లేమను గేలి * నిపుణత నొరయుచో వెడఁగు లై చెయ్యలుఁవీడుపాటు
వామాక్షి మేదిసీవల్లభుఁ గొనరుచోఁ గొదలు పల్కులక్రియఁగూడ కునికి
తే. యొఁడొరులచిత్తములనాఁటియొలయుచున్న, జొక్కు లెక్కుడు సేయంగఁసోలమడరి
యిరువురును సౌఖ్యరసములఁ * గరువు గట్టి, పోసిచేసినరూపుల * పోల్కు లైరి.

క. భూపాలుఁ డిట్లు మోదం, బే పారఁగ మోహములకు * నెల్ల నివాసం
బై పాలించెను రాజ్య, శ్రీపెం పభిరామముగ నశేషధరిత్రిన్. 81

— సీతాదేవి గర్భము దాల్చుట. —

ఉ. అత్తల కెల్ల భూరివినఁయంబునఁ బంపు దగంగఁ జేయుచుం
జిత్త మెలర్ప నాథుపనిసేయుచు గాంధవతుష్టి సేయుచున్
వితములన్ మహీసురుల * వేమఱుఁ దృప్తులఁ జేయుచున్ మహా
దాత్తగుణాలి నొప్ప వసుఁధాసుత నిత్యశుభంబుపెంపునన్. 82

క. సమ్మదమున భూచక్రము, తొమ్మిదివే లేడు లేలి * తుది రాముఁడు దా
నెమ్మనమున నినక్కులము ధృ, వమ్ముగ సత్పుతులఁ బడయవలె నని తలఁచెన్.

ఆ. తొమ్మనూటిమీఁదఁ * దొంబదితొమ్మిది, వర్షములకు నంత * వసుధపట్టి
యతిథివిప్రదేవఁపితృతర్పణంబుల, గర్భమహిమఁ దాల్చెఁ * గౌతుకమున. 84

క. అంత నొకనాఁడు లీలం, గాంతారత్నంబు నాథు * కడ మెలఁగఁగ నే
కాంతంబునఁ గనుఁగొని య, త్యంతమనోమోద మడర * నతఁ డిట్లనియెన్.

సీ. చంద్రికపైఁ బర్వఁచారువల్లికవోలె మొద నీయంగంబు * నెలుకఁ బొత్త
హేమకుంభముల్పై * నింద్రనీలములల్లు కాంత నీచను మొనల్ * గప్పు మిగిలె

వెడవాడులీలారఁవిందయుగ్గముమాడ్కి. నుదతి నీకనుఁగనఁసోల మందె
బెన్నిధిఁ గాంచినఁపేదచందంబునఁ బొలఁతుక నీకొను * పొదలుకొనియె

ఆ. లలన నీదుచేయ్యఁలలనంబు లయ్యె ల, తాంగి నీదుమందఁయానలీల
జడను దాల్చె గర్భ * సంపదకలిమి నీ, యందుఁ దేటపడియె * నిందువదన. 86

ఉ. మొగ్గల మైనకోర్కీ దుదిఁముట్టఁగ నుత్సవలీలఁ జూడ నా
కగ్గము గాఁగ వంశిము నుఁధాంశుఁడు గల్గినరాత్రివోలె నీ
విగ్గురుగర్భసంపద వఁహించియుఁ జెప్ప వదేమి నావుడున్
సిగ్గును లేతనవ్వుఁ గదిసెం గమలాననముద్దు మోమునన్. 87

— రాముఁడు కోరిక యడుగఁగా సీత గంగాతీరనవములకుఁ బోఁగోరుట. —

చ. తనమదిలజ్జ వాపి ననుఁధాపతి మేవడి యైనమాటపొం

దునఁ దగఁ జేరి కోరికలు • దోచుతెఱుంగఁ గెఱుంగఁ దలంచి య

ల్లన యడుగంగ సమ్మదవిలాసమునేఁడెఱ నెమ్మొగంబు నూ

తనరుచి నొప్పుఁగా వికచతామరసానన వేడ్క నిట్లనున్.

88

శా.సింగంబుల్ మునిబాలకుల్ దిరుగుచోఁ • జెయ్యేది మో మియ్య సా

రంగంబుల్ దిరుగఁ దపోధనసతుల్ • రాజీవముల్ గోయుటల్

రంగద్వీచులఁ బద్మముల్ మెఱయ ధర్మప్రీతి మోఁ జూచుచున్

గంగాతీరముకానలోనఁ దిరుగఁగఁ గౌతుకం బయ్యెడిన్.

89

ఆ. అనిన రఘువరేణ్యుఁ • డమ్మాటలకు నియ్యకొని లతాంగి నీవు • గోరినట్ల

చేయు తెంతపెద్దశీఘ్రంబ యచటికిఁ, బుచ్చువాడ ననుచు • నిచ్చమెఱసి.

క. ఆసతికడ సరసంబుగఁ, బాసి నడిమికొలుపునకు నృపాలుఁడు సనినన్

దాసి నిరంతరమును నే, వాసాఖ్యముఁ బొందఁ బడయువారలు ప్రీతిన్. 91

—|| రాముఁడు సర్వసచివులనలన లోకాపవాదము నెఱుంగుట. ||—

క. పొడసూపి యుచితముగ నలు, గడ నల్లన చేరి కొలువఁగఁ దగుమాటల్

వొడమినసమయంబునఁ బతి, పడుచుంబైదలను బోవఁ • బనిచి నయమునన్.

తే. పుల్ల రాజీవదళములఁ • బొల్ల నేయు, వెడఁదకన్నుల నునుఁగ్గాతి • వెల్లిగొవఁగ

సర్వసచివుల మొగములుఁనగుచుఁ జూచి, వారిలో భద్రుఁ ధ్మనియెడు • వానితోడ.

శా. పారశ్రేణియు భూజనంబు నను సంభావించి కీర్తించునో

నేరం దున్నదుఁ డంచు లాఘవముగా • నిందించునో దీని నీ

వేరూపంబున వింటి విన్నతెఱఁ గొక్కిం తేనిఁ బోసక పి

స్తారం బొప్పుఁగఁ జెప్పు మన్న నతఁ డుద్యత్ప్రీతిమొ నిట్లనున్.

94

మ. జనకుం డానతియీఁ దపంబునకు నిష్ఠం గానకుం జన్నపెం

పును దుఃఖం బొకయింత లేక లవణాంభోధిం గళామూర్తఁ గ

ట్టినసామర్థ్యము దేవబృందమునకున్ • డెందంబునై గా యసం

జనునాపం క్తిముఖున్ వధించినమనతోఁ త్సాహంబుఁ గీర్తింపఁగన్.

95

క. కలయంగ నెల్లయెడలం, బలుమాఱును విందు సనినఁ • బ్రహుదం బెనఁగం

గల దున్నయాప యిది నీ, పలుకులు మా కెక్కె సని నృపాలుఁడు మఱియున్.

తే. తొలుత రాజ్యంబు నేయంగఁ • దొడఁగి మనము

వివిధవర్ణాశ్రమంబుల • నృత్త మరసి

యలవరించుచోఁ గొందఱ • కహిత మగుటఁ

గొన్నిమాటలు పుట్టక • యున్నె యనిన.

97

ఉ. ఈయనుమాన మేటికి నశ్వర మీపరిపాలనక్రియో

సాయము ధర్మనిష్ఠయుఁ గృపాగుణమున్ వినయంబుపెంపునున్

న్యాయవిశోధనంబును నియంత్రితసత్యవచోవిలాసముం

బాయక విందు నెందు నరిభంజన సూరిజనానురంజనా.

98

చ. అనవుడు భద్రుఁ జూచి ముదఁమందుచు రానుధరాధినాథుఁ డి

ట్లనియె మదీయసంస్తుతులు * నన్నియుఁ జెప్పితి కీడుమాట సె

ప్ప నగునొ కాదొ నాక ననుఁ * బాపము నుట్టక యుండ నేమి గ

ల్లినఁ గలయంతవట్టును నఁకల్పిషమానస చెప్ప మేర్పడన్.

99

క. అనుటయు నతండు వెలవె, ల్ల నగుచు డెందంబు గొందఁలం బందఁగఁ జె

ప్పను జెప్పకుండ నేరక, యనుమానముతోడ నిక్క * డక్కడవడినన్.

100

ఆ. అధిపుఁ డింగితజ్ఞఁ * డై యితఁ డొప్పని, పలుకు వినఁగఁ జెప్ప * నలికియున్న

వాఁడు గొంకుఁ బాపఁవలయుఁబొమ్మని తన, యెడఁ దలంచి యతనిఁకిట్టులనియె.

క. లోకులమాటలు సెప్పిన, నా కెగ్గగునే ప్రియం బొనర్పు హితుఁడ వై

నీకింత వెఱవ నేటికి, నేకాంతం బయినచోట * నే నడుగంగన్.

102

ఆ. కీడు గాంచి మనల * నాడెడువారల, నోళ్లు లుడుపఁగా మనోమందంబు

నొందుఁ గాన దీనఁనొం డెల్లు లే దని, తఱిమి యడుగుటయును * వెఱపుఁ బొసి.

క. ఇతఁ డెటు సెప్ప నొకో నా, మతి గలఁగెడు జరులపనులు * మఱనక యుచిత

స్థితి నడపుదూసని తలఁకెడు, పతి కాతం డెలుఁగు రాలుపడ ని ట్లనియెన్.

సీ. ఎల్లలోకంబులు శ్రి నెఱుంగ నత్యంతదురాచారుఁ డై నదఁశాననుండు

చెఱఁ బట్టికొనిపోయి * యతిముఠిఁ బెద్దకాలంబేనిఁ గేలివఁనంబులోన

నునిచిన నున్నయాజనకరాజాత్మజ నెడ నించు కేనియు * నెగ్గు గొనక

ధైర్యంబు వాటిండుతలఁపు వోవిడిచి మస్తథగోచరుం డయి * మగుడఁ దెచ్చి

ఆ. యనుగలంబు నేసికొని యున్నవాఁ డని, యజ్ఞ లయినజనము * లాడుచుండ

నెల్లచోట విందు * నింతసిక్కుప పుని, పల్కుటయును రఘునృపాలకుండు.

క. నుఱనుఱ డెందము సూడిన, తెఱుఁగున నొక్కంత స్రుక్కి * ధీరుం డగుటం

గొఱతవడ కుండ పినుటకుఁ, బెఱవారల క్కెల్లు లనియెఁ * ప్రియవదనుం డై.

క. మీరలు నాసత్కర్మియ, కోదుదు రేప్రద్రుఁ * గాన గురుదురితపరీ

హరిము నేయం దగు నే, నీయాపమ యగుట నిశ్చయింపఁగ వలయున్.

107

చ. అనుడు పిషాద మంది పిజఁయూదులు బేవ భవచ్ఛరిత్ర మ

త్యసఘము దీనిఁ జూచి చెడఁనాడఁగ నాలుకయెట్లు లాడు దు

ర్జను లగువారు కొందఱు విచారవిహీనత నిట్లు వల్కుఁగా

విని విని వారిమాటలకు * వేనరి యుండుదు మెట్లు నెల్లెడన్.

108

చ. లోకానానానాభీతుం డై రాముఁడు తమ్ములతో నాలోచించుట.

ఉ. నావుడు మూర్ఖునచ్చినమఁనంబునకున్ ధృతి యూత యిచ్చి సం

భావన వారిఁ బోఁ బనిచి * పార్థినముఖ్యుఁడు దల్లడంబునం

- దావుకొనంగ లేక తనతమ్ముల నప్పుడ పిల్వఁ బంచి నా
నావిధచింత ముట్టికొనినన్ వెగ డందుచు నార్తమూర్తియై. 109
- ఆ. అధికవినయ మెనఁగఁ + నాభరతాదులు, సగరి కేగుదెంచి + సరవ రేణ్యుఁ
డేకతంబ వీకు + వీకాడువగలచే, వందుచుండఁ జేర + వచ్చి వచ్చి. 110
- సీ. తారలు లేనినుఁధారోచియునుబోలె నొంటి యేలొకొ నృపుఁ + డున్నవాఁడు
చిత్రరూపంబున + చెలువున నేలొకొ సతిమూర్తి నివ్వెఱ + పాటు నొందె
సాపరాధులఁ జూచు + న శ్లేలకో రాజు మనమీఁదిచూడ్కులుఁమగుడఁ బెట్టెఁ
గొముది పైఁ బర్వు + కమలంబుచాడ్పున విభుముఖం బేలొకొ + విన్న నయ్యె
తే. ననుచునల్లనిమాటల + నక్కుమారు, లు త్తరములేనియడుగుటఁలొందొరువుల
నడుగు చంతంత నిలుచుచుఁనగ్రజన్తు, పాలి కేతెంచి భక్తిమైఁ + బ్రణతు లైరి.
చ. తగఁ బ్రణమిల్లినం దనదుఁతమ్ముల నందఱఁ జూచి వేడి పై
నెగయుకరంబులం గొని మహిపతి యల్లన యెత్తి బాష్పవా
రి గడఁబొన్న నాఁగుచు శరీరము నేలకు వ్రాల వచ్చినన్
మగుడఁగ నిల్పుచున్ వెగడుఁమాటలు గుత్తుకలోనఁ బట్టుచున్. 112
- క. ఈరాజ్యసంపదున్నతి, మీ రిచ్చినయదియ నాకుఁమీర విపత్సం
తారకులును జుట్టంబులు, మీర చెలులు మీర ధనము + మీర తలంపన్.
క. కాపున నెయ్యది వుట్టిన, మీవలనన తెగువ యగుట + మీ కెఱిగింపం
గావలయు లోకజననిం, దావాదము తెఱఁగు వినుఁడు + తాత్పర్యమునన్. 114
- క. అనుతనమాటకు మున్నీ, మనుజపతికి నొంత యేమి + మాడ్కినొకొ నేఁ
డనునగ డోలాందోళిత, మనుస్కు లై యున్నయక్కుఁమారులు వినఁగాన్.
ఉ. రావణునింట నుండఁగ ధరానుత నే మరలంగఁ దెచ్చినం
భావన నేత కష్ట మనిపల్కిరి చూచితె లక్ష్మణా మహా
దేవుఁడు బ్రహ్మయున్ మునులు + దేవగణంబులు మెచ్చ నయ్యెడం
బావకుఁ డిచ్చె నాకు నతిఁ + బాపపుమాటలు వుట్టె నియ్యెడన్. 116
- ఉ. వేపుగు నేల నేను బృథివీసుతచిత్తము పెం పెఱుంగనే
భూవలయంబు సంచలతఁ + బొందిన వారిధి మేర దప్పినన్
దేవనగంబుపాఁ తగలి + త్రెల్లిన నం దొకకీడు గల్గునే
యావనజాక్షి నిట్లు సెడ + నాడిన నక్కట నోరు పువ్వదే. 117
- . లోకాపవాదమునకై రాముఁడు సీతను విడనాడ నిశ్చయించుట. →
- ఉ. ఐనను మీకు నొక్కతెఱఁ + గస్థలితంబుగ నేను జెప్పెదన్
దానికిఁ గాదు నాక భవఁసంబులకున్ నను శుద్ధుఁ జేయుఁ డ
జ్ఞానికి నెల్లభంగుల నిజంబుగ నిష్టు పరిత్యజించినం
గాని యకీర్తి వాయ దటుఁగాదని నోళ్లు మూయవచ్చునే. 118

- క. జడమతు లయినజనంబుల, వెడమాటలు మాన్ప నిదియ * వెర వెబ్బంగిన్
నడికంటెఁ జావు మే లని, యెడిపలుకు దలంప వలదె * యిలఁ బురుషులకున్,
- ఆ. పూని జీవితంబు * లైన మి మ్మైనను, వలయుచోట విడువ * వచ్చుఁ గాని
వర్తనంబు గౌరవం బొకయించుక, యైన విడువ దున్నహంబు నాకు. 120
- క. ఒకభంగిఁ బాపిఁగొన రా, దొకొ మిథ్యానింన యనుచు * నొండుదెఱఁగు మీ
రకుటిలచిత్తుల రై చూ, డకుడి నామదికి సంతటం బిది యెల్లన్. 121
- క. ఏ నెఱిఁగి యయిన నెఱుఁగక, యైనను నితైఱఁగ నిశ్చయము నేసితి నా
యాన సుడి నాకడ్డము, గా నొకపలు కైన జెప్పఁ * గడఁగితి రేనిన్. 122
- చ. అనవుడు వార లొండొరులయీననముల్ గలయంగఁ జూచి య
జ్జనపతి తెంపు వాపెడువిచారము చిత్తములం దొకంత యై
నను మొలతేర కవ్విధమునం దమనిశ్చయ మైన లేకయే
మనియును బల్కరాక వెఱఁగందఁగ వెండియు నాతఁ డిట్లనున్. 123
- ఉ. నూత్నముగాఁ దలంచినపిశుద్ధచరిత్రము దుగిఖహేతువే
లక్ష్మీయుఁ బ్రాణముల్ సరియె * లజ్జకు రిత్తవిచార మేటికిన్
లక్ష్మణ యెల్లి నీవు చటులస్థిరవాజులఁ దేరఁ బూన్చి యా
పక్షలనేత్రఁ గోరిక నెవంబునఁ దోకొని పొమ్ము కానకున్. 124
- క. ఇమ్ములఁ జని గంగ్గాతీ, రమ్ముతపోవనములందు * రమియింపఁగ నా
సమ్ముఖమునఁ గోరినయది, యమ్ముద్దియ నచటి కనుప * నగు సుకరముగాన్.
- క. కొని చని వాల్మీకితపో, వనపరిసరభూమిఁ ద్రోచి * వచ్చెడి దయ్యం
గనకును నాకును నిదె విధి, యనుమానింపకుండు నిశ్చయం బైనయెడన్.
- క. అని పలికి తనదు తెగువకు, ననుజన్తులు తలలు వాంచు * టనుమతిగాఁ గై
కొని వారి నిండ్లకును బో, బనిచి యచటు వాసి ధరణిపాలుం డరిగెన్.
- క. ధాత్రీపతి కనుజులకును, నేత్రంబులబాష్పవారినిద్ర నుడువ నా
రాత్రి యొకభంగిఁ జనిన సుమిత్రానందనుండు వంత * మిగిలినమదితోన్. 128

—|| రాముండు లక్ష్మణునివెంట సీత నడవులకుఁ బంపుట. ||—

- చ. దివసముఖోచితక్రియలు * దిగ్గన సల్పి సుమంత్రుఁ జూచి దా
నవకులమర్దనుండు రఘునాయకుఁ డెక్కురథంబుఁ బూన్పు గా
రవమున దేవి నిరరతఁరంగిణిపొంతఁ దపోవసంబులన్
వివిధవినోదముల్ సలుపు * వేడుక నాధుననుజ్ఞ నేగెడున్. 129
- ఆ. అనుడు నతఁడు గడఁక * సరదంబు సక్కగాఁ, బెట్టి ఘోటకములఁ * గట్టి తెచ్చి
సవినయంబు గాఁగ * సౌమిత్రిముందట, నిలిపె నంత మేదిసీవిభుండు. 130
- క. అడ లడఁచి నెమ్మసంబున, వెడతెలి వొడఁగూర్చి మాట * వేర్పడ కుండం
జడిముడిపడక నయంబున, నెడిమడు వొక్కింత లేక * యిట్లను సతితోన్. 131

- చ. పౌలతకు గంగచేరువతః పోవనభూములు సూడ నీమదిన్
మొలచినకౌతుకంబు మదిఃముట్టఁగ లక్ష్మణదేవు నిన్ను నం
దులకు మనోముదం బెసఁగఁ * దోకొని పో నియమించితిన్ నము
జ్వలమణికాంత మైనరథఃసత్తమ మెక్కుదు రమ్మ నావుడున్. 132
- ఉ. అక్కట నాదువేడ్క కుచితానుచితంబులు సూడకే విభుం
దొక్కతలంపువారఁ డయి సముత్సుకతన్ నను దవ్వు వుచ్చఁగా
నిక్కమ యియ్యకో లరయ * నెయ్యము తియ్యము గాదె యంచు నిం
పెక్కఁగ రాముడెంద ముడు * కెక్క రథంబు లతాంగి యెక్కినన్. 133
- ఉ. అత్తజీ నున్నధైర్యమున * కచ్చెరువందుచు జీవితేశుహృ
ద్యైత్త మెఱుంగమిన్ మదిని * దీనికి నమ్మట కుమ్మలించుచుం
జిత్తముఖేద మాననముఁ * జెందిన మాస్పఁగ లేక లక్ష్మణుం
డుత్తల మందు చున్న విభుఁ * డుగ్గతి కాతనిఁ జూపి యిట్లుచున్. 134
- ఉ. దూరము నాక ఘోరవనదుర్గతలంబులఁ గేలి సల్పఁగాఁ
గోరెడుభామలం బ్రియలఁ * గోరినయట్టుల వుచ్చరాజులన్
ధారుణి నెందుఁ గాన మని * తా మును దీనికి నడ్డపెట్ట నేఁ
బోరితమాడి యిట్లు నినుఁ * బుచ్చుట కల్గినవారఁడు సూచితే. 135
- క. అని తనమొగ మొప్పమి క, మ్మనుజేంద్రుఁడు నెవము దప్పి * మా టాడినఁ దా
నును దదనురూపవచనము, లను సంభాషణ మొనర్చె * లక్ష్మణుఁడు దగన్. 136

— ఆ శ్వా సాం త ము. —

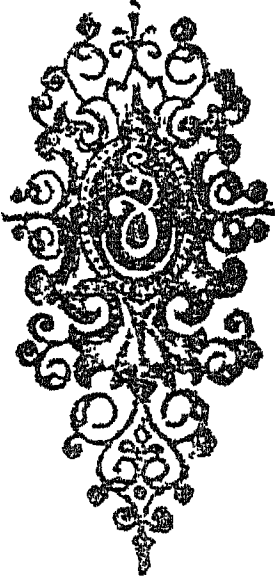
- ఉ. పుణ్యుఁడు భారతీవిభవః పూతవికాసముఖారవిందలా
వణ్యుఁడు దీప్రకోపదనఃపహ్నినిరర్గళదగ్ధశాత్రవా
రణ్యుఁడు మానినీహృదయఃరంజననైపుణరూఢరూపతా
రుణ్యుఁడు భీతివిహ్వలవిరోధిశరణ్యవరేణ్యుఁ డున్నతిన్. 137
- క. దుర్జయవైరిధరాధిప, తర్జననిస్సాణగర్జితస్ఫురణుం డ
త్యూర్జితబాహునంపడు, పార్జితవిఖ్యాతకలియు * గార్జనుఁ డెఱిమిన్. 138
- మాలిని. వితరణఖని యుద్య * ద్వీరశృంగారలక్ష్మీ
పతి రతివరలీలా * భంగకృత్సంగతాంగుం
డతులితమతివిస్తా * రాప్త దేవేజ్యుడిజ్యా
ప్రతిదినపరితృప్తి * ప్రాప్తసప్తార్చి ధాత్రిన్. 139
- గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతం బైనయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబునం
దప్తమా శ్వాసము.

శ్రీ రస్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము.

న వ మా శ్వా స ము.

వాణీకీర్తివ్రత

తీవేష్టితమూర్తి వసుమతీదైవతమో

దాపహుఁడు కల్పకస్ప

ర్ధావిజితుఁడు మనుమసిద్ధిధరణీశుఁ డొగీన్.

1

క. జననాథుఁ డుడుగరలు భూ,తనయమనం బలరఁ గట్టి * తగ నొప్పించెన్
మునివరులపత్నులకు ని,మ్మని మణిమయభూషణాంబ * రాదులు ప్రీతిన్. 2

తే. ఇవ్విధంబునఁ దనతలం * పించుకంత, యైన జానకి యెఱుఁగని * యట్లు గాఁగ
బాలతోడ విషం బిడు * పగిది ననిచి, వుచ్చి రాఘవుఁ డుల్లంబు * నొచ్చి మరలె.

—|| లక్ష్మణుఁడు గంగాతీరవనములకు సీతను దోడ్కొని పోవుట. ||—

చ. లలితగతిన్ సత్కయకమ * లన్పుటమార్గమునన్ శరీరర
క్షులు వినయంబుతో నడపి * గౌరవ మొప్పఁగ భక్తిపెంపుమై
నలయక పంపు సేయుచు మ * హాశ్రమభూములు వీడువట్టుగా
లలనఁ దగ్గె సుమంత్రుఁడును * లక్ష్మణుఁడుం గొని పోయి రిమ్ములన్. 4

క. చని చని జనకతనూభవ,తనతనువున దుర్నిమిత్త * తతి గలయఁగఁ దోఁ
చిన నిట్లనియె సుమిత్రా,తనయునితో నెమ్మనంబు * దలఁకుచు నుండన్. 5

ఉ. తప్పక మున్ను గన్గొనువి * ధంబ యమంగళసూచకంబు లే
నిప్పుడు నాశరీరమున * నెన్నియొ కాంచితి నంతరంగముం
ద్రిప్పికొనం దోడంగఁ బతి * దిక్కున బంధులవెంట భృత్యులం
దొప్పమి యేమి వాటిలుట * కో వెఱి పయ్యెడు నాకు లక్ష్మణా. 6

క. అనవుఁడు సమ్మాటలు గీ,టునఁ బుచ్చుచు నతఁడు లలిత * డోలాయతవీ
చనిచయసుభగాకృతి యగు, ననిమిషనదిఁ జేర నరిగె * నత్యంతధృతిన్. 7

ఉ. అయ్యెడఁ రేవుబోయలఁ బ్రి * యంబుమెయిం బిలిపించి దేవికిం
జయ్యన నోడ వెట్టు మని * శాంతతఁ బిల్చి సుమంత్రుఁ జూచి నీ
వియ్యెడ నున్ను తే రనుచు * నింతిని డించినఁ బోతపాత్ర పై
కొయ్యన పోనఁ దాను జని * యుత్తరణక్రియ నిర్వహించినన్. 8

ఉ. సంతస మందు చున్న రఘునాథుడు తత్తము దేవికి లోకవాదవృ
త్తాంతము నన్నదన్ బిలిచి యన్న తెఱంగును దత్తపోవనో
పాంతము గావునం దెలియఁ బల్కుఁ దలంచుచు నల్లఁ జేరి య
త్యంతవిషాది యై రఘువరానుజుఁ డాత్మ చలించు చుండఁగన్.

9

శా. నా కింకన్ మరణంబు కార్య మిటు లన్యాయప్రవృత్తాత్ముఁ డై
కాకుత్స్థాన్వయదీపకుండు నను లోకత్యాజ్యఁ గావించె నం
చాకాంతాతిలకంబుపాదముల పర్యంతంబుగాఁ బుణ్యగ

ణ్యాకారుం డిలఁ జాగి మ్రొక్కిన మనం బాకంపముం బొందఁగాన్.

10

ఉ. కారణ మేమి నన్ను దశశంకకులాంతకుఁ డెగ్గు వల్కెనో
నేరమి గల్గెనో యకటఁ నిక్కము నా కెఱిగింపు మిట్టిదు
ర్వారమనోవ్యథం బొరయుఁ వాడవు గావు వివేకవిశ్రుతా
చారుఁడ వైననీ వని విశాలవిలోచన గారవించినన్.

11

ఉ. ఇత్తెఱఁ గాచరించుటకు నే నిది యేటికి నియ్య కొంటి నీ
యుత్తమురాలి నోఁ బలుకఁ నోపఁగ వచ్చునె యంచు వెండియుం
జిత్తము గూడఁ దెచ్చుకొని చెప్పక పో దని నిర్ణయించి డ
గుత్తిక వెట్టి లక్ష్మణుఁడు కోమలిఁ జూచుచు నశ్రు లొల్కుఁగాన్.

12

— రాముఁడు లోకాపవాదభీతుఁ డై విడనాడినవృత్తాంతము నీతకు లక్ష్మణుఁ డెఱిగించుట. —

శా. ఏ నిం కేమని చెప్పుదున్ రఘుకులాధీశున్ జగం బెల్ల నీ
కై నిందింపఁగఁ జాల నొచ్చి యది మిథ్యావాద మైనన్ సమా
ధానం బేర్పడఁ జేయ కున్న నిజవృత్తం బెంతయున్ దూషితం
బై నీచత్వము రాక తక్క దని యూహాపోహసంవేది యై.

13

క. పురజనులభూజనంబుల, పరివాదం బొండుభంగి బాయమి జీవ

న్తరణం బగుచున్న భవ, ద్విరహంబున కియ్య కొనియె విభుఁ డధికధృతిన్.

14

ఉ. ఏకత ముండి నన్ బిలిచి యేర్పడ నింతయుఁ జెప్పి తేరిపై
వే కొనిపోయి నీవు పృథివీసుత కోరినయట్ల కాఁగ వా
ల్మీకులయాశ్రమంబున సమీపమునన్ మనకృత్యనిశ్చయం
బాకమలాక్షికిం దెలుపు మన్న నృపాలకు నాజ్ఞ సేసితిన్.

15

క. ఆశ్రమ మల్లదె మునిచర, శాశ్రయపు నిరస్తశోకవై యుండు జగ

ద్విశ్రుతి యగు నీపతియును, నాశ్రమవిరహితుఁడ యింక నని పల్కుటయున్.

— నీత తన్ను భర్తవిడనాడినందుల కై చింతించి లక్ష్మణునితో నయనిష్ఠురంబు లాడుట. —

క. తాలిమిఁకొలఁదులఁ బోవని, వాలాయపుదిగులు గుండె వ్రయ్యఁ గదిరినం

గీ లెడపినజంత్రముక్రియ, నేలపయిం బడియె మేది నీతనయ వెనన్.

17

- క. పడి మూర్ఛిల్లి మగుడ నొక, వడికిం దెలి వొంది బాష్ప, వారి గనుఁగవం
 . గడలుకొను చుండ వాతెఱఁ, దడుపుచు వెలవెల్ల నగుచుఁ * దల్ల డపడుచున్.
- క. పలు కుడిగి పెద్దప్రోద్దా, కులదృష్టి మఱిందిఁ జూచుఁ * గొండొక నవ్వుం
 డలయూఁచు ముక్కుపై నం, గుళమిడు వెఱఁగందు వగలఁకుం గొలువిచ్చున్. 19
- ఆ. సందియంబువడ విఁచారంబునకుఁ జొర, మాటు వలుక నొండు * మాడ్కి సేయ
 వెరవు గాక పిడుగు * వ్రేసినయ ట్లేన, మాట కియ్యకొనుచు * బోటిపలుకు.
- క. అగుఁ గాక యట్లచేసెద, జగతీపతివనువునేసి * చను నీవుచు నీ
 తెగున రఘువతికి నీకుం, దగ వఁట యే ననెడి దేమి * తమ్ముడ చెపుమా. 21
- సీ. అఖిలధర్మస్థితి * నవచారి యందునే, యావనంబునఁ దప * మాచరించె
 గరుణాసముద్రుఁడుఁ * గాఁ డందునే యట్టి, యపరాధిఁ గృతకవాఁయనముఁ గాచె
 నాశ్రితరక్షమై * నర్థి లేఁ డందునే, పగతుతమ్మని రాజ్యఁపదవి నిల్పెఁ
 బాటించి నన్ను సంభావింపఁ డందునే, నాకుఁ గా నెన్నియఁత్నములొ చేసెఁ
- తే. బతి జనించినకోలెను * బరహితైక, లోలమతి యొడల్ సిదిమినఁ * బాలు వచ్చు
 నాతఁ డిది కార్య మని నిశ్చయంబుచేత, నాయభాగ్యంబ యొండొక * వేయునేల.
- క. ఇడుమలు గుడువఁగఁ బుట్టిన, యొడ లిది యిటు లోపుఁ గాక * యొడ్డులు నాచేఁ
 బడిరి తొలుభవమునం ది, ప్పాడు తత్ఫల మంద కున్నఁ * బోవునె నాకున్. 23
- ఉ. ఉల్లము పొక్కునెవ్వగలఁకోటటి యే మరణంబు గోరినం
 జెల్లదె జాహ్నువనలిలఁ సేచన మూర్ధ్వగతిప్రదంబు నం
 పుల్లయశోభిరామ మగుఁభూపతివంశము నిల్చునంతలో
 నొల్ల దురంతదుఃఖముల * కోర్పుట మేలు దలంచి చూడఁగన్. 24
- చ. అతులితపుణ్యమూర్తు లగుఁనత్తల కెల్లను నేను భక్తి మ్రొ
 క్కితి నెఱిఁగింపు సూర్యకులఁకేతువు నా విలసిల్లురామునం
 తతి భరియించి యున్నయది * దానికి శోభన మందఁ గచ్చవ
 స్థితి నయినం దలంపుదయఁ సేయుఁడు మీ రని యప్పగింపుమీ. 25
- క. జనపతికి నింక నే నే, మని చెప్పిన నేమి యగును * నది గడచనె నై
 నను నూనువోక వెండియు, ననియెడ నొకమాట రఘువఁరానుజ నీతోన్. 26
- చ. తనమది నొక్కయుమ్మలిక * దక్కిన మంచిది దానిఁ బాపఁగా
 నని తలపోసి చేయుపని * కక్కట యేనును లోను గానె నా
 కు నెఱుఁగఁ జెప్పి పొమ్మనుటఁకుం దగనే మొగమోట లేక ను
 న్ననయెడ నై న రాజుల మనంబులు ద్రిప్పఁగఁ బల్కి గల్గునే. 27
- క. కానిమ్ము సాకుఁ జెప్పినఁ, గానియ కా దధిపుపనుపు * గడతేర్పఁగ నేఁ
 బూనినపని యిది నీవును, బూని యొనర్చుటది యెల్లఁ * బొచ్చెమె చెపుమా.

తే. పతియ చుట్టంబుఁ బక్కంబుఁ + బతియ చెలియుఁ

బతియ తల్లియుఁ దండ్రీయుఁ + బతియ గురుఁడు

పతియ దైవంబుఁ గావున + నతనిపం పొ

నర్చుటయ కాదె ధర్మంబు + నాతి కరయ.

29

ఉ. మేనికి నంతవంతఁ బడ + మిక్కిలి కాఁక బెట్టి నొంపఁగాఁ

బూనితి నోర్వ కున్న నది + వోవునె యట్లు జగంబువారలున్

మానము లేక యీ తులువఁమాటల నాదెస నాడ దుస్సహం

బై నది దీని మానువునుఁ పాయము చొప్పడ దేమి నేయుదున్.

30

మ. అను చుండన్ మఱుమాట వల్కక సముద్యద్బాష్పంబుఁ డై లక్ష్మణుం

డినవంశాగ్రణిదేవిపాదయుగళం + బీక్షించి ధాత్రీతలం

బును ఫాలంబునఁ బొందఁ మ్రొక్కి వినయంబుం దీవ్రశోకంబు నె

మ్మనముం జుట్టుకొనం బ్రదక్షిణముగా + మందప్రచారంబునన్.

31

క. వడి నంటఁ దాఁకుబలితవు, టడలున రూపఱినమనమునం దోరిమి పాఁ

తెడలి వెనఁ బురికిఁ బోఁ దెగు, వడరిన వావిడిచి దిక్కు + లద్రువ నటచుచున్.

—|| లక్ష్మణుఁడు సీతను గంగ దాఁటించి విడిచి పురమునకు మరలుట. ||—

చ. అరిగి మరు త్తరంగిణియు + పాంతము డాయుచు రోదనంబుతో

బెరయఁ గిరాతు దీనమతిఁ + బిల్చి తదాహితయానపాత్ర మా

తురగతి నెక్కి యద్దరికి + ధూతకళంకుఁడు వోయె మేదినిం

బొరలుచు నోడది క్కరయు + భూతనయం బలుమాఱుఁ జూచుచున్. 32

క. చని యరద మెక్కి యల్లల్లన పోవుచు నిలిచి నిలిచి + లక్ష్మణుఁ డయ్యం

గనఁ బొరిఁ బొరి మరలి కనుం, గొనుచుండఁగఁ గోమలియునుఁ గొందలపడుచున్.

సీ. మున్నా తెఱంగున + నున్నట్టియే నిప్పు డిమ్మెయి వనమున + కెట్లు వోదు

నిది యేమి యొంటిమై + నేతెంచి తనిన నెప్పాట నే మఱుమాట + వలుక నేర్తు

నెవ్వరితోడ నే + నే మని యీదురవస్థ మాటికిఁ జెప్పి + వనరుదానఁ

బతి యిల్లు వాపిన + కతము న న్నడిగిన నేను ద ప్పేది గా + నేర్పరింతు

ఆ. మునిసతీజనంబు + ముందటఁ గొంకక, యెవ్విధమున మెలఁగి + యిచట నిలిచి

కాల మెట్టిభంగిఁ + గడపుదు నే నని, యడలి యేడ్చుచున్న + యవసరమున,

—|| వాల్మీకి సీతవృత్తాంతము మునిపుత్రులనలన విని వచ్చి తనయాశ్రమమునకుఁ దోడ్కొనిపోవుట. ||—

క. మునిపుత్రకు లేటికిఁ జని, చని యయ్యెలుఁగునకుఁ జేరి + చంద్రాస్యఁ గనుం

గొని యటఁ బోవక యరిగిరి, మనములఁ గృప గదుర నాశ్రమమునకు మరలన్.

ఆ. సరభసముగ నేగి + సంయమిచరణార, విందములకు నధికఁవినయ మెసఁగ

మ్రొక్కి మోడ్చుఁగేలుఁ ముందట నిగిడించి, యిష్ట మెఱుఁగ నతనిఁకిట్లు లనిరి.

మ. ఒకనారీతిలకంబు గాననములో, నుద్దామశోకార్తయై
వికలాలోకన మశ్రుదారలును బృహ్స్పరేణులిప్తాంగముం
బ్రకటాక్రందనమున్ వికీర్ణకబరీభారంబు వక్త్రబృజ్జశో
షకనిశ్వాసగమోష్ణముం గలయవస్థం బొందఁగా నయ్యెడన్. 38

తే. అరిగి యరిగి కనుంగొనియటఁ జనంగఁ, గాళ్లులాడక మీ కెఱుంగంగఁ జెప్పఁ
బాటు తెంచితిమేమహాభాగునతియొ, నిరుపమోదాత్తమూర్తియన్నీరజాక్షి.

చ. అనవుడు నమ్మునిప్రవరుఁ ఁ షారఘువంశవరేణ్యదేవిఁ గాఁ
దనమహానీయబుద్ధిఁ గని ఁ ధర్మవిధిన్ మహితార్ఘ్యపాత్ర చే
కొని రభసంబునం జనియె ఁ ఘోరదశాపరిపాకతప్తచే
తన యగుచున్ మహిం బొరలు ఁ తామరసానన యున్నచోటికిన్. 40

మ. చని సంతర్పణవాక్యపూర్వముగ నాశ్వాసంబు గావించినన్
వనితారత్నము భక్తి నమ్మునిపదద్వంద్వంబునం దశ్రులం
గొని పాద్యం బొసరించె నాతఁడు మనఃక్షోభంబు సంధిల్లని
ట్లనియెన్ గద్గదికానిరుద్ధవచనుం ఁ డై యాసరోజాక్షికిన్. 41

క. జనకుఁడు తండ్రియు దశరథ, జననాథుఁడు మామ యట విశాలయశశ్రీ
ధనుఁ డగురాముఁడు పతి యట, వనితలతో నిన్ను నెన్నవచ్చునె సాధ్వీ. 42

క. నీవచ్చినతెఱఁ గడ్గఁదను, భావించి యెఱింగి నీదుఁపావనచరితం
బీవెడమాటల నాఱడి, పోవుట కత్యంతచింతఁ ఁ బొందితి నబలా. 43

తే. లోకముల నెద్ది యేనియు ఁ నాకు నెఱుంగ, రానియట్టిది లేదు నిర్మలత నొప్పు
నీదుచరితంబు తెల్లంబుఁగాదెరాము, నేరమియచూపెయింతయుఁ నిక్కమరయ.

చ. ఇదె మనయాశ్రమం బిచట ఁ నీవు వసింపు తపస్వినుల్ ప్రియం
బొదనఁగ నీకు నెల్లపనియుం బరమాదరవృత్తి నాచరిం
చెద రిదె నీగృహంబునకుఁ ఁ జేరితి గావున నీదుగర్భ మ
భ్యుదయముఁ బొందు దుర్యశము ఁ వోవుఁ బదంపడి నమ్ము మెమ్మెయిన్. 45

క. కైకొను మర్చన మనవుడు, నాకోమలి చెలిసి యర్ఘ్య ఁ మందుకొనియె ను
శ్లోకుఁ డగునమ్మునీశ్వరు, సాకతమున శోకవహ్నిశాంతతఁ బొందన్. 46

తే. ఇత్తెఱంగున నూరార్చి ఁ యింతి దఱిమి, యల్లనల్లన తోకొనియాశ్రమమున
కరుగుదేరంగ నమ్మునీశ్వరున కర్చి, నెదురువోయి తనస్విను ఁ లెరఁగుటయును.

చ. జనకునికూతు రార్యగుణశాలిని రామునిదేవి సిత యా
తనికొఱగాఱు నియ్యెడకుఁ ఁ దాపనవృత్తి జరింపవచ్చె ని
వ్వనితకు నెల్లకృత్యము దివానిశముం బరికించి బాంధవం
బు నెఱయఁ జేయుడి యని తపోధనసత్తముఁ డప్పగించినన్. 48

- ఆ. ఆతపస్వినులు ప్రియంబున జానకీ, బొదివి యాత్మవాసభూమి కర్ణి
 తోడ గారవించి • తోకొని పోయిరి, మునియు నిజనివాసమునకుఁ జనియె.
 క. మునినాథుఁ డింతిఁ దోకొని, తనయాశ్రమమునకు నేగు • తడ వంతయుఁ దా
 నును నిలిచి యానుమిత్రా, తనయుఁడు గనుఁగొనియె నశ్రుధారలు గవియన్.

→ { పట్టణమునకుఁ బోవుచు సుమంత్రుఁడు లక్ష్మణునకు దుగ్ధభోషణమంబుగాఁ }
 వొల్లిటికథ యెఱింగించుట. →

- ఆ. ఇవ్విధమున రాఘవేశ్వరుడేవి న, య్యడవిఁ ద్రోచి మరలి • యరిగి యరిగి
 యడలు గదిరి యిట్టులనియె సుమంత్రుతో, నతఁడు మొగముదీనమగుచునుండ.
 క. మనయింటిచేటు సూచితె, మనుకులసత్తముఁడు తొఱఁగె • మైథిలినికా భూ
 జనవాదంబు మహాత్ముల, యనఘచరిత్రమునకంటె • సధికం బగుటన్. 52
 సీ. అభిషేకదినమున • నడవికీ దపమున, కరుగుమునీ వన్న • నట్ల చనియె
 నందును నతిశాంతుఁ • డై యుండఁగాఁ దన, కోమలి నఱిముఱిఁగోలుపోయె
 నమ్ముగ మగుడఁ దే • నని చన్నచోట న, నేకవిధం బగునిడుమఁ బడియెఁ
 దెచ్చియుఁ బ్రీతి లో • నొచ్చి యొడంబడి, మనపుణ్య మేది యిమ్మాడ్కిఁజేసె
 తే. నకట పుట్టినకోలెను • నంతకంత, కగ్గలించినదుఃఖంబు • ననుభవించు
 చున్నవాఁ డన్న యే మని • యుగ్గడింతు, నీమనోగ్లాని తెగుదలయెద్దిచెపుమ.
 చ. అనిన సుమంత్రుఁ డిట్లనియె • నాతనిపుట్టిననాఁడ వచ్చి త
 జనకునితోడ భూమినురసత్తము లెల్ల ననేకదుఃఖభా
 జన మగు నల్పసౌఖ్యుఁ డగుశౌర్యము ధైర్యము దానశక్తియున్
 వినయముఁ గల్గువాఁ డగుననిందుఁడు వీఁ డన వింటి నేర్పడన్. 54
 ఆ. పితృవియోగజనితపీడయు ననుజవి, యోగజనితపీడ • యును సతీవి
 యోగజనితపీడయును బొందు వీని న, నంగ వింటి నేను • నరవరేణ్య. 55
 క. కావున విధికృత్యము లగు, నీవృత్తాంతముల కింతయేటికి వగవం
 జావును జేటును మనుజుల, కావిర్భావంబుతోన • యైనవి గావే. 56
 క. మఱియు నొకమాట యెవ్వరు, నెఱుఁగనియది దశరథునకు • నేకాంతమునం
 దఱిమఱ లేక దృఢంబుగఁ, నెఱుకపడం జెప్ప వింటి • నే నొకరుండన్. 57
 క. అది రాముఁడు భరతుండును, మొదలుగ నెవ్వరును వినరు • మున్నైనను నీ
 హృదయంబుకలఁక యుడుపఁగ, మదిఁ గోరుటఁ జెప్ప వలసె • మనువంశనిధి.
 సీ. సర్వజ్ఞుఁ డనఁదగు • దుర్వాసుఁ డనుమునీశ్వరుఁడు వసిష్ఠునాశ్రమమునందు
 సాంవత్సరిక మైనసత్రంబు నడపంగ ధర్మప్రియుం డగుదశరథుండు
 వేడుక జన్నంబుఁ • జూడఁ బోయి మునిప్రవరు లిద్దఱుకు నభివందనంబు
 నేసి రహస్యగోష్ఠీవినోదంబునఁ దత్పరు లగువారుఁ • దాను నచట

- తే. నున్న యెడ భూవరుడు దనకన్న ప్రజల, యాయురై శ్వర్యములుఁదనఁనంతరంబు
వారిసంతతి తెఱఁగు దుఁర్వాసు నడుగ, నమ్మహిపతితోడ నిఁటనియె నతఁడు.
- క. నీకొడుకు లధికబలభ, ద్రాకృతులఁ బ్రవృద్ధిఁ బొందిఁ యాయుశ్శ్రీ) ల
స్తోకంబులు గాఁ బుణ్య, శ్లోకత నేలుదురు మధ్యలోకం బెల్లన్. 60
- ఆ. వెలయఁ బదునొకండుఁ వేలవత్సరములు, రాజ్యమహిమఁ బొందిఁ రామభద్రుఁ
డనుపమానకీర్తిఁ యార్జించి పదపడి, బ్రహ్మలోకసుఖముఁ బడయువాఁడు.
- తే. అన్న రాజ్యంబు సేయంగఁననుజు లెల్ల, పనులు నడపుచు నీతియుఁ బాహుబలము
మెఱయ వర్తిల్లి యతఁ డేగుఁతఱియ తమకు, నవసరంబుగ నద్గతికరుగువారు.
- క. చతురమతి రామునకు భూ, సుతయం దుదయంబు నొందిఁ సుతు లిరువురు వి
శ్రుతు లగుదు రందుఁ బూర్వజుఁ, డతులిత సామ్రాజ్యమునకుఁ నభిషిక్తుఁ డగున్.
- క. భరతాదు లయినమువ్వురు, నిరువుర నిరువురఁ ద్రిలోకఁ హితపూజ్యులఁ ద
త్పరులం బడయుదు రయ్యా, ద్గురు నొక్కొక భూమిపతు లగుదు రుజ్జ్వలు లై.
- క. అనియెం గావున రాముఁడు, జనకతనూజయు న సౌఖ్యఁచరితులు మనకున్
వనటకు నించుక యేనియుఁ, బని గా దనవుడును హృదయఁపద్మం బలరన్. 65
- క. అలఘురఘువంశమునకుం, దల మాటించుకయు లేమిఁ తధ్యముగా నీ
వలన నమ స్తంబును నేఁ, డెలిసితి నామనము కలఁకఁ దీతె మహాత్మా. 66
- క. అని సౌమిత్రి సేమంత్రుని, ఘనపరిరంభణము సేసిఁ గౌరవమున నా
తనితో సంభాషించుచుఁ, జన నొకపుణ్యాశ్రమంబుఁ చక్కటి యైనన్. 67
- ఆ. అచటి కరిగి మునికృతాధికపూజనం, బులఁ బథిశ్రమంబుఁ వుచ్చి నాఁటి
రాత్రియ చటఁగడపిఁ రామానుజుఁడుజన, శ్లాఘ్యమూర్తియగుచుఁ జనియెఁబురికి.
- || అత్తయ్యఁడు పట్టణమునకుఁ బోయి యన్నతో సేత నడవని విడిచి నచ్చితి నని చెప్పట. ||—
- చ. నగరి సమీప మైన నరఁనాథునిసన్నిధి కోహటించి నె
మ్మొగము వివర్ణతం బొరయఁ మోసల నల్లన తేరు డిగ్గి నె
వ్వగ దలకొన్న ప్రేఁ గడరిఁ వ్రాలుగతిం దల వాంచి యేగె సౌ
మ్యగుణవిభాసి లక్ష్మణకుఁ మారకుఁ డానృపుఁ డున్నచోటికిన్. 69
- మ. చని దీనాననుఁ డైనయజ్ఞనపతింఁ జక్కంగఁ దాఁ జూడ నో
పనివాఁ డయ్యును ధైర్య మూఁది విగళఁద్యాష్పాంబు లంతంత లో
నన యింకించుచుఁ దొప్పుపాటు చరణఁన్యానంబులం జేర నీ
నినడం జేరి వినమ్రుఁ డయ్యెఁ బతికఁ నీన్ రాఁకకున్ మీఱఁగాన్. 70
- క. నేత్రములు దుడిచికొంచు ను, మిత్రానుతుఁ బెఱకరమునఁ మెల్లన యెత్తె
ధాత్రీవిభుఁడు విషాదా, మాత్ర హృదయుఁ డయ్యుఁదా నఁమాహితుఁడగుచున్.

చ. అతః డువవిష్టుః డైరఘుకులగ్రణి కిట్లను దేవ దేవి నన్
చితిని భవన్నిరూపితవిశిష్టతపోవనభూమికిం దగ

స్సతి మునియాజ్ఞ నాశ్రమము * నన్ వసియించె జరత్తపస్విసీ
యుతనవపర్ణశాల నఖిలోపనతార్ఘ్య సగౌరవంబుగన్.

72

క. అని తననిర్వర్తించిన, పని విజ్ఞాపనము సేసి * పతితో నతః డి
ట్లను మఱియుఁ దన్తనోవే, దన మాన్యుతలంపునను హితము సత్యము గాన్.

→ లక్ష్మణుఁడు రామునకు దుగ్ధిభోపశమంబు సేయుట. ←

ఉ. ఇట్టివి దైవచేష్టితము * లెవ్వరికిం గడవంగరాదు మీ
యట్టిమహాత్ములు మృలిక * లందినచో ధృతి గట్టి చేసి లో
గిట్టక యుండఁ గీడ్పఱిచి * గెల్వక తక్కిన నిర్వహించు పెం
పెట్టాకొ బుద్ధిమంతులకు * నెక్కుడుభంగిఁ దలంచి చూడఁగన్.

74

క. పెరుఁగుట స్రగ్గఁ జవులం, బొరయుట యవశంబు గాఁగఁ * బుట్టుట చావన్
బెరయుట పాయఁ బదార్థోత్కరములనై జ మిది యెట్లు * దప్పింప నగున్.

75

ఉ. కావున దారపుత్రిసఖికామదముం బితృమాతృసోదరా
శావలనంబు గాఢముగ * సల్పుదురే మిము బోటు లైననం
భావితం లట్లు గాక నిరఃపాయము లై కడచన్నవానికిం
బోవునె పెద్దవారితలఁపుల్ మును వేడుక యెంత కల్గినన్.

76

మ. జనవాదంబునకుం బ్రియం దొఱఁగ నుత్సాహంబు సేయంగ వ
చ్చునె యిట్లెవ్వరి కివ్విధంబు దలఁపం * జోద్యంబు గాదే క్రమం
బున నిష్కల్తషన్మత్తముల్ దెలియ నోపున్ లోక మెబ్బంగి నీ
మనువంశంబు భవద్గుణంబుల జగన్తాన్యత్వముం బొందెడున్.

77

శా. తాపంబుం బెడఁ బాపి దుర్దమవిషాదంబుం దిగం ద్రావి ని
ర్వాపారత్వముఁ బోవఁ ద్రోచి వగ లుద్వాసించి వెల్వెల్లఁ బా
శేపాంతక మెలఁగంగ నీక మదికం * దెల్లం దెగం బుచ్చుగా
నీపెం పార్యజనంబు మెచ్చు ధృతి కున్తేషంబు గావింపవే.

78

క. అనవుడుఁ దమ్మునిమాటలు, విని సంభావించి యీవి వేకవచనముల్
సను నీకు నిట్లు సెప్పఁగ, నని విభుఁ డుల్లంబు కలఁక * యంతయుఁ దేఱన్.

79

→ రాముఁడు దుగ్ధిము నడచుకొని ప్రజలం బాలించుట. ←

క. నీ పంచినట్ల చేసెద, భూవతులకు ననవధానమునఁ బుట్టు ననే
కాపదలు వినుము తొంటిమ, హాపురుషుల నని వినీతుఁ * డగునాతనితోన్.

క. నృగుఁ డనఁగ నిమి యనం జను, జగతీపతు లనవధానజాడ్యంబున నిం
దగతిం బొందినతెఱఁ గా, నగరకులోద్వహుఁడు సెప్పెఁ * జతురత మెఱయన్.

తే. ఇట్లు సల్లాప మొనరించి యెల్ల వనులు, ననుదినంబును దలఁపింపు * మఖిలజనులు
సంతసంబందునట్లుగాఁ జక్కఁ బెట్ట, నని నియోగించియతనిఁ బోఁ బనిచివిభుఁడు.

ఉ. అచ్చట వాసి యల్లఁ జని * యాహ్నికవర్తన మాచరించి రా
లచ్చి వికాస మందఁగ నలంకృతుఁ డై మునిమాపు దర్శనం
బిచ్చిన మంత్రిభృత్యసుక * వీశ్వరు లాదిగ నెల్లవారలున్
వచ్చి మహీశుఁ గొల్చి రసివారిణఁ జిత్తము లంకురింపఁగన్. 84

ఆ. విభుఁడు నిఖిలజనుల * విన్నపంబులు విను, వివిధసైన్యములకు * సవరణముల
ననువుసేయు నభిమ * తార్థింబు లద్ధుల, కిచ్చు వేట లాడు * నిచ్చవెలయు. 85
క. ఇవ్విధమున నిత్యంబును, నవ్వసుధాధిపుఁడు ప్రజల * కనురాగలతల్
నివ్వటిలఁ జేయుఁ దనమది, నొ న్నెఱుఁగక యుండ బహువి * నోదపరుం డై. 86

→= రాముఁ డేకాంతంబున సీతం దలంచి చింతిల్లుట. =←

క. మనమునఁ బాయని ధరణీ, తనయనలనివగల నేక * తంబ పొగిలి య
మనువంశదీపకుం డి, ట్లను ధైర్యము పల్లటిల్లి * యలుగులపడుచున్. 87

సీ. నీక కా యకట పి * నాకి బాణాసనం దదృఢతంబుగ సభ * నట్లు సేసి
జనకానుమతిఁ దపం * బునకు నక్కట నీవు ననుగమనంబు సే * యంగ నరిగి
పాసియు మగ్గుడ నిన్ * బడయుదు ననునాన నక్కట ప్రాణంబు * చిక్కఁ బట్టి
యక్కడ సేతుబం * ధాద్యుపాయముల నానందనం బయిన నీ * పొందు గాంచి
తే. యిం పొసంగు నీయర్థి * లియెల్ల వమ్ము, గాఁగఁ దుది పోయి నిన్నిట్లు * గానపాలు
సేసి యాఱిడిఁ బుచ్చితి * బెప్పఁ బట్ట, లయ్యె నామను వే మన * నంబుజాక్షి.

ఉ. అచ్చట లోకమంతయును * నక్కటికంబున నుమ్మలింప నీ
చిచ్చు చొరంగఁ బోక మది * చిక్కఁదనంబున నియ్యకొన్న నా
కిచ్చటఁ బెచ్చి నిన్ విడుచు * శుంతటిపెద్ద జఘన్యవృత్తి కే
నచ్చట రచ్చ కెక్కుటకు * నాఱిడిపోకకు నోర్పు మైథిలీ. 89

ఆ. అని దురంతశోక * మునఁ బొంది సెజ్జె, మేను వైచి కన్నుఁగోసలందు
నివుడు నమ్రవారి * చెవులకొలంకుల, నిండ నిట్లు లను వి * భుండు మఱియు. 90

ఉ. వీట దురాత్ము లై నయవి * వేగులు గొండ అనింద్య మైనయ
జ్జోటిచరిత్ర మంగసల * చొప్పుగ సంశయ మంది యాడుపె
న్నాటల కేల యీదురభి * మానము పూనితి వాని నేల నే
గీటునఁ బుచ్చ నైతి * బరికింపక చేసితి నింతిఁ బాసితిన్. 91

ఉ. లోకమువారిమెచ్చుసకు * లోలవిలోచనఁ బొటవైచితిం
బో కొఱగామి యంతటన * పోయెనే దీనికి నింకఁ గొండ తో
హో కృప మాలి చేసె నిది * యొప్పుదు పొమ్మని దుర్విసీతి గాఁ
గ్గొని రేని వారిమది * కందున కెయ్యది గందు డై వమా. 92

క. అని వందుచు నంగనదెస, వనటకు సామ్రాజ్యవివిధఃపర్తనమునకుం
దనచిత్తము పొక్కఁగ న, మృదుజేంద్రుఁ డుదాత్తవృత్తిఃసుహి యేలునెడన్. 93

—|| రాముఁడు మునులమొఱ విని శత్రుఘ్నుని లవణం జంపఁ బంపుట. ||—

మ. వివిధాన్యాయపరాయణుండు రిపునోర్వీర్యానివార్యుండు నా
హవసంక్రీడనలోలబుద్ధియు మహఃహంకారుఁడుం గావునన్
లవణం డడ్డము లేక దానవకులశ్లాఘ్యస్థితిన్ మేదిసి
దివిజవ్రాతము నెల్ల నాతురతఁ బొంఁదించున్ సమిద్ధాత్తుఁ డై. 94

ఉ. దానికి రోసి సంఘమికఁదంబక మారఘువంశసత్తముం
గానఁగ వచ్చి సంతతమఃఖప్రతిఘాతముఁ బ్రాణిహింసయున్
లో నగుచున్నవాని యతిఃలోకదురాచరణంబు లన్నియున్
దీనత దోఁపఁ జెప్పిన మఁదిం గృప కోపముతోఁ బెనంగఁగన్. 95

ఉ. తమ్ములదిక్కు గన్గొనుచు • దైత్యులపీఁచ మడంగ దయ్యెడుం
గ్రమ్మఱఁ దోఁచె పీఁడొకఁడు • గాసిగ విప్రుల నేఁప కుండ శీ
ఘ్నుగ నేగి యద్దనుజఁ • గాలునిప్రోలికి నంపి రాకకుం
గ్రమ్మన నొక్కఁ డియ్యకొనఁ • గా వలయున్ మనలోన నావుడున్. 96

క. భరతుండు లక్ష్మణుండును, బరవసమునఁ బలుకు చుండఁ • బలికట్టె దురం
గరములు మోడ్చి వినయసుం, దరుఁ డగుశత్రుఘ్నుఁ డత్యుఃసాత్తవచనుఁ డై.

క. వీరల కెదురఁగఁ జాలెడి, వా రచ్చో నెవ్వ రాలఁవణు మాత్రకు దు
ర్వారభవదాజ్ఞ నేఁ జని, వైరం బనుపేరు మాన్చి • వచ్చెద ననుడున్. 98

క. అగుఁ గాక యితఁడు వోవుట, తగు నని పెఱవారి నుడిపి • ధరణీవిభుఁ డొ
ప్పుగ లవణవీడు మధురకుఁ, దగఁ బట్టము గట్టెఁ బిన్నతమ్మునిఁ బ్రీతిన్. 99

ఉ. మంత్రసమేత మై భువనఃమాన్యత నొప్పునమోఘబాణ మా
మంత్రితఁ జేసి యాతనికి • మన్నన రెట్టిగ నిచ్చి వేడ్కమై
మంత్రుల భృత్యులన్ బుధసఃమాజము వైశ్యుల వారిజాక్షులం
దంత్రము రాజ్యచిహ్నముల • ద్రవ్యసమూహము నిచ్చెఁ బెంపుతోన్. 100

—|| శత్రుఘ్నుఁడు లవణుపై నెత్తిపోవుట. ||—

ఆ. ఇట్లు లొనఁగి మునుల • నెల్లను జూపి వీ, రెట్లు చెప్పి రట్ల • యెల్లవనులుఁ
జేసి విజయలక్ష్మీఁ • జేకొని రమ్మని, యధిపుఁ డనిచి వుచ్చ • నతఁడు వోయి.

క. సురనదితీరంబునఁ గడుఁ, బర పగుతనదండు నిడియఁ • బనుచుచు భరతా
వనజుఁడు వాల్మీకిమునీ, శ్వరునాశ్రమమునకు సరిగి • సద్భక్తిమెయిన్. 102

ఉ. అమ్మనిపాదపద్మముల • కానతుఁ డై యతఁ డిచ్చుపావనా
ర్ఘ్యము వినీతవృత్తిఁ దగఁ • గైకొని మూలఫలాధివన్యభ

- క్ష్యమ్ముల దుష్టి వొంది సగఃసప్రియభాషలఁ బ్రాదు వుచ్చి యం
'దిమ్ముల నాఁటిరే నిలిచి • యిచ్చ నిజాగ్రజాలం దలంచుచున్. 103•
- క. ఆరాత్రియు రఘుకులని, స్తారకు లగునుతులఁ దరుణఃతరణిప్రతిమా
కారులఁ గాంచె ధరానుత, వారిజలోచనులఁ గవలఁవారలఁ బ్రీతిన్. 104
- క. మునిజనపత్నులు శీఘ్ర, మ్మున నపుడే యరిగి యత్తఃపోనిధి కెఱిగిం
చిన నతఁడు సత్వరుం డయి, చని బాలురఁ జూచి పరమఃసంతోషమునన్. 105
- క. విశదపరిమార్జనమునకుఁ, గుశయును లవనంబు నిచ్చి • కులపతి ప్రీతిం
గుశలవు లనునామము లన, దృశముగ నిడి వారలను బ్రవీప్తులఁ జేసెన్. 106
- ఆ. అట్టియవసరమున • నమ్మునివల్లెలోఁ, బరఁగు నుత్సవంబు • పలుకు లెల్ల
మనము పల్లవింప • వినుచు శత్రుఘ్నుఁ డం, గములఁ బులకసమితి • కరముదాల్చె.

⇒ ఆశ్వాసాంతము. ⇐

- మ. రమణీయాంగుఁ డభంగుఁ డుజ్జ్వలకృపాఃరాధ్యుం డసాధ్యుండు దు
ర్దమసంరంభుఁ డదంభుఁ డార్థవినుతౌదార్యుం డవార్యుండు ధ
ర్మమయస్వాంతుండు దాంతుఁ డూర్జితరమాఃమాన్యుం డదైన్యుండు హృ
ద్యమితాలావుఁ డపావుఁ డంచితకృపాఃయత్తుం డుదాత్తుం డిలన్. 108
- క. ఉభయబలవీరుఁ డభిమత, విభవసురప్రభుఁడు దర్పఃవిక్రతురిపుభూ
పభయంకర సౌమ్యాకృతి, శుభచరితుండు నుభగతాభిఃశోభితుఁ డెలమిన్. 109
- మాలిని. అనఘుఁ డమితసత్త్వం • డన్యభూభృత్కృతాంతం
డనుపమధృతిసారుం • డర్కతేజం డజేయుం
డనితరసమపుణ్యం • డర్థిమిశ్రుం డమేయుం
డనుకృతఫణిహారుం • డన్వయోదారుఁ డుర్విన్. 110
- గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర తొమ్మనామాత్యశుక్రబుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతం బైనయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందు సవమా శ్వాసము.

శ్రీ రస్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

ద శ మా శ్వాసము.

సంపాదికటాక్షవి

లానుఁడు బాహువధానఁలంపటుఁడు గళా

వాసమతి దీనజనర

క్షౌసక్తుఁడు మనుమసిద్ధిఁజగతీశుఁ డాగిన్.

1

క. రేపకడ నక్కుమారుఁడు, దాపనవరు వీడుకొని ముఁదంబున విప్ర
జాపితపథమునఁ దత్సల్లాపరసాయత్తుఁడై బఁలంబును దానున్.

2

—|| మునులు శత్రుఘ్నునకు లవణుని పథించునుపాయం బెఱింగించుట. ||—

చ. చని చని విప్రులన్ లవణుఁజన్మము వానిభుజాబలంబు వాఁ
డనికిఁ గడంగుచందమును + నద్దనుజాధముమర్మముం గ్రమం
బున నడుగంగ వారు మధుఁపుత్రుఁడు వాఁడు మహాబలాధ్యుఁడె
న్వనికి రణంబునం జెనయ + వచ్చునె యాతని సంచు వెండియున్.

3

ఆ. అద్దురాత్ముజనకుఁ + డగుమధు వెంతయు, సరిదితపము సేయ + హరుఁడు మెచ్చి
యొక్కనిశితశూల + మొసఁగి యద్దానవు, హృదయకమల మలర + నిల్చులనియె.

క. ఇది యొకవాటున ననినీ, కెదిరినవీరుని గృతాంతుఁసేనియు నాఁడా
మదనునిఁ గోపించిననా, నుదుటియనలశిఖిగతిం దనువుపొడ వడఁచున్.

5

క. క్రమః నప్పుడ నీహ, స్తమ్మున కేతెంచు నల్పశత్రునిఁజ్ఞ గో
పమ్మున వైవకు మీ లోకమ్ముల భస్మమ్ము సేయుఁ + గావున దీనిన్.

6

చ. అనుడుఁ బ్రమోద మంది యతఁ + డాగిరిజాహ్మదయేశుతోడ ని

ట్లనియె భవద్వరంబున గృతార్థుడ నైతి మదీయవంశసం

జనితుల కెల్ల నీపరమసాధన మట్టుల చెల్ల నిమ్ము భ

క్తనికరకై రవాకరనుఁధాకర భూరిదయా ప్రియాకరా.

7

క. అనవుడు నటులే లగు నీ, మనోరథం బగ్గలంబు + మానుము దానిం

దనయుఁడు గల్గినవానికి, బని సేయుం గాక యనియె + భవుఁ డాతనితోన్.

8

తే. అమృహాశూల మిప్పు డీ + యనురయొద్ద, నునికి నెవ్వరు నెదురంగ + నోప రతని
నయిన నీచేతఁజచ్చునన్యాయపర్తి, గాన దాని కుపాయంబు + గలదు వినుము.

- ఉ. ఎక్కడికేనియుం జని యశేకవిధంబుల జీవరాసులం
బెక్కిటిఁ గానలోఁ గడువు * పిక్కటిలం దిని మావు వీటికిం
జక్కగ నేగుచోఁ దెరువు * నయ్యన నీ వరికట్టుకొన్న వాఁ
డుక్కలు శూల మింటికడ * నున్ని నిరాయుధవృత్తి నత్తఱిన్. 10
- ఉ. నావుడు నక్కుమారుఁడు మునంబున నెంతయు రోసి యిట్లనం
భావితుఁ డైనవానితలఁపాటరయన్ నగుఁబాటు గాదె రా
మావనినాధుతమ్ములకు * నట్టియపౌరుషవృత్తి మేలె మీ
రీవెర వాదరింపఁ దగునీ యనినన్ మును లెల్ల నవ్వుచున్. 11
- చ. తగిన తెఱంగు నేసినను * దాని నెఱుంగరు చెట్ట గాంచినం
దెగడుదు రెల్లభంగి జగతీజనముల్ విను మట్లు గాకయుం
బగతు ననాయతంపుటగఁపాటునఁ బైపడి గెల్వఁనోపినన్
మగఁటిమి దూలుటే దొనఁగు * మాలఁగ దానవుఁ జంపు మెమ్మెయిన్. 19
- క. అనిన నతఁ డిదియె కర్జం, బని నిజసంరంభవృత్తియల్పంబు నెఱుం
గనియట్లుగ వీధికి ద,వ్వునఁ బ్రజ విడియించె దానఁపుఁడు వచ్చుతఱిన్. 14
- చ. తెరువున కడ్డ మేగి దృఢఁదీ ప్తశ రాసనబాణపాణియై
పురములు నీఱు నేయుటకుఁ * బూనినరుద్రుఁడుఁ బోలె లక్ష్మణా
వరజుఁడు నిల్చినన్ దనుజఁవర్గశిఖామణి గాంచి వీఁ డొకం
డెర యగుఁ బొమ్ము నా కనుచు * నేడైఱ నాతనితోడ నిట్లనున్. 14
- || లవణశత్రుఘ్నులసంవాదము. ||—
- క. నీ వెవ్వఁడ వేకార్యము, గావింపఁగఁ జూచె దేమిఁకారణ మిచ్చో
నావచ్చు తెఱిఁగి యెఱిఁగియుఁ, బోవక వేటొందుతెరువుఁబో నిల్చుటకున్.
- మ. అనినన్ భూపకుమారుఁ డల్లన సముద్యతీక్తిర్తి యారామచం
ద్రున కేఁ దమ్ముడ నాదునామమును శత్రుఘ్నుండు విప్రప్రియం
బాసరింపం జనుదెంచితిం దురభిమానోద్దాము ని న్నాజిమా
ర్కొని మర్దింపఁగ నున్నవాఁడ ననుడుం * గోపోత్కటాకారుఁ డై. 16
- శా. ఏమేమీ రఘురాముతమ్ముడవె మీ * రేపారి పై నెత్తి మా
మామం బంత్రిముఖున్ వధించినను మీ * మార్భవ్యంబు సైరించి యే
నేమిం జేయక యున్నఁ గ్రొవ్వి యిట నీ * వేతెంచితే మేలు మే
లీమై తోడన పోదు గాక యని డై * త్యేశుండు దర్పంబునన్. 17
- మ. నిలుమీ యాయుధపాణి నై రణములో * ని న్నిష్ఠు నిర్జింపఁగా
వలయున్ వచ్చెద నంచు వీటిదెసఁ బోవం జూచినన్ వీఁడు దో
ర్బల మొప్పం దనశూల మెత్తికొని నా * పై రాక కార్యంబె యా
కులతం బొందినచోన యాయసుర నాకుం జంపఁగాఁ బొప్పడున్. 18

క. కావున నీదనుజాధముఁ, బోవఁగ నీ కాఁగవలయుఁ + బొ మ్మని యడ్డం
బై వచ్చి మందహాసము, తో వానికి నిట్టు లనుఁ జతురవచనములన్. 19

క. అగు నగుఁ బో నిత్తునె నా, పగ చేకుట నిపుడ యెన్నిభంగుల నయినం
దెగఁ జూతుఁ గాక విడుతునె, మగుడఁగదే పూట వెట్టి + మా కిచ్చోటన్.

ఉ. ఎక్కడఁ బోవవచ్చు నిదె + మేచి మదీయశరాంధకార మే
దిక్కును గానకుండ దివిదీటుకొనన్ నినుఁ జుట్టుముట్టుచున్
మిక్కుట మయ్యెడున్ రణము + మేకొని చేయఁగఁ బూని యయ్యెడం
జక్కనిబంట వై నిలుము + చచ్చుట తప్పునె యెందుఁ బాటినన్. 21

తే. తొల్లిరాము బాణాహతిఁ ద్రెల్లియున్న, దశముఖునిఁ జూచు సురలచందముననాదు
నిశితశరములఁ గూలిననిన్న భూమి, సురలు గన్నార నిప్పుడు చూచువారు.

క. అప్పులుకులు విని కన్నుల, నిప్పులు రాలంగ నసురఁ నృపనందనుతోఁ
జెప్పఁ బలు కొండు గానక, యప్పటియని కియ్యకొని తదనురూపముగన్.

—|| శత్రుఘ్నుడు ద్వంద్వయుద్ధమున లవణాసురుం జంపుట. ||—

శా. ఆటోపంబున నెక్క టెక్కటియ శౌర్యావేశి యై నిల్చి య
చోటం గల్లు తరువ్రజంబును శిలాస్తోమంబునుం బూన్చి యా
స్ఫోటక్షేపనదృష్టమూర్తి యగుడున్ + భూపాత్తజుండుం బటు
జ్యోటంకార మొనర్చె భూమివలయం + బాకంపముం బొందఁగన్. 24

క. ఒకమ్రాను వెఱికికొని ను, భ్రుకుటితముఖుఁ డగుచు దనుజుఁ పుంగవుఁడు గుమా
రకు వైవఁ బూచుటయు నది, శకలములుగ నేసె నిశితశరసంఘములన్. 25

చ. నృపతనయుండు దైత్యవిభునిన్ రభసంబునఁ దీవ్ర బాణజా
లపరివృతాంగుఁ జేయఁగ శిలాతతి నమ్ముల నిల్వరించి గ
ర్వపుఁబలుకుల్ వెసం బలికి + వారనికోపరసంబు పేర్చి పాఁ
డుపలమహోగ్రవర్షము సముద్ధతి మై గురిసెం గుమారుపై. 26

చ. అతఁడు నిశాతసాయకము + లద్దనుజుం గని తూట నేయఁ గో
పితుఁ డయి నింగితోఁ గదియఁ + బేర్చినయొక్కమహామహీరుహం
బతులబలంబునం బెఱికి + హస్తయుగంబున నొక్కలావ కా
నతిశయలీలఁ ద్రిప్పి కదియంబడి దైత్యుఁడు బిట్టు వ్రేసినన్. 27

ఆ. అమృహీరుహంబు + నదరంటఁ దాకిన, నొచ్చి పంక్తిరథతనూభవుండు
మూర్ఛ వచ్చి యంగములు శిథిలంబులై, మిడుక లేక పుడమిమీఁదఁ బడియె.

క. పటతెంచి కరి మదమునే, ద్దెఱఁ దొండం బెత్తి వ్రేయ + దెప్పటికమునం
గొఱసంది దాకి నేలకు, నొఱగినసింగంపుఁగొదమయొ ప్పమరంగన్. 29

క. ఉన్న నది చావుగాఁ గొని, యన్నరభోజనుఁడు దుర్మదాంధుం డయి శౌ
ర్యోన్నతి నార్చి బ్రమరి గాఁ, జన్నయెడం దెలిసి రోషసంరంభమునన్. 30

- మ. అవనీనాయకనందనోత్తముఁ డమోఃఘాస్త్రంబు సంధించి క
 ' ర్ణవతంనప్రభ లంగుళీయకముపైఁ * బ్రాకంగ నాకర్షణం
 బవగాఢంబుగఁ జేసి తెజసముతో * నాలక్షితోరస్కుఁ డై
 లవణుం గూలఁగ నేసె రోద్రరసలీలాస్ఫూర్తి శోభిల్లఁగాన్. 31
- ఆ. అసురపాటు చూచి * వసుమతీనురులు దీ, ననలు మున్ను గాఁగఁవచ్చి యక్కు
 మారుఁ బొదివి సంభ్రామంబును హర్షంబు, నెనక మెనఁగ నతని * కిట్టు లనిరి.
- శా. ఈతం డప్రతిమానబాహుబలుఁ డై * యేపారి మీతాత మాం
 ధాతం దొల్లి వధించె నాపగ భవద్వంశంబునం దెవ్వరున్
 వే తీర్పంగఁ దలంప రైరి త్రిజగద్విఖ్యాతిగా నిష్టు నీ
 చేతం జచ్చెఁ గులంబుఁ దేజముఁ బ్రతిష్ఠింపంగఁ దా నల్పమే. 33
- క. అను చుండ నాకనంబున, ననిమిషు లేతెంచి రఘువరానుజ నీ చే
 సినలోకహితపరాక్రమ,మున కెద మెచ్చితిమి వేడుము వరం బనినన్. 34
- తే. నన్ను మధురాపురంబేలఁనన్నవనిచె, రాష్ట్రమునకు వృద్ధియుఁ బ్రజాఁరంజనంబు
 వినుతనద్వర్తనము మఱివిప్రభక్తి, నాకు దయసేయుఁ డనియె నన్నరవరుండు.
- క. వా రమ్మాటకు మెచ్చుచు, గారవ మెనఁగంగ నట్ల * కావుత మని మం
 దారప్రసూనఫర్నము, బోరనఁ గురియించి దివికిఁ * బోయిరి ప్రీతిన్. 36
- = అవణు నధించి మధుర నేలుచున్నశత్రుస్కుఁడు పండ్రెండేండ్లకు నన్నం జూడవచ్చుట. —=
- తే. ఇవ్విధంబున నద్దానఁవేండ్లుఁ జంపి, మునులచిత్తంబు దేవసఁమూహకృపయుఁ
 బడసి మధురాపురం బేలఁబరమధర్మ, నిరతుఁ డై ప్రజ రాగిల్లఁనృపవరుండు.
- క. ఆదిమహీపతులక్రియన్, వేదోచితనిఖిలమార్గఁవేదితముగ ని
 త్యోదయమహనీయుం డై, ద్వాదశవర్షముల కన్నఁవలసితలఁపునన్. 38
- క. కతిపయపరివారముతో, నతఁ డేగెడునెడఁ బ్రమోద * మడర నరిగె నం
 చితధర్మకర్తనిత్యో, ద్యత మగువాల్కిమునివరాశ్రమమునకున్. 39
- క. అం దభ్యాగతపూజా,నందితుఁ డై యానరేంద్రఁనందనుఁ డమృత
 స్యందముచందం బగుముని,బృందారకుచూడ్కి యెడఁదఁ * బ్రీతి యొనర్పన్.
- క. అతఁడు దను లవణయుద్ధ, స్థితి యడుగఁగ నల్ల నల్లఁ * జెప్పుచు సంభా
 వితుఁ డగుచు గాఢలజ్జ,నతిఁ బొందుచు నుండె మునిజఁనంబులలోనన్. 41
- క. ఆశ్రమమునెల్లయెడలను, విశ్రుతమునిదారకులు ప్రవీణతమై మం
 జుశ్రుతిమేళన మానం, దాశ్రులుఁ బులకలును దాల్చు * నట్లుగఁ బాడన్. 42
- తే. అభినవఃకృతి యగుకృతి * యగుటఁ జేసి,యాత్మఁ గౌతుక మంతంత * కగ్గలింప
 నమ్మునీశ్వరుఁచెప్పిన * యాదికావ్య, మయిసరామాయణము చెవులార వినుచు.
- క. సరసం బగురఘుకులపతి, చరితం బొక్కొక్కచో నిజస్వాంతంబుం
 గరఁగింపఁ దస్యయత్వముఁ, బొరయుచు నద్దినము నృపతిఁపుత్తుఁడు గడపెన్.

- మ. మణునాఁ డమ్మునినాథు వీడ్కొని జగన్తాన్యత్వవిఖ్యాతికిఁ
గుఱి యై యుండెడిగంగ దాటి మదిఁ గోరుకుల్ ప్రోవుగా వీడు డ
గఱఁ బోఁబోవఁగఁ జూడ్కి యారఘువరాఁగారంబుపై వేడుకం
బఱచెం గ్రమ్మెడుసమ్మదాశ్రువులతోఁ బల్తాఱుఁ ద్రోపాడుచున్. 45
- ఆ. ఇట్లు లరిగి మేదిసీశ్వరుఁ గని తత్సదాంబుజంబు లుత్తమాంగమునకు
భూషణముగ మేనుపులకలప్రోవుగాఁ, బ్రణతుఁ డయ్యె నాన్మపాలనుతుఁడు. 46
- చ. తిగిచి కవుంగిలించి సరఁదేవకులోత్తముఁ డక్కుమారు నె
మ్మెగము మొగంబునం గదియఁ మోపుఁ గరాంగుళులం గపోల మిం
పుగఁ బుడుకుం బారిం బారి నఁపూర్వవిలోకన మాచరించుఁ గ
ప్పగుమ్మదుమళి నుజ్జ్వలనఁఖాంకురచేష్ట యొనర్చు నర్తిలిన్. 47
- చ. తనుఁ గొనియాడునాతనికిఁ పద్ముఁడు గేలు మొగిడ్చియల్ల ని
ట్లను భవదాజ్ఞ మోచి చని యద్దనుజాధము సంగరాంగణం
బున వధియించి విప్రుల కఁపూర్వమహోత్సవ మాచరించి వా
రనికృప వారు పంప మధుఁరాపురి రాజ్యము సేయు చుండితిన్. 48
- క. మిముఁ గొలుచు సుఖమునకు రాజ్యము సౌఖ్యం బీడు గామి నం దునికికే జ
త్తము గొలుపక నావచ్చుట, సముచిత మనుచితము నాకఁచన నిండు దయన్.
- ఉ. నావుడు నల్ల నవ్వి నరఁనాథుల కిట్లనఁ జెల్లు నయ్యయ
చ్చో వసియించినన్ సరిగఁ పట్టముఁ బాసియు నిల్వఁ జాలి నా
నావిధ దేహదుఃఖము మనంబున నోర్చినఁ గాక రాజ్యల
క్ష్మీవిభవంబు సొప్పడునె కేవలమే నృపతిత్వ మారయన్. 50
- క. అని బోధించి మగుడ నే, డెనిమిదిదివసములలో నఁరేశ్వరుఁ డటఁ బోఁ
బనిచిన నాతఁడుఁ బ్రీతిం, జని మధురాపురమురాజ్యసంపదఁ బొందెన్. 51
- క. భూనాథుఁ డిట్లు దమ్ములు, దానును వివిధప్రకారఁధర్తనిరతు లై
నానావిధసజ్జనస, మ్మాసనదాదాననిపుణఁమతి నున్నయెడన్. 52
- ఒకానొకబ్రాహ్మణుఁడు చచ్చినకొడుకుం దెచ్చి రామునినగరివాకిటఁ బెట్టి దుగిఖించుట. —
- ఉ. చచ్చినపుత్రు నెత్తుకొని పానపదం దొకవిప్రుఁడార్తుడై
వచ్చి నరేంద్రమందిరము పాకిట నాలును దాను నిల్చి వా
పుచ్చి మహోష్ణబాష్పములు పోరనఁ గ్రమ్మఁగ నేడ్చి యేడ్చిక
న్విచ్చుచు మోడ్చుచుం గొడుకు పేడచు నెవ్వరి నేనిఁ జూచుచున్. 53
- మ. తనయుం దొక్కఁడ కాని నాకు మఱి సంఠానంబు లే దేను భా
మినియుం బిమ్మటిసత్క్రియల్ పడయ లేమిం జూడఁ డయ్యెం గటా
చనునే వీనికి నిట్లు నేయ మరణోత్సాహంబు శోకాపనో
దన మంచుం బలుమాట లాడుచుఁ బరీతాపంబు దీపింపఁగన్. 54

క. కాలునకు నాతనూజు న, కాలంబునఁ దనవశంబు + గావింపంగాఁ

బోలునె దుష్పథవర్తులఁ, జాలఁడె శిక్షింప రామఃజనపతి యచుచున్. 55.

ఉ. ఇట్టివి గల్గునే జనుల + కెవ్వరికెన్ సరనాథునెల్ల నే

పట్టున నైన నేల ననుఁ + బాపము చుట్టెనొ కాక దీని నే

నెట్టని నిర్ణయింతు నిది + యింతయు భూపతిచెట్ట గా మదిం

బుట్టెడు నొక్కశంక యిది + పోలుట పోలమి దోష దయ్యెడున్. 56

ఉ. ఎయ్యది యెట్టు వోయినను + నీతనికిం బ్రియ మెచ్చునట్లుగా

నియ్యెడ నగ్ని వెట్టుకొని + యెల్లజనంబులు సూచుచుండఁ గాఁ

జయ్యన మ్రంది పోయెద విఃచారము లిన్నియు నేల యంతతో

దయ్యమునె త్తికోలు తుదిఁ + దాఁకెడు నంచు బహుప్రలాపుఁ డె. 57

క. పొరలుచు లేచుచు నలుదెసఁ, దిరుగుచు భూపాలవర్కుఁ + దిట్టుచుఁ దనయుం

బారిఁబారిఁ జూచుచుఁ బిలుచుచుఁ, బరిరంభము నేయుచుండెఁబలువేదనతోన్.

క. ఉన్నంత నంతయును విని, యన్నరనాయకుఁడు హృదయఁ + మాకులముగ నా

పన్నశరణ్యుఁడు గావున, విన్న నగుచుఁ జక్కఁబెట్టు + వెర వారయుచున్. 59

—= నసిష్ఠాదిబుధులు విప్రకుమారునిమృతికారణము రాముని కెఱింగించుట. —=

ఉ. భేదముఁ బొంది మంత్రుల సఃకీర్తిషవృత్తులఁ దమ్ములకొ వసి

ష్ఠాదిమునీంద్రముఖ్యుల రఃమంబునఁ బిల్వఁగఁ బుచ్చి వారితో

నాదురవస్థ యున్న తెఱఁ + గంతయుఁ జెప్పిన నమ్ముచుల్ నుక

ర్నాదరవృత్తి ని ట్లనిరి + యాదట నర్కకులాగ్రగణ్యతోన్. 60

చ. కృతయుగవర్తనంబున సఃఖిన్నమతిం బృథివీసురుల్ దపం

బతులముగా నొనర్తురు నిఃయంత్రితవృత్తిఁ దగంగఁ ద్రేతఁ బూ

జితగుణు లైనరాజులును + జేయుదు రాషరిపాటితో నన

ర్హత గను నాయుగద్వయముఁనందును దక్కటిరెండుజాతులన్. 61

ఉ. ఇమ్మెయి దప్పి శూద్రుఁ డొకఁ + డిష్టాకు నీ దగుభూమిలోనఁ ది

వ్రమ్ముగ నిష్ఠమై దపము + వారక నేయుచు నున్నవాఁడు గాఁ

గొ మ్మిది తప్పనేర దనఃఘుం డగు నీతఁడు బాలుఁ డెల తు

ర్యమ్మునఁ బొందు నీదురిత + మయ్యపచారము లేక పుట్టునే. 62

ఉ. కావున నెందు నారసి యఃకార్యము తెల్లముగాఁగఁ జూచి సం

భావిత మైనచి త్తమునఁ + బాయఁగ జేయఁగఁ గర్త సిద్ధి నా

శావలయంబునకొ యశము + సాంద్రముగాఁ గృపఁ గొంతు లేక నీ

వే వధియింప కున్న శిశుఁవేదన క్రమ్ము టేల చొప్పుడున్. 63

క. అనవుడు మో మలరఁగ న, జ్ఞనపతి లక్ష్మణునిఁ జూచి + చయ్యన జని వి

ప్రని నూఁజడింపు తత్పుతు, తనువు తగకొ సంగ్రహింపు + తెలద్రోణిన్. 64

క. అని చెప్పి భరతుఁ దగ నా, తనిఁ బురమున నిలువఁ బంచి * తనదుమనోవ
 ర్తన ఘనపుష్పకమును న, మ్మనుజేంద్రుఁడు దలఁచె నదియు * మసలక వచ్చెన్.

—|| రాముఁడు పుష్పకారూఢుఁ డై శూద్రతపస్విని వెదకి ఖండించుట. ||—

శా. చాపంబుం బటు బాణతూణయుగమున్ * శాతాసియున్ వర్షమున్

భూపాలుండు విమానరత్నముపయిం * బూజాసమేతంబు ని

క్షేపింపం దగువారిఁ బుచ్చి మును లాశీర్వాదముల్ నేయఁ ద

చ్చిపాదంబులు శేఖరద్యుతుల నార్చించెన్ వినీతాత్ముఁ డై.

66

తే. వారి వీడ్కొని యిత్వోక్తుఁవంశవరుఁడు, పుష్పకంబెక్కి- ఫేచరఁపూజ్యుఁ డగుచు

మున్ను పశ్చిమదిగ్భాగఁమునకు నేగి, యందుఁ గలయఁ దపస్వులఁ నరసి యరసి.

క. చూచుచుఁ బలుకుచు వినుచు యు, ధోచితసంభాషణంబు * లొసరించుచు ని

ష్ఠాచారుల నెల్లను ధర్మావార్యుం డతివివర్ధుఁ * డయి శోధించెన్.

68

క. ఉత్తరమునందుఁ దూర్పున, నితైఱఁగున మునులలోనఁ నెల్లను గలయం

జిత్రానుకూప మగున, ద్వృత్తంబునఁ జొచ్చి వారి * వెదకుచు వచ్చెన్.

69

క. అక్షయపుణ్యం డిట్లు ప్రదక్షిణముగ భూమిలోనఁ * దడవుచు మునిసం

రక్షలు నేయుచు వచ్చెను, దక్షిణదిక్కునకు వగపు * దనమదిఁ గదురన్.

70

ఉ. అం దొకకొండచేరువ సిఁతాబ్జవనంబులతీరభూమి మా

కందముకొమ్మునన్ బిగియఁ * గాళులు రెండుఁ దగిల్చి వ్రేలుచుం

గ్రింద హుతాశనార్చుల నాభేరమునం గబళించి మ్రింగుచు

నైదము కాంతి నొంద మహానీయతపం బొకఁ డాచరింపఁగన్.

71

క. కని యల్లలన యచటికిఁ, జనుచు నిరూపించి యతనిఁ చందము దననె

మ్మనమున కెర వయి తోచిన, మనుజేంద్రుఁడు చేర నరిగిఁ మధురోక్తిమెయిన్.

క. ఏమికులంబునఁ బుట్టితి, నామం బెయ్యది తపంబునకు ఫల మై నీ

కామించినతెఱఁ గెట్టిది, నీమది నున్నట్లు నాకు * నిక్కము సెపుమా.

73

చ. అనినఁ దపస్వి యిట్లును మహాత్మ జనిందితి శూద్రయోనిఁ బే

రును విను శంబుకుండ గతఁరోషమునభ్రమచిత్తవృత్తి ని

ట్లనితరసాధ్య మైసతప * మర్థి నొసరెద మేనితో దినం

బునకు జగత్ప్రశస్తముగఁ * బోవుట కోర్కి నిజంబు సెప్పితిన్.

74

ఉ. నా విని భూవిభుండు మునిఁ నాయక సత్యహితోపదేశవా

ణీవిభవంబు చిత్తమున * నెక్కొన నచ్చెరు వంది గాఢసం

భావన చేసి శూద్రముని * పై నదయం బగుచూడ్కి నిల్పి చిం

తావివశత్వ మొందె నృపధర్మము నీచము గాఁ దలంచుచున్.

75

చ. తనయశవంబు మోచికొని * తస్మియుఁ దానును వచ్చి యేడ్చుని

ప్రనియడ లంతరంగమునఁ * బోక ఘనంగిస ఖడ్గముం గనుం

- గొనుచు మునీశ్వరానుమతిఁ • గ్రూరత కై నను నోర్చువాడఁ బొ
మ్మని తలపోయు చుండఁ గృప • యం దెడ నేయుచుఁ జిన్నవోవుచున్. 76 •
- క. కరుణాతిశయంబుఁ బ్రజా, పరిపాలనరతియుఁ బెనఁగు • వడి యుల్లములోఁ
బిరిగొన నిశ్చయమునకుం, జొరఁ జాలక తలఁకుపాలఁనుండునుబోలెన్. 77
- క. వెడఁగుపడి యచటఁ బెద్దయు, వడి నిలిచి తలంచుకొని యవశ్యంబును ని
ప్పు డితనిఁ దెగఁజూడక చొ, వుడునే యవిప్రశిశువుఁప్రాణం బనుచున్. 78
- క. తల కంటగించు చుండఁగ, బలిమిని నౌషధరసంబు • పానము సేయం
దలకొనురోగార్తునిక్రియ, నలమటతో బెరయుతెగువ • నలుగులపడుచున్. 79
- మ. నరనాథుం డిటు లెట్టకేలకు విలీనం బైనచి త్తంబు ను
స్థిగభానంబునఁ బట్టుకొల్పికొని నిశ్చింతాత్ము నత్తాపనున్
శరణార్థిన్పుటరక్ష గోరి తునిమెన్ • సంరంభశూన్యాంగుఁ డై
కరవాలంబు మృదుక్రియం బెఱికి రేఖాహీనదీనస్థితిన్. 80
- ఆ. అప్పుడు కుసుమవర్ష • మాకనం బెల్లను, బొదివె దేవదుందుభులు సెలంగె
హరిహరాదిదివిజు • లంతరిక్షంబున, నిలిచి సంస్తుతించి • రెలమి మిగుల. 81

== హస్తమునిని నధించినరాముని దేవతలు ప్రత్యక్షమై గారవించుట. ==

- ఉ. వారలు రాముతోడ రిఘుఁనంశన్యపోత్తమ యిత్తపోధనుం
డేరికిఁ బొందరానిగతి • కేగె నుకర్తము మెచ్చి యేము నీ
కోరినయట్లు యిచ్చేదము • కొమ్ము నరం బనినం బ్రమోద మే
పారఁగ విప్రబాలుబ్రదు • కాధరచేరనుణుండు వేడినన్. 82
- క. ఏప్రోద్దు శూద్రముని విగ, తప్రాణునిఁ జేసి తీవు • ధర్మనిరతి నా
విప్రశిశువుఁడతస్యము, నాప్రద్య యనూనముగ సమాహిత మయ్యెన్. 83
- చ. అని విభునెమ్మనంబు ప్రమాదాతిశయంబుకు బొందఁ జేసి య
య్యనిమిషసంఘ మిట్లునయె • నాతినితో మఱియున్ మహీశ యే
మనఘుండు కుంభసంభవుని • యజ్ఞమూతీఱుచలం దదీయద
ర్శనమున కర్థి నేగదము • రన్ముట నీవుఁ దగం దదర్శమై. 84

== దేవతలు దర్శించినప్పుడు సగర్వమునయజ్ఞము చూడ రాముఁ డెరుగుట. ==

- చ. అనుచు విమానమాల సడవ • సన్నరనాథుండు పుష్పకంబుపై
ననుగమనంబు నేసె నహ్మతాశనులుం జని యమ్మనీంద్రుఁ
జనములఁ దృప్తి బొంద రిఘుఁసత్తము ధర్మవిధిప్రయత్న మా
తని కెఱిగించి యేగి రుచితంబుగ సంయమిఁ గాంచె రాముఁడున్. 85
- క. అతఁ డభ్యాగతపూజా, ప్రతిపాదనకౌశలమున • రాఘవు సంతో
షితహృదయుఁ జేసి యిట్లనఁ, గతిపయసల్లాపజనితఁకాతూహలుఁ డై. 86

- మ. అవసీ దేవకుమారుచావునకు నీ * వత్యంతభేదంబుఁ బొం
 ది వివేకంబున ధర్మనిర్ణయము సంధిల్లం బ్రతీకాగక
 ర్థవిధానంబున వానిమేన మగుడం * బ్రాణంబు గల్పించుటల్
 దివిజవ్రాతము సెప్పఁగా విని కృతార్థభూతచిత్తుండ నై 87
- క. నీ కెదురుసూచు చుండితిఁ, గాకుత్స్థాన్వయవరేణ్య * కడు నద్భుత మీ
 లోకమున నిట్టిచరితం, బేకందున నైనఁ గలదె * యెవ్వరి కయినన్. 88
- క. అని యమ్మునిపతి లజ్జా, వనతుం డగురామధరణివల్లభునకు ని
 చెప్పె నతిప్రియపూర్వకముగ, నసర్థ్యమణిరుచుల వెలుగు * నాభరణంబుల్. 89
- ఆ. ఒనఁగి యిట్టు లనియెనుర్వీశ యొకదివ్య, పురుషుఁ డొక్క కొలనిపొంత నన్నుఁ
 గాంచి వినయమొప్పఁ * గాఁ దనదురితంబు, నాకు నెఱుంగఁజెప్పి నాకతమున.
- క. ఆదురితము వాసిన న, మోదమునకొ బ్రహ్మలోకమున కరుగునతం
 డాదరవృత్తి నొసంగం, గా దన కీభూషణములు * గైకొంటిఁ దగన్. 91
- తే. దేవభరణీయ మిది నరదేవసేవ్య, నీక భరియింపఁ దగు నని * నెయ్య మొంద
 దేవకార్యంబు మేదినీదేవహితముఁ, గేలిమై జేయు మని విభుకేలఁ దొడిగె.
- క. పలుకుల నాదశరథుగా, దిలిసుతుఁ దుష్టాత్తు జేసి * దీవనలఁ బొగ
 డ్దల సముచితోపదేశం, బులఁ దాపసవరుఁడు ప్రాప్తు * వుచ్చుచు నుండెన్. 93
- || రాముఁ డగస్త్యునిచే సమ్మానితుఁడై యయోధ్య కేతెంచుట. ||—
- తే. అధిపుఁడదివసంబునఁ య్యామినియును, గిడిపిమఱునాఁడుమ్మనిపద * కమలములకు
 నెఱఁగి వీడ్కొని పుష్పకంఠెక్కి సిద్ధ, సాధ్యపూజతుఁ డగుచు నయోధ్యకరిగి.
- చ. తనుఁ గని భక్తి మ్రొక్కుటయుఁ * దమ్ములఁ గొఁగిటఁ జేర్చి యాత్మవ
 ర్తన మెఱిగించి తెల్లులకు * దండనమస్కృతు లాచరించి భృ
 త్యనికరపౌరభూజనము, దానవముఁ డై కొలు విచ్చి కొంతసే
 వున కనుజాదినేపకులఁ * బొమ్మని భూషతి సమ్మదమ్మనన్. 95
- క. సమయకరణీయకవిజన, సముదయగోష్ఠీవినోద * సారస్యానం
 గమునఁ దగఁ బ్రొద్దు పుచ్చె, న్సముచితచతురాల్యపరిజనంబులతోడన్. 96
- క. మనుజపతి తాను దమ్ములు, జనమానసరంజనార్య * సమ్మదచరితం
 బున నెల్లలోకములుఁ గీ, ర్తన నేయఁగ నిట్లు పూజ్యరాజ్యము నడపెన్. 97
- ఆ. అంత నొక్కనాట * ననుజుల రావించి, ధర్మసంగ్రహైకతత్పరాత్తుఁ
 డగుటఁ బుణ్యకర్త * యత్నాదరమున వా, రలకు నిట్లు లనియెఁరామనృపతి.
- చ. క్రతువులయందు మేటి యనఁ * గా నుతి కెక్కినరాజసూయ మ
 ప్రతిహతవృత్తిఁ జేయనృపభావము గౌరవ మొందఁ జేత యీ
 స్థిత మిది మీకుఁ జూడ నవిశేషసమృద్ధ్యమమేనిఁ దత్క్రియా
 రతమతి నుత్సహింపుఁ డభిరామముగా విభవాన్వదంబుగన్. 99

- చ. అనుడు వినీతిమై భరతుఁ • డారఘనందనుతోడ నల్ల ని
ట్లనుఁ గదుణావిధేయమతి • యై పొగఁబొందిననీకు విశ్వభూ
జనమనుజేశ్వరప్రకరఁసంక్షయమూలము నాఁ బ్రసిద్ధి కె
క్కినక్రతు వేల యొందొకటికిం దొడఁగన్ మముఁ బంపు పెంపునన్. 100
- ఆ. అనినపలుకు లియ్యఁకొనురాఘవునకు సౌ,మిత్రి యిట్లు లనియె • నత్రనమితి
యందు ముఖ్యమగుటఁనశ్వమేధంబు పూ,జ్యంబు దానిఁ జేయు • మధిప నీవు.

—|| రాముఁ డశ్వమేధయాగము నేయుట. ||—

- మ. అనినం దమ్మునిమాటఁ గైకొని మహిఁశాగ్రేసరుం డాతనిం
బనిచెన్ రాజుల విప్రకోటి మునులన్ • బంధునజంబుం గరం
బనురాగంబునఁ బిల్వఁ బంప నతఁడున్ • యజ్ఞోచితామంత్రణం
బొనరించెన్ సకలావనీశజనచిత్తోల్లాససంపాది యై. 102
- క. జనపతి వసిష్ఠముఖన,న్దునులయనుజ్ఞ గొని లక్ష్మణుని ఋత్విజులం
గనకాదివస్తుయుతముగ, వెనుకం బోఁ బనిచి హయము • విడిచె నియతుఁ డై.
తే. పుణ్యతర మగునైమిశాఁరణ్యభూమి, భాగమున యజ్ఞవాట మఁపారవిభవ
భాసితంబును శుచియుఁగూఁ జేసియున్న, సందులకుఁజనిమంత్రతంత్రాన్వితముగ.
- క. క్రతు వొనరింపఁ దొడఁగి భూ,పతి పత్నీకృత్యములకుఁ • బసిడిని సీతా
ప్రతిమ నొడఁ గూర్చుకొని హృ,ద్గతభేదము లోన నడఁచి • ధైర్యము వేర్కెన్.
- క. నానా దేశసమాగతు, లై నవిషధజనములం బ్రయత్నంబున స
మ్మానించి తత్తదచితా, నూననీఖిలసంపదాప్రయోజకుఁ డగుచున్. 106
- క. అన్నంబు నశ్రుములు సం, పన్నహిరణ్యంబు రుచిరఁబహుమణులును శ
శ్వన్నిరతి నొనఁగుఁ ద్రియమున, సన్నరపతి విప్రకోటి • కచ్చెరు వారన్. 107
- క. సరసఫలకందమూలో, స్కరములు వేర్వేరి బహుల • కటములుఁ దెప్పిం
చి రఘునరేణ్యుఁడు సంయమి, వరులకు నొప్పించె శిష్యవర్గములలరన్. 108

—|| సకలవ్రతు యాగశాలకు వచ్చి రామాయణగానము నేయుట. ||—

- ఉ. ప్రీతి జగంబుచి త్తములఁ • బెంపు నహింపఁగ నిట్లు చెల్లఁ బ్రా
చేతనుఁ డహ్నుంబునకు • శిష్యయుతంబుగ వచ్చి దారచిం
తాతురుఁ డై సరాముని యథార్హ విధానము శాతకుంభసీ
తాతనుసంపదాన పరితం బగు తుల్ల నెఱింగి హృష్టుఁ డై. 109
- క. సీతాతనయులఁ ప్రీతిస, మేతుం డై పిలిచి వారి • కిట్లనియె జఘ
నేయితురు డగుగఘనందను, చేతోగటఁ దెలియఁ గోరు • చిత్తముతోడన్. 110
- ఉ. గేయరసంబు నింఘన సఁకల్పిషవర్గములందు మాగధ
శ్రీ యలకడ్డకోవిదుల • చిత్తము లార్ద్రితఁ బొందునట్లుగా

- నీయెడ నధ్వరాగతమునీంద్రనరేంద్రులపాలి కేగి రా
 మాయణ మర్థి బాడుడు సమాహితమానసవృత్తి నిత్యమున్. 111
- తే. యాగశాలోపకంఠంబునందుబోయి, వెరవుమైమిరలొక్కొక్క మర్రిక్రమమున
 రాముచెవి సోకునట్లుగా నేమిభంగి, నైన బాడుడు తగునను యంబులెఱిగి.
 క. జను లెప్ప రేని మిమ్మా, మనుజేంద్రుండున్నయెడకు * మన్ననమై దో
 డొని చనినను నాకర్ణన, మునఁ బతి పిల్పించె నేని * ముదమునఁ జనుడి. 113
- క. మనుజేశ్వరునభ నేను, న్నను లేకున్నను మనంబునం గొంకక పా
 వన మగునానృపుచరితము, వినిపింపుడు చొచ్చి యతని * వేడుకకుఁ దగన్.
 చ. అని ముని చెప్పి వేడ్క హృదయంబులఁ బట్టుకొనంగ మైథిలీ
 తనయులు దాని కియ్యకొని * దండనమస్కృతు లాచరించి వీ
 డొని పరివత్స)దేశములకుం జని పాడుచు నల్లనల్ల నే
 ర్పున మఘశాలచేరువకుఁ * బోయి సృపశ్రుతిగోచరంబుగాన్. 115
- క. సరసధ్వనిఁ బాడఁగ న, న్నరపతి యాలించి నిజగుణస్తవనకథా
 విరచన యగు టెఱిగి తదీ, యరసానుగుణప్రకర్ష * మభినందింపన్. 116
- చ. తలఁచి మహీశులక్ మునులఁ * దమ్ముల బంధుల సత్కవీంద్రులం
 గలల విదగ్ధులైననటఁగాయకవైణికవాంశికాదులం
 బిలువఁగఁ బంచి వైభవముపెం పెనలారఁగ వార లెల్లఁ ద
 గొలువఁగ నాకుశీలపులకుం దగ దర్శన మిచ్చె నిచ్చినన్. 117
- క. చొత్తెంచి రామువడు వ, చొత్తినచందమునఁ దనువు * లొప్పఁగ రూపా
 యత్తంబు లైనజనముల, చిత్తములు వికాస మొంద * సీతాతనయుల్. 118
- తే. రాముచరితంబు గేయాభిరామమధుర, పదవిలాసమనోహర * భావభంగి
 జతురవాక్యార్థస్యక్త * సరసలీల, వివిధగతిఁ బాడుచున్నయ్యవసరమున.
 క. వీరలమునివేషంబుల, కారణమునఁ గాక యొడలి * కట్టడయు ముఖ
 శ్రీరామణీయకంబు మ, హీరమణునియట్లు కాదె * యిరువుర కరయన్. 120

—|| రాముడు కుశలపులగానము విని సమ్మానించుట. ||—

- క. అని యెల్లజనంబులు నె, మ్మనములఁ దలపోయు చుండ * మనుజేశ్వరుఁ డ
 మునిబాలకులకు నొనఁగెను, గనకము నాభరణములును * గారవ మెనఁగన్. 121
- చ. ఒనఁగిన నిక్కుమారు లవి * యెల్లక పల్కిరి మాకుఁ గాయలుం
 గనురులు వేల్లు వెల్లుకులుఁ * గాక సముజ్జ్వలభూషణంబులుం
 బసిడియు నేల యుక్తమె తపస్విజనంబులకుం బరిగ్రహం
 బసమభవద్గుణస్తుతికఁడైకపరత్వవిభూతి సాలదే. 122
- చ. అన విని గారవంబు హృదయంబునఁ బుట్టఁగ వారిఁ జూచి య
 య్యినకులముఖ్యుఁ డుత్సుకత * నెవ్వరిపారల రీప్రబంధ మే

మునికృత మన్న నాదికవి + మోము గనుంగొని యక్కుమారు లం
దనుమతి గాంచి యిట్లనిరి + యానృపచంద్రునకుం బ్రియంబుగన్. 123

క. ఈసందర్భము వీరలు, సేసినయది మేము వీరి + శిష్యులము రసో
ల్లాసమధుర మగుదీని ను, పాసింతుము ప్రీతి నేత + దనుమతి నెందున్. 124

చ. అనుడు వికాస మంది విభుఁ + డమ్మనినాథుముఖారవిందముం
గనుంగొని మీకృపాహిమ + గావ్యమయోజ్జ్వలమూర్తి దాల్చి పా
వనముగఁ జేసె నాదులఘనవర్తనమున్ భువనంబు లాదరం
బునఁ గొనియాడు నింక ననుఁ + బుణ్యుడ నైతిఁ ద్రిలోకపూజితా. 125

క. ఈవాత్సల్య మధికనం, భావనమై మీర లెఱుక + పఱుప కునికి యే
మో వీర లెవ్వరో వినఁ, గావలయున్ గూఢపథము + గాఁ దగునేనిన్. 126

== నాల్గికి రామునికి సీతావృత్తాంతము చెప్పి కుశలవల నతని కొప్పించుట. ==

క. అనురఘురాయకువలకులు, విచి మునిచితి జనకతనయఃవృత్తాంతం బీ
తని కెఱిగింపఁగ నిది తఱి, యని యతనికి నిట్లుబసియె + నందఱు వినఁగన్. 127

చ. విషయముఁ బెంపు నేర్పును వివేకమునుం గలనీవు మేదిని
తనయఁ దొఱంగు తెట్టు లుచితంబుగఁ జూచితి విట్లు వోలునే
యనలవిశుద్ధ మైనసతి + సక్కట యెక్కడనేనిఁ బొమ్ము నీ
వని వెడలంగఁ ద్రోచిన దయాగుణ కీర్తికి హాని వుట్టదే. 128

క. నాఁ డగ్నిలోనఁ ద్రోచిన, వాఁడ పకట యంతఁ బోక + పల్లభ నిమ్రై
నేఁ డడవిఁ ద్రోచి తేనఁ గడు, వాఁడి గదే నీకు రాఘవకులప్రవరా. 129

తే. అంతనుండియు నీతడ + నలిగి యున్న, వార మే మది యట్లుండె + వారిజాక్షి
తెఱంగు విసువనియుట్లనుఁ మఱియుముని వి, సీతజాతొత్పుకుండగుఁ నృపవరునకు. 130

ఉ. త్పత్రియపుత్రి కాభరణగోరవలీల వెలుంగు మేదిని
పుత్రి మదాశ్రయస్థలము + పొంత వనంబునఁ ద్రోచి వచ్చె సౌ
మిత్రి తపస్విబాలకలు + మెల్లకఁ గన్గొని వచ్చి నాకుఁ ద
న్పత్రి నెఱుంగఁ జెప్పటయు + మానినియున్నెడ కేను గ్రక్కునన్. 131

క. చని యనునయించి యాశ్రమ, మునకుం గొని పోయి యచటి + మునివరపత్ని
జనమల్పభంగి నుటజన, ర్తినఁ జేసినయంతఁ గొన్ని + దినములు ననినన్. 132

క. చకితాత్మ లగుమహీసుకు, లకుఁ బ్రీతి యొనర్ప నాడు + లవణునివధనే
తకు నీ + శత్రు, ఘ్న కుమారుం డందుఁ బోవు + కందువఁ బ్రీతిన్. 133

క. వారిం, గనుడు ననుష్ఠితమస్తకరణీయుడ నై
భ్య కుశలపు, లనియెడునామంబు లిడితి + నయ్యిగువురకున్. 134

గా మీఱఁ బెక్కువలమైఁ + గల్యాణసౌమ్యాంగులై
స్వీదారకసహాగ్రీడం బ్రవర్తిల్లుచున్

బాలేందుద్వయిలీల నుజ్జ్వలకళాప్రథత్వముం బొందుచున్
శీలం బాకృతు లొందినట్లగుచు సత్సేవం బ్రియం బందుచున్. 135

తే. సకలవిద్యలయందుఁ బ్రశస్తి కెక్కి, యక్కుమారులు రామాయణాఖ్య మైన
మత్స్యజీతప్రబంధంబు * మధురగేయ, సహితముగ నభ్యసించిరి * సచ్చరిత్ర.
క. అని తెలియఁ బలుకుతనదువ, చనపద్ధతిమై నెఱిఁగియు * సంశయమతిఁ ద
న్నను సుతులఁ జూడ నమ్ముని, మనుజేంద్రున కిట్లు లనియె * మఱియుం బ్రీతిన్.
క. వారల నివ్వధమున సం, స్కారవిశేషాభిమతులఁ * గావించితి నా

చారవిజితసంయము లగు, వీరలు వారప్రతర్క్యవిభవై కనిధి. 138
తే. ఎంతకాలంబు వోయిన * నెరవ కాదె, యెరులసొమ్మనితలఁచియా * గోత్సవమున
కిదియ కానుకగా వీరి * నిట్లు తెచ్చి, నిన్నుఁ జేర్చితి రఘుకులనృపవరేణ్య.
క. అనవుడు జనపతి నెమ్మన, మున నచ్చెరువాటు మునము * ముప్పిరిగొనఁగాఁ
గనుదోయి సమ్మనాశ్రుల, మునుఁగఁగఁ బులకములు మేనఁమునుఁగువడంగన్.

క. ఆనందము గదిరిన నభి, మాని యగుట నయ్యవస్త * మది నిడుకొని య
ట్లేనిం గర్తవ్యము దగ, నానతి యిం డనిన మునిజానాగ్రణి ప్రీతిన్. 141

== సీత నిజసాతివ్రత్యప్రభావంబున భూమిం గ్రుంగుట. ==

సీ. జనకతనూజఁ గైకొను మిది మామతం బనిన విసీతుఁడై * యవ్విభుండు
మునినాథ యవిచారఁముఖ్యంబు గాన లోకంబు మెచ్చించుట * కడిది గాదె
ముద్దియ మీచిత్తఁమునకుఁ బోలినభంగి నీయెడ శపథంబు * నేయుఁ గాక
యనవుడు నిది వోలు * నని ముని శాసించఁ దాపనీజనసహితంబు గాఁగ
తే. సీత యచ్చటి కేతెంచిమాతయయిన, భూమిదెసఁజూచియెమ్మెయి * రామనృపతి
కేను దప్పనిదాననాయేని నన్నుఁ, జేర్చికొను మని తడవ నచ్చెరువు గాఁగ.
మ. అపనీదేవత సింహవీరగత యై * యచ్చోటఁ దోతెంచి రా
ఘవుదేవిం దొడదోయిపై నునిచి లోకం బద్భుతం బంద నే
ల వెసం జొచ్చిన ధాత్రి కల్లునృపులౌల్యంబు న్తుసీంద్రుండు యో
గ్యవచోయుక్తులఁ బాపి పుత్రియుగయోగానంద మగ్గించుచున్. 143

క. ఇహపరిసౌఖ్యసిదానము, మహితాపత్యంబ యనుచు * మనుజేంద్రుమనో
విహరణముఁ బుత్రిలాభ, ప్రహర్షవిషయంబుఁ జేసెఁ * బరమప్రీతిన్. 144
తే. అక్కుమారులు రాముసాదాంబుజముల, కెరఁగి భూదేవితప్పు సహింపవలయు
దేవ యని ముద్దుపుట్టఁ బ్రార్థించునట్లు, గాఁగ నత్తటి వసువ యనును.

== రామచంద్రుండు పుత్రసహితం డై నిజనగర్షనకసుత కవః

క. వారలు నవ్విధమున నా, భూరమణునిమదికి ని మనువంశము
దారకుసుమములు దొరఁగెను, బోరన దివి దేవీకాతాచిత్య
కేళిలోలత

- చ. జయజయశబ్దముల్ సెలగఁ * సర్వజనంబు నెలర్ప నర్తిలిం
బ్రియసుతయుగ్మముం దిగిచి * పెద్దయుఁబ్రొద్దొగిఁ గొగిలించి మో
దయుతమనస్కుఁడై నృపతి * దమ్ముల సమ్మద మొందఁ జేసి య
న్వయపరివృద్ధి తల్లులమనం బలరం బ్రకటించి వేడుకన్. 147
- క. నగరం బుత్సవరమ్యం, బుగ నప్ప డలంకరింపఁ * బుచ్చి సముచితం
బుగ నకలజనముఁ బొమ్మని, తగువారును మునివరుండు * దమ్ములుఁ దానున్.
- క. కొడుకులతపస్వివేషము, లుడిపి నరేశ్వరకుమారఁ యోగ్యపరికరం
బొడఁగూర్చి వార లుచితపు, నడవడి వర్తిల్లఁ గ్రతుదిఁనంబులు సనినన్. 149
- క. ధరణీసురగణము మునీ, శ్వరులను భూపతుల నర్థి * వర్గము నయ్యె
వెరవున సంభావించుచుఁ, బరువడి వీడ్కొలిపె రఘునృపాలుం డెలమిన్.
- తే. వినయ మొప్పంగ వాల్చికిఁమునికి నర్చ, లిచ్చి మీకృపపెంపున * నెల్ల వగలుఁ
బాపెనాహ్లాద మొనఁగూడెఁభవదనుగ్రహంబమాకేడుగడయునుననుచునతని.
- క. అనుచుటకును బెద్దయున, వ్వనుగమనము నేసి భక్తి * నడుగులఁ బడి వీ
డ్కొని యమ్మునినత్తముదీ, వనలం బ్రీతాత్ముఁ డగుచు * వచ్చెం బురికిన్. 152
- తే. ఇట్లు కృతకృత్యుఁ డగురాఘవేంద్రు నెల్ల, వారు నయ్యెవిధంబులఁవచ్చి కాంచి
మన్ననలుమున్నుగాఁదమఁవిన్నపములు, సఫలములు నేయఁదోషితఁస్వాంతులైరి.
- క. తనకన్న ప్రజయ్యకాఁ గై, కొని భూప్రజ నెల్ల నొక్క * కొఱతయు లే కుం
డ నడిపి పాలించుచు న, మ్మనుజేంద్రుఁడు పూజ్యరాజ్య * మహిమాన్వితుఁడై.

—== కుశలవులకు రాముఁడు రాజవిద్యల నేర్పించుట. ==—

- క. మునులకడఁ దత్ప్రకారం, బున నునికింజేసి మున్నఁపూర్వం బని నం
దనులకు నుచితపరిశ్రమ, మొనరించువిధంబునకు సముత్సుకుఁ డగుచున్. 155
- సీ. భరతవాత్సాయన * ప్రభృతినాగరిక శాస్త్రంబులదెస నైపుణంబు వడయ
హయగజస్యందనాఁద్యారోహణ క్రియాదక్షతనలన వైదగ్ధ్య మొదఁ
గోదండకర వాలఁకుంతముఖ్యాయుధశ్రమములయందుఁ బ్రశస్తి నొంద
వేణువీణాప్రాధ * వివిధకళాభ్యాసములయెడఁ బ్రాశస్త్యములు వహింపఁ
- తే. జేసి తజ్జులమనము లఁచెరువడంగ, నక్కుమారుల నొక్కొక్క * యవసరమున
నేరకాదు బుంచుముదముదఁలీర్పశిక్ష, కులకుఁబసదన మొనఁగునిట్టలముగాఁగ.
- క. గుశలవుల ను, దాత్తపరిశ్రములఁ జేసి * తద్విమలగుణ
జేసి శస్త్రా, ద్యుత్తమబాణములవిధము * లుపదేశించెన్. 157
- ములను * శత్రుఘ్నలక్షణ, భరతులరసి తీర్ప * ధరణి యెల్లఁ
దోడియాజ్ఞ * నెగడి ప్రవర్తిల్ల, నతఁడు సద్విద్యోదరతిఁ జరించు. 158

క. సుతులఁ గొనియాఁడు విద్య, తృప్తి నుపాసించు భూమి + ప్రజ నరయు మహా
 క్రతువు లొనరించు గురుదే, వతపూజలు సేయు సాధుఁవర్గముఁ బ్రోచున్.
 తరలము. ధరణి నెందును గాలవర్షము + దైవయోగసమగ్ర మై
 కురియ మోదముఁ బొంద సస్యము + కోటికొండలు పండ ధ
 ర్మరతి సర్వజనంబు నుత్తమ + మార్గనర్తనశీలతం
 బొరయ ధారుణి యేలె రాఘవ + పుంగవుండు మహాన్నతిన్. 160

— ఆ శ్వా సాం త ము. —

మ. మురజిత్కల్పఁడు కల్పవృక్షకునుమాఁ మోదప్రతీకాశకీ
 ర్తిరమాధాముఁడు ధామమాలితులనా + శ్రీపాత్రతేజోనిరం
 తరదిక్పక్రఁడు చక్రభృత్పదయుగఁ ధ్యానక్రియాభ్యాసత
 త్పరతానిత్యఁడు భవ్యకృత్యుఁ డసమాదారు్యండు సౌమ్యుం డిలన్. 161
 క. మనుజాబ్జాకరసవితృఁడు, వినయస్తవనీయవిభవ + విశ్రుతనిజవ
 ర్తనుఁడు పరివాహనన్నా, హనబిరుదాంకుండు శశ్వదభివిజయుఁ డిలన్. 162
 మాలిని. ధరణిభరణదృప్యఁ త్పార్థివార్థప్రకాండా
 హరణపరిణతుం డుద్యద్గుణాఢ్యక్షీతీంద్రా
 భరణకరణగాధా + పండితోద్యత్సదావి
 స్ఫురణవరణనిత్యఃస్తుత్యలక్ష్మీశుఁ డుర్విన్. 163
 గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిధేయ
 తిక్కననామధేయప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
 నందు సర్వంబును దశమాశ్వాసము.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

సంపూర్ణము.

చెన్నపురి : వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్ వారి
 ఆదిసరస్వతీనిలయ ముద్రాక్షరశాలయందు
 ముద్రితము. — 1916.